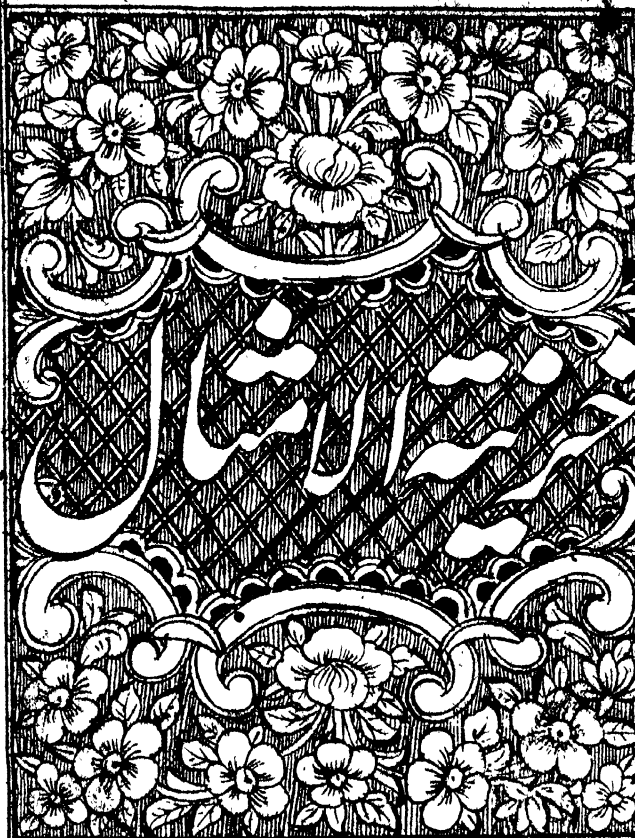
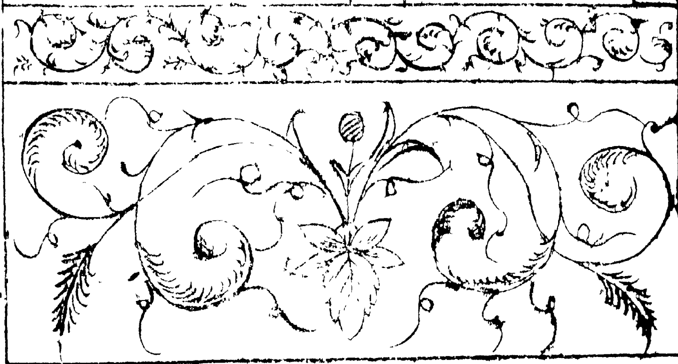
یہ مجموعہ صنائع علمیہ و منافع و فضائل خلائق میں زمانہ نسخہ

مطبع منشی نولکشور میں بطبع رنگین مقبول چھپا ہوا

فہرست مضامین خزینۃ الامثال

فهرست مضامین خزینة الامثال

بعون صانع مکین و مکان و فضل خلاق زمین و زمان نسخہ

خزینۃ الامثال

مطبع منشی نولکشور میں بطبع زین مقبول چھاپا ہوا

نعت	بسم اللہ الرحمن الرحیم	حمد

خزینۃ الامثال نام کتاب تصنیف عالم باعمل فضیلت پناہ جناب سید حسین شاہ مرحوم اور تخلص حقیقت سے ہے یہ بزرگ بہت یادگار صاحب تصنیفات ہوئے ہیں چنانچہ کئی کتاب حضرت مرحوم کی طبع ہوئیں۔ سید محمد حسن علی صاحب مرحوم جنکا تذکرہ سراپا سخن نام مشہور و معروف ہے حضرت مصنف خزینۃ الامثال کے خلف الرشید تھے جنکی تصنیفات سے یہ کتاب یادگار ہے توجہ برگزیدہ زمان عبد الرحمن خان صاحب مہتمم مطبع نظامی زمانہ شاہی میں کتاب مقام لکھنو طبع ہوئی تھی اور بوجہ عدم قدردانی و رواج وقت کے ایسی ہی کتاب مکرر طبع نہیں ہوئی چونکہ فی الحال زمانہ فیض تعلیم سرکار دولت انگلشیہ میں ایک فن و علوم کی قدر دانی قدر ہوچلی ہے اسلیے بنظر ترویج مدارس و ملتمسہ شائق علوم کی نظر سے یہ کتاب اس مطبع میں باضافہ چند لطیفہ و اشعارات لغات و ابواب مجلس میں طبع ہوئی۔ خاتمہ دیباچہ محررہ مکرمی مولوی عبد الرحمن خان صاحب تخلص شاکر ذیل سطور میں درج ہے۔ و ہو ہذا

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ لَهٗ خَزَائِنُ السَّمٰوٰتِ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِیْمُ لَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰی وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیْمِ۔ لَیْسَ کَمِثْلِهٖ شَیْءٌ فَلَا تَجْعَلُوْا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لَمْ یَلِدْ وَلَمْ یُوْلَدْ فَلَا تَصِیْرُ لَهُ اَمْثَالًا وَاَوْلَادًا۔ فَلَا تَضْبُطُ مَحَامِدُهٗ وَمَحَاسِنُهٗ حَقَّ الْاِنْضِبَاطِ حَتّٰی یَلِجَ الْجَمَلُ فِیْ سَمِّ الْخِیَاطِ

زینت جواہر عبارات نگین ترصیع نعت لیعنی خزینہ بلاغت است کہ در صنائع بدیعہ کلامش عقول جوہریان بازار معانی دو شاد و شش حیرانی ست و حسن فقرات و تشبیہات مسیع نائی گنجینہ فصاحت است کہ در بدائع ضیفہ مقالش مدارک انہام نقادان چارسوی نکتہ رانی معترف بقصور و نادانی اگر وجود باجود سرور انبیا نقطۂ انتخاب دیوان اصطفا علیہ التحیۃ والثنا شیرازہ بندی دیوان کائنات نمودی اوراق مجموعہ موجودات بصرصر عدم مخیان منتشر و پریشان بودی شعر ہر کہ در وصفش بدعوی دم زند۔ روغن از ریگ بیابان میکشد۔ سبب طبع کتاب بیمثال مسمی بہ **خزینۃ الامثال** صاحبان فہم و ذکا اور ارباب عقل رسا پر ظاہر اور ہویدا ہو کہ اس گنج مجح بیان شرولیدہ بیان سراپا نادانی یادگوئی ہیچمدانی معترف بخطا و قصور **عبد الرحمن شاکر** بن حاجی محمد روشن خان مغفور کو بہت دنوں سے منظور تھا کہ کوئی کتاب فن ادب جامع زبان ہندی فارسی عربی مفید نشیان عالی فطرت نافع مثاران متره رفعت اگر ہاتھ آوے تو اسے نفع مبتدیوں و فائدہ منتہیوں کے چھپا کر پھیلائی جاوے چنانچہ کہ مفر بایاں اہل علم سے جو ملتا تھا اوس سے یہ ہیچکارہ فرمائش کرتا تھا حسن اتفاق سے

ایکروز خلاصۂ دودمان مصطفوی زبدۂ خاندان مرتضوی شرافت پناہ نجابت دستگاہ مشفقی و مکرمی سیدی معظمی مطرح عنایات ازلی جناب سید **محسن علی صاحب** سلمہ اللہ العلی ملاقات کو آئے اور سبیل تذکرہ ذکر کمالات اور تصنیفات اپنی والد بزرگوار کا درمیان مین لائے طے بیان مین فرمایا کہ ایک رسالہ نہایت جامع امثال عرب و فارس و ہند تصنیفات قبلہ گاہ مرحوم سے مسمّی بہ **خزینۃ الامثال** ایسا ہے کہ آج تک نظر نہین آیا یہ سنتی ہی مین نہایت مشتاق ہوا اور وعدہ اونکا بھیجنے گھڑی بہر کا بجہت فرط اضطراب کے نہایت شاق ہوا جب کتاب موصوف نظر آئی تو سُنی سے زیادہ پائی کمال علمی مصنف مرحوم کہ نام نامی اونکا **سید حسین شاہ** اور تخلص حقیقت اس کتاب سے آشکار ہے ہمیشہ بعہدۂ منشی گری ریاست مندراس سرفراز رہے علم اور فضل اونکا مشہور رہر دیار رہے ایسے کام نمایان اون سے ظاہر ہوئے کہ آج تک اولاد اونکی اوس سرکار سے تنخواہ پاتی ہے تصنیف اونکی آٹھ کتابین ہین یہ تیسری چھاپی جاتی ہے لیکن جو امثال عرب کتاب مین داخل تھین اور سمجھنا اونکا ہر ایک کو مشکل تھا خیال مین آیا کہ اگر انکا ترجمہ ہوجاے تو بسہل وجوہ سبکی سمجھ مین آوے اسواسطے ماثی الضمیر اپنا خدمتمین حضرت حبر المحققین فخر المدققین یکتای ماہران فنون عقلی یگانۂ واقفان علوم نقلی ادیب بی بدیل فلسفی فقید المثیل حکیم حکمت مصطفویہ متبع سنت سنیہ نبویہ لوذعی علمای روزگار المعی کملای اعصار مورد فیوضات باتناہی لم یزلی مولانا بالفضل والکمال اولانا جناب مولانا **ابو البرکات رکن الدین محمد** الشہیر بلوی **تر العلی** لازالت شموس افاداتہ بازغۃ و مابرحت اقمار افاضاتہ ساطعۃ عرض کیا جناب معظم الیہ بالقابہ نے بحسب پذیرائی التماس اعراب اور ترجمہ اور مورد استعمال امثال عرب لکھا بلکہ جس جا حل مطلب ترجمے سے بخوبی نہو وہان توضیح حاشیے پر چسپانی اور جو مثل پوری کتاب مین تھی وہ تحریر باقی کامل فرمائی حق یہ ہے وصف فضائل جناب مفخم الیہ بالقابہ خارج وہم وخیال ہے تکمیل مثل اور تحریر مورد استعمال کہ محال ہے اونکے کمالات سے ادنی کمال ہے اب مبتدیونکو فائدہ عام ہوگا اور منتہیونکو نفع تمام ہوگا جب کتاب اسطرح سے طیار ہوئی ہمارے اسکو چھپوایا یعنی واسطے دعای مغفرت اور مصنف اور مترجم ممدوح کے وسیلہ معقول بنایا اب امید لوگونسے یہی ہے کہ جب اس سے فائدہ اوٹھاوین مصنف اور مترجم اور احقر اور جو لوگ کہ معین ہین سبکو بدعاے خیر یاد فرماوین خطبہ از مصنف

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی تنزہ عن سمات النقص وتعالی ولہ العزۃ والعظمۃ

ستایش مر خدا راست کہ پاک شد از نشانہای نقصان و برتر شد مر او راست غلبہ و بزرگی

والکبریاء والمثل الاعلی علی ما خص الناس من بین خلقہ بالتکلیف

و بزرگی و شان بلند × بر آنچہ خاص کرد مردمان را از میان مخلوق خود بہ تکلیف

ولم یکلف نفسا الا طوقہا × وضرب لہم الامثال ولم یستحی

و تکلیف نداد جانی را مگر مقدار طاقت وی و بیان کرد برای اوشان داستانہا را و شرم نکرد

ان یضرب مثلا ما بعوضۃ فما فوقہا × فوعد الذین استجابوا

از آنکہ بیان کند داستانی پشہ و بالاتر از ان × پس نوید داد برای آنانکہ قبول کردند

لہ حسن المآب × واوعد من لم یستجیبوا لہ بسوء العذاب

مراد را نیک بازگشت را × و ترسانید مر آنانرا کہ قبول نکردند مراد را بعذاب بد ×

پس از حمد چنین معبودی کہ بی شبہ و بی مثال ست ہنگام نعت رسولی ست کہ مثلش نیز بیرون از

عالم خیال ست رباعی آن خواجہ کہ قرب حق بود مایۂ او × معراج بود بیست ترین

پایۂ او × بی خط بندہ بر ہمہ او ان خط نسخ × سایۂ و کائنات در سایۂ او × صلی اللہ

علیہ والہ واصحابہ وسلم اب بعد حمد و نعت کے محشی متن ہیچمدان مترجم رسائل نادلی

بندہ نامہ سیاہ حسین شاہ متخلص بہ حقیقت عفا اللہ تعالی عن سیاتہ

فی یوم القیمۃ صاحبان سخن کی خدمت میں ملتمس ہے کہ ایک روز غریب خانے میں

مجمع اون دوستان موافق اور یاران صادق کا مانند عقد پروین و پرن کے تھا جو ہر ایک

اون میں سے سخن فہمی و نکتہ شناسی بذلہ گوئی و لطیفہ سنجی میں ضرب المثل اہل سخن کا تھا

یعنی مکلف گردانید ایشان را باحکام شرعیہ ۱۲ قولہ الامثال لضرب المثل ۱۲ قولہ حسن المآب مفعول لقولہ وعد ۱۲ قولہ بسوء العذاب متعلق است بقول وعدہ است ۱۲

سب کی کل بلبل نغمہ سرا اور طوطی شکر ریز انکی مجلس مین پھر رہی تہی اور باہم چرچا ایک فن کا اور
تذکرہ شعر و سخن کا کر رہی تہی اتفاقاً بر سبیل مذکور ذکر امثال کا درمیان آیا سب نے یکزبان
ہوکر بندہ کو فرمایا کہ دفتر کے دفتر انواع علوم سے آراستہ ہین اور اقسام فنون سے سرانجام
پائے ایسی کتاب جو مجمع امثال ہو نظر نہین آتی اگر تو ہماری خاطر سے موافق اس مثل کے
بیکار مباش کچھہ کیا کر امثال پریشان کو جمع کرے تو خالی لطف اور فائدے سے نہوگا ہر چند بندہ
اپنی تئین مرد اس میدان کا نجانتا تہا لیکن دوستون کے کہنے سے سر دہی خط مین گام زن
ہوا اور بعونہ تعالی بہت سی محنت اور مشقت کرکے ایک مدت مدید اور عرصہ بعید مین امثال
عربی و فارسی اور ہندی کہ زبان زد خواص اور عوام کے تہین جمع کین اور ہر مثل سے واضع
اور مواقع الانقہ مین وا اللہ کے منتظم اور منسلک کرکے موسوم بہ **خزینۃ الامثال**
کیا تو پہلا جولانگاہ سخن سنجی مین پانچون سوار بنین شامل ہون اور امیدوار ہونگا کہ شہید تومین
داخل اب امید وار ہی حباب باریسی یہ ہے کہ اس نسخہ بے نظیر کو مقبول خاطر اہل سخن کیجئے
نہ ہدف تیر ملامت عیب جویان طعنہ زن کا **فائدہ** اب اتنا معلوم کیا چاہئے کہ بنا اس
خزانہ عامرہ کی بہ ترتیب حروف تہجی اگلیس پر رہتی اور بنا ہر حرف کی گنجینی پر اور لکھنے مین
کہاوتون کے رعایت دوسری بلکہ تیسری حرف کی بھی واسطے سہولت نکال لینے مثل کے
کی گئی مثلاً یہ مثل اختلاط زیادہ بر آشنائی باعتبار دوسرے حرف کے الف اور
خے کے ساتھ لکھی گئی اور اس کہاوت کو کہ ایک تو میان تہے ہی اور دوسرے کہا ئی بہنگ
الف مع الیا کے مقام پر لکھا اور اول جس مثل عربی کی کہ الف لام تعریف سے مثلاً
یہ مثل کہ **للمکتوب نصف الملاقاۃ** حرف میم مین اوسکو لکھا حرف
مین اسیطرح سب کہاوتون پر قیاس کیا چاہیے اب یہ بھی دریافت کرنا ضرور ہے کہ
مثل کیا ہے مثل وہ ہے کہ جس سے احوال گذشتہ معلوم ہوتا ہے کہ اوس کہاوت کو کسی قت

ظاہر ہو کسی حادثہ کی یا واسطے مثال ونیز ایک حال کے ساتھ حال دیگر کی ایک لطف و غرابت کے ساتھ وضع کیا ہو تو جس وقت ویسا ہی سانحہ ظاہر ہو اوس مثل کو کہین تا سننے والونکو شی مخیل محقق ہو جاوے یا ورمتوہم بصورت متیقن کے نظر آوے یا غائب بمنزلہ مشاہد کے دکھائی دے اور کچھ پردہ حقیقت مین اوس چیز کے نرہے اور اگر ساتھ موقع کے کسی عبارت مین کوئی کہاوت درج کیجائے وہ کلام با کلام ایک خوبی اور رنگینی لطافت اور ملاحت ہم پہنچائے کہ سلف کے لوگ کہتے ہین المَثَلُ فِی الکَلَامِ کَالمِلحِ فِی الطَّعَامِ یعنے کہاوت کلام مین جیسے نمک ہی طعام مین خزینۂ اوّل در امثال الف مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اوّل در امثال عربیہ

آخُوكَ أَمِ الذِّئبُ ✕ آخِرُ الدَّوَاءِ الكَيُّ ✕ أَخَذُ البَرِيَّ حَتّٰى يَقَع

آیا برادر تست یا گرگ ✕ پسین علاج داغ است ✕ میگیرم بیعیب را تا اینکه واقع شود

اَلنَّطَفُ ✕ آفَةُ الجَمَالِ البُخْلُ ✕ آفَةُ المَرءِ خُلفُ المَوعُودِ ✕ آفَتُ المُلُوكِ

آلودگی بعیب ✕ آفت خوبصورتی تباہی عفاف ✕ آفت مرد خلاف کردن وعدہ است ✕ آفت پادشاہان

سُوءُ السِّيرَةِ ✕ آفَةُ الوُزَرَاءِ خُبثُ السَّرِيرَةِ ✕ آفَةُ الرَّعِيَّةِ مُفَارَقَةُ الطَّاعَةِ

بدی عادت ست ✕ آفت وزیران پلیدی عادت ست ✕ آفت رعیت جدا شدن طاعت ست ✕

آفَةُ العُلَمَاءِ حُبُّ الرِّيَاسَةِ ✕ آفَةُ الزُّعَمَاءِ ضُعفُ السِّيَاسَةِ ✕ آفَةُ الرِّيَاسَةِ

آفت عالمان دوست داشتن سرداریست ✕ آفت آگاہ دارندگان سستی عقوبت داریست ✕ آفت مہتری

ضُعفُ السِّيَاسَةِ ✕ آفَةُ القُضَاةِ شِدَّةُ الطَّمَعِ ✕ آفَةُ العُدُولِ قِلَّةُ

سستی عقوبت داریست ✕ آفت قاضیان امید سخت ست ✕ آفت عادلان کمی

الورعَ × آفةُ الجندِ مخالفةُ القادةِ × آفةُ الكرامِ مجاورةُ اللئامِ

پرہیزگاریست × آفت لشکر مخالفت کنندہاست × آفت جوانمردان ہمسایگی بخیلانست ×

آفةُ العلمِ النسيانُ × آفةُ الاحسانِ المنُّ × آفةُ المذنبِ حسنُ

آفت علم فراموشی ست × آفت احسان منت نہادنست × آفت گنہگار خوبے

الظنِّ × آلفُ من غرابِ عقدةٍ × آلفُ من حمامِ الحرمِ × آمنُ

گمانست × دوستی گیرندہ ترست از زاغ نخلستان × دوستی گیرندہ ترست از کبوتر حرم × ایمن ترست

من حمامِ مكةَ × الآن حصحصَ الحقُّ × الآن كما كان × الآن قد ندمتَ

از کبوتر مکہ × اکنون ہوید اشد حق از باطل × اکنون ہست چنانکہ بود × اکنون البتہ پشیمان شدے

وما ينفعُ الندمُ × ابخلُ من مادرٍ × ابدأهم بالصراخِ

و حال اینکہ نفع نمیدہد پشیمانی × بخیل ترست از مادر × ابتدا کن آنہا را با واز سخت

يفرّوا × ابردُ من ثلجٍ × ابردُ من عضرسٍ × ابردُ من عبقرٍ × ابردُ من

خواہند گریخت × سرد تر از برف × سرد تر از یخ بستہ × سرد تر از تگرگ سرما خوردہ است

قرّةٍ × ابردُ من ماءٍ همذانَ × ابرُّ من قشرةٍ × ابرُّ من عملّسٍ × ابرمُ

از خنکئ چشم × سرد تر از آب ہمدان × ظاہر تر از پوست × نیکو تر از عملس × ابرمست

قرونًا × ابصرُ من كلبٍ × ابطأُ من فندٍ × ابلغُ من سحبانَ

بخیل خورندہ دو خرما × بینا تر از سگ × آہستہ تر از کوہ بزرگ × بلیغ تر از سحبان

ابلغُ من قسٍّ × ابنُ الفقيهِ نصفُ الفقيهِ × ابنُك ابنُ بوحِك

بلیغ تر از قس × پسر فقیہ نیمہ فقیہ ست × پسر تو پسر ذات تست

اتبعِ السيئاتِ بالحسناتِ × اتبعِ السيئةَ الحسنةَ تمحُها

پس روی کن بدیہا را بہ نکوئیہا × پس روی کن بدی را بہ نکوئی محو کند نکوئی بدی را

اَتَتلَعَ بِخَائِنٍ رِجلاہ × اِتَّخذِ اللَیلَ جَملاً تُدرِکْ × اِتَّخذُوہُ

آمد ترا خیانت کننده بر دو پای او × بگیر شب را شتر بر خواسے دریافت × گرفتند اورا

قُعَیدَ الحَاجاتِ × اُترُکْ وَافرَحْ × اَتعَبُ مِن رَائِضِ مُهرٍ × اِتَّقُوا

شتر جوان حاجتها × بگذار و خوش باش × مانده تر از ریاضت کننده بچه اسپ × پرہیز کنید

مَوَاضِعَ التُّهَمِ × اَتَمِیمِیًّا مَرَّةً وَقَیسِیًّا اُخرَی × اَیتَمُ مِنَ

از جایهاے تهمتها × آیا تمیمی یکبار و قیسی بار دیگر × بیمثال تر از

المُرقِشِ × اَثبَتُ مِن اَصَمِّ رَأسٍ × اَثقَلُ مِنَ الکَانُونِ

مرقش × ثابت تر از کر سر × گران تر از کانون

اَثقَلُ مِن نَهلَانَ × اَثقَلُ مِن هَیضَةٍ × اَثقَلُ مِن رَقِیبٍ بَینَ

گران تر از نهلان × گران تر از هیضه × گران تر از نگهبان میان

المُحِبَّینِ × اَجبَنُ مِن صَافِرٍ × اَجبَنُ مِن صِفرِدٍ × اَجبَنُ مِنَ

دو دوست × بددل تر از صافر × بددل تر از صفرد × بددل تر از

المَنزُوفِ ضَرِطًا × اَجدَی مِن تَفَارِیقِ العَصَا × اَجرَئَتهُ بِحَرِیِّ

منزوف از روے گوز زدن × نافع تر از تفاریق چوب دستے × پاداش او هم را بکارها خود

وَبُجَرِیِّ احرَزَ × وَابتَغِی النَّوافِلَ × اَجِعْ کَلبَکَ یَتبَعْکَ × اَجلَبُ

و کارهای بزرگ خود × آیا متاع من و میجویم غنیمتها را × گرسنه دار سگ خود را پس رو تو خواهد گردید × کشنده تر

بِالرَّکبِ وَبَنِی مَجِیدِ × اَجَلُّ النَّوالِ مَا وَصَلَ قَبلَ السُّؤالِ × اَجمَلُ

بشتر سواران و بنی مجید × بزرگتر بخشش چیزیست که پیوند پیش از سوال × بزرگتر

مِن ذِی العِمَامَةِ × اَجنَاؤُهَا اَبنَاؤُهَا × اَجوَدُ مِن حَاتِمٍ × اَجوَدُ مِن هَرِمٍ

از صاحب دستار × گناه کنندگان آن سرا و ویران کردن بنا کنندگان آن سرا اند × سخی تر از حاتم × سخی تر از هرم

أجْهَلُ النَّاسِ مَنْ قَلَّ صَوابُهُ وكَثُرَ إعْجابُهُ × أحَبُّ النَّاسِ مَنْ أخَذَ

نادان‌تر از مردمان کسیست که کم باشد راستی و بسیار باشد خودبینی او × دوست‌تر مردمان کسیست که بگیرد

بِغَيْرِ حَقٍّ وَأعْطَى غَيْرَ مُسْتَحِقٍّ × أحِبَّ لِلنَّاسِ ما تُحِبُّ لِنَفْسِكَ

بدون حق و بدهد غیر مستحق را × دوست دار برای مردمان آنچه دوست میداری برای خود

أحَدُ لَيالِيكَ فَهيسِي هيسِي × أحَدُ حُظَيّاتِ لُقْمانَ × أحْرَصُ

یکی از شبهای تو بس فتن من فتن من × یکی از نیزهای کیان لقمان × حریص‌تر

مِنْ نَمْلٍ × أحَرُّ مِنَ الجَمْرِ × أحَرُّ مِنْ دَمْعِ المِقْلاتِ × أحْزَمُ مِنَ الحِرْباءِ

از مورچه × گرم‌تر از شرارهای آتش × گرم‌تر از اشک بچه‌های درد چشم × هوشیارتر از آفتاب‌پرست

أحْزَمُ مِنْ قِرْلّى × أحْسِنْ كَما أحْسَنَ اللهُ إلَيْكَ × أحْسِنْ إلى

هوشیارتر از قرلی × نکوئی کن چنانکه نکوئی کرد خدا بجانب تو × نکوئی کن بسوی

المُسِيءِ تَسُدْهُ × أحْسَنُ مِنَ النّارِ × أحْسَنُ الأشْياءِ كَلامٌ

بدی کننده سردار او خواهی شد × نیکوتر از آتش × نیکوترین چیزها سخن

صَحيحٌ مِنْ لِسانٍ فَصيحٍ في وَجْهٍ صَبيحٍ × الإحْسانُ صَنيعَةُ

صحیح از زبان فصیح در روی خوب × نکوئی کردن هنر

الإنْسانِ × الإحْسانُ يَقْطَعُ اللِّسانَ × أحَشَفًا وسُوءَ كِيلَةٍ

انسان است × نکوئی کردن می‌برد زبان را × آیا بدترین خرما و بدپیمانه را

أحْشُكَ وتَرُوثُني × أحَقُّ الخَيْلِ بِالرَّكْضِ المُعارُ × أحْقَرُ

گیاه خشک میدهم ترا و سرگین میدهی مرا × سزاوارتر اسپان بر تاختن اسپ عاریت × خوارتر

مِنْ قُلامَةٍ × احْلُبْ حَلَبًا لَكَ شَطْرُهُ × أحْمَقُ مِنْ هَبَنَّقَةَ

از تراشهٔ ناخن × بدوش دوشیدنی که برای تست نصف آن × بی‌عقل‌تر از هبنقه

مِنْ حَجِيٍّ ٭ أَحْمَقُ مِنْ حَمِيدَةَ ٭ أَحْمَقُ مِنْ جُهَيْنَةَ ٭ أَحْمَقُ مِنْ رِجْلَةَ ٭ أَحْمَقُ

از حجی ٭ گول تر از حمیده ٭ بیعقل تر از جهیغه ٭ بیعقل تر از تره خرفه ٭ بیعقل تر

مِنْ جُهَيْزَةَ ٭ أَحْمَقُ مَا يَتَوَجَّهُ ٭ أَحْمَقُ مِنَ الَّذِي يَمْتَخِطُ بِكُوعِهِ

از جهیزه ٭ گول ترست که بجوبی حاجت نمی آرد ٭ بیعقل تر از کسیکه بینی فشاند از کوع خود

الْأَحْمَقُ مَنْ قَطَعَهُ الْعُجْبُ عَنِ الْاِسْتِشَارَةِ وَالْاِسْتِبْدَادُ

احمق کسیکه ببرد او را تکبر از مشورت خواستن و تفرد

عَنِ الْاِسْتِخَارَةِ ٭ أَحْمَى مِنْ مُجِيرِ الظُّعْنِ ٭ أَحْنَاهَا مُجَاسِيهَا ٭ أَحَنُّ

از نکوی خواستن نگاه دارنده تر از پاداش دهنده گرد آگرد مای وسی آن ستر نیفضها ان سرست نالان تر

مِنْ شَارِفٍ ٭ أَخْيَرُ مِنْ بَقَّةٍ فِي حُقَّةٍ ٭ أَخْبَرُ تَقْلِهِ ٭ اِخْتَلَطَ الْخَاثِرُ

از ناقه کلان سال ٭ حیران تر از پشه در حقه ٭ بیازمای تا دشمن گیری آمیخت شیر خغرات گشته

بِالزُّبَّادِ ٭ اِخْتَلَطَ الْحَابِلُ وَالنَّابِلُ ٭ اِخْتَلَطَ الْمَرْعِيُّ بِالْهَمَلِ ٭ أَخْدَعُ

با شیر بیکاره آمیخت تار و پود ٭ آمیخت شتر چریده با چرانیده و با شتر مرده بی چرانیده ٭ فریبنده

مِنْ ضَبٍّ ٭ أَخَذَ الْبَرِيَّ بِالْجَرِيِّ ٭ أَخَذَ الْغَرِيمَ بِفَضْلِ ثَوْبِهِ

از سوسمار ٭ گرفت بیگناه را عوض وکیل ٭ گرفت قرضدار را بفروسنے جامه

لِلْعُسْرِ ٭ الْأَخْذُ سُرَّيْطَى وَالْقَضَاءُ ضُرَّيْطَى ٭ إِخْرَاجُ الْعَيْنِ

درویش وقت گرفتن قرض فرو خوردن لقمه است وقت ادا کردن گوزدن است ٭ بیرون آوردن چشم

عَلَى الْمَدْخَلِ أَسْهَلُ مِنْ جَرْحِ الْعَيْنِ فِي غَيْرِ الْمَدْخَلِ ٭ أَخْرَقُ

بر مدخل آسان تر است از خسته کردن چشم در غیر مدخل ٭ گول تر

مِنْ صَبِيٍّ ٭ أَخْرَقُ مِنْ حَمَامَةٍ ٭ أَخْزَى مِنْ حَمَّالَةِ الْحَطَبِ ٭ أَخْزَى

از کودک ٭ گول تر از کبوتر ٭ بر روی افتنده تر از زن بردارنده هیمه رسوا تر

مِنْ ذَاتِ النِّحْيَيْنِ × أَخْشَنُ مِنْ لِيفَةٍ × أَخْطَأَتْ إِسْتُهُ الْحُفْرَةَ

از زن صاحب دو مشک روغن × درشت تر از پارهٔ پوست خرما × خطا کرد مقعدش مغاک را

الأَخُ فَخٌّ × إِخْفَاءُ الشَّدَائِدِ مِنَ الْمُرُوَّةِ أَخْلَى مِنْ جَوْفِ حِمَارٍ

برادر دام است × پنهان داشتن سختیها از جوانمردیست × تهی تر از جوف حمار

أَخْلَفُ مِنْ شُرْبِ الْكَمُّونِ أَخْلَفُ مِنْ عُرْقُوبٍ × الأَخْلَاقُ

در پی بوی گیرنده تر از نوشیدن زیره × خلاف وعده کننده تر از عرقوب × خلقها

كُنُوزُ الأَرْزَاقِ أَخْنَثُ مِنْ دَلَالٍ × إِخْوَانُ هٰذَا الزَّمَانِ

گنجهای روزیهاست × سست تر از دلال × برادران این زمان

جَوَاسِيسُ الْعُيُوبِ × أَخُوكَ مَنْ وَاسَاكَ فِي الشِّدَّةِ أَخُوكَ

جویندگان عیبها اند × برادر توکسیست که غمخواری تو کند در سختی × برادر تو

مَنْ وَاسَاكَ فِي النَّشَبِ لَا مَنْ سَاوَاكَ فِي النَّسَبِ × أَخُوكَ مَنْ

کسیست که حسن سلوک کند بتو در مال نه کسیکه همسر تو کند در نسب × برادر تو کسیست

صَدَقَكَ لَا مَنْ صَدَّقَكَ أَخْيَلُ مِنْ مُذَالَةٍ × أَخْيَبُ صَفْقَةً

که راست کند ترا نه کسیکه راست گو دارد ترا × متکبر تر از مذاله × نومید تر از روی صفقه

مِنْ شَيْخِ مَهْوٍ أَدَاءُ الدَّيْنِ مِنَ الدِّينِ × أَدَبُ الْمَرْءِ خَيْرٌ مِنْ

از پیر مهو × ادا کردن قرض از دین ست × ادب مرد بهتر است از

ذَهَبِهِ × أَدْرِكْنِي وَلَوْ بِأَحَدِ الْمَغْرُوَّيْنِ أُدْعُ إِلَى طَعَامِهِ

زر او × دریاب مرا اگرچه بیکی از دو تیر باشد × بخوان بسوی طعام خود

مَنْ يَدْعُو إِلَى جَفَائِكَ × إِدْفَعِ الشَّرَّ بِعُودٍ أَوْ عَمُودٍ أَدَقُّ مِنْ

کسی را که میخواند بسوی بدی کردن ترا × دور کن بدیرا بپاره گشتن یا ستون خانه × باریکتر از

خَیْطٌ بَاطِلٌ ۔ اِذَا اَتَاکُمْ کَرِیْمُ قَوْمٍ فَاَکْرِمُوْہُ ۔ اِذَا انْتَهَی الْاَمْرُ

سراب ۔ وقتیکہ بیاید شمارا عزیز قوم پس گرامی کنید او را + وقتیکہ بنہایت رسد امر

اِلَی الْکَمَالِ عَادَ اِلَی الزَّوَالِ ۔ اِذَا انْتَهَتِ الْمُدَّةُ لَمْ یَنْفَعِ الْعُدَّةُ

بسوے کمال باز گردد بسوے نقصان ۔ وقتیکہ بنہایت رسد مدت نفع نکند سامان

اِذَا اَدْبَرَ الدَّهْرُ عَنْ قَوْمٍ کَفٰی عَدُوَّهُمْ ۔ اِذَا اَلْقَیْتَ جِلْبَابَ

چون پشت دہد زمانہ از قومی کفایت کند دشمن آن قوم ۔ وقتیکہ افگندی چادر

الْحَیَاءِ فَقُلْ مَا شِئْتَ ۔ اِذَا اَرْجَحْتَ شَاصِیًا فَارْفَعْ یَدًا ۔ اِذَا افْتَقَرَ

شرم را پس بگو آنچہ خواہے ۔ وقتیکہ غالب شوی شاصی را پس بردار دست را ۔ چون محتاج گردد

الْیَهُوْدِیُّ نَظَرَ فِیْ حِسَابِ الْعَتِیْقِ ۔ اِذَا اصْطَلَحَ السِّنَّوْرُ وَالْفَارُ خَرِبَ

یہودی بنگرد در حساب مال ۔ وقتیکہ مصالحہ کنند گربہ و موش خراب شود

دُکَّانُ الْبَقَّالِ ۔ اِذَا اسْتَبَدَّ الْاِنْسَانُ بِرَاْیِهٖ عَمِیَتْ عَلَیْهِ الْمَرَاشِدُ

دوکان بقال ۔ چون مستقل شود آدمے بخرد خود پوشیدہ شود بروی بیان الہیا

اِذَا اصْطَنَعْتَ الْمَعْرُوْفَ فَاسْتُرْهُ ۔ اِذَا اصْطُنِعَ اِلَیْکَ فَانْشُرْهُ ×

چون نکوئی کنی مرد مشہور را پس بپوش او را ۔ وقتیکہ نکوئی کردہ شود بسوے تو پس مشہور کن او را

اِذَا اَرَادَ اللّٰهُ شَیْئًا هَیَّاَ اَسْبَابَهٗ ۔ اِذَا اسْتَشَرْتَ الْجَاهِلَ

ہرگاہ بخواہد خدا چیزے را پس آمادہ کند اسباب او را ۔ ہرگاہ مشورت خواہی از جاہل

اِخْتَارَ لَکَ الْبَاطِلَ ۔ اِذَا بَلَغْتَ بِالسِّتِّیْنَ فَاتَّقِ بِالسِّکِّیْنِ ×

اختیار کند برائے تو ناحق را ۔ چون برسد بشصت پس بکشش بہ کارد ×

اِذَا تَکَرَّرَ تَقَرَّرَ ۔ اِذَا تَمَّ اَمْرٌ بَدَا نَقْصُهٗ ۔ اِذَا تَمَّ الْعَقْلُ نَقَصَ

چون مکرر شود قرار گیرد ۔ ہرگاہ تمام شود امرے ظاہر شود نقصان او ۔ چون کامل شود عقل کم شود

الکلامُ اِذا تَمَّ الفقرُ فهو اللّٰهُ × اِذا تخاصمَ السّارقانِ

کلام چون کامل شود فقر پس آن خداست چون باهم جنگ کنند دو دزد

ظهرَ المسروقُ اِذا تغیّرَ السُّلطانُ تغیّرَ الزّمانُ اِذا جاءَ القضاءُ

ظاهر شود دزدیده × چون متغیر شود پادشاه متغیر گردد زمانه × چون بیاید قضا

عَمِیَ البصرُ اذا جاءَ اجلُهم لایستاخرونَ ساعةً ولایستقدمونَ

نابینا شود بینائی × وقتیکه بیاید میعاد ایشان تاخیر نکنند یکساعت و نه سبقت کنند

اِذا جاءَ لضفدعِ البیرِ منیّةٌ یعتصمُ بحبلِ الحیّةِ اذا جاءَ

چون بیاید برای غوک چاه مرگ × چنگ در زند برسن مار × چون بیاید

اجلُ البعیرِ حامَ حولَ البیرِ × اذا جاءَ الاحتمالُ بطلَ الاستدلالُ

مرگ شتر برگردد گرد چاه × چون بیاید احتمال باطل شود دلیل

اِذا جاءتِ الحینُ جاءتِ العینُ × اِذا جاءَ القضاءُ ضاقَ

چون بیاید هلاکی بیاید چشم × چون فرود آید قضا تنگ گردد

الفضاءُ × اِذا حلّتِ المقادیرُ ضلّتِ التّدابیرُ × اِذا حُمِلَ علی الثّورِ

جای فراخ × چون فرود آید اندازها ضایع شود تدبیرها × چون برداشته شود بر ثور

عقدُ الثّریّا جدّی بنطاقِ الجوزاءِ السّرطانُ اذا خرجَ الحیّةُ

گره ثریا لائق است بکمربند جوزا سرطان چون بیرون آید مار

من جُحرٍ قتلتْ بالحجرِ × اِذا ذُکرتِ الذّیبُ فاعدَّ له القضیبَ

از سوراخ کشته شود بسنگ × چون ذکر کرده شود گرگ پس آماده گردان برای او چوب را

اِذا ذهبَ الحیاءُ حلَّ البلاءُ × اِذا ذهبَ الوفاءُ نزلَ البلاءُ

چون برود شرم فرود آید مصیبت وقتیکه برود وفا نازل شود مصیبت

إِذَا زَلَّ الْعَالِمُ زَلَّ بِزَلَّتِهِ الْعَالَمُ × إِذَا سَادَ اللِّئَامُ بَادَ الْكِرَامُ

چون بلغزد عالم بلغزد بلغزش او جهان × چون سردار شدند ناکسان هلاک گردند کریمان

إِذَا سَادَ السِّفْلُ خَابَ الْأَمَلُ × إِذَا سَمِعْتَ بِسُرَى الْقَيْنِ فَاعْلَمْ

چون مهتر شوند ناکسان نومید گردد امید × چون بشنوی در شب رفتن آهنگر را پس بدانکه

أَنَّهُ مُصْبِحٌ × إِذَا سَكَتَّ عَنْ جَاهِلٍ فَقَدْ أَوْسَعْتَهُ جَوَابًا وَأَوْجَعْتَهُ

تحقیق او بامداد کننده هست × چون خاموش شدی از جاهل پس البته فراخ گردانیدی او را از روی جواب و دردناک گردانیدی او را

عِتَابًا × إِذَا ضَحِكَ الْقِرْدُ يُبْكَى إِسْتُهُ × إِذَا ضَاقَ الْأَمْرُ اتَّسَعَ × إِذَا

از روی خشم × چون بخندد بوزنه بگرید کون او × چون تنگ شود امر فراخ شود × چون

طِرْتَ فَقَعْ قَرِيبًا × إِذَا طَلَعَ السُّهَيْلُ قُطِعَ السَّيْلُ × إِذَا عَزَّ

پرواز کردی پس بیفت قریب × چون طلوع کند سهیل بریده شود آب روان × چون غالب شود

أَخُوكَ فَهُنْ × إِذَا عُرِفَتِ الْحَوْبَةُ قُبِلَتِ التَّوْبَةُ × إِذَا فَاتَ الشَّرْطُ

برادر تو پس نرمی کن × چون شناخته شود گناه قبول کرده شود توبه × و قتیکه فوت شود شرط

فَاتَ الْمَشْرُوطُ × إِذَا قُلْتَ لَهُ زِنْ طَأْطَأَ رَأْسَهُ وَحَزِنَ إِذَا قَلَّتِ

فوت کرده شد مشروط × چون بگفتی مر او را السنج فرود کند سر خود را و غمگین شود × و قتیکه اندک شود

الْعُقُولُ كَثُرَتِ الْفُضُولُ × إِذَا قَامَتِ الْقِيَامَةُ تُعَدُّ الثَّوَابِتُ

عقلها زیاده شود بیهودگیها × چون قائم شود قیامت شمار کرده شود عملهای ثابت

شعر إِذَا كَانَ الْغُرَابُ دَلِيلَ قَوْمٍ ٭ سَيَهْدِيهِمْ طَرِيقَ

چون باشد زاغ رهنمای گروه را نزدیکست که هدایت کند آنها را راه

الْهَالِكِينَا ٭ إِذَا كُنْتَ كَذُوبًا فَكُنْ ذَكُورًا × إِذَا لَمْ يَجِدْ لِي

هلاک شوندگان × و قتیکه شوی بسیار دروغگو پس باش بسیار یادگیرنده × و قتیکه نیاب به برطرف

لم تجلدنی × اذا لم تستحی فاصنع ما شئت × اذا لم تغلب فاخلب

ماریانہ نزلی ما × چون شرم نکنی پس بکن هرچه خواهی × وقتیکه غالب نشوی پس فریب بده

اذا ما القارظ العنزی آبا × اذا ما تلق من هم فحاولها و ناولها

وقتیکه قارظ عنزی باز آید × وقتیکه ملاقات کنی اناندوه پس قصد کن آنرا و دریاب آنرا

اذا امروا بالغو مروا کراما × اذا مات الاعتصام عاش الانتقام

وقتیکه بگذرند بسوی لغو بگذرند بهرو حالیکه کریم اند × چون بمیرد جنگ زدن زندگانی کند عوض گرفتن

اذا مکر الله ببلدة جعل حاکمها قردة × اذا ملک الاراذل

وقتیکه بپاز باید خدا شهرے را گرداند حاکم آنرا بوزنها × چون مالک شوند دونان

هلک الافاضل × اذا ملکت فاسجح × اذا نزل القدر بطل

هلاک شوند فاضلان × چون مالک شوی پس آسانی کن چون فرود آید حکم باطل شود

الحذر × اذا وافق الهوی الحق ارضیت الخالق والخلق × اذا

ترسیدن چون موافق شود خواهش حق را راضی کنی خالق را و مخلوق را وقتیکه

وافق هواک رشادک فقد احرزت معادک × اذا وجدت

موافق شود خواهش تو راه یابی ترا پس تحقیق فراهم کردی آخرت خود را چون بیابے

القیر مجانا فادخل فیه × اذا هبت الریاح فاغتنمها فان لکل عاصفة

قیر رایگان پس داخل شو دران × چون بوزد بادها پس غنیمت دان آنها را پس تحقیق هر تند

رکود × اذا یئس الانسان طال لسانه × اذکر غائبا تره × اذکر

ایستادن است × وقتیکه نا امید شود آدمے دراز گردد زبانش × یاد کن غائب را به بینی آنرا × یاد کن

غائبا تقترب × اذل من المطایا × اذل من جنین × اذل من ذکی

غائب را نزدیک شوی × خوارتر از بارکشان × خوارتر از مسافر × خوارتر از ذمے

أذلّ من وتد بقاع * أذلّ من اموي بكوفة يوم عاشوراء *

خوارتر از میخ جابجا * خوارتر از اموی در کوفه روز دهم محرم

الأذن تعشق قبل العين احيانا * إذا وردت ماء لم تصلك

گوش عاشق میشود پیش از چشم در بعضی اوقات چون اردشوی آب را ...

أرأف من امّ الحوار بحوارها * ارادة الله غالب على ارادة

مهربان تر از ناقه به بچه خود * اراده خدا غالب ست بر اراده

الناس أراك بشر ما احار مشفر * أرباب الدول ملهمون

مردان * ... ترا روی جنبش نکرد لب * صاحبان دولتها الهام کرده شده

أردت عمرا وأراد الله خارجة * أرسب من رصاصة * أرسل

خواستم عمر را وخواست خدا خارجه را * بتک نشیننده تر از سنگ سخت بفرست

حكيما ولا توصه * الأرض الطيب تخرج نباتا حسنا والذي

حکیم را و وصیت مکن اورا * زمین پاکیزه بیرون می آرد گیاه خوب را و چیزیکه

خبث لا يخرج الا نكدا * أرقّ من النسيم ومن الهواء * أرقّ

پلید ست بیرون نمی آید مگر زشت * نرم و تنک تر از باد نرم و از هوا * تنک تر

من دين القرامطة * أرقّ من النسيب * أريها تمرة أرها مطرة *

از دین قرامطه * نرم تر از صاحب نژاد * بنما او را آن ... بنمایم ترا آن ...

أروى من النعام * أروى من النقاقة * أريها السهى وتريني القمر

سیراب تر از شتر مرغ * سیراب تر از غوک * مینمایم او را سها ونمائی مرا ماهتاب *

أزنى من هرّ * أزنى من سجاح * الأزواج ثلثة زوج بهر وزوج ...

زانی تر از گربه * زانی تر از سجیه * شوهران سه اند شوهر روشن چشم و شوهر

دَهْرٌ وَزَوْجٌ مُهِرٌّ ❊ اَسَاسُ الْكُفْرِ مُوَافَقَةُ النَّفْسِ اَسَاتُرٌ

زمانه و شوهر مهر ❊ بنیاد کفر موافقت کردن نفس ست ای سیر کننده

اَلْيَوْمَ وَقَدْ زَالَ الظُّهْرُ ❊ اَسَالُ مِنْ فَلْحَسٍ ❊ اِسْتَاهِلِي اِهَالَتِي

روز و بتحقیق زائل شد وقت ظهر ❊ خواهنده تر از فلحس ❊ خبر یاکین پیه مرا

وَاَحْسِنِي اَيَالَتِي ❊ اِسْتُ الْحَالِبِ اَعْلَمُ ❊ اِسْتَاصَلَ اللّٰهُ شَافَتَهٗ

نکوئی کن سیاست مرا ❊ کون دوشنده شیر داناترست ❊ ببرد خدا بیخ او را

اِسْتَرَاحَ النَّفْسُ فِي الْيَاسِ مِنْ اَيْدِي النَّاسِ ❊ اِسْتَرَاحَ مَنْ لَا

آسایش جان در ناامیدی است ❊ از دستهای مردمان ❊ آرام یافت کسی که نیست

عَقْلٌ لَهٗ ❊ اُسْتُرْ سَوْءَةَ اَخِيكَ لِمَا تَعْلَمُ اَنَّهَا فِيكَ ❊ اَلْاِسْتِشَارَ

عقل مر او را ❊ بپوشش عیب برادر خود را بنا بر آنچه میدانی تو که البته آن عیب در تست ❊ مشوره کردن

عَيْنُ الْهِدَايَةِ ❊ اِسْتَعْبَدَ الْاِنْسَانَ اِحْسَانٌ ❊ اِسْتَعِينُوا عَلَى

عین نمونی ست ❊ بنده گرفت انسان را نکوئی ❊ مدد خواهید بر

حَوَائِجِكُمْ بِالْكِتْمَانِ ❊ اَلْاِسْتِعَارَةُ مِنَ الْمُسْتَعِيرِ كَالسُّؤَالِ مِنَ الْفَقِيرِ

حاجتهای خود بنهان داشتن ❊ عاریت گرفتن از عاریت گیرنده ❊ مانند سوال کردن ست از محتاج

اَلْاِسْتِقَامَةُ فَوْقَ الْكَرَامَةِ ❊ اِسْتَقْدَمَتْ رِحَالَتُكَ ❊ اِسْتَكْرَمْتَ

استقامت بالای کرامت ست ❊ پیش رفت زین حریرین تو ❊ بزرگواری بدست آوردی

فَارْبِطْ ❊ اِسْتَنْوَقَ الْجَمَلُ ❊ اِسْتَنَّتِ الْفِصَالُ حَتَّى الْقَرْعَى ❊ اَلْاِسْتِينَاسُ

پس بر بیست ❊ ناقه شد شتر ❊ برجست شتر بچه از مادر جدا شده تا آنکه شتران گر برآمده ❊ انس گرفتن

مِنْ عَلَامَةِ الْاِفْلَاسِ ❊ اَسَدٌ حَطُومٌ خَيْرٌ مِنْ مَلِكٍ ظَلُومٍ ❊

از نشان افلاس ست گله ❊ شیر شکننده یعنی شیر نر بهترست از بادشاه ظالم

اسرع من نكاح أمّ خارجة + اسرع من لحس الكلب انفه + اسرع
شتاب تر از نکاح ام خارجه + شتاب تر از لیسیدن سگ بینی خود را + شتاب تر
من طرفة عين + اسرع من السيل الى الحدور + اسرع من النار
از بر هم زدن چشم + شتاب تر از رفتن آب بسوی جای نشیب + شتاب تر از آتش
تدنى من الحلفاء + اسرع الى القلوب من النار الى اليراع + اسرق
که نزدیک کرده شود از گیاه + شتاب تر بسوی دلها از آتش بسوی چوب + دزدنده تر
من زبابة + اسرق من شظاظ + اسرق من عقعق + اسعد الرعام من سعد
از موش کر + دزدنده تر از شظاظ + دزدنده تر از عکه + نیکبخت ترین مردمان کسیست که نیکبخت شود
به رعيته + اسعد ام سعيد + اسق اخاك النمري يصطبح + اسوأ
بسبب رعیت او + آیا سعد است یا سعید + سیراب کن برادر خود را که نمری است تا شراب بامدادی نوشد
رقاش انها سقاية + اسمع جعجعة ولا ارى طحنا + اسمع من سمع
رقاش که بتحقیق او بسیار آب دهنده است + می شنوم آواز آسیا را و نمی بینم آرد را + شنواتر از بچه گرگ
اسهل من حلدان + اشأم من الغراب + اشأم من منشم + اشأم
نرم تر از حلدان + بدفال تر از زاغ + بدفال تر از منشم + بدفال تر
من قاشر + اشأم من خوتعة + اشأم من طويس + اشأم من البسوس
از قاشر + بدفال تر از خوتعه + بدفال تر از طویس + بدفال تر از بسوس
اشأم من داحس + اشأم من الشقراء على نفسها + اشبه شرج
بدفال تر از داحس + بدفال تر از شقرا بر ذات خود + مانا شد شرج
شرجا لو كان اسيمرا + اشتر الموتان ولا تشتر الحيوان + اشتر
شرج را اگر بتحقیق درختان سمره بود + بخر مرده را و مخر زنده را یعنی غلام مکن حیوان را + بخر

لِنَفْسِكَ وَلِلسُّوقِ + الاشتغال بما فات تضييع الاوقات

برای ذات خود و برای بازار یعنی تجارت + مشغول شدن بانچه فوت شد ضایع کردن وقتهاست

اَشَدُّ الغُصَصِ فَوْتُ الفُرَصِ + اَشَدُّ العُقُوبَاتِ عُقُوبَةُ الفِرَاقِ

سخت ترین غصه‌ها درگذشتن فرصتها + سخت ترین عذابها عذاب جدائیست

اَشَدُّ عَصَبِيَّةً مِنَ الجُحَافِ + اَشَرُّ السَّلَاطِينِ مَنْ خَافَهُ البَرِيُّ

سخت تر از روی حمایت از گوه + بدترین بادشاهان کسی است که بترسد او را بی گناه

وَيَعْتَمِدُ عَلَيْهِ الجَرِيُّ + اَشْرَفُ الغِنَى تَرْكُ المُنَى + اَشْغَلُ مِنْ ذَاتِ

و اعتماد کند بروی دلیر + بزرگتر توانگری گذاشتن آرزوهاست + مشغول تر از زن صاحب

النِّحْيَيْنِ + اَشْقَرُ اِنْ يَتَقَدَّمْ يُنْحَرْ وَاِنْ يَتَاَخَّرْ يُعْقَرْ + اَشْكَرُ مِنْ بَرْوَقَةٍ

دو مشک + شتر سرخ مو اگر پیش شود ذبح کرده شود و اگر پس آید خسته کرده شود + شاکر تر از بروقه

اَشْهَرُ مِنْ قِفَا نَبْكِ + اَشْهَى مِنْ قُبْلَةِ العَذَارِ + الاشياء تتبيّن

مشهورتر از قفا نبک + خواهان تر از بوسه رخسار + چیزها هویدا می‌شود

بِاَضْدَادِهَا + اَصْبَحَ اَمِيرًا وَاَمْسَى اَسِيرًا + اَصْبَرُ مِنْ ذِي ضَاغِطٍ

به ضدهای خود + صبح کرد درحالیکه امیر است و شام کرد درحالیکه قیدیست + صابرتر از صاحب سوربار

اَصْبَرُ مِنَ الاَثَافِيِّ عَلَى النَّارِ + اَصْحَبُ لِلسُّلْطَانِ بِالحَذَرِ + اَصْدَقُ

صابرتر از دیگ پایها بر آتش + مصاحب شو بادشاه را بخوف + راست تر

المَقَالِ مَا نَطَقَتْ بِهِ صُورَةُ الحَالِ + اَصْرَدُ مِنْ عَيْنِ الحِرْبَاءِ + اَصْرَدُ

سخن آنکه گویا شود بوی صورت حال + نافذتر از چشم آفتاب پرست + نافذ تر

مِنَ العَنْزِ الجَرْبَاءِ + اَصْعَبُ الاَشْيَاءِ المَشْيُ بِالاَقْدَامِ اَصْغَرُ

از مادهٔ آهو خارشت دار + دشوارترین چیزها رفتار کردن است بقدمها + خردترینها

الْقَوْمِ تَسْخَرُهُمْ ۔ اَصْفٰى مِنْ عَيْنِ الدِّيكِ ۔ اَصْفٰى مِنْ عَيْنِ الظَّبْيِ

گروه خادم ایشان ست ۔ صاف تر از چشم خروس ۔ صاف تر از چشم آهو

اَصْفَرُ الْوَجْنَتَيْنِ كَالْمُنَافِقِ ۔ اِصْنَعِ الْمَعْرُوفَ وَلَوْ اِلٰى كَلْبٍ

زرد تر بر دو رخساره مانند منافق ۔ بکن نکوئی اگرچه بسوی سگ باشد

اَصْنَعُ مِنَ النَّحْلِ ۔ الْاَصِيلُ لَا يُخْطِئُ ۔ اَضْبَطُ مِنْ عَائِشَةَ

صانع تر از مگس شهد ۔ اصیل خطا نکند ۔ نگاه دارنده تر از عائشه رض

اِضْرِبِ الْبَرِيءَ حَتّٰى يَعْتَرِفَ السَّقِيمُ ۔ اَضْرَعُ مِنْ كَلْبٍ ۔ اَضْنَى عَمَّنِي

بزن بی گناه را تا اقرار کند گنهگار ۔ خوار تر از سگ ۔ خوار کرد مرا

الْحُمّٰى ۔ الْاِضْطِرَارُ يُذْهِبُ الْاِخْتِيَارَ ۔ اَضَلُّ مِنْ سِنَانٍ ۔ اَضَلُّ

تب ۔ بیقراری می برد اختیار را ۔ گمراه تر از سنان ۔ گمراه تر

مِنْ قَارِظِ عَنَزَةَ ۔ اَضَلُّ مِنْ مَوْءُودَةٍ ۔ اِضْمَارُ الْغَضَبِ عَلٰى مَنْ قَدَ

از چیننده برگ سلم از قبیلهٔ عنزه ۔ گمراه تر از دختر زنده در گور کرده شده ۔ پنهان داشتن خشم کسیکه القدرت

تُمَكِّنُ مُهْلِكٌ ۔ اَضْيَعُ مِنْ غِمْدٍ بِغَيْرِ نَصْلٍ ۔ اَضْيَعُ مِنْ يَدٍ فِي رَحِمٍ

قدرت یافته هلاک کننده است ۔ ضائع تر از نیام بدون شمشیر ۔ ضائع تر از دست در زه دان

اَضْيَقُ مِنْ سَمِّ الْخِيَاطِ ۔ اِطَالَةُ الْكَلَامِ مُفْضٍ اِلَى الْمَلَالِ

تنگ تر از سوراخ سوزن ۔ دراز کردن سخن رساننده است بسوی اندوه

وَالْاِبْرَامِ ۔ اَطْرِقْ كَرَا اِنَّ النَّعَامَةَ فِي الْقُرٰى ۔ اَطْلُبُ مِنْ حَيْثُ

و انقباض ۔ خاموش باش ای کروان البته شتر مرغ در دیها است ۔ میجویم از جائی که

يُطْلَبُونَ وَلَيْسَ ۔ اُطْلُبِ الْخَيْرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ ۔ اَطْمَعُ مِنْ اَشْعَبَ

می جویند مردمان و نیست مطلوب ۔ طلب بجوئید نیکی را نزدیک خوبرویان ۔ طمع تر از اشعب

أَطْوَلُ صُحْبَةً مِنْ نَخْلَتَيْ حُلْوَانَ × أَطْوَلُ مِنْ فَرَاسِخِ دَيْرِ كَعْبٍ أَطْيَشُ

درازتر از روی صحبت از دو درخت خرمای حلوان × درازتر از فرسخهای دیر کعب × سبک‌تر

مِنْ طَامِرٍ أَطْيَشُ مِنْ فَرَاشَةٍ أَظْرَفُ مِنْ زِنْدِيقٍ أَظْلَمُ

از کیک سبک‌تر از پروانه ظریف‌تر از زندیق ظالم‌تر

مِنَ الشَّيْبِ أَظْلَمُ مِنْ صَبِيٍّ × أَظَلُّ مِنْ حَجَرٍ أَظْمَأُ مِنْ رَمْلٍ أَظْهَرُ

از پیری × ظالم‌تر از کودک × سایه‌ناک‌تر از کنار × تشنه‌تر از ریگ × ظاهرکردن

الْغِنَى مِنَ الشُّكْرِ × أَظْهَرُ مِنَ الشَّمْسِ وَأَبْيَنُ مِنَ الأَمْسِ الاِعْتِلَاقُ

توانگری از شکر است × ظاهرتر از آفتاب و هویداتر از دی آویختن

بِنَابِ الْفِيلِ أَسْهَلُ مِنَ التَّعَلُّقِ بِبَابِ الْبَخِيلِ × أَعْدَى

بدندان پیل آسان‌تر است از متعلق شدن بدروازهٔ بخیل × از حد درگذرنده‌تر

مِنَ الشَّنْفَرَى × أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ أَعْدَلُ

از شنفری × دشمن‌تر دشمن تو نفس تست آنکه درمیان هر دو پهلوی تست منصف‌تر

مِنَ الْمِيزَانِ × أَعْذَرُ مِنَ النَّذِرِ أَعْرَى مِنَ الْمِغْزَلِ × أُعْرِضَتِ الْقِرْفَةُ

از ترازو × بسیار گنهکار گردید کسیکه رسانید × برهنه‌تر از دوک × ظاهر کرده شد جدائی ×

أَعْرَفُ مِنَ الْمَائِحِ بِاسْتِ الْمَاتِحِ × أَعَزُّ مِنْ كُلَيْبِ وَائِلٍ أَعَزُّ مِنْ

شناساتر از فروشونده بتک چاه بکون کشنده آب از چاه × نادرتر از کلیب وائل × نادرتر از

بَيْضِ الأَنُوقِ أَعَزُّ مِنَ الأَبْلَقِ الْعَقُوقِ أَعَزُّ مِنَ الْغُرَابِ الأَعْصَمِ

بیضهای ناقه‌ها × نادرتر از ابلق باردار × نادرتر از آنکه زاغ که بازوی او سفید است

أَعَزُّ مِنْ أُمِّ قِرْفَةَ × أَعْطِ الْقَوْسَ بَارِيهَا أَعْطِي الْعَبْدُ كُرَاعًا فَطَلَبَ ذِرَاعًا

نادرتر از ام قرفه × بده کمان را بسازنده او × داده شد بنده پاچه را پس طلب کرد دست را

اَعَقُّ مِنْ ضَبٍّ * اَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ * اَلْاَعْمَالُ بِخَوَاتِيمِهَا * اَلْاَعْمَالُ

نافرمان‌تر از سوسمار * بدانید که البته خدا سخت عذاب است * اعمال بحسب خاتمه‌هاست * اعمالها

بِالنِّيَّاتِ * الْاَعْمَالُ اَثْمَارُ النِّيَّاتِ * اَعْمَرُ مِنْ مُعَاذٍ * لَعَمْرِيْ ... عَلَيْهِ شَيْئٌ

بنیتهاست * عملها بار نیتهاست * دراز زندگی‌تر از معاذ * ...

اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْقَضِيَّةِ الْمُعْضِلَةِ * اَعُوْرُ عَيْنِكَ وَالْحَجَرُ * ... يَا اَعْيَا الدَّاءِ

پناه میگیریم بخدا از قضیهٔ تبدیل کرده شده * چشم تو و سنگ ... * ... عاجزتر ...

الدَّوَاءِ * اَعْيَبُ مِنْ ... اَبِيْ دُلَامَةَ * اَعْيَيْتَنِيْ بِاُشُرٍ فَكَيْفَ بِدُرْدُرٍ

دوا * معیوب‌تر از ... ابو دلامه * ... بی دندانی ...

اَغْدَرُ بِقَيْنَتِهِ ... * اَغْدَرُ ... اَشْرَ ... * ...

بیوفائی کن ... * ...

سَرَابٍ * اَغْزَلُ مِنْ فُرْعُلٍ * اَغْزَلُ مِنِ امْرِئِ الْقَيْسِ * اَغْلٰى فَاِلِّيْ ...

نمایش آب * عاشق‌تر از بچهٔ کفتار * غزل گوینده‌تر از امرء القیس * گران‌تر از ... بها ...

حَاجِبُ بْنُ زُرَارَةَ * اَغْلِقِ الْاَبْوَابَ اَيُّهَا الْبَوَّابُ * اَغْنٰى الصَّبَاحُ

حاجب پسر زراره * بند کن درها را ای دربان * بی‌نیاز کرد صبح

مِنَ الْمِصْبَاحِ * اَغْنٰى مِنَ التُّفَّةِ عَنِ الرُّفَّةِ * اِفْتَحْ صُرَّتَكَ تَعْلَمْ عُجَرَكَ

از چراغ * بی نیازتر از درنده از کاه * بگشا خوشهٔ خود را بدانی عیبها خود را

اَفْتَكُ مِنَ الْبَرَّاضِ * اَفْحَشُ مِنْ فَاسِيَةٍ * اَفْرُخْ رَوْعَكَ * اَفْرَسُ

دلیرتر از براض * بیهوده‌تر از فاسیه * بیرون کن ترس خود را * داناتر

مِنْ مُلَاعِبِ الْاَسِنَّةِ * اَفْرَسُ مِنْ عَامِرِ بْنِ الطُّفَيْلِ * اَفْرَغُ مِنْ

از بازی کننده نیزه‌ها * داناتر از عامر بن طفیل * فارغ‌تر از

حجامٍ ساباط * أفسحرٌ هذا أم أنتم لا تبصرون * افشاء الاسرار ليس

حجام ساباط * آیا پس جادوی ست این یا شما نمی بینید * هویدا کردن رازها نیست

من سنن الاحرار * افضل الزهد اخفاؤه * افضل الناس من لم يفسد

از روشهای آزادگان * بهترین زهد پوشیدن ویست * بهترین مردان کسی ست که تباه نکند

التقوى دينه * افضل البر ما لامن فيه ولا مطل * افضل المعروف

خواهش نفس دین او را * بهتر نکوئی آنکه احسان نباشد در آن و نه درنگ * بهترین نکوئی

اغاثة الملهوف * افضح من حقنة في حلقة * اف لمن لا يتدارى صفاته

مدد کردن غمگین ستم دیده * رسواتر از تا دادن در جماعت * اف است مرکسی را که جدا نزد ویرا نکرد نشناسا او

افلت وله حصاص * افلت وانحص الذنب * افلت فلان

برجست و حال آنکه مرا او را گوز زدن بود * برجست و حال آنکه بریده شد دم * برجست فلان

بجريعة الذقن * افواههما مجاشها * الافواه مقادمة الكون الافواه

به جرعه زنخ * دهنهای شتر جایهای مرستش * دهنهای مقادمه و جود ستها نزدیکان

کالعقارب * اقبح الكلام مدح اللئام * اقبح من قرنة * اقتلوني

مانند کژدمهاست * زشت ترین سخن ستایش کسان ست * زشت تر از بوزنه * بکشید مرا

ومالكا * اقذر من حيضة * اقرى من حاسبي الذهب * اقسى

و مالک را * پلید تر از حیض * مهمانی کننده تر از رونده زر * سخت تر از

من الحجر * اقطف من ذرة * اقل في اللفظ من لاشيء في العدد * اقل

سنگ * نیک برنده از مورچه * کمتر در گفتن کسی ست که نیست چیزی در شمار * کمتر

من هذا انفرج شاربه * اقل التأني اجل من اكثر العجلة * اقلل

ازین مینروند * کنارهء لب خود را کمتر توقف کردن بزرگتر ست از بیشتر شتافتن * اندک کن

طعامك تحمد منامك * الاقلام مطايا الافهام * اكتب وعد

طعام خود را ستایش کنی خواب خود را * قلمها سواریهای اشتهاست * بنویس آنچه وعده کردی ترا

على الجمل * اكثر مصارع العقول تحت بروق الاطماع * اكثر

بر بیخ پسته * بیشتر صرعهای عقلها زیر برقهای طمع است * بیشتر

الظنون ميون * اكذب من دب ودرج * اكذب من اليهير

گمانها دروغهاست * دروغگوترین کسیکه رفت و بآخر رسید * دروغگوتر از سراب *

اكذب من سهيلة * اكذب من المهلب بن ابي صفرة * اكذب

دروغگوتر از سهیله * دروغگوتر از مهلب پسر ابوصفره * دروغگوتر

من فاختة * اكذب من سجاح * اكذب من ابي ثمامة * اكذب

از فاخته * دروغگوتر از سجاح * دروغگوتر از ابو ثمامه * دروغگوتر

من صبي * اكرم من حاتم * اكسفا وامساكا * اكسى من بصل

از کودک * جوانمردتر از حاتم * آیا ترشروئی با بخل * بیشتر در لباس پوشیدن از پیاز

اكفر من حمار * اكفر من ناشرة * اكل وحمد خير من اكل وذم

کافرتر از حمار * کافرتر از ناشره * خوردن و ستودن بهتر از خوردن و نکوهیدن *

اكل اللحم عشية وغدوة يورث القلب غلظة وقسوة * الاكل

خوردن گوشت شبانگاه و بامداد * پیدا می کند دل را درشتی و سختی * خوردن

من الدين * اكل الدهر عليه وشرب * اكيس من قشة * الام

از دین است * خورد زمانه بروی و نوشیده * داناتر از قشه * لئیم تر

من راضع * الام من مادر * الا تكن صنعا فاني ابن اختها

از شیرخوار * ناکس‌تر از مادر * اگر نیستم ابریشم حقیقی عمل میکنم باندازه دانش خود اگر نیست بهر

فلا الیۃ التفت حلقتا البطان التقی البطان و لحقب الحق

پر نیست تقصیر باہم پیوستند و حلقہ تنگ ستور باہم پیوست تنگ ستور یعنی کار سخت شد

من الجراد تین الحن من قینتی یزید الحم ما اسدیت الذ من اعفاء

نیکوتر از زرو سرود از دو کنیز سرود گوی یزید نیکوترین چیز آنکہ با نیکی لذیذتر از

از دو جرادہ

الفجر الذ من الامن الذ من الغنیمۃ البارزۃ الذ من المنی الذ من

لذیذتر از امن لذیذتر از غنیمت خنک لذیذتر از آرزو با متصل شو

مجر

النوم ما دام حار الص من کندش الص من شظاظ الفی

تنور را تا وقتیکہ گرم ست دزدندہ تر از کندش دزدندہ تر از شظاظ

عصاہ الق دلوک فی الدلاء الھم زد ولا تنقص اللہ جمیل

عصای خود را بیفکن دلو خود را در دلوہا با خدایا زیادہ کن و کم مکن خدای خوب ست

ویحب الجمال اللہ بس ما بقی ھو س الیس الصبح بقریب الیہ

دوست میدارد جمال را خدا کافیست آنچہ باقی ماند ... آیا نیست صبح نزدیک بسوی تو

یساق الحدیث احمل من الترھات الاسود کالنساء امہ

راندہ می شود حدیث بیشتر از روے فریب از باطلہا امر مانند زنان ...

وادیہ واجنی حلبہ اصرعت فانزل الام فوق الادب الام

و کامل شد گیاہ او فراخی آب ... حکم بالای ادب ست حکم

بالشی نھی عن ضدہ امش بدائک ما مشی بک ام فرش

بچہ منع ست از ضد وے برو بہ بیماری خود تا وقتیکہ برود آن تو ...

فانا مت امنع من ام قرفۃ امنع من لبدۃ الاسد الامور ھو

پس من مردم مانع تر از ام قرفہ مانع تر از لبدہ شیر کارہا گرو کردہ شدند

بأوقاتهما • الأمين آمن والخائن خائف • أنا ابن جلا أنا الغريق فما

بوقتهای آن شود • امانت داری بمیم شود مست • ترسنده و خیانت کننده است • من پسر جلا ام • من غریقم پس

خوفي من البلل • أنا بالنهار خطيب وفي الليل أطيب • أنا غريب

ترس من از تر بودن • من در روز خواستگار زنان ام و در شب نکاح کننده ام • من ستمکارم

وأنت رعديد وبيننا بون بعيد • أنا في مفارقة من أريد و

و تو ترسنده هستی • و میان ما جدائی دور است • من در جدائی کسیکه اراده میکنم و

صحبة من لم أرد كواجد ما لا يشتهي ومشتهٍ ما لا يجد • أنا كلف

صحبت کسیکه اراده نمیکنم مانند یابنده چیزیکه نخواهد و خواهنده چیزیکه نیابد • من عاشق

وأنت صلف فكيف نأتلف • أنا منه فالج بن خلاوة • أنا منه

و تو لاف زن • پس چگونه الفت گیریم • من از آن فالج بن خلاوه ام • من از و

كحاقن الإهالة • أنا النذير لكل فتى وثق بامرأة • أنا وهذا أبا إنا

مانند داخل کننده پیه گداخته ام • من ترساننده ام برای هر جوانی که اعتماد کرد بر زنی • بتحقیق ما یافتیم پدران خود را

على أمة وإنا على آثارهم مقتدون • إن أحسنتم أحسنتم

بر گروهی • و بتحقیق ما بر نشانهای ایشان پیروی کننده ایم • اگر نکوئی کردید نکوئی کردید

لأنفسكم • إن أعيى البعير فزده نوطا • إن أردت المحاجزة

برای ذاتهای خود • اگر مانده شود شتر پس زیاده کن او را نوط • اگر اراده کنی مساحره را

فقبل المناجزة • إن الله مع الصابرين • إن الله لا يضيع أجر المحسنين

پس پیش از مقاتله • بتحقیق خدا با صابران است • بتحقیق خدا ضائع نمیکند مزد نکوئی کنندگان

إن الله غفور رحيم • إن الله يحب معالي الأمور • إن الله يحب

بتحقیق خدا بسیار آمرزش کننده است بسیار مهربان • بتحقیق خدا دوست میدارد کارهای بزرگ را • بتحقیق خدا دوست میدارد

الشجاع + انّ اوّل ناسٍ اوّل ناسٍ + انّ آثارنا تدلّ علينا + انّ البيع

دلیر را + بتحقیق اول مردمان اول مردمانست + بتحقیق آثار ما دلالت میکند بر ما + بتحقیق بیع

مرتخص وغالٍ + انّ البغاث بارضنا الاكبر + انّ البغاث بارضنا

ارزانست وگران + بتحقیق بغاث در زمین ما هر آینه بزرگترست + بتحقیق بغاث در زمین ما

لكبير + انّ البغاث بارضنا تستنسر + انّ الباطل كان زهوقا

هر آینه بزرگست + بتحقیق بغاث در زمین ما کرکس میشود + بتحقیق باطل بود نیست +

انّ الجواد عينه فراره + انّ الحديد بالحديد يفلح + انّ الخبر

بتحقیق جوانمرد چشمش فرار اوست + بتحقیق آهن با آهن شگافته میشود + بتحقیق خبر

يحتمل الصدق والكذب + انّ الدواهي في الآفاق تهترس

احتمال میدارد راستی و دروغ را + بتحقیق مصیبتها در عالم [illegible] +

انّ الرقين تغطّي افن الافين + انّ الشقي وافق البراجم + انّ الصوم

بتحقیق درم [illegible] می پوشد حماقت احمق را + بتحقیق بدبخت رسول براجم است + بتحقیق صوم

راحة + انّ العلم باقٍ لا يزال + انّ العوان لا تعلّم الخمرة +

آسایش است + بتحقیق علم باقیست دور نمیشود + بتحقیق میانه سال تعلیم کرده نمیشود خمار پوشی را

انّ العصا قرعت لذي الحلم + انّ الفتنة اشدّ من القتل + انّ الفرار

بتحقیق عصا کوفته شد برای صاحب حلم + بتحقیق فتنه سخت ترست از کشتن + بتحقیق گریختن

بقراب كيس + انّ القصيرة قد تطيل + انّ للقيامة الف هول

با قراب زیرکیست + بتحقیق زن کوتاه قامت گاهی بچه دراز میزاید + بتحقیق برای قیامت هزار خوف

اهونها الموت وللموت الف هول اهونها فراق الاحبة + انّ الكريم

آسان آنها مرگ است و برای مرگ هزار خوف است آسان آنها جدائی دوستان است + البته جوانمرد

لو دعي الى طعن لاحباب + ان للمعاذير قد تشوب بالكذب

اگر خوانده شود بسوی طعنه کردن دوستان + تحقیق عذرها گاهی می آمیزد بدروغ

ان المقدرة تذهب الحفيظة + ان الموصين بنو سهوان + ان

تحقیق توانائی می برد حمیت را + تحقیق وصیت کنندگان پسران غافل اند + تحقیق

النفس لامارة بالسوء + ان الهدايا على مقدار مهديها + ان باطن

نفس آینه بسیار حکم کننده است بدی + تحقیق هدیه ها باندازهٔ هدیه دهنده آنها باشد

بغير تو تير + ان بعض الظن اثم + انت شولة الناصحة + انت

بدون تو تیر + تحقیق بعضے گمان گناه است + تو شوله استے نصیحت کننده + تو

الشعار دون الدثار + انت تئق وانا مئق فكيف نتفق + انت

شعار استے نه دثار + تو شتابنده هستی بدی و من گریانم پس چگونه متفق شویم

كصاحبة النعامة + اتتن من جيفة + انتحر لي انتظار الفرج

مانند زن مالک شتر مرغ استے + بدبوتر از مردار + آیا سینه توشیده تو انتظار کردن کشایش

عبادة + الانتظار اشد من الموت + اتجعل مرباي وحصنا الجحر

عبادت است + انتظار سخت تر است از مرگ + درآمد ... حصن را ... کرد

ما وعد + انجب من ام البنين + انجب من بنت الخرشب + انجب

آنچه وعده کرد + بزرگتر از ام بنین + بزرگتر از دختر خرشب + بزرگتر

من ام حبيبة + ان جرجر العود فزده وقرا + الحلت عقدة ثم انك

از ام حبیبه + اگر آواز کند عود پس زیاده کن ... + ... کشاده شد گره ...

من الكسعي + ان دون الظلمة خرط قتادة + ان دواء الشق ان تحوصه

از کسعی + تحقیق نزدیک تاریکی مالیدن درخت خار است + تحقیق دوای ...

أَنْزِلِ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ + إِنْ سَرَقْتَ فَاسْرِقِ الدُّرَّةَ وَإِذَا زَنَيْتَ فَازْنِ

فرود آر مردمان را در مرتبهٔ ایشان × اگر دزدی کنی پس دزد گوهر مروارید را و چون زنا کنی پس زنا کن

بِحُرَّةٍ + الْإِنْسَانُ مُرَكَّبٌ مِنَ السَّهْوِ وَالنِّسْيَانِ + الْإِنْسَانُ عَبِيدُ

بزن حره + انسان مرکب ست از غفلت و فراموشی + انسان بندهٔ

الْإِحْسَانِ + الْإِنْسَانُ مِرْآةُ الْإِنْسَانِ + الْإِنْسَانُ مَعَ النِّسْيَانِ + الْإِنْسَانُ

احسان ست + انسان آئینهٔ انسان ست + انسان با فراموشی ست + انسان

حَرِيصٌ عَلَى مَا مُنِعَ × الْإِنْسَانُ يُسَاوِقُ السَّهْوَ وَالنِّسْيَانَ + الْإِنْسَانُ

حریص ست بر آنچه باز داشته شده + انسان همعنان میشود غفلت و فراموشی را + انسان

رَهِينُ اللِّسَانِ + الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ + الْإِنْسَانُ مِنْ ظَبْيٍ مُقْمِرٍ

هلاکت وی زبان ست × انسان بر ذات خود بینا ست × شادان تر از آهوی شب روشن

الْإِنْصَافُ أَحْسَنُ الْأَوْصَافِ + أَنْصِفِ الْقَارَةَ مَنْ رَامَاهَا + انْصُرْ

انصاف نیک ترین صفتها ست + انصاف کرد در حق کسی که تیر انداخت سوی وی + یاری کن

أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا + انْظُرْ إِلَى مَا قَالَ وَلَا تَنْظُرْ إِلَى مَنْ قَالَ + دُ

برادر خود را در حالیکه ظالم باشد یا مظلوم × بنگر بسوی چیزی که گفت و منگر بسوی کسیکه گفت + آسانی کن

عَلَى نَفْسِكَ + إِنْ غَلَا اللَّحْمُ فَاصْبِرْ إِلَى رُخْصِهِ + إِنَّ فِي الْمَعَارِيضِ

بر ذات خود + اگر گران شود گوشت پس صبر کن بسوی ارزانی وی × بتحقیق در تعریضها

لَمَنْدُوحَةً عَنِ الْكَذِبِ + إِنَّ فِي نَفْسِ الْجَمَلِ مَا لَيْسَ فِي نَفْسِ + أَنْفُ

البته گنجایش ست از دروغ + بتحقیق در ذات شتر چیزی ست که نیست در نفس + بینی

فِي السَّمَاءِ وَاسْتٌ فِي الْمَاءِ + أَنْفُكَ مِنْكَ وَإِنْ كَانَ أَجْدَعَ + انْقَطَعَ السَّلَا

در آسمان ست و کون در آب + بینی تو از تست اگرچه باشد بریده + منقطع شد سلا

فی البطن انقطع قوی مرقاد به ۔ انما الکذب یهجی فالصدق انجی

در شکم منقطع شد زور او را زحیا سمت اندک ۔ اگر هست دروغ که نجات میدید پس راستی نجات دهنده است

ان کنت ریحا فقد صادفت اعصارا ۔ ان کنت ذا طب فطب لعینک

اگر هستی باد پس تحقیق بیابی گرد باد را ۔ اگر هستی طبیب پس علاج کن برای چشم خود

انکحنا الفرا فسنری ۔ ان کیدکن عظیم ۔ انک لا تجنی فی الشوک العنب

نکاح کنانیدیم گور خر را پس بنبینیم ۔ بتحقیق مکر شما بزرگ است ۔ بتحقیق تو نمی چینی در خار انگور را

انک میت و انهم میتون ۔ انک فی واد و انا فی واد ۔ ان لله جنودا منها

بتحقیق تو مرده هستی و بتحقیق ایشان مرده اند ۔ بتحقیق تو در وادی هستی و من در وادی ۔ بتحقیق مر خدا را لشکر است

العسل ۔ انک کل عام تسمعا ۔ ان تعض علی القذی لم ترض ابدا ۔ ان لم تکن

شهد ۔ بتحقیق تو در هر سال نخورده شده ۔ اگر دندان نه نهی بر خاشاک راضی نشوی همیشه ۔ اگر نباشی

فی القوم فسترقّ ۔ انما الاعمال بالخواتیم ۔ انما هو کبارح الاروی ۔ انما

در قوم پس بترس ۔ جز این نیست که عملها به خاتمه هاست ۔ جز این نیست که او مانند شکار روی است

الایدی باصابعها و الملوک بصنائعها ۔ انما سمیت هانیا لتهنأ ۔ انما المرء

دستها بانگشتهای خود است و ملکها بهنرهای خود است ۔ جز این نیست که نامیده شدی هانی تا گوارا شوی ۔ جز این نیست مرد

باصغریه قلبه و لسانه ۔ انما یعاتب الادیم ذو البشرة ۔ انما النشط من

به دو خرد خود است دل او و زبان او ۔ جز این نیست که عتاب میکند چرم را صاحب بشره ۔ جز این نیست که کشاده شد از

عقال ۔ انما یضن بالضنین ۔ و ینافس فی الثمین ۔ انما النسل مع المرأة ۔ انما

رسن ۔ جز این نیست که بخل کرده میشود به بخیل ۔ و رغبت کرده میشود در گران بها ۔ جز این نیست که نسل با زن است ۔ جز این نیست

النشید علی المسرة ۔ انما یقتل کل طیر شبهه ۔ انما من الضبع انم ثمر التراب

سرود بر خوشی است ۔ جز این نیست که می کشد هر پرنده مشابه خود را ۔ سخن چین تر از ضبع ۔ سخن چین تر از خاک

أَنَمُّ مِنَ الدَّمْعِ + أَنَمُّ مِنَ الزُّجَاجَةِ + أَنَمُّ مِنَ النَّسِيمِ + أَنَمُّ مِنَ الْوُشَاحِ

سخن چین تر از اشک + سخن چین تر از آبگینه + سخن چین تر از باد نرم + سخن چین تر از حمیل

أَنَمُّ مِنَ اللِّسَانِ + إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا + إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا + إِنَّ مِنَ الْكَلَامِ لَحِكَمًا

سخن چین تر از زبان + تحقیق با دشواری آسانی ست + تحقیق بعضی بیان از جنس جادو است + تحقیق بعضی کلام حکمت آمیز است

مِنَ الْكَلَامِ مَا هُوَ أَمْرَعُ مِنَ الْغَيْثِ وَمَا هُوَ أَقْطَعُ مِنَ السِّنَانِ

بعضی از کلام چنین است که نافع تر است از باران و چیزی که برنده تر است از سنان شمشیر تحقیق

مَنْ لَا يُصْلِحُهُ الْخَيْرُ يُصْلِحُهُ الشَّرُّ + إِنْ مَلَكْتَ الْمُلْكَ فَأَسْجِحْ

کسی که صالح نکند او را نیکی + صالح کند او را بدی + اگر مالک شوی ملک را پس برای تست گشتی

إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ + إِنَّهُ لَا يُرْزَى مَرْقُوحٌ + إِنَّهُ لَسَرَابٌ بِالْقِيعَةِ + إِنَّهُ لَيُعَاجِزُ

نیست آن مگر آزمایش تو + تحقیق شیر آینه زانی ترست از نور + تحقیق وی سراب است به بسیار گشاده + تحقیق او عاجز میکند

إِنِّي لَكَ لَأَطْوَعُ مِنْ حِذَائِكَ وَأَوْفَقُ مِنْ غِذَائِكَ + إِنِّي لَكَ لَأَتْبَعُ مِنْ ظِلِّكَ

تحقیق من برای تو هر آینه مطیع ترام از نعل تو و موافق ترام از غذای تو + تحقیق من برای تو تابع ترم از سایه تو

وَأَطْوَعُ مِنْ نَعْلِكَ + أَوْدَى الْعَيْرُ إِلَّا ضَرِطًا + أَوْسَعُ مِنْ دِجْلَةَ + أَوْفَى

و فرمانبردار ترام از نعل تو + هلاک شد خر مگر گوز زدن + وسیع تر از دجله + بیشتر وفا کننده

مِنَ الْحَارِثِ بْنِ ظَالِمٍ + أَوْفَى مِنَ السَّمَوْأَلِ + أَوْفَى مِنَ الْفُكَيْهَةِ + أَوْفَى مِنْ

از حارث پسر ظالم + بیشتر وفا کننده از سموأل + بیشتر وفا کننده از فکیهه + بیشتر

عُفْرٍ + أَوْلَى النَّاسِ بِالنَّوَالِ أَزْهَدُهُمْ فِي السُّؤَالِ + أَوَّلُ الْحَزْمِ الْمَشُورَةُ

عفر + نزدیک ترین مردمان بخشش بی رغبت ترین ایشان در سوال + اول احتیاط مشورت است

أَوْهَنُ مِنْ بَيْتِ الْعَنْكَبُوتِ + أَهْتِرُوا ذَبِيحَتَكُمْ + أَهْدَى مِنْ دُعَيْمِيصٍ

سست تر از خانه عنکبوت + شتابی کنید در ذبیحه خود + رهنما تر از دعیمیص

الرمل + اهدی من القطا + اهل البیت ادری بما فیه + اهل طوس بقر

رمل + رهنماتر از قطا مردم خانه داناترست بآنچه دران خانه است + مردم طوس گاوانند

اهلک من ترهات البسابس + اهون من تبالة علی الحجاج + اهون من

هالک تر از باطلهای بسابس + خوارتر از تباله بر حجاج + خوارتر از

قعیس علی عمته + اهون مظلوم سقاء مروب + اهون السقی التشریع

قعیس بر خواهر پدر خود + خوارترین ستمزدگان مشکیزه کره دار + خوارترین آب دادن آب دادن ... است

ایأس من غریق + ایاک اعنی فاسمعی یا جارة + ایاک وما یعتذر منه

ناامیدتر از غریق + خاص ترا اراده میکنم پس بشنو ای زن همسایه + نگهدار خود را از آنچه عذر خواسته شود از ان

ایاک ان یضرب لسانک عنقک + ایاک والمزاح + ایبس من قدة

نگهدار خود را از آنکه ببرند زبان تو گردن ترا + نگهدار مرا از خوش طبعی + خشک تر از دوال

ایبس من صخر + ایمان المرء یعرف بایمانه + الایناس قبل الابساس + این رجع

خشک تر از سنگ + ایمان مرد شناخته میشود بسوگندهای وی + انس دادن پیش از نرم کردن ... ...

من دیوان سلیمان + این هو + این انت + این انا + ایهما اتوجه الو سعد ام ... ...

از دفتر سلیمان ... کجا او + کجا تو + کجا من + سر ... ...

گنجینه دوم در مثلهای پارسی

آسیا آید بهم برجاست + آب از بین سوزه کشیده + آب و آتش را چه آشنائی + آب هوا زیر گذشت چه یک نیزه چه یک دست + آب بی لجام خورده است + آب بر ریسمان می بندد + آب از جای بسیار میماند گنده می شود + آب تیز در خانه در آید به از آنکه دولت تیز برود + آب دریا بکفیل مشت می پیماید + آب از ریا می بخشند + آب کین بجا صلات یک سر ببالا میرود + آب شیرین مشک

کنند + آب دانه که آبادی کجاست + آب از غربال بخشش میکند + آبی دین نابی باشد + آتش چو
در پنبه افتد تر و خشک نداند + آتش دوست و دشمن نداند + آتش بدست خود زد + آتش با بوریا
خس پوشش میسازد + آتش بر مستان زگل سوری به + آتش زن در آنخانه که دود کسی بیند +
آتش نشاندن و اخگر گذاشتن افعی کشتن و بچه اش نگاه داشتن کار خردمندان نیست + آخر سایهٔ
کاه فروشی ست + آخر گذر پوست به دباغ خانه است + آخر پیری وداع عمر ست + آخر آب
بجوی ما خواهد رسید + آخر بخیال میرود عمر + آدم خوش سودا شیرست بال مردم ست + آدم به آدم
میرسد کوه بکوه نمیرسد + آدم را گندم بهشت نسازد + آدم میان گم شدند ملک خدا خر گرفت +
آدمی آخر شیر خام خورده است + آدمی جایز الخطا ست + آدمی را آدمیت لازم ست + عود را
گر بو نباشد هیزم ست + آدمی که شکم دیگران پر نکند حیوانی باشد سگ شکم + آرزو عیب نمی باشد
آری طریق دولت چالاکی ست و چستی + آزاد مرد خداست + آزادگان تهی دستند + آزردن
دل دوستان جهل ست و کفارت یمین سهل ست + آزرده دل آزرده کند انجمنی را + آزموده را
چه آزمائی + آزموده کار بازی نمیخورد + آسوده کسی که خر ندارد + آسوده کسی که زن ندارد +
آسمان گرد دلبر نخچه همت بستی + آشنا را حال اینست وای بر بیگانه + آشنائی ناآشنا سبق
آش مردان دیر می پزد + آشتی در راه ست و گواهی در کار + آفرین باد برین همت مردانهٔ تو +
آفتاب را بگل نمیتوان اندود + آفتاب لب بام + آفتابه خرج لحم + آفت همسایه بهمسایه
میرسد + آلو چو با آلو نگرد رنگ برآرد + آمدن بارادت رفتن باجازت + آمد و آورد آنهم
گناه ماست + آمین برای اجابت دعاست + آنانکه غنی تراند محتاج ترند + آن بلا نبود که
از بالا بود + آن آتش فرو نشست + آن دکان برچیده شد + آن دفتر را گاو خورد + آنرا که
عیان ست چه حاجت به بیان ست + آن را که خبر شد خبرش باز نیامد + آنرا که چنان کند
چنین آید پیش + آنرا که حساب پاک ست از محاسبه چه باک ست + آنرا که بداند بداند بداند

آنرا که ندانی نسب و نسبت حالش * ویرانه بود هیچ گواهی چو فعالش * آن سر رشته از کفم رفت
آن شبی قدری که گویند اهل خلوت امشب است * آن قدح بشکست و آن ساقی نماند * آنکه
شیر از آکندر به خراج * احتیاج است احتیاج است احتیاج * آنکه در علم است کلید خیر از
اوست * آن گریه که ما کردیم یعقوب نکرد * آن صبر که ما کردیم ایوب نکرد * آن ورق برگشت *
آنهم گذشت آنهم گذشت * آواز دهل شنیدن از دور خوش است * آواز سگان کم نکند رزق
گدا را * آواز گدا رونق بازار کریم است * آواز مرگ زود میرسد * آه در جگر ندارد * آهسته گو
که دیوار هم گوش دارد * آهن کهنه را صیقل داده * آهن سرد میکوبد * آینه داری در مجلس کوران
ابر بیجا [illegible] خانه ویران گوشه [illegible] * بانگ سگ ضرر نکند * ابر گر آب زندگی
بارد * هرگز از شاخ بید بر نخوری * ابروی بالا [illegible] آسمان سبز نشود * ابله
گفت و دیوانه باور کرد * ابلیس رفت و خباثت بگذاشت * اجل سگ که رسید
نان چوپان میخورد * اجل سگ که آید مسجد خواب کند * احمق ریش است کند و عاقل
ماش * اختلاط زیاده بر آشنائی * اختیار بدست مختار * ادب آب حیات
آشنائی ست * اذان بعلت گران بحکمت * ازانجا رانده وازینجا مانده * از آسیا
که برون رفت ترا بس سیر و نیم سیر چه کار * از آسمان هرچه آمد زمین برداشت * از آتش او
گرم نشدم و از دود دلش مردم * از ابر سیه باشد افزونی بارانها * از اسب فرود آورده
بر خر نشاند * از بیضه خاکی جوزه نزاید * از بیوه گیر گدائی * از بد قمار هرچه ستانی [illegible] * از برای
یک تشکر منت دو کس نتوان کشید * از بیم باران بر ناودان میگریزد * از پای لنگ چه [illegible]
از تسبیح شما [illegible] * از تو حرکت از ما برکت * از تو نازی و از من نیازی * از جمع عثمان [illegible]
سمع ابوجهل را چه علم * از چشمه آفتاب غیر تشنگی حاصل نشود * از چاله برون آمده در چاه افتاد
از حلوا شیرین تر جنگ در خانه دیگران * از خدا شرم دار و از شرم مدار * از حرص [illegible]

آز خروان خطا و از بزرگان عطا + از خاشاک پل جیحون نمیسازد + از خیال پری و دمی نگذرد +
آدمی را چشم مال نگر + از دوست یک اشاره و از ما بسر دویدن + از دل برود هر آنچه
از دیده برفت + از دست گرسنه چه خیر + از دام جو آزاد و شوم در قفس افتم + از دور دست
بر آتش میگذارد + از ریگ روغن نمیکشد + از ریش کنده بر بروت بست + از سوزن گر
آهن نمیتوان خرید + از سایه خود رم میکند + از سودای نقد بوی مشک می آید + از صد زبان
زبان خموشی نکو بود + از ضعیفی هر جا که نشستم وطن شد + از فرباد خر کسی نترسد + از فلفل
و زنجبیل سردی مطلب + و ز مرد مرا هم دست مردمی مطلب + از کوزه همان برون تراود که
در اوست + از کفر ابلیس مشهورتر + از کاه و جو شتر خبر ندارد + از کیسه خلیفه بخشش میکند
از کفچه یار حلوا استخوان خورد + از کجا این خبر پیدا شد + از کربلا تا تیغ نیامد عجب + گر به قناعت شد
و گفت باران ست + از گربه تا شغال سوری نردید + از گره او هیچ نمیرود + از گوشه با می که
بر بام بر پریدیم + از لقلق سگ دریا مردار نمیشود + از ساحل طفره و حرف خاک بر نخیزد + از مکافات
عمل غافل مشو + گندم از گندم بروید جو ز جو + از مردی تا نامردی یک قدم ست + از ما کشیدن
از شما بخشیدن + از ماست که بر ماست + از نو کیسه وام مخواه + از نقش و نگار در و دیوار شکسته
آثار پدید ست صنادید عجم را + از نی بوریا شکر نخوردی + از هر جا که سنگ آید باز می تنگ آید +
از هر چه بگذرد سخن از یار خوشتر ست + از یک دست صدا نخیزد + اسپ چی زن و شمشیر
وفادار که دید + اسپ خریدیم شتر بر آمد + اسپ نقارچی شده ست + اسپ و فرزین مینهد
اسپ دارد نعمه جو نمیخورد + اسپ چوبین راه نمیرود + اسپ بد بر یدن آخور یاد میکند +
اسپ دو نکابه داماد بخشش + استخوان سوخته را سگ نبوید + اشتر را گفتند در بیت کیست
گفت مادرم اسپ است + اشتر که کاه میخورد گردن دراز میکند + اشتها مردان زیر دندان
اشتها نعمت جان من مرض ست + اصالت تا بحسب بی حرمتی ندارد + اصفهان

نصف جهان + اصل بد از خطا خطا نکند اطلس هر چند کهنه شود دیبا تا به نی شود +
افزونی نور ماه برای سپری شدن ست اگر محیط الرجال فتد از بیابانس کم گیری +
یکی افغان، دوم کنبو، سوم بدذات کشمیری + اگر یار اهل ست کار سهل ست + اگر ساقی
تو باشی می توان خورد + اگر همه آتش شوی خود را بسوزی + اگر مورچه بر سر سلیمان رود [illegible]
اگر دل خونابه باشد دیده تر او د + اگر مولی نظر سازد بهائی بی بها گردد + اگر صد سال در
نشکی کنی دوغ + همان دوغ و همان دوغ و همان دوغ + اگر من بیمار شوم می میرم
اگر قاروره پاک ست از طبیب چه باک ست + اگر این بار جان بردم غنیمت + دگیرم عاشقی
هوس نبود + اگر با در کنم عقلم نباشد + اگر خر نمی بود قاضی نمی شد + اگر نان گندمی نیست زبان
مردمی را چه شد + اگر بشکار شغال بروی سامان شیر کن + اگر سوی خورشید نبینی چشم ترا زیان آرد
نه خورشید را + اگر فی المثل در فشاندن ندانی + همه حال در چیدن آخر توانی + اگر ماند شبی ماند
شبی دیگر نمی ماند + اگر هوس ست همین قدر بس ست + اللهم بلغنا امروز را فردای
در پیش ست + امروز داری بخور غم فردا مخور + امید بهتر از خوردن انتظار بدتر از مرگ ست
آنچه پیر در خشت بیند جوان در آئینه + آنچه ما در کار داریم اکثری در کار نیست + آنچه در طبع تو نیاید
راست + تو نفهمیده مگو که خطا است + آنچه ما کردیم با خود هیچ نابینا نکرد + آنچه در بغداد ست
گرد سر خلیفه + آنچه در دل ست بر زبان می آید + آنچه عوض دارد گله ندارد + آنچه دیدی از دست
رفت + آنچه آدم میکند بوزینه هم + آنچه کنی بخود کنی + گر همه نیک و بد کنی + آنچه نصیب ست
بهم میرسد + گر نستانی بستم میرسد + اندرین باغ چو طاوس بکار ست مگس + اندکی جمال به
از بسیاری مال + انصاف شیوه ایست که بالای طاعت ست + انگشت کاسب کلید روزی ست +
دست بی هنر کفچه گدائی + انگشت عسل بدیوار میکشد + انگشت بجای
حلقه ست + انگشت اگر در گوش کنی بسر گین نمی رسد + انگور ز انگور همی گیرد رنگ +

او داند و کار او داند + اوقات مکن ضایع و تنها بنشین + اوقات شریف بین که چون
میگذرد + اوّل بها مشک بها + اول خویش بعده درویش + اول طعام بعده کلام
اول بسم الله بعد غلط + اول دم نقد مطبخی را + اول بحث بعد از آن گوبی نمک ست اول
اندیش و انگهی گفتار + پای پیش آمدست و پس دیوار + اول با آخر نسبتی دارد اول شب
سیکند مفلس چراغ خویش را + اول کسیکه لاف محبت زند منم اول پایه دزد آیا مس
حد خود بشناس ای باد صبا اینهمه آورده تست + ای بسا آرزو که خاک شده + ای تو
مجموعه خوبی زکد است گویم + ای خاک بران سر که در و مغز وفا نیست + ای تو میگویم
دیوار تو هم بشنو + ای روشنی طبع تو بر من بلا شدی + ای زفرصت بیخبر در هر چه باشی
زود باش + ای زبردست زیردست آزار + گرم تا کی بماند این بازار + ای گل تو خرسندم
تو بوی کسی داری + ایلچی را چه زوال + اینهمه از بی آنست که زر میخواهد + اینهم اندر عاشقی بالای
غمهای دگر + اینهم آثار سیریست + این آنکسی کو که ترا نشناسد + این گل دیگر شگفت +
این کار از تو آید و مردان چنین کنند + اینک من و تو هر آنچه دانی میکن + اینک سر را
ببر و خوش باش این ست + این سبو که نشکند امروز فردا بشکند + این دست را مباد بآن دست احتیاج
این تخم و این زمین این گوی و این میدان + این جیب و این گریبان + اینجا همه شوق بصبارا میرود
اینجا مقام مردم مردان جبرئیل نیست + اینجا حسب نگنجد و اینجا نسب نباشد +
این کار دولت ست کنون تا کرا رسد + این خانه تمام آفتاب ست + این دعا از من
و از جمله جهان آمین باد + این گل دوستان که می بینی + نگسا نند گرد شیرینی + این تبر
یارب یا بخواب + این کشتی غرق شو من هم بخشیم + ای وقت تو خوش که وقت ما خوش کردی +

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

آبرو جکسمین هی تو جان جاناں کشم هی + آبلا گلی پڑ + آبیل مجهی مار + آپ نا جا آبیل مجهی بهکوس نسیونی کهه

آپڑوسن لڑین + آپڑوسن تجھسی ہو + آپ کاج مہا کاج + آپ میان مانگتی اور باہر کھڑی
درویش + آچھی ناک پہوٹی [illegible] گرفتار مین آتی کا نام سمجھا و رجانی کا نام تکیا + آتی بہلی گر جاتی
آدمی کا چراغ گھر رکھوں تو چوہا کھاتی باہر رکھوں تو کوا لی جائی + آگ سے کے ساتھ
[illegible] نہ بس جا ہی [illegible] لاو ریو جا ہنگا + آنہو گا منہ کیث + آج موئی کل دوسرا
دن + آج جیا سو کل نہیں + آج تک پڑی ہینگ گتہو ہین + آج کل تو تمہاری ہی
[illegible] + آج برس کر پھر نہ برسوں + آدمی آدمی انتر کوئی ہیرا کوئی کنکر
آدمی کا [illegible] آدمی + آدمی سا پکھیرو کوئی نہیں + آدمی سے آخر گیا دودہ پیا ہے
[illegible] + آونا آپ گھر آونا سب گھر + آدھے گانون دوالی آدھے گانون پھاگ
[illegible] آدمی جب گئی تو ہو موسی موسی آدمی کا تہاو + آدھی کو
[illegible] آدھی رات کو جمہائی آوے شام سے منہ پہلاوے + آزر دق عیب
[illegible] + آسا مری ترا سا جیی + آستین کا سانپ + آسمان مین تھگلی لگا
[illegible] + آسمان [illegible] + آفتاب پر تہوکو اپنی منہہ پر پڑے + آگ
[illegible] + آگ کا جلا آگ ہی سی اچہا ہو + آگ کہاتی سو انگار ہگے
[illegible] + آگ لگائی تماشا دیکہی + آگ لگی منڈہی بجر پڑی براتے
[illegible] + آگی دوڑ پیچھی چوڑ + آگی ناتہہ نہ پیچھے پگا + آگی روک پیچھی ٹہونک
[illegible] + آم ہو تو آم کہاو املی ہو تو املی کہاو + آم کہانے سی
[illegible] + آم میٹھا سو ہی رہتا ہی + آپنی رانی اب چہوڑ پرائی آس
[illegible] + آنکہہ آگے ناک سوجہے کیا خاک + آنکہہ کا پانی ڈہل
[illegible] پہوٹی تو کیا سہو نسی دیکہیں سگے + آنکہہ او جہل پہاڑ
[illegible] کا منہہ کا پورا + آنکہہ سجائی اور دس پرائی انگہوں گر کرتا سے آنکہہ کا

کاجل چراتا ہے + آنکھوں میں چربی چھائی ہے + آنکھوں کا اندھا نام شیخ روشن + آنکھوں کے
اندھے نام نین سکھ + آنکھیں نکلے ناخون لگواؤ + آنکھوں دیکھا جھوٹ پڑا کہیں کانوں سنا
آنکھوں میں جالا کر ڈال آئے + آنکھیں سیتے جا پڑول ہو آیا بیار + آنکھیں ...
پڑی کھوٹ + آؤ میر گھر کا بھی لے جاؤ + آؤ مروا دیتے اوپری زبان + آئے تھی شادی ہو گئی
گرے کا غم + آئیگا گنگا تو پائیگا ... + آئے تھے ہر بھاگنے ... + آئی ہو جانکے ساتھ جاوگی
خیار نکے ساتھ + آئی تو روزی نہیں تو روزہ + آئی تو رات نہیں ... + آئی پر ...
نہیں آئی نہ کبھی کھولی لاگے کا ... + آیا بندہ آئی روزی گیا بندہ گئی روزی + آیا ...
نہیں تو فراموش + اب بھی میرا مردہ تیرے زندے پر بھاری ہے + اب پچھتائے
ہوت کیا جب چڑیاں چگ گئیں کھیت + اپنے ہاتھ کٹے ہاتھ دبانے + اب ...
آئے گھر سے آئی + ابھی ... + ابھی سو کہا + ابھی تیرے گھر سے پانی ...
اپنا دام کھوٹا پرکھنے والے کیا + ... اپنا گھر بھر ... + اپنا گھر دور
سے سوجھتا ہے + اپنا لال گنوائے در در مانگے بھیک + اپنا لینا کیا + پرایا دینا کیا +
اپنا ... + اپنا ... + اپنا الو کہیں نہیں گیا + اپنا
کوئی نہیں + اپنا سو ... + اپنے نین ... تو پھر + اپنی سونی
رام میں ... + اپنی چھاتی ... + ... کی سبھی
خیر مناتی ہیں + اپنی پانوں میں ... + اپنی تبر کھوتا ہے
اپنی ... سے دمڑا پانی + اپنی ران کھولیے اور آپہی لاجوں مریے + اپنی اپنی کھال ...
سبھی مست ہیں اپنی جا ... کوئی ... نہیں کہتا + اپنی ... کو سونے سے
معلوم ہوتے ہیں + اپنی ... کو ... + اتنی ...
... سیو ... نادان + اتنا جھوٹ بولو جتنا آٹے میں نون + آتا ...

اتنی ہی عقل جیرن ہوتی ہے + اٹاو سیکے کاریگر + اجارا اور بیا اجیرن کو اجیرن
ہی پہیلی نہین سر چوٹی کہیلی + اچہا کیا خدانے برا کیا بندے نی + اچہے بیٹے پر خدا
کام نہ ڈالے + اچہے کہر بیعانہ دیا احسان لیجے جہان کا نہ احسان لیجے شاہجہان کا
احمد کی پگڑی محمود کے سر + ادہم قبلہ قطب ادہر خشیمہ ہوتی کدہر + ادہی کی بہری کو لی
اوسکے ہاتھہ سے نہ کہا وے + اڑہائی دن کی سقے نے بہی بادشاہی کر لی ہی + استاد
بیٹھی پاس کام آوے + اس استاد مجازہ کی ایک مین میرا بہائی + اس سرا مین جو
باوینگا اسی لڑکے کو ماریگا + اسے تو نکٹے کا بہی ناک نہ کٹے + اس سے اچہا خدا کا نام
اسکو تو بہر مارے موت نہین + اسکی گردن مان مارئیے جہان پانی نہ ملے + اسکی دو تو
اتران یہسان ہی نہین ہے + اس گہر کا باوا آدم ہی نرالا ہے + اسے چہپاو اوسی دکہاو +
اسی لستی + اسی برس کی عمر اور نام میان معصوم + اکہا کہم اجگ سویرا + اگلے پانی
پچہلے کیچ + اگہن چپلے ادمن + الا لون بالون جہنجہنک سو کا لون ال بل خدا بل +
الف الله الف کی ناؤن جتنک نہین جانتے + الله دے الله دلاوے + الله دے بندہ مراد پاوے
الله مین الله رکہے ہیر و بدکی صفائی + الله الله ایسے خیر مانگو + الله کا نام جو
الله سے تو کیا غم ہی + الله کی چوری نہین تو بندیکا کیا ڈر + امانی آبادانی
انار کیکا سونا بارہ بانی + ان بچارون نے ہینگ کہان پائی + ان نیچے ڈنڈو سے
کہتے ہو سیر جیرن گے + ان تلون مین تیل نہین + انٹری مین روپیا ورنچی مین چہیب
انٹریان قل ہو الله پڑہ رہی ہین + انت بہلے کا بہلا + ان دیکہا چور سالی برابر + اندہا کا
پہل دیکہنے ہی کا ہے + اندہا کیا چاہے دو آنکہین + اندہا بے ایمان + اندہا راجہ چوپٹ نگری
اندہا بانٹے ریوڑیان پہر پہر اپنون ہی کو دے + اندہا آنکہہ پائے ہی پچہتایا + اندہا نیوتے دو جنے آئین
اندہا ملا ٹٹولی سنگت + اندہا جیہا تہو تہو دہان + اندہا کیا جانے لاسنے کی بہار + اندہی کا

نام نین سکھ + اندہی کے ہاتھ بٹیر لگی + اندہی بھلی کہچی جوری + اندہے کی جورو کا اللہ رکھوالی +
اندہی کی داو نغریا وا اندہا ہاری بیٹھو گا + اندہے کے آگی روئے دونوں دیدے کہووے + اندہی مان
پوتو نکا نچ منہہ دیکہے + اندہون نے گانون مارا وڑ ریوڑ انگڑو + اندہون میں کانا راوت +
اندہا وہند منوہر اگاسے + اندہیاری گئی کہچور + اندہی سسیے کوئی بچے لیو کوئی + اندیکا شہزادہ
آئن نہ پایا گوہ کہایا + ان نین کا سیہا سبکہ نہ وہ بہی دیکہا یہ بہی دیکہہ + ان ملے کی کنس اوکہے
کانون اونٹ آیا + انی کی تلے ہزار برس او پرچیا پایا نچہا جیتر لاین گا نہا + اوتا والا
سو باولا + اوتر اسحنہ مرد ک ناون + اوتر اگہاٹی سرا ماٹی + اوٹہا دیچولہا + اوٹہکہ بیٹہی نہیو
پہوڑ تی اوچہی اپوچی تسی کہائے + اوچہی سے پیت نہ ریئے + اوچہے کی پیٹ بالو کی بہیت +
اوچہی کی بیل کری + اوچہے کے گہر آئے بندو ڑ سے پانی پی پی ہو ہو گئے + اودہن نار ہو
بلینڈ میں سانپ دکہا وسے + اودہ مہ کا لین نہ ماد ہو کا ہیت + اودہم جوتی
پہول گئی سیری میں آئیو + اوہ رنگ الگہری + اوڑہی اٹہی طاق نہی + اوڑی
ہم ہیا نتے ہین + اوڑ سہنبہری ساون آیا + اوڑہی چادر سوتی + اوسر جوکی
آئی ہیتان + اوسکی گرہ کا کیا جاتا ہے + اوسکی تہ پتا لگ گئین موی + اوسکی میں
گلے میں + اولٹی کا کہا سے نکٹی کا کہاتی + اوکہلی میں سر دیا تو دہمکو نسی کیا + اوکہلی میں
کیا نسرا ماکی باپ بسرا + اولٹا چور کتوال ڈانڈی + اولٹی کا پانی بلینڈی نہیں جاتا +
اونٹ کی منہہ میں زیرہ + اونٹ رسے اونٹ تیری کونسی کل سیدہی ہے + اونٹ چرائے
ہونٹ مانگی + اونٹ چڑہی کتا کاٹے + اونٹ جب پہاڑ تلے آئے تبہی معلوم ہو + اونٹ بلیا
لی گئی ہان جی ہان جی سے آئی + اونٹ کی چوری اور جہکی جہکی + اونٹ دو میں بہیتر تہا
مانگیں + اونٹ بہی جا ئین ملوڑ اکو بیچے تہا ہی نہین + اونٹ سا قد ٹڑ ہا پا سے شعور ذرہ
نہیں + اونٹ بڑ بڑ اتا ہی لادتے ہیں + اونٹ لگی جی کو بہاگتا ہے + اونٹ کا پاو نہ سرکا

آسمان کا + اونٹ نہ پادا نہ پادا پادا تو بھیس اونٹ داغ ہوتے تھے گدھی بھی داغ ہونے [illegible]
اونچی دکان پھیکا پکوان + اونگلی پکڑتے پہنچا پکڑ لیا + اونگھتے کو ٹھیلتے کا بہانہ +
اسیر کی [illegible] میٹھا [illegible] + [illegible] ستانا + [illegible] گھر [illegible] باندھے
بیٹھے + [illegible] تیرا [illegible] + [illegible] کھیل [illegible] کمہار [illegible] +
[illegible] فصل [illegible] بیٹا [illegible] سی بکار + ایسی ایسی [illegible] جاتی ہیں تو
[illegible] کھائیں + ایسے [illegible] میں ایسی [illegible] کہ پار نکل گئی [illegible] ایسا
جیسے [illegible] + ایک تو میاں [illegible] تھے دوسرے [illegible]
ایک تو [illegible] دوسرے [illegible] + ایک تو کانی [illegible] جائی دوسرے جان پوچھیں [illegible]
ایک [illegible] تھی [illegible] گھر دوسری آتی ڈولی [illegible] + ایک تو [illegible] بھاتا تھا دوسرے [illegible]
آتا تھا + ایک [illegible] لوٹتی ہیں دوسرے [illegible] ایک چیز کی دو دال + ایک [illegible]
[illegible] ایک دو کا [illegible] مہمان تیسرے [illegible] بلا جان + ایک غریب کو [illegible]
[illegible] + ایک [illegible] + ایک جو کی سولہ روٹی [illegible]
[illegible] + ایک [illegible] نہیں [illegible]
ایک [illegible] ایک [illegible] تیسری [illegible] + ایک تو [illegible] دوسرے [illegible]
[illegible] + ایک [illegible] ہزار [illegible] ہزار [illegible]
ایک ایک [illegible] ہزار ہزار آسمان [illegible] ہزار [illegible]
ایک چور [illegible] سارے [illegible] + ایک [illegible]
کون [illegible] + ایک [illegible] + ایک گھر کی [illegible]
[illegible] + ایک ہاتھ تالی نہیں بجتی + ایک [illegible] روٹی کیا چھوٹی کیا موٹی + ایک
[illegible] بھاڑ نہیں پھوڑتا + ایک حمام میں سب ہی ننگے + ایک ہاتھ لینا ایک ہاتھ دینا ہے

اور ایک گیارہ ہوتی ہیں ایک ہاتھ ذکر پر ایک ہاتھ فکر پر + ای مہ یکرم جہان تو دین

تہمان ہم آ میری پیلے + اینٹا کھینچا وہ سر اینچ میں اینٹ الغی جہری کی

گیا بنظر ہم ہار آہیت کا گھر ناتی کیا خزینہ دوم در امثال حروف با مشتمل

گنجینہ اوّل در امثال عربیہ

باعث غرار بحل + الباحث عن حتفه بظلفه البادی اظلم

کشته شد عرار بعوض کحل + کاوندہ از مرگ خود بسم خود + آغاز کنندہ ستمگار

بأذن السماع سمعت باقعة من البواقع + الباقي عند التلاقي

بگوش شنوائی شنیدم سختی از سختیہا + باقی نزد ملاقات +

باكر تسعد + بالحمار فاستنان حجرة + بالافضال تنال الاقبال

سحرگاہ بیا بسبب سود پیشاب کرد خر پس شد تهت زمین بسبب گی کرد آیند

يستعبد الحر + بالرفاء والبنين + بالساعد يبطش الكف +

بندہ گرفته میشود حر + بآرام و پسران + بسبب بازو حملہ می کند پنجہ +

بالشكر تدوم النعم + بالعدل قامت السموات + بالغداة قاص

بسبب شکر ہمیشہ می ماند نعمتہا + بسبب انصاف قائم شدہ اند آسمانہا + بامداد قصہ گو بندہ است

وبالعشي قاص + البحر لا يخاف من الغرق + بحمد الله لا بحمدك

و بشبانگاہ قصہ گو بندہ است + دریا نمی ترسد از غرق + بحمد خدا نہ بحمد تو +

البخيل عدو الله ولو كان زاهدا + البخيل لا يدخل الجنة

بخیل دشمن خدا است اگرچہ باشد رغبت از دنیا + بخیل داخل نمی شود بہشت را

الكبر مرآة العين + بدل اعور + بدن وافر وقلب كافر

آئینہ چشم است + بدل ناقص + بدن کامل و دل کافر +

اَلْبَرَایَا اَهْدَافُ الْبَلَایَا + بِرُّ الْوَالِدَیْنِ سَلَفٌ + بَرْدُ غَدَاةٍ اَعْزَ
مخلوقات نشانهای مصیبتهاست + نکوئی پدر و مادر سلف ست + سردی بامداد عزیزیست

عِنْدِیْ مِنْ ظَمَاءٍ + اَلْبِرُّ دَافِعُ الْبَلِیَّاتِ + بَرْقُ مَنْ لَا یَعْرِفُهُ بَرْقٌ
نزد من از تشنه شدن + نکوئی دفع کننده بلاهاست + تیز نگر کسی را که نمی شناسد ترا + برق

لَوْکَانَ لَهُ مَطَرٌ + بَرَکَةُ الْعُمْرِ فِیْ حُسْنِ الْعَمَلِ + بِرُّکَ لَا تُبْطِلْهُ بِالْمِنَّةِ
اگر باشد مر او را باران + برکت عمر در خوبی عمل ست + نکوئی خود باطل مکن آنرا باحسان

بَرِئَتْ تَائِبَةٌ مِنْ فَوْتِ الْبُسْتَانِ کُلُّهُ کَرْمٌ + بُسْرُ الشَّعْرِ الْحَقِیْقَةِ
جدا شد بیضه از جوزه + باغ همه آن کرم ست + تر شروئی کرو سفر در حقیقت

لَوْلَمْ یُخْتَمْ بِالدَّقِیْقَةِ + بَشَاشَةُ الْوَجْهِ عَطِیَّةٌ ثَانِیَةٌ + بَشَرٌ
اگر ختم کرده نشود به دقیقه + تازه روئی بخشش دوم ست + مژده

لَنَفْسِکَ بِالظَّفَرِ بَعْدَ الصَّبْرِ + بَشِّرْ مَالَ الْبَخِیْلِ بِحَادِثٍ اَوْ وَارِثٍ
ذات خود را به پیروزی بعد صبر + مژده ده مال بخیل را به مصیبت یا وارث

بَطْنُ الْمَرْءِ عَدُوُّهُ + اَلْبِطْنَةُ تَاْفِنُ الْفِطْنَةَ + بِعِ الدُّنْیَا بِالْاٰخِرَةِ
شکم مرد دشمن اوست + سیری شکم سست میکند زیرکی را + بفروش دنیا را عوض آخرت

تَرْبَحُ بِعْتُ جَارِیْ وَلَمْ اَبِعْ دَارِیْ + بُعْدُ کُلِّ حَیٍّ کِسْرٌ بَعْدَ
سود مند شوی + فروختم همسایه خود را و نفروختم سرای خود را + بعد هر گروهی شکستگی است بعد

اَلْبَصْرَةُ بُعْدُ یُوْرِثُ الصَّفَا خَیْرٌ مِنْ قُرْبٍ یُوْرِثُ الْجَفَا + بَعْضُ الشَّرِّ
بصره + دوری که پیدا کند صفائی را نیکو ای است از نزدیکی که پیدا کند ستم را + بعضی بدی

اَهْوَنُ مِنْ بَعْضٍ + بَعْضُ الْبِقَاعِ اَیْمَنُ مِنْ بَعْضٍ + بِعِلَّةِ الْوَرَشَانِ یُؤْکَلُ
سبکتر ست از بعضی + بعضی مکانها مبارکتر ست از بعضی + بحیله ورشان میخورد

رَطبُ المِشانِ البَغلُ الهَرِمُ لا یُفزِعُهُ صَوتُ الجُلجُلِ بَقیه

خرماے ستان ست استر نہایت پیر نمی ترساند اورا آواز جرس + در دہانش

الأثلَبُ وَالحَجَرُ وَالكِثكِثُ بِفیه بَطِّلْ بِتُرَّهاتٍ

خاک و سنگ و سنگریزه ها در کن آنرا به تدبیر خود + دور کن بیهوده نعل خود را

وَابذُل قَدَمَیكَ + بَقیّةُ العُمرِ لا قِیمَةَ لها + بِكُلِّ غَیثٍ تارِعی

و بخشش کن هر دو قدم خود را + باقی زندگی نیست قیمت مر آنرا به همه باران نشاناها چریدنست +

بَلاءُ الإنسانِ مِنَ اللِّسانِ وسَلامَتُهُ في حَبسِ اللِّسانِ + البَلاءُ مُوَكَّلٌ

بلای آدمے از زبان ست و عافیت او در بند کردن زبان + بلای گذاشته شده

بِالقَولِ + البَلاءُ بِالوَلاءِ كَاللَّهَبِ لِلذَّهَبِ + البَلاءُ الأَشدُّ المَعروفُ

بگفتن + بلای محبت با دوستی مانند شعله آتش ست برای زر + بلای که سخت ست نکوئی

وَالصَّنیعَةُ عِندَ الأحرارِ وَدیعَةٌ + بَلَغَ الحِزامُ الطُّبیَینِ بَلَغ

و کار او نزد شرفا امانت ست + رسید تنگ ستور به دو پستان + رسید

السَّیلُ الزُّبی + بَلَغَ السِّكِّینُ العَظمَ + بُلوغُ الأمالِ في رُكوبِ

سیلاب بلندی ها را + رسید کارد استخوان را + رسیدن امید ها در سوار شدن

الأهوالِ + البَلیّةُ إذا عَمَّت طابَت + بِمِثلِ جارِیَةِ الزّانیةِ

ترسها ست + بلای چون عام شود پاکیزه شود + به مثل ... زانیه

سِرًّا وعَلانِیَةً + بِمَا قَصَّرَ وَهَا تُمَصِّرُ + ابو ... لَعَلَّ كُلَیبٍ

نهان و آشکارا + بنیاد کرده و شکل ... شهر را رجوع کن ... آل کلیب

بَیتُ الزَّهرَةِ مِیزانُ الطَّرَبِ + بِئسَ الفَقرُ عَلی بابِ الأمیر

خانه زهره ترازوی خوش ست + بد فقیر ست بر در امیر

وَنِعْمَ الْاَمِیْرُ عَلٰی بَابِ الْفَقِیْرِ + بِئْسَ الْمَالُ الْقَلْعَةُ + بِئْسَ الْاِسْتِعْدَادُ

و خوب امیرست بر در فقیر + بد مال عاریت ست + بد استعداد

الْاِسْتِبْدَادُ + بِئْسَ الْمَطَاعِمُ حِیْنَ الذُّلِّ تَکْسِبُهَا + بِئْسَتِ الْخَلَّةُ

اصرارست + بد خورشها آنست که بهنگام خواری حاصل کنیم آنهارا + بد خوست

اِنْ یَمْنَعِ الْخَلِیْلُ الْخُلَّةَ لِاَجْلِ خَلَّةٍ بَیْضَاءَ لَایُدْجِی سَنَاهَا الظُّلَمُ +

آنکه منع کند دوست دوستی را بجهت سر کرخود + آفتابی ست که تاریک نمی کند روشنی او را شب تار +

بَیْضَةُ الْعُقْرِ + بَیْنَهُمْ عِطْرُ مَنْشِمٍ + بَیْنَ جَبْهَتِهٖ وَبَیْنَ الْاَرْضِ جَبْهَاتٌ +

اول تخم ماکیان + در میان ایشان عطر منشم ست + میان پیشانی او و میان زمین پیشانیهاست +

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

بادب باش تا بزرگ شوی باادب باش گر تو زاده ناس + با تنگ ظرفان نشستن عمر ضائع کردن ست + با خدا کاریست بار انا خدا در کار نیست + با دوستان تلطف با دشمنان مدارا + با درد کشان هرکه در افتاد وبر افتاد + با درد کسی رسد که در وی دارد + با دنجان بد را آفت نمیرسد + با دنجان بازان ست لیکن خر چکی دارد + باد از دماغش بیرون رفت + بارها گفته ام و بار دگر میگویم + بار هیچ خاطر خود شاد میکنم + بازی بازی بریش بابا هم بازی + بازرا بازدار بودن به چغندرا خداوند سار بودن به + بازار مصطفے خریدار خدا + بازاری را نیازاری اگر آزاری چنان آزاری که باز آری + بازو بریدن به از دست برآمدن + باز گردد باصل خود هر چیز + با سیه دل چه سود گفتن وعظ + باغبان را وقت میوه گوش کر می باشد + باغ سبز می نماید + باقی داستان شب فردا + با کافر مسلمان نشین صلح کل کن + بالاتر از سیاهی رنگ دگر نباشد + بالای باد میگردد + باندازه گلیم پا دراز کن + با همه کج کلاه بابا هم

۵۱ بیضة العقر بیضه که بیرون نیامد و بیشه و تخمه ... بیرون اول تخم ماکیان یا تخم پسین آن یا تخم خروس که در سال یکبار ... و تحفه ... از جهة ... مانند آن استعمال کنند

با همه بازی بگیر با هم بازی + با هیچ دلاور سپر تیر قضا نیست + با هر که است آید اعیب
او نسبت آید + باید متاع نیکو از هر دکان که باشد + با من ریش به فسش بال دیگر
پرواز میکند + بام بلند دست بر آسمان نتوان رسانید + بوستین من دم فت
بت پرست را در کعبه بگیرید + بچه در شکم نامش مظفر + بچه تا نگرید مادر شیر ندهد + بخشنده
پاسی که باربود هر سگ گزد گر شتر سوار بود + بخت گر یاری دهد دندان سنگ را بشکند
بخت که برگردد از پالوده دندان بشکند + بخت داری برو به پشت بخواب + بخت که برگردد
اسب تازی خر گردد + بخشنده آب است که هرچه باید تر کند + بدخواه کسان هیچ بمقصد
نرسد + بد رو هم روزی خورد + بد دل در امان گرفتار است + بدعای گربه باران
نمی بارد + بد اهل را کسی وفا نکند + بدی را بدی سهل باشد جزا + اگر مردی احسن الی من اسا
برات عاشقان بر شاخ آهو + بر اسپ چوبین سوار است + برین مژده گر جان فشانم
رواست + که این مژده آسایش جان ماست + برای سرخروی بهم رسید + برای نهادن
چه سنگ چه زر + برای کوری ابلیس سایه گرد رسول نگردد + بر حقی رسید انگه بحق نشنید
بر لب بدل جنگ نه گرنید کسی ملال + هر چند باش که مرغی شکند دیوارش + بر رسولان
بلاغ باشد و بس + بر سر عیز زند آدم هرچه آید بکند + بر صراط مستقیم ای دل کسی گمراه نیست
بر عکس نهند نام زنگی کافور + برق زده را از فو چه سود + برگ سبز است تحفه درویش + برنج
و غسل روزی خدا داده است + بزرگی بایدت بخشندگی کن + بزرگی طفل از ادب است
بزرگی بعقل است نه بسال + بزرگان خورده بر خوردان نگیرند + بزرگش نخوانند اهل خرد
که نام بزرگان بزشتی برد + بزرگ غم جان است و قصاب را غم پیه + بزرگ مسیر که بها
می آید + بزرگه گرگین شده از گله بدر باید کرد + بز مرده و شاخ زرین + بز با بهای نر
ریف سخن میگوید + بسیار سفر باید تا پخته شود خامی + بشنو یا نشنو من گفتگوی میکنم بشنو صدای

بعد از مرنا تو چه را + بشهر خویش هر کس شهریاریست + بشهر خود روم و شهریار خود باشم
بعیب خود بینا باش کم بینا شده باشد + بعد خرابی بصره + بعد از رنج راحتست +
بقدر مال باشد سر گرانی + بکن نکو بگفتن آتش دهن نمیسوزد + بکن بکرمت لیک منت منه +
بالای طویله بر سر میمون + بلبلا مژده بهار بیار + جغد بوم شوم گذار + بلعمان حکمت آموزی
چه حاجت + بلند پروازی میکند + بلی میوه زمیوه رنگ گیرد + بهر کش با دیگر گرفت با تب
راضی شود + بندگی بجا باید نه بمیرزادگی منظور نیست + بندگی کن تا بحکم چه کار + بندگی
بنده درگاه تا بجانه همراه + بنشین که گدائی کنم و بپیش تو آرم + بنگر که چه میگوید منگر که می گوید
بود هم پیشه با هم پیشه دشمن + بوزنه را با درو گری چه کار + بوزینه بنقل آدم انسان نشود
بوسه پیغام است نیاید + بوسه بدندان نمی باشد + بوی مشک پنهانی ماند بهار باغ
دل آسوده را بکار آید + بهانه بچه یا در میخورد + به بین تفاوت ره از کجاست تا بکجا
گوشت مردن به بکه تقاضای همت قصابان + بهر یک گل منت صد خار می باید کشید
بهر نامش که خوانی سر بر آورد + به کاری که همت بسته گردد + اگر خاری بود گلدسته گردد
بهشت در پای مادران + بهشت آنجا که آزاری نباشد + کسی را با کسی کاری نباشد +
بی بال و پر شده + بی پیر مرو تو در خرابات + هر چند سکندر زمانی + بتیاب عشق چه کند
حق بدست اوست + بخشش در آب ست + بپیاله همیم منوز به بنیم چه میشود + لیت اگر مسجد
آو سینه بسازد + با طاق فرو افتد با قبله کج آید + بی دف و نی میر قصد + بی زر کرو بمن
هر چه بقمار و ان زر کرد + بی زر بی پر بیکیست + دو منبد وانه نگنجد بیکینه از درد سر
نباید نرسید بی می مست ست + بی نان توان زیستن وا بیشتر

گفتهٔ سوم در مثلهای هندی

با با پانه ماری پدر تی امر متیا تیرانداز + با بپ نه داو سے ار خواو سے + با بپ کری

باپ کا آگا آئی بیٹا کرے بیٹی کے آگے آئی + باپ پوت پتا پر گھوڑا بہت نہیں تو تھوڑا تھوڑا +
بات کی بات خرافات کی خرافات + بکری کی سینگھوں کو چرگئے بیر کی پات + بات رہ جاتی ہے
وقت نہیں رہتا + بات پر بات یاد آئی + بات کہی اور پرائی ہوئی + بات پوچھی بات کا
پچھن پوچھے + بات جو چاہے آپنی تو پانی مانگ نہ پی + باتین اگلی کرتین خوار + باتی ہاتھی
پانی اور باتی ہاتھی پائی + بارہ باٹ اٹھارہ منیڈی + بارہ برس میں گھورے کے بھی دن پھرتین
بارہ برس سیوی کاشی مرنے کو مگہر کی پاٹی + بارہ برس لی مین سے محصول نہین دیا کیا کرتے
تھی بہاڑ جو نکتی تھے + باڑہ ہی جب کھیت کو کھائی تو رکھوالی کون کرے + بازار کی مٹھائی
جس نے پائی تس نے کھائی + باسی بچے تو کتا کھائے + باسی کڑہی او بال آیا + باسی پھولون
باس نہین پردیسی بالم تیری آس نہین + باتی کا مارا گانون اور آگ کا مارا جونہا + باگ
بکری کو ایک جگہہ پانی پلایا ہے + بال کی کھال کھینچتے ہین + بلا سے جو رہاں باہنی کوٹھی مار
باہمن کے دانت نکلتے ہین باندہ کہئے سے حیص + بانجھ بجھوٹی شیطان کی لنگوٹی + بانج بہا
سونٹھہ اڑاتی + بانس ڈہ بین پورین تہاد مانگین باندی کے آگے باندی منہہ کی آندہی
باؤ نہ تباس تیرا اعمل کیونکر ڈالا پوت نہ بھتار تیرا منیڈا کیونکر ہوا + باہر کی کھا جائین
گھر کے گیت گائین + بائی پچ گئی تھیلیں دانت کی بہا کہا خالی نہین جاتی بجا دے
خدیا ڈھولکی کہ میان خیر سے آئی + پیچ بی جما آندہی آئی + بچہ الکھنٹی کے بل ناچتا ہے + بچہ کا
منتر نجانے سانپ کو بل مین ہاتھہ ڈالی + بخت اوڑ گئے بلندی رہ گئی + بخت دیتی
یاری تو گر گھوڑے اسواری + بخت نہ دیتی یاری تو گر کہا جوتی داری + بختاور کا
آٹا گیلا کمبخت کی دال گیلی + بخت بی بی بلاتی ہو + بندا ہی ہو کے جیئگا + بخشی کی
بداؤن کے للا + بدلی میں دن دیسی ہو ہر بہی میسے + برا بیٹا کہوٹا پیسا کام آتا ہے
بڑی کنارے ہو جاتین + کام ولد و ولد سچ آئیگا + بری بلی رہا پرلی + برا بول قاضی کا

پیادہ + بڑا ہی پانچ سے + بڑھیا دوانی ہوئی پرانے برتن اوٹھانے لگی + بڑھ بہس لگا ہی
بڑون کی بات بڑی + بڑے میان تو بڑے میان چھوٹے میان سبحان اللہ + بڑی بہو کا بڑا نجا
بڑے گھر کے بیتہر دسو دس ہو بچے + بڑی بہو کو بلاو کہیر مین نون ڈالی بڑی بو آج کہتی تہین +
بس کر میان بس کر مین نے کہا تیر الشکر + بسم اللہ کی گنبد مین بیٹھی مین + بغل مین لڑکا شہر مین
ڈھنڈہورا + بکری نے دودہ دیا مینگنیون بہرا + بکرے کی مان کب تک خیر منائے گی
بگانی کارن نولی توڑی تان + بگانی مال پر چھینگر ناچے + بگانی آس نت اوپاس
بگڑی اڑائی بانر بو شون کے سر + بگلا مارے پنکھہ ہاتھہ + بل کی چھاتی دیج + بل تو اپنا ہی
بل نہین تو جاوی جل + بل جاپی ارج کو موتی لگی پیاز کو + بلی بہی اڑتی ہی تو منہہ پر پنجہ پڑتی
ہی + بلی خدا کے لیے چوہا نہین مارتی ہی + بلی کو چھیچڑو نکا خواب + بلی لانگھہ کر آئی ہی + بلی کے
بختون چھینکا ٹوٹا + بن بلائی دومنی لڑکی بالون ساتھہ آئی + بن بلا کی احمق کی ڈوری
صحبت + بن جو ہر ریت نہین + بن کہا وج بن تال ناچی ہی + بن جو چی لڑکی کو کہتی ہی پیدا ہوئے
ہاتھہ مین ناریل بندر کی آشنائی کیا + بندر کا گھاو + بندر کی آشنائی جی کا زیان + بندر کیا جانے
ادرک کا سواد + بند و عاجز ہی + بندی جب شادی کرتی ہی تب ایسی ہی کرتی ہی + بن سیکے
لڑکا ہی دودہ نہین پاتا + بن لاگ کہیلے جو جوا آج نہ ہوا کل ہوا + بن ناریل تو پہا بن ناکی دودہ
برابر مانگلے ملی سو پائی + بن ہونی ہونی نہین اور ہونی ہو کر ہی رہے + بنی تو بنی نہین تو دو تو جہان
ہی + بنی تو بہائی نہین تو دشمنائی + بنیائی کی بات رہی او دسو + بنیائی کی تقصیر بہلی
بنیا تو لتا ہی نہین کیتے بن بولا تول + بنیا کو چھپا ہی کی کھاتا ہی + بنیا مارے جان گئے
ٹھگ مارے انجان کو + بنی کا بیٹا کچھہ دیکھہ ہی کر گرتا ہی + بنیے سے سیانا سو دوانا +
بو چھیا سب سے اونچا + بو سے لدہ و کھائی سو بچتا ئی کھائی سو پچتائی + بو ڑا چو چلا جاتا کچھ
ساتھہ لیوتا جاتی کیا بالا جانے ہیا + بوڑا بالا برابر ہوتا ہے + بوڑا بیٹا اور بچہ ضرور جاوے

بوڑہی منہہ مہاسی لوگ آئی تماسی + بوڑہی کلانوت کی کون سنی + بوڑہی نوڑی بہی کہین پڑہین بوڑہی بابے خلق دوار + بوڑہی گہوڑی اور لال لگام + بوڑہی جورو انام غنیمت + بوگی جا گی اور رہی کہال کی کہال + بول تو بی بی میری نہین تو در کار بہی نہین تیری + بوند کا چوکا گہڑون ڈہلکایا + بویا نہ جوتا مفت کا پوتا **بہت** القیمت منڈہی خراب + بہت گئی تہوڑی رہی بہتی دریا مین ہاتہہ دہولو + بہگاگی گاونا اور گنگی اگی کل اندہی اگی ناچنا تینون ال بابل + بہو ہاتے وس گہر گہالی + **بیاہ** نہین کیا برات تو دیکہی ہے + بی بی ہین بہرہالی کا پیڑی بالی بی بی خیلا دو جٹی ایک میلا + بی بی واری باندی کہاے گہر کی بلا باہر نجاے + بی بی نیکبخت وہ مرکبی دال تین وقت + بٹیا مرے پر تسری پڑے + بٹیا ہن کی کہاتی ہین باپ سنجے نہین کہاتی بٹیا چار کی اور نام رکہا جگ جیتنی + بیچ بیچ میری بچنی کا بیاہ + بیچیائی کا بیچ منہہ پر لیا ہے + بیدرد قصائی کیا جانی پیرائی + بیدل نوکر دشمن برابر بیدکرے بیدئی او رہیگا کرے خدائی بیدہی کی چاولون نپت + بیبی گہیسی + بیکیا مباش کچہہ کیا کر + بیل نہ کود اگوہی گون یہ تماشا دیکہے کون + بیل کا مارا بہول تلی ہوا کا مارا بیل تلے

گنجینہ چہارم در مثلہای حرف بہا

بہات ہوگا تو کوے بہت آرہین گے + بہات چہوڑا جاتا ہے ساتہہ نہین چہوڑا جاتا + بہاری پتہر دیکہا چوم کر چہوڑ دیا + بہاگل مرے بہگیلے اور کہل گا ڈہنگ مچکی دہاڑ تینون نامرد + بہائی ایسا دوست نہین اور بہائی ایسا دشمن نہین + بہائی بہاو کرے اور چاو کرے + بہائی مس کہائی بہتیجے مس [illegible] **بہٹ** پڑے وہ سونا [illegible] **بہتیجے** ڈوڈتا ہی آپ کی کہے دیتی ہین بہرا سودا بہس مین چنگاری [illegible] چالو دو [illegible] **بہلا** کر بہلا ہوئی سود اگر نفع ہوئی + بہلے کا بہلا + بہلی لہو رنگ ایک [illegible] بہلا آدمی تو ایک بات بہلے کا زمانہ نہین + بہلی کی بہائی اور برے کی جنوائی + بہلہیان دریا [illegible]

بہر کہتلی سب ہوا بہوائی بنل بکری بسل بہوکی بیر اگہانی گانڈا تسپر کہاتین بہولی کا کہانڈ
بہوکہی ہو تو ہر سے بہر دکہہ دیکہو + بہوکہی سو کہا دوا او دو کیا کہا چار روٹیان + بہوکہا بیچ
جو ہی اگہانا کہی مجہے اوونا دے + بہوکا بنگال بہات بہات پکاری + بہوک کو بہوجن کیا اوندہ کو
بچہونا کیا + بہوک گئی بہوجن ملے جاڑا گئی قباے + جوبن گئی تریا کی تینون گئے یو بہا + بہولی یا بہن
کا مین کہاتی اب کہاتین تو رام دہائی + بہول گئی دن دہیرا مندونی باندہا سیہرا + بہول
گئی نا سینگ ڈوال دی بہات مین + بہول گئی راگ رنگ بہول گئی ذکریان تین باتین یاد رہین
نون تیل لکڑیان + بہونکا گلا انگہہ کے سامنی + بہوئین ٹہری ساہ کی دونی بہیاجی کڑ ڈہلکو
بہیاجی بہیتر اوڑ ڈہلکو ایین شد بہلوان نہین بنے کی + بہیاجی کی گہوڑی بہیٹرنا د سہان
بہیک ادر بہیجور + بہیلی مرغی پہنسے آگے بین بجائے بہینس کہڑی پگالی کرے +

خزینۂ سوم در امثال حرف بای فارسی مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در مثلهای پارسی

پاجی بطواف کعبه حاجی نشود + پار بودی قطب و امسال تختی قطب و پیر سال دیگر
بمان قطب الدین حیدر شوی + پا سے پیش آید ست و پس دیوار + پای چنار ست
پای استدلالیان چوبین بود + پای چوبین سخت بی تمکین بود + پای در زنجیر پیش دوستان
به که با بیگانگان در بوستان + پای چراغ تاریک میباشد + پخته پنیر و نان خمیر + پدر کش را شناسی
نشاید + و گر شاید بخبر شش سه نیاید + پراگنده روزی پراگنده دل + پر قو نشکنان نگیرد
هر که بنیادش نیست + پیچیدن پر بهای پیرزن را شناسیست + پرستی جرح بسبب تفتشی و گیرشتا
پرستار زاده نیاید بکار + اگرچه بود زاده شهریار + پس از سی سال این معنی محقق شد بخاقانی
که بوزنیست بادنجان و بادنجانست بوزنی + پسر که با اهل بد نشیند پیکار کند + پسر نوح

با بدان ننشست .:. خاندان نبوتش گم شد .:. پس مانده گاو را بجز باید داد + پس مانده سگ هم سگ را شاید + پس مانده سگ قابل طهارت نیست + پشت بام زندان و دزدی پشت را نقره باشد لیکن نقره را پشت نباشد + پشم از خایهای ندان کم + پشمی در کلاه ندارد + پشه چو پر شد بزند پیل را + پنج انگشت برابر نیست + پند پذیر را نفع نشد سوی با در او را پند نیست کنده میباید + پهلوان زنده خوش است + پیچش مار از کجروی اوست + پیران می پرند مریدان می پرانند + پیر شو بیاموز پیری و صد عیب چنین گفته اند + پیر با مانع پیر من خس است اعتقاد من بس است + پیر من هر چه کند عین عنایت باشد + پیرکه در عشق زند بس غنیمت است + از شاخ کهنه میوه نو رس غنیمت است + پیش زبان کج تلی نیست + پیش کسی که طلبکار نازبران مکن که خریدار نیست + پیش طبیب مرو پیش کار آزموده برو + پیش از این من هم توتنی باغ آشیانی داشتم + پیش از عید مصلا میرود + پیش از مرگ واویلا + پیش ناظم ناثر و پیش ناثر ناظم و پیش هر دو هیچ و پیش هیچ هر دو + پیش دروغ گو هر کس لا جواب است + پیغمبر اول دعا برای خود میکند + پیل در گل مانده را شه پیل با پا تا کشد + پیمانه اش پر شده +

گنجینه دوم در مثلهای هندی

پاپی کا مال پراپت جاوے داڑھی بچیا چور لیجاوے + پاپی کی ناو ڈوبے پر ڈوبے + پادشاہ ہو نگا اور دریاو نکا کس نے بہیر پایا ہے + پاس تھڑی انا ڑی جیتی + پاک رہو بیباک رہو + پال پال تیری جی کا ہوگا کال + پانچوں اونگلیاں گھی مین + پانچوں اونگلیاں برابر نہین + پانچوں سواروں مین ہم بھی ہین + پانچوں پنڈت چھٹی نرائن + پانچ تین نو تیرہ تلا دیئے + پانچ بیست پچاسی ٹھاکر + پانچے سی نکلی تڑتی ہین + پانڈے جی پچتاوگے بہیر جنی کی کہاؤ گے + پانڈے جیون سے بیٹیا ئین پاڑی دو دو ہیچ گہی + پانی بہا دیت مجھے پیرنچ

پانی پیجے جہان کے اور پیر پوچھے جان کی + پانی کا ہگا منہہ پر آتا ہی + پانی سی پتلا گرد اڑا پانی
کا سا بلبلا + پاؤن تلی کی زمین سرکی جاتی ہی + پتّا گہر کا اور بندہ ہنر کا + پتہر کو جونک نہین
لگتی + پٹاری مین بند رکھنی کے لائق ہین + پٹہان لڑائی ہارین پہنچے داڑہی پہسکارین + پٹہانکا
پوت گاہی اولیا گاہی بہوت + پچھلی رکیا کہائی پچھلی عقل آسے پرانی ہی جاو لونین
مزا ہوتا ہی + پرانی مردا وکہیٹری مین ہی پرو تلی لبی ادر چٹائی کا لہنگا + پروسن چلو مین ہی رکہہ
پرکی گاکین کلیندری کہاتی رہتا وہاں ہی تہوری تیر جاتی + پرکی کہیتی پرکی گائین وہ پاپی جیپ بر ودہن
جائین + پر کو کنوان کہودا اور آپہی ڈوب ڈوب مرے + پر گہر کودین موسل چند
پر سوئی سا سو لیسوا آنی آنسو + پردیسی کی منیہ برسی گا تو ہماری بہی بہار آرہی گی + پرہیا
سول ای سنبیس گھتنا + پسنہاری کے پوت کو چبینا لابہہ + پکا پہوڑا سو رہا ہے +
پکی بیر کی ٹلکے مرتی والی مین + پگڑی رکہہ کی چلہہ + پگڑی پہیر رکہی ہی + پگڑی اٹکی ہے
پنچ مل خدا خدا مل پنچ + پنچ مل کہین ہتی تو تلی ہی سہی + پنچ مل کر کیجی کاج ہاری جیتی
آئی نہ لاج + پوت پتروتی کا لنتہہ سوہاگن چرپنی والی کی منہہ چہائی + پوت فقیرن کا
چال چلے امیرون کی + پوت سو میٹہہ ہتہر سو میٹہہ کر پاکہہ کر کہاؤ + پوچہتی پوچہتی دلی چلی
جاتی مین + پوستی کی آنچ او پار و پر نہین جاتی کی + پوس کو ذی گہوس + پونی پونی آنچ ہی +
پون بہائی ہر پالا اپنا + پہلی ہی بسم اللہ غلط + پہلی جو می گال کاٹا + پہلی گہر مین تو پیچہی
مین + پہلی پیوی جو گی بیچ مین پیوی پہوگی پیچہی سو پیر روگی + پہلی یونہی اللہ میان کی آسرا +
پیادی پیادہی پویکش کیا + پیاسا کنوئی پاس جاتا ہی کنوا پیاسی پاس نہین آتا +
پیت کی ریت ہی نرالی ہے + پیٹ مین پڑی بوند نام رکہا محمود + پیٹ کوئی منہہ سوئی پیٹ بہیر
رزالا اور بہوکی بہلا آدمی سی ڈرے + پیٹ بہر کی کہوٹی چالین + پیٹ مین پڑا چارا تو کودنی لگا
بچارا + پیٹ مین پڑیان روٹیان تو سبہی گلمیان ہی ٹیان + پیٹ مین جہیہ پڑ گئے + پیٹ سے

پاؤن نکالے ہین پیٹ بہرو پیٹہہ لادو + پیٹہہ پیچہے پادشاہ کو بہی برا کہتی ہین + پیچ پی نہر آہستہ کہائی + پیر آپہی در ماندہ ہی شفاعت کس کی کرینگی + پیر کو نہ شہید کو پہلی نکٹی کو چہا یا + پیٹ بہری یون ہی دکہائی دیتا ہی + پیا پیاسا چلنی بہر او ٹہایا + پیس لی تو پٹیون مین موئی بکار ہوئی آئی لوٹہی کہا گئی + پیسے پیر دہر کی پوٹیان اوڑائون تو بہی نہ درد آوی + پی تو سوا نہ ہر کسی کی گرو سنگا

گنجینہ سوم در امثال حرف پہا

پہاٹک ٹوٹا گرہ لوٹا + پہاوڑ یکا نام گل صفا + پہاوڑا نہ گودا راٹیرا کہیت ہمارا + پہٹ واکا جینا جو نکلی رائی آس + پہیر کہو کیسے پہین + پہر پانہ ساری ٹری سو ہما ہماری + پہل پاتی سہالی پائی + پہوٹی سہین نہ سمجہی سہین + پہول جہڑی تو پہل لگی + پہو بدن مین نہین سماتے + پہونکا سا پہونک کے قدم رکہتی ہین + پہوئیون پہوئیون تال بہرتا ہے +

خزینہ چہارم در امثال حرف تا مشتمل بر شش گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

اَلتَّاجِرُ الجَبَانُ لَا یَرْبَحُ وَلَا یَخْسَرُ + اَلتَّاجِرُ الجَبَانُ مَحْرُوْمٌ +

بازرگان بددل سودمند نمیشود و زیان کار نمیشود + بازرگان بددل محروم ست +

اَلتَّاجِرُ یَخْرُجُ مِنْ کَسْبِہٖ کَعَجَمِ الذُّبَابِ عَلَی طَبَقٍ وَلَا یَنْقُصُ مِنْہُ

بازرگان بیرون می آید از کسب او کاسہ مگس یعنی سرشش بر طباق و کم نمیشود ازان

رَاْسُ بَقٍّ + تَاخِیْرُ الْاِسَاءَۃِ مِنَ الْاِحْسَانِ + اَلتَّاخِیْرُ مِنَ الرَّحْمٰنِ

سر پشہ + تاخیر بدی کردن از احسان ست + تاخیر از خدا است

وَالتَّعْجِیْلُ مِنَ الشَّیْطَانِ + اَلتَّاسِیْسُ خَیْرٌ مِنَ التَّاکِیْدِ +

و شتابی کردن از شیطان ست + سخن نو آوردن بہتر ست از تاکید + ۵۱

۵۱ پس در تاسیس فائدہ جدید حاصل می شود بخلاف تاکید ۱۲

تأكل الكمثرى وتعند الخلاف + تأكيد المودة بالحرمة + تأمرني
میخوری امرودرا ودشمن میداری خلاف را + استوار کردن دوستی بحرمتست + حکم میکنی مرا
بالاستقامة وانت تتعوج + حين تأمل في افعالك تبلغ امالك
براستی وحال آنکه تو کج میشوی + امیدوار در فعل اسے خود بری امیدای خود را
تبصر العواقب تؤمن المعاتب + تبعة قياد الحبيب تجاوز
ببین انجامهای کار را بی خوف شوی از خشم کننده + پس رو کرد و از رسن محبوب + تجاوز کرد
الروض الى القاع القرق + التجارة ينبوع الاموال + التجربة المحك
باغها سوی بیابان هموار + سوداگری چشمه مالهاست + آزمودن محک
تضيع العمر + التجربة مرأة العقل + الحنا لكم ان من غير شيء
ضائع کردن زندگانی ست + تجربه آئینه عقل ست + تکلف از وی داد لقمان بدو سیری
تجوع الحرة ولا تأكل بثديها + الحد والحمار الحاجات +
گرسنه می شود زن حره و نمیخورد بپستان خود را + میراند آنها را خر حاجتها +
تحسبهم جميعا وقلوبهم شتى + تحسبها حمقاء وهي باخس
گمان میکنی ایشان را مجتمع و حال آنکه دلهای ایشان پراگنده اند + گمان میکنی آن زن را احمق و حال آنکه او ستمکار
تحقرة وينتاء + تحككت العقرب بالافعى + تخاصمت قلبه
خوار میکنی او را و حال آنکه بلند میشود وی را + کاوید گزدم مار را + جدا شد بیضه
من قوب + تدارك في اخر العمر ما فاتك في اوله + تربص
از چوزه + تدارک کن در آخر عمر آنچه فوت شد ترا در اول عمر + امید میدار
حجرة وترقي وسطا + الترحم على الاشقياء ظلم على السعداء
حجره را و بالا میروی وسط را + مهربانی کردن بر بدبختان ستم است بر نیکبختان

ترك الدنيا رأس كل عبادة + ترك الذنب أيسر من طلب التوبة

گذاشتن دنیا سردار سر عبادت ست + گذاشتن گناه آسان تر ست از طلب کردن توبه

ترك الظبي ظله + ترك الشر صدقة + ترك العادة عداوة

گذاشت آهو سایه خودرا + گذاشتن بدی صدقه ست + گذاشتن عادت دشمنی ست

تركته على مثال ليلة الصدر + تركته مثل مقرف الصمغ + تركتهم

گذاشتم اورا بر مانند شب بازگشت حجاج + گذاشتم اورا مانند جای برکندن صمغ عربی + گذاشتم ایشان را

في حيص بيص + تركت الرأي بالري + ترى الفتيان كالنخل وما

در تنگی و سختی + گذاشتم اعتقاد را بمدار ری + می بینی جوانان را مانند درخت خرما و کدام

يدريك ما الدخل + تزاوروا ولا تجاوروا + تسألني برامتين

آگاه کرد که چیست دخل + ملاقات کنید + همسایگی مکنید + سوال میکنی مرا در رامتین

سلجما + تسمع بالمعيدي خير من أن تراه + تضرع إلى الطبيب

شلغم را + شنیدن تو معیدی را بهتر ست از دیدن تو اورا + زاری کن بسوی طبیب

قبل أن تمرض + تطاطأ لها يخطئك + تطلب أثرا بعد عين

پیش از آنکه بیمار شوی + سر پست کن برای آن فرود آید ترا + میجوئی نشان را بعد شخص

تطلب المثالب شر المعائب + تعاشروا كالأقارب + تعاملوا كالأباعد

جستن عیبها بدترین عیبها ست + آمیزش کنید مانند نزدیکان و معامله کنید مانند دوران

تعرف الأشياء بأضدادها + تعريف المجهول بالمجهول + التعريض أحسن

شناخته میشود چیزها به ضدهاے خود + تعریف نا معلوم بنا معلوم + تعریض بهتر ست

من التوضيح + التعظيم علامة النفاق + تغافل عن المكروه

از توضیح + تعظیم نشان نفاق ست + غفلت کن از مکروه

توقّر تغافل كأنك واسطى تغافل بالخير تنله تفرّقوا أيدي سبا

توقير كرده شو + غافل شو گويا كه تو باشنده واسطى تغافل بگير بخير ميرسى ... متفرق شدند مانند ...

تفكّر ساعة خير من عبادة ستين سنة + التقادير

تفكر يكساعت بهتر است از عبادت شصت سال + تقديرها

تبطل التدابير التقادير وتضحك على التدابير + تقرب الطريق

باطل ميكند تدبيرها را + تقدير مى خندد تدبير را + نزديك ميكند راه را

في زيارة الحبيب تقلدها طوق الحمامة + تكبّروا مع المتكبّرين

در ملاقات محبوب + قلاده بينداز در گردنش طوق حمامه را + تكبر كنيد با تكبر كنندگان

وتواضعوا مع المتواضعين + تكرار القلم يبطل الخط + تكلموا الناس على قدر

و فروتنى كنيد با فروتنى كنندگان + تكرار قلم باطل ميكند خط را + كلام كنيد مردم را باندازه

عقولهم + تلدغ العقرب طبعا + تلدغ العقرب وتصيح تلطف

عقلهاى شان + مى گزد كژدم از روى طبيعت + مى گزد كژدم و آواز ميكند نرمى كن

الكلام لخدع اللئام + تلف المال خلف العمر + تلك الأمثال نضربها

سخن مى فريبد جوانمردان را + هلاك شدن مال سپس عمر است + آن داستانها بيان ميكنيم آنرا

للناس + تلك الرسل فضّلنا بعضهم على بعض + تمام الربيع الصيف

براى مردمان + آن رسولان بزرگى داديم بعض او شانرا بر بعضى + تمامى ربيع گرماست

تمتّعي انتهى لك + التمتع في أيام طويلة يوجد بالصبر على أيام

برخوردارى كه اگر خواهم مرترا + برخوردارى در روزهاى دراز يافته ميشود بصحبت صبر بر روزهاى

قليلة + تمّ بها حمقا + تمرّد مارد وعزّ الأبلق + التمر بالسويق التمر بالزبد

اندك كه تمامى انداخت آنرا از روى حمق + سركشى كرد مارد و غالب شد ابلق + خرما عوض سويق است + خرما بجاى زبد است

وَالنَّاظِرُ غَيْرُ مَانِعٍ + تَنَهَّانَا اُمُّنَا مِنَ الْغَيِّ وَتَعُدُّ فِيهِ + تَوَاضُعٌ

وباغبان نیست مانع + نهی میکند مارا مادر ما از گمراهی و تجاوز میکند در ان گمراهی + فروتنی

اَلْمَرْءُ يُكْرِمُهُ + تَوْبَةً نَصُوحًا + تَوْبَةُ الْجَانِي اِعْتِذَارُهُ + تُوَقِّرُهُ + تُحَمِّدُهُ

مرد بزرگ میگرداند اورا + توبه کردن خالص + توبه گنهگار عذر خواستن اوست + بسیار داده نیکو مال استوده

تَوَكَّلْ عَلَى اللهِ يَكْفِكَ + تَهَادَوْا تَحَابُّوْا + تَهْنِيَةُ النَّوَالِ ثَمَنُ السُّؤَالِ

اعتماد کن بر خدا کفایت کند ترا + هدیه دهید یکدیگر را تا دوست دارند یکدیگر را + مبارکبادی بخشش بهای سوالست

گنجینه دوم در امثال فارسیه

تا ببینیم که از غیب چه آید بیرون + تا بدکان خانه در گروی + هرگز ای خام آدمی نشوی + تا تریاق از عراق آورده شود مار گزیده مرده بود + تا تو آدم شده من جر شده ام + تا تو بمن بیعی من بخدا میسر تاج محمد قرة العین آدمیانست + تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون + تا درمیان خواسته کردگار چیست تا در نرسد وعده هر کار که هست + سودے نکند یاری هر یار که هست + تا ریشه در آب امید ثمرے هست + تاریکی و اشارهٔ ابرو + تاریکی شب سرمهٔ چشم کور موش است + تا زیری و پود مرگ یک است + تا سال و گرمی که خورد زنده که ماند + تا شب نروی روز بجائی نرسی تا صدف قانع نشد پر در نشد + تا مرد سخن نگفته باشد + عیب و هنرش نهفته باشد + تا مار راست نشود بسوراخ نرود + تا نباشد چیزکے مردم نگوید چیزها + تا نفس باقیست راه زندگی هموار نیست + تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد + تا نخته روزگار نخورده است تبدیل فی اثقه مضاندارد تخته تخت یا تخته تابوت + ترازو می زهره از گرانی سنگ ستارگان نشکند + ترازو سرود سر قلب + ترا زو خسیس است که سر سوزن یاقوت یافت سر فرود آرد + ترا آب می برم و تشنه می آرم + تربیت نا اهل را چو گردگان بر گنبد است + ترسان ل را به پری و چه عفریت + ترکی نهر است

ترکی تمام شد + تشنه در خواب آب می بیند + تصنیف را مصنف نکو کند بیان
تعریف زیاده بدتر از دشنام است + تعظیم کارگران معاف + تعظیم صاحب خانه کردن
پنبه از گوش حلاج برداشتن است + تقویم پارینه بکار نیاید + تکیه بر عزازیل اخوار کرد + تکیه جنازه
تکیه بر جای بزرگان نتوان زد بگزاف + تندرستان را نباشد درد ریش + تنور تا گرم
است نان توان بست + تنها پیش قاضی روی راضی آئی + تواضع زگردن فرازان
نکوست + تواضع دو سر دارد + تواضع کم کن بر مبلغ افزا + توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر میکنند
توبه را شکستن سخت + تو پاک باش مدارای برادر از کس باک + تو دان کار تو کار زمانه
نکو ساختی بر آیا آسمان نیز بر افراختی + تو کیا اینقدر از خواب تخلطی چرا نمی میری + تو مرا دل ده
و دلیری بین + رو بر خویش خوان و شیر بین + توانگری بدل است نه بمال + تهی پشت سیاه
تیر چرخ را کمان چرخ باید + تیر چون از شست رفت کمان کرد + تیر آخر بجگر کافر + تیشه را با تراش کار است
خواه عود پیش آید خواه چوب + تیشه گر شل است و ریسمان تاب مده + تیغ کج را نیام کج باشد

گنجینه سوم در مثلهای هندی

تارون بھری رات + تار ہی مار کھاوے تیر کی تراش پانی + تاش پر مونج کا بخیہ + تالی دو کر باجے
تا نہ با دیکھے سہتیا اور کموا دیکھے بہوار + تانت باجی اور راگ بوجھا + تانی کہاٹ کہ پانی گہاٹ
تا بہین تا مین بہیں + تبا سنجھ مارے منہ لال رکھتی ہیں + تٹھری نے دیا جنم جلی نے کھایا
نہ جیب جلی نہ سواد پایا + تڑی کھیڑی کو نیا پار کا سیا لا یون ہی گیا + تجھسے تو ماضر ورمین
مین بہی پانی نہ کھوادن + تجلی کو تو گزر نہیں تجھے پڑی کیا پڑی تو اپنی نیبڑ + تختی پر تختی
میانجی کی کمبختی + تربت دان مہاپن + ترکش مین و تیر نہین شرمائشری کی لڑتی ہین + ترک ہو گئے
تو بہنا + ترکی تمام ہوئی + تریا چلتر جانے نہ کوئی خصم مار کی ستی ہوئی + تریا کی بچون کو بھونچ گئی

تنگلے کا سا بل نکل گیا تل گھیرا او پر سہرا + تلو فسی لگی ہے تلی سانگ او پر ناگ + تلی کی دانت
تلی اور او پڑے او پر رہ گئی + تم بھی کہو گی کہ مجھی کوئی جورو کہے + تم روٹھے او ہم چھوٹے + تم کان تو
ناک اور کان میں نچھوڑوں اپنی بانی - تم کیوں پھاٹے میں پاؤں دیتے ہو + تمنی اوڑائیں ہم نے
بھون بھون کھائیں + تمہارے منہہ کالا او گال مارے پیٹ کا او ہار + تمہارے لڑکے بھی کبھو
پاؤں چلیں گے + تمہارے طالعوں کی قسم کھائی + تمہارے پچھواڑے کیا کوریا لگا + میں تمہاری
برابری وہ کرے جو ٹانگ اوٹھا کر موتے + تمہاری برابری وہ کرے جو ڈوکر میں کو پکڑیں
تا جاتو قلندر راجا تنگلے کی او جھل پہاڑ + تنگ سی بل تس میں نبوڑی + تنگی گئی فراخی آئی +
تو یہ کر ہندا سے گندے رونگا سے + توتی پالیں جوتی او عشقی پالیں لال کبوتر پالیں جوتے
جو تکمیوں پر آیا مال + تو چاہے میری جائی کو میں چاہوں تیری کھاٹ کی پائی کو + تو چھوٹی کہ میں
موٹی + تو ڈال تاگا تو کس بہرو کے منہہ لگا + تو سی کتیں رام جنی تو اسی کر بیج رام جنا +
تو کون سو کولی جو لہی میں جو کو + تو کون سہنا تان تیرا بہیا اور بلاؤں + تو کہول او دمیر الکنا میں
گہہ سنبھالوں اپنا + تو میرا لڑکا کہلا میں تیری کھچڑی کھاؤں + تو میرے باکو چاہے تو میں تیرے
بوڑھے کو چاہوں + تو مجکو تو میں تجکو + تو سے پیر کی بوند + تیر کے منہہ کچھی تیرا سو میرا میرا سو میرا
تیرا تہا سو میرا ہوا آہر آخر خدا نگ دیکھیں گے + تیرا پنیا میں بہروں اور میرا بہرے کہار + تیرے
حبیب کتا نہ جیے + تیری کان کی تیری گسائیں کی + تیری گود میں بیٹھوں اور تیری ہی
داڑہی کہسوٹوں + تیر نہ کمان کاہے کا پٹھان + تیر نہ کمان میر جیا خوب لڑے + تیر نہ کمان
میاں کا اللہ نگہبان + تیر تہہ گئی منڈا آئی سدہ + تیسرے دن مردا بھی حلال ہوتا ہے + تیل دیکھو تیل کی
دہار دیکھو + تیل تلوں ہی سے نکلتا ہے + تیل جلے گہی جلے بخیل کا جی جلے + تیلی کے بیل کو گھر ہی کوس ہزار
تیلی خسم کر کے روکہا کھائی + تیلی کا کام تنبولی کرے چولہے میں آگ او ٹہے + تیلی تیل مسونی گہلا
تیں ناگ میاں نکا ہن تلے + تیں ٹٹر کائوں کے میاں باغ میں + تیں گناہ خدا بھی بخشتا ہے + تین میں نہ تیرہ میں

نہ سیر بہر ستلی میں نہ ٹکا بھر سرسون میں تین دن تیرہ میں بہی بہاری ہیں تینوں ٹلکو کے کہائی ستے

گنجینہ چہارم در امثال حرف تہا

تہا سوچ جو کچھہ اول آخر وہی پیش آیا + تہالی سہو ٹی نہ سہوئی جہسکار تو سنی + تہرکا اوت سر ہی کٹاتا ہی + تہوڑا کہانا جوانی کی موت + تہوڑا کہانا اور بنارس کا رہنا + تہور بسی تھیا اور بہت بسی ہتیا + تہوک واڑہی ہیٹے منہہ + تہوک کرچاٹتے ہیں + تہوکون ستو نہین سنتے +

گنجینہ پنجم در مثلہای حرف ٹا

ٹانگ کے نیچی سی نکال دیا + ٹکے کا ڈر + ٹٹی کی اوٹ شکار کہیلتے ہیں + ٹٹر کہو لو نکہسو آئی + ٹاٹ جیا تو بہر کیا + ٹاٹرے مانگ کہانا ہنچہی گنٹھہ بندہنا + ٹکیا روٹی سب لی کر تب دی + ٹکی کی لونڈی ٹکا نہین کہاسے یہ گہر ہی کر جاے + ٹکی کی مرغی چہہ ٹکی محصول + ٹلہ نہ دیسی گیا گذری + ٹوٹی بانہہ گل جہنڈہی + ٹوٹی کمان ڈرین کو ٹیم + ٹام کی پگڑی باندہے وہ بہی صدقہ چورو کا نیک پاک کا چوکا دینا آگو بیٹھا مین ہوگا۔

گنجینہ ششم در مثلہای حرف ٹہا

ٹہہیرے ٹہہیرے بدلائی کیا + ٹہکری کا سکہہ خرچ کالوکہہ ٹہیں گن ٹہام لمبیدی جانشر

خزینہ پنجم در امثال حرف ثا مشتمل بر سہ گنجینہ ++

گنجینہ اول در امثال عربیہ

ثَأطَةٌ مُدَّتْ بِمَاءٍ + اَلثَّالِثُ بِالْخَیْرِ ثَبَاتُ الْمُلْکِ بِالْعَدْلِ ثَبَاتٌ

لاہی یدو کردہ شد تا آب بلہ + سوم بہ فہرست + برجای بودن ملک ہمشنا ست برجا بون

النَّفسُ بِالغِذَاءِ وَثَبَاتُ الرُّوحِ بِالغِنَاءِ + ثَبِّتِ العَرشَ أَوَّلاً ثُمَّ

نفس بسبب غذا است و برجا بودن روح بسبب سرود است + ثابت گردان عرش اول باز

النَّقشُ + الثَّرِيدُ فِي الطَّعَامِ كَالمَثَلِ فِي الكَلَامِ + نَقبُ الحَجَرِ

نقش کن + ثرید در طعام مانند مثل است در سخن + سوراخ سنگ

لَيسَ كَثَقبِ الدُّرِّ + الثَّقِيلُ إِذَا خَفَّفَ صَارَ الطَّاحُونَ +

نیست مانند سوراخ مروارید + گران وقتیکه سبک شود گردد آسیا +

الثَّكلَى تُحِبُّ الثَّكلَى + ثَلَاثَةٌ لَا أَمَانَ لَهَا البَحرُ وَالنَّارُ وَالسُّلطَانُ +

زن بی فرزند دوست میدارد زن بی فرزند را + سه چیز اند که نیست امان مر آنها را دریا و آتش و بادشاه +

ثُلَّ عَرشُهُ + ثُلمَةُ الحِرصِ لَا يَسُدُّهَا إِلَّا التُّرَابُ + ثُمَّ بَدَّلنَا مَكَانَ

ویران شد تخت او + رخنهٔ حرص بند نمی کند آنرا مگر خاک + باز تبدیل کردیم بجای

السَّيِّئَةِ الحَسَنَةَ + ثَمَرُ الجُبنِ لَا رِبحٌ وَلَا خُسرٌ + ثَمَرُ العُجبِ المَقتُ

بدی نیکی را + میوهٔ بددلی نیست سود در آن و نه زیان + میوهٔ کبر دشمن گرفتن است

ثَمَرَةُ العُلُومِ العَمَلُ بِالمَعلُومِ + ثَنَاءُ اللِّئَامِ أَقبَحُ الكَلَامِ ثَنَاءُ الرِّجَالِ

میوهٔ علمها عمل کردن است موافق معلوم + ستایش لئیمان زشت ترین کلام است ستایش مردان

بَذلُ مُعطِيهِ مُستَزِيدٌ + ثَنِّ إِحسَانَكَ بِالاعتِذَارِ + ثَنَيتَ نَحوَ

بخشنده اش زیاده خواهنده است + دوباره کن احسان خود را بسبب عذر خواستن + باز گشتی جانب من

بَعرَاءِ الأَوَابِدِ + ثَوَابُ الآخِرَةِ خَيرٌ مِن نَعِيمِ الدُّنيَا + ثَوبُ السَّلَامَةِ

بسیدان جانوران وحشی + ثواب آخرت بهتر است از نعمت دنیا + جامهٔ سلامتی

لَا يَبلَى + ثَورُ الدُّولَابِ يُنَاطِحُ جَدْيًا + الثَّورُ يَحمِي أَنفَهُ بِرَوقَيهِ

کهنه نمی شود + گاو نر دولاب شاخ میزند بر بزغاله + گاو نر نگاه میدارد بینی خود را بشاخ های خود

جسدہ لا یلین + ثهلان ذو الهضاب ما یتحلحل + الثیب عجالة الراکب

بدلش کشیده نمی شود + کوه صاحب پشته ها نمی جنبد + زن بیوه عجاله سوار است

گنجینه دوم در امثال فارسیه

ثابت شدن بدست تا خیست + ثابت قدم بگفت کسی بدنمی شود + ثانی اثنین عوج بن عنق

ثانی از اول اهم + ثواب راه بخانه همنا خود می برد + گنجینه سوم در مثلهای هندی

ثابت قدم بسبب جنگ تهاون نابت کرتیه منهه من مار + ثابت لوگ انت تارهم یهٔ گوئی نیار

ثابت نهین کان البیهٔ کار ای + ثواب غداب ا مرلوٹی سوء مت بین + خزینه ششم در مثلهای حرف جیم

مشتمل بر چهار گنجینه

گنجینه اول در امثال عربیه

جاءَ بِمَا صَأْیٔ وَصَمَتَ + جَاءَ یَتَرَبَّ بِحِمَارٍ + جَاءَتْ جَنَادِعُهٗ + جَاءَ

آورد چیزی را که آواز کرد و خاموش بود + آورد دشنامی حمار را + آمد بلا + آمد

فُلَانٌ یَنْفُضُ مِذْرَوَیْهِ + جَاءَ نَاشِرًا اُذُنَیْهِ + جَاءَ یَضْرِبُ اَصْدَرَیْهِ

فلان در حالیکه می افشاند سرهای کمان خود را + آمد در حالیکه او ارنا بود و گوش خود را + آمد در حالیکه میزد و دور گردن

اَلْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ + جَاعَتِ التَّرَاخُمُ حَتّٰی کَادُوْا یَاْکُلُوْنَ اللَّبَنَ + جَاوِرْ

همسایه باز خانه + گرسنه شدند گرسنها تا آنکه نزدیک شدند که خورند گندم را + همسایگی کن

مَلِکًا اَوْ بَحْرًا + جَاوَرَ الْحَرَامُ الطَّیِّبِیْنَ + جُبِلَتِ الْقُلُوْبُ

پادشاه را یا دریا را + تجاوز کرد تنگ ستور سر دو پستان را + پیدا کرده شدند دلها

عَلٰی حُبِّ مَنْ اَحْسَنَ اِلَیْهَا وَبُغْضِ مَنْ اَسَاءَ اِلَیْهَا + اَلْجِدُّ اِلَی الْمَطْلَبِ

بر دوستے کسی که نکوئی کرد بسوے آنها و دشمنی کسی که بدی کرد بسوے آنها + کوشش آرنده مقصد

جُدْ بِمَا تَجِدُ + جُدْ بِالْکَثِیْرِ وَاقْنَعْ بِالْقَلِیْلِ + جَدَعَ مَارِنَ اَنْفِهٖ

بخشش کن بانچه می یابی + بخشش کن بسیار و قناعت کن باندک + برید نرمه بینی خود را

بِکَفِّهٖ + جِرَاحَاتُ السِّنَانِ لَهَا الْتِیَامُ ۞ وَلَا یَلْتَامُ مَا جَرَحَ اللِّسَانُ +

برنجه خود + خستگی‌ها ی نیزه مر آنهاراست پیوستگی و نمی‌پیوندد آنچه خسته کرد زبان +

اَلْجَرَأَةُ خَیْرٌ مِنَ الْجُبْنِ + جُرْحُ الْکَلَامِ اَصْعَبُ مِنْ جُرْحِ الْحُسَامِ +

جرات بهترست از بددلی + خستگی سخن دشوارست از خستگی شمشیر +

اَلْجَرْعُ اَرْوَی وَالرَّشْفُ اَنْقَعُ + جَرْیُ الْمُذَکِّیَاتِ غِلَاءٌ + جَرَی مِنْهُ مَجْرَی

باشام خوردن آب سیراب‌ترست و کمیدن آب بسیار مسکن تشنگی ست + رفتن اسپان بقدر تیر پرتابست + جاری شد از

الدَّمِ + جَرَی الْوَادِیْ فَطَمَّ عَلَی الْقَرِیِّ + جَزَاءُ مُقْبِلِ الْاَسْتِ

رگ + جاری شد رود پس رفت بر راه‌ها + پاداشش پیش آرنده کون

الضُّرَاطُ + جَزَاءُ السَّیِّئَةِ سَیِّئَةٌ مِثْلُهَا + اَلْجَزَعُ عِنْدَ الْبَلَاءِ تَمَامُ الْمِحْنَةِ

گوز کردن ست + پاداش بدی بدی ست مانند آن + ناشکیبائی نزدیک بلا تمام محنت ست +

جَزَانِیْ جَزَاءَ سِنِمَّارٍ + جَعَلْتُهُ دَبْرَ اُذُنِیْ + اَلْجَفَاءُ فِیْ عَدِّ اُمِّهِ

جزا داد مرا مانند جزای سنمار + گردانیدم آنرا پس گوش خود + ستم [illegible] مادرش

حَسَنٌ + جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ کَائِنٌ + جَلَّتِ الْهَاجِنُ عَنِ الْوَلَدِ + جَلَّتِ الْهَاجِنُ

خوب ست + خشک شد قلم بانچه او شونده ست + حقیر شد ماجن از صحبت فرزند + حقیر شد ماجن

عَنِ الرِّفْدِ + جَلِیْسُ السُّوْءِ شَیْطَانٌ + جَلِیْسُ الْخَیْرِ غَنِیْمَةٌ + جَلِیْسُ

از صحبت قدح بزرگ + همنشین بد شیطان ست + همنشین نیک غنیمت ست + همنشین

الْمَرْءِ مِثْلُهُ + جَمَالُ الْمَرْءِ فِی الْحِلْمِ + اَلْجَمَالُ فِی اللِّسَانِ + جُنَاتُهَا بُنَاتُهَا

مرد مانند اوست + خوبی مرد در حلم ست + خوبی در زبان ست + چینندگان آن بنایان آنست

اَلْجَنَّةُ تَحْتَ اَقْدَامِ الْوَالِدَیْنِ + جَنَّةٌ تَرْعَاهَا خَنَازِیْرُ + اَلْجِنْسُ مَعَ الْجِنْسِ

بهشت زیر قدمهای پدر و مادرست + باغیست که میچرانی در آن خوکها را + جنس با جنس

اَمیلُ + اَلجِنسُ مَعَ الجِنسِ مُتَاذٍّ + اَلجُنُونُ لَهُ فُنُونٌ + اَلجَوادُ قَدْ یَعْثَرُ

راغب است + جنس با جنس ایذا یابنده است + جنون برای او اقسام است + اسپ نیکو رو گاهی خطا میکند

اَلجُودُ بِالمَوجُودِ غَایَةُ الجُودِ + جَودَةُ الکَلامِ فِی الاِختِصارِ + جَوِّعْ

بخشش به موجود نهایت سخاوت است + خوبی سخن در اختصار است + گرسنه دار

کَلبَکَ یَتْبَعْکَ + اَلجُوعُ خَیرٌ مِنَ الخُضُوعِ + جَولَةُ البَاطِلِ سَاعَةٌ وَ

سگ خود را تا پس رو کند ترا + گرسنگی بهتر است از فروتنی + جولان باطل یکساعت است و

جَولَةُ الحَقِّ اِلَی السَّاعَةِ + جُهدُ المُقِلِّ کَثِیرٌ + جَرِّبْ بِهِ مَرْ جَسَدِکَ

جولانی حق تا قیامت + کوشش مقل بسیار است + بیازما آنرا از تمامه کوشش خود

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

جامه باندازهٔ تن باید دوخت + جامه ندارم دامن از کجا آرم + جانا سخن از زبان ما میگوئی + جان گرو جامه گرو + جان داده ام که گشته میسر وصال دوست + جاهل ملبس است از بسیت حریر + جائیکه حسین علیه السلام تشنه بمیرد اگر بر یزید باران لعنت بارد بجا است + جائیکه شاهین چنگ زند پای کبک برقص برنخیزد + جای استاد خالی + جائی منشین که برنخیزی + جای گل گل باش جای خار خار + جای خر بستن تو اینجا نیست + جای خود را گرم کرد + **جگر** جای دیگر دگر + **جُل** بر گاو بست + جلق سبب منت خلق + **جنس** از جنس متاذی نیست + جنسیت علت ضم است + جنگ دو سر دارد + جنگ زرگرها میکنند + **جواب** سست ای برادر تیغ خنگ است + جواب جاهلان باشد خموشی + جواب ترکی ترکی + جو ز بشکن طلا به بین + جو فروش گندم نما + جوهری که آب مروارید در چشمش فرود آمده باشد مروارید را کی بیند + جوینده یابنده + جوی طالع ز خرواری هنر به + اگر طالع نداری بر هنر ریده + **جهان** دیده بسیار

گوید دروغ + جھدنما تا کہ بجا نے رسی ٭ در و بکشم تا بدوانے رسے ٭

گنجینۂ سوم در مثلہای ہندی

جا بد رکھی رام تاہی بدہ رہے + جا دو بر حق ہو کرنیوالا کافر + جا کو پیا نت وٹھہ چاہین
وو ہی سہاگن + جا کو نوہ تا کو سوہ + جا کی کارن پہنی ساری ہی ٹھاون و گھا ئین جاگی
سو کا جی سووے سو روہے + جا گتی جوت جانی تو جہان سے + جان نہ پہچان بڑی خالا سلام جانے
بیچارہ قلندر جسکا پہو گجکول + جا وے لاکھہ رہے ساکھہ + جب باپ مرینگے تب بیل
بٹین گے + جب پھینکو تب پانچی تین + جب جنے تے تب دانت نہ تہو دانت ہوے تو چبے نہین
جب دیکھہ تب سانہہ میان تہو تکا آٹالا + جب سر جے بال تب سوہی ادہال جتنا گوڑ ڈالو
اوتنا میٹھا ہوی جتنا اوڑ ہنا اوتنا پیر پہیلانا + جتنا جہوٹا اوتنا کہوٹا جتنا او [illegible]
جتنا سیانا اوتنا ہی گو وچوری + جنین کا لے تینہ نہ پاپ سالی چہوٹا بھائی کا بنیا [illegible]
جدہر رب اودہر سب جدہر مولا اودہر دولا + جدہر چلتا دیکھین تہہ پین جیسب [illegible]
وو ہی جانی جسکا جی مین کہانی اوسی مین چہید کرنی جسکا کام اوسی کو چہاجی اور کرے تو ٹھینگا
باجی + جسکا کہا یے اوسکا گا یے + جسکا چو نیگا سو چہوا لیگا + جسکا جاہے و دہی جو کہاو [illegible] جسکے
ہاتہہ ڈوئی اوسکا سب کوئی + جسکی موتہین اسی ودکریے تنتی + جسکی نکتی سو ہوا ئی کہیا جانے
پیر پرائی + جسکے وہی نہین اوسکی دہلی ہی وہی ہے + جسکے مان باپ جیتے مین اوسی حرامزادہ نہین ہیتے
جسکی بی بی سے کام اوسکی لونڈی سے کیا کام + جسکی گو دمین بیٹھے اوسیکی داڑہی کہسوٹی + جسکی
محل مین بیٹیا ناگی پہیا ملی رہیتا + جسکی لاٹہی اوسکی بہینس + جسکی دیغ اوسکی تیغ + جسکے گہر
سا نیتا نہ اوسکے کوئی پا نہ پیکا کرسکی جو جگ [illegible] + جسکے گہر بورا نہ ہو وہ گہر و کہم دیکھا + جسکا [illegible]
تا ہتوں سہلا دہیں + جسنی بیٹی وی اوسنی کیا دی نا + جیسے دیکھتا پ آوے وہی شو مینتے یا من آوے

بسر ہوسے اوہی مولا + جاگ پھوٹا اور بیڑہ ہوئی + جگہ جلیر ہے اور گردا گرد جلا ہی کا
تیر ہو + جلی بلی عجائب سر پہ نڈی پیٹیون غائب + جلی پاون کی بلا جلی پڑی وہی با
بنسین بہاو لوگ جلی گہر کی بلبنڈی + جبن پائن نہی بنہین تہین ویت گہراج + بیت
بکہالی سوٹرے گریب نواج + جبن جاے اونہین لیجا ہی جبن ہوڑا تو با پیا گہر باؤ
پیٹھہ بہن پائین وہن مری رہی کنا سے بیٹھیہ + جنگل مین مور ناچا کس نے دیکھا + جنگل مین منگل
[illegible] پا اور یا اور سیئی آپ کہاٹ + جنہین جاگ نہ رے اونہین کہہ بہتیرے + جبن ہر ہر
سو کیسے حرین بیا ہیہ جنی نہ بیانی ہوئی ومیر تی ستائی + جوان ٹہیے اوبہا لگی ہی ٹو بار ا
مرنی ہی + جوانون کو چلا چلی بوڑہیا کہ بیاہ کی پڑی + جوانا سیے گا سو گہنی کی راہ رکہہ دیگا
جو ہولی سو گہی کو جا + جو باہمن کی حسب ہیج باہمن کی پوتہی مین جو تو ر سو مور تو کیو انت
جو تمہار ہی دال گلی تو ہم ننگی ہی سو رہنگے + جوتل زیادہ ہے اسے بڑا سو ستا ہوا + جو نیودال [illegible]
جو [illegible] ہین بیلوا بیٹھے کہا ئین تر نگ جہگا دیگا وہی کل اسکا کہیلیگا + جو دیکہنا سو
[illegible] جو دین لکہیے جا با آو تا دیجیے بانٹ + جوری بر خور واری جوڑ جوڑ مر جاویگا ال [illegible]
[illegible] تو خیال سی لگ جاویگا + جو ہوے اوسکی پڑیا جو جاگی اوسکا پڑوا + جوگی کسکے میت
[illegible] نے نہین کہ پہنے نگے تو کیا ہوا + جو قسم کہا ئی کے اندر سو پڑا باہر سے مینا
[illegible] جہان جہا رسے + جولا ہی جوتی سپاہی کی جورو [illegible] ہری پرانی ہو
[illegible] دیکہہ دن نی مینا تو لوٹ بیچون گرکی مینا + جو مان سے سوا چاہی سو ڈاین کہلا
[illegible] ہی ہی جیون جون کملی بہیگی تیون تیون بہاری ہوے + جو نہا دسے
سو ہیل پاوے + جو و کی کار ان کڑی نہین چہوڑی جاتی + جو ہانڈی مین ہو گا سو ڈوئی مین
[illegible] جہاں نکا گوا + جہان ولہہ تہان برات + جہان دیکہی تو برات وہان گاوے
ساری رات + جہان سیر تہان سوائی جہا نکا مردہ تہانکی گور + جہان رو کہہ نہین وہان [illegible]

روکھہ ہے + جہان ڈر وہان یار وہنا گہر جہان ال تہان دل جہان جای بہو کا تہان پڑے سو کہا + جہہ رار کہی کر تار وا دکو بار نہ بانکو جاے + جیا سو کہیلے بہیاگ ہوا سو لیکہے لاگ + جیب مین نہین کہلی کوڑی لی چہیلا پہرین گلی گلی + جیتے جی سٹیا مونے ڈہرا ڈہڑیا + جیتی جاب جیا موئی داب داب + جیتے کا گہر موئی کی قبر + جیتے آسا موئی نراسا + جیبہی کہی نہین نکلی جاتی + جیٹھہ کے سہرو پیٹ + جیسا منہہ تیسی تہپڑ + جیسا تتو ویسی ہپئی + جیسی مان ویسی بیٹی + جیسا تیسا بہیس + جیسا کاچہہ کا چہیے ویسا ناچ ناچیے + جیسا اونٹ لمبی تیسا آدبا خواص + جیسی کرنی ویسی بہرنی + جیسی روح ویسی فرشتے + جیسی داری دو والی تیسا ٹہرا اسہر + جیسی نیت تیسی برکت + جیسی تیری تانی نبی تیسا موا ونیا + جیسے کنتھا گہر رہے تیسی رہے بدیس + جیسے سن تیسی یسن + جیسی مرگن گاڈ تیسے مین ہجائی + جیسے ساجن آئے تیسے جو نا بجہائے + جی کہین لگتا نہین جب دل کہین لگ جاتا ہے + جیوے پر بہائی لہگہر ہو جاتی جہنی اوتیں اور گر دئیتو

گنجینۂ چہارم در امثال حرف جہا

جہاڑ بہپائی کالی اور رہانی سو + جہڑ بیری کا کانٹا + جہوٹا کوئی کہاتا تو میٹھی کی ایچ جہوٹ بولون تیرے منہہ پر + جہوٹ بولنا اور گوہ کہانا برابر ہے + جہوٹ کا بنا اوسر ٹہ لیا جہوٹے ہاتہہ سے کتا نہین مارتے + جہوٹی کے آگے سچا رو مرتا ہے + جہوڑ جا ...... تمکو تپ بہی آئی + خزینۂ ہفتم در مثلہای حرف چنبینہ ...... گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال پارسیہ

چارۂ نیست در موافقہ الا التسلیم + چاشنی ...... چاہ کن ہمیشہ در چاہ است + چاہ بیرون زندان صحنا کرکم نیست + چہ ...... کہ ......

چراغ وقت مردان خانه روشن میکند + چراغ روشن مراد حاصل + چراغ مفلسان بی روغن نماند
چراغ مقبلان هرگز نمیرد + چراغ مرده کجا شمع آفتاب کجا + چراغ کسی تا صباح نسوزد + چراغ
نتوان دید خود چراغ + چربی از سنگ بر نمی آید + چرم گاو بدندان میگیرد + چشم فلک در میان
بیست + چشم مور و پای مار و خیر ممسک کس ندید + چشم دریده است + چشم در راه دارد + چشم بد بد
چشم گر بینا بود هر روز روز محشرست + چشم از روی دوستان روشن شود نه از باغ و بوستان + چشم
دوستان روشن + چشم را گل به از خارست + چغندر کاشتم زردک بر آمد + چکنم تا نکند مصلحت خویش
تباه + چکنم چشم آسمان کورست + چنان نماند و چنین نیز هم نخواهد ماند + چندین هزار گل
برای یک گل + چو احمق در جهان باقی ست مفلس در نمیماند + چو از قومی یکی بیدانشی کرد + نه که را
منزلت ماند نه مه را + چو برگردد فلک کچکول سازد تاج شاهی را + چوب هر چند سنگین ست
در آب غرق نمیشود + تیر از کمان رفت نایدش شست + چو تیره شود مرد را روزگار + همه آن کند
کش نیاید بکار + چو چیل آید فرو ریزد پر و بال + چو شست آید بشد آید بیار + چو شد زر
حاجت بنصرت [illegible] + چو عمر وا رسید کار فرو ماند + چو کفر از کعبه بر خیزد کجا ماند مسلمانی + چو کار از
وقت ماند چه سود + چو مه به هاله نشیند دلیل باران ست + چو میدان فراخ ست گوی بزن
چو مستانه میر چو خیره و ستاره خیره + چو نام سگ بر چوبی هست آر + چو نرمی کنی خصم گردد دلیر
چون قضا آید طبیب ابله شود + چون معانی جمع گردد شاعری آسان بود + چون گلو فراخ رفت حلوا
و چند زر + چون گوش [illegible] دارد + [illegible] چون کار از دست رفت فریاد چه سود + چون چراغ در میان شان
نیست + چون سرمه [illegible] روز بر آید و گشت علاقه خوشه چینید + چون سنگ را معرفت باشد زر
پیش او سر فرود آرد + چهار یار را چهار روز آزمایید و دو یار را دو روز + چه باک از موج بحر آنرا
که باشد نوح کشتیبان + چه توان کرد این چنین افتاد + چه توان کرد مردمان اینند + چه با همین
مردمان بباید ساخت + چه خوش گفته ست سعدی در زلیخا + الا یا ایها الساقی ادر کاسا و ناولها

چہ خوش بود کہ برآید بیک کرشمہ دو کار + چہ خوش جیرا نبا شد + چہ علی خواجہ و چہ خواجہ علی + چہ کند بینوا ہمین دارد + چہ گویم کہ ناگفتنم بہتر است + چہ مہ کر و آن کرا این تہ کند + چہ مرد یعنی چو زنے کم بود + چہ نسبت خاک را با عالم پاک + چیزی کہ نمی یابی مجو + چیزی بدہ درویش را + چیزے بگو درویش را + چینی شکستہ صدائی کند + چیون را زمیتوان دید

گنجینۂ دوم در مثلہائے ہندی

چاٹنے کو لیئی اور گھاورا پی کا + چار دن کی آنیان اور سونٹہ بسا ہوجا نا ہی + چار نگی چار دن کی چاندنی اور پہر اندہیرا پاکہ + چاکر بیٹن اکڑی کیا + چاکر کے آگی کو کرا اور نوکر کے آگے میں کا + چاکر کو غذر نہین کہ کرکو عذر سے + چالیس سیری بات کہوں میں + چام کے دام + چاندنی مار گئی + چانی کے نام ہی گو ہی ہے بوی کہیت کہانا چھوڑ دیا تہا + چاہ کن را چاہ در پیش + چاندی کا جوتا + چاہ کرون چیا کرون جو تڑلے انگار + جہان جل جاتی تو میں کیا کرون + چپڑی اور دو دو + چپڑی پانی مین + سب مر + چٹ منگنی پٹ بیاہ + چٹھی پر اما را کہا نین ملک بنگا لا چھپا ہی + چڑیا جھپڑا + چڑھی پر چڑیا و سہ رکھی پاون چیر تی بار گاہ + چڑیا اپنی جان سے گئی لڑکا کا کھلونا نہ ہوا + چڑیا کی کمو تجا چڑا کرے نوچا + چڑیان مرن گنوار انت نسی + چرکار کا ٹولا سہانت بہتا کا جا ہوا + چکنا + کچھ پسل پڑی چکنا گھڑا + چلتی چیز لنگڑی لاوے + چل چھاوان مین آتی ہو + جلدی مینا تی سون + چل میرے چرخے چرخ چون کہان ڈر سیا آنکا تو ن + چل نکلون سیرا کو دن نام + چلی چلی کہان گئی سوت کی بہیر + چلی چلی بی کہون تین چمار کو عرش پر بٹھاو + چماروں کو عنسے + موٹھنین ٹرے + چمڑی جاسے دمڑی نجاے + چنبیلی چاون مین آئی تجہ تیار اُڑیو ڑیان باٹی + چنبیلی چاو مین آئی لڑکے بالی ساتھی لائی + چنے چباؤ کہ شہنائی بجاؤ + چنی کا مارا آدمی رہا + چوپ گئے تو چھیپے + چوبے چوبی ہونے کو گئے دوبی ہو آئے + چوتڑ سی کان گا نتھی میری چیا

جابسیون کی رکہوالی + چو جیون مین ہار وہ نہتی مین چور چور سیی گیا گیا پہر اپہیری مہی ہیی
چور چور مو ساست بہائی + چور چوری کر گیا سو سلون ہو لی بجاو + چور ہو ر دونون جا نستری
چور سی کہین مو سہا دہی کہین جاگ + چور کا شاہ چراغ + چور کا بہائی گنٹہ کٹا + چور کا من نیچی مین
چور کی اگر مین مو + چور کی داڑہی مین تنکا + چور کی مان کوٹہی مین سر دیکی روی + چور کو چوری ہی
سوجہی + چور کو چوری ہی پہچانی + چور کو پکڑنی گا منہ سی چہنال کو پکڑیی گہاٹ سی + چور گٹہری لی گیا
بیگاریون کو چہٹی ہوئی + چوری اور سرزوری + چوری اور سرہنگی + چور یکا گڑ میٹہا + چونا چیچی
دیہی یہ تینون بنگال نہین چوٹی ہی کہی مجہی گدی سی کہاو + چوہا بل مین سماتا نتہا پیچہی باندہا چہاج
چوہا بجا ہی جیتی اور ذات بتاوی اپنی + چوہی کا بچہ بل ہی کہودیگا + چوہی نی ہلدی کی گرہ پائی
پنساری ہو بیٹہا + چہیر کہا آئی اور چورون گالی دے + چہیل کی گہونسلے مین ماس کہان
چہچہوندیون کو مور کار یہ بس ہی + چہچہوندیون کہ رت ماتم چہچہوندی کا بل نہین ملتا کہان پہ
چہچہوندی کی جو موت آتی ہی تو پر نکلتی ہین

گنجینہ سوم در امثال حرف چہا

چہاتی پر مونگ دلتی ہی + چہاتی کا جم + چہاج بولی تو بولی چہلنی کیا بولی جسمین بہتر چہید + چہاج
پانی پتا ہی چہاجا جاتا ہی + تینون بنگال دیس + **چہتی** بی بی نکہتی دیکہی + چہپر پر چہیس
نہین پاچہپی رستم مین + **چہٹی** ندا سو احرام کا پایا + چہٹی کے پوتڑے اب تک نہین سوکہے
چہٹی کا دودہ یاد آ + چہٹی کہو دی نہ بیسی کہٹری + **چہری** بہلی نہ کٹاری چہری تلے دم لو + چہری
پاتا ہون تو آپ کو نہین پاتا آپکو پاتا ہون تو چہری نہین پاتا + **چہوا** اور موا + چہوٹا منہہ بڑی بات
چہوٹا گہر بڑا ملہ بیاہ + چہوٹے کہگ بڑے ڈرا دین + چہوڑ بی بلائی چوہا لنڈا ہی ہو گا
چہوڑ بیٹ بنگالی کرم لکہ کٹ سائین آیا + چہوڑے گاؤن سے ناتا کیا + چہوڑا ور سے مو ہی

ڈوبن دے + جہونکو لیند ٹکہار و لینڈ بہرہی لینڈ کا لینڈ + چہہ چاول اور نو ٹکہال پانی
پہیلی جہالی ٹیالی چہیلے چار ٹکہار سے پانچ چہنکلے پاون بلینڈی پانی اوپر او چاغ پانی چہنکلے
ناک کٹی چہنکتے کہا چہنکتے ننا چہنکتے سرگہر نجائے خزینۂ ہشتم در مثلہای حضرت گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیه

الحازم من حفظ ما کان + حار بعد ما کان + ولیس له بعین الحادی

سر دو گوینده شتر و نیست مر او را شتری + کم گردید بعد زیاده شد + ہشیار کسیکه نگاہدارد

لیس الاهل حاصل + لغد یومه شغل ولم یؤخر ما فی یده

انچه در دست اوست و موخر نکند شغل امروز خود برای فردا خود حاصل زن مرد نیست

حال الجریض + ولو فی الحریق علی الصدیق حافظ السهل بحث

بحث آسان + حفاظت کن بر یار اگرچه باشد وی در آتش + حائل شد غصه

صلی اذا الحائك + دون الوطر حال القدر + دون القریض

نزدیک شعر + حائل شد قدر نزدیک • حاجت + نوربافت وقتیکه بخواند

حب الدنیا داء ولا دواء له + فانتظر الوحی رکعتین

دو رکعت پس منتظر شود وحی را + دوستی دنیا بیماریست ونیست دوا مر اورا + دو

الوطن من الایمان حبة بر فی الدار خیر من الدر المستعار +

وطن از جملۂ ایمان ست + یک دانۂ گندم در خانه بهترست از مروارید عاریت گرفته شده +

حبک الشیء یعمی ویصم + حبل علی غاربی + حبه صید وان کان

دوست داشتن تو چیزی را کور میگرداند و کر میگرداند + رسن من بگردن من ست + دوستی او شکار ست اگرچه با

اخذناهم + تواریف حتی اذا فرحوا بما اوتوا + الحب یتوارث قیدا

قید + دوستی متوارث میشود + تا انکه چون شادان شدند بانچه داده شدند گرفتیم ایشانرا

بغتة + حتّى يرجع الدّرّ في الضّرع + حتّى يسالم الذّئب الثّلّة

ناگهان + تاآنکه باز گردد شیر در پستان + تاآنکه صلح کند گرگ گوسپندن

الرّاعي + حتّى يشيب الغراب + حتّى يؤوب المثلّم + حتّى يؤوب

چرانندہ را + تاآنکہ سپید شود زاغ + تاآنکه ازآید مثلم + تاآنکه بازآید

المنخّل + حتّى يؤوب القارظان + حتّى من يكرع ولا يبضع +

منخل + تاآنکه برگردد هردو چیننده برگ سلم + تاآنکه کسی آب می نوشد و سیراب نمیشود

حداء حداء وراءك بندقة + حدّ العفاف الرّضا بالكفاف

اسپ حداء حداء پس تو بندقه است + حد پارسائی راضی بودن است به گزار

حدّة المرء تهلكه + حدّث عن البحر ولا حرج + حدّث عن الفضل

تیزی مرد هلاک میکند اورا + خبر ده از دریا و باکی نیست + خبر ده از فضل

ولا حرج + حدّث عن معن ولا حرج + الحديد بالحديد يفلح

و باکے نیست + خبر ده از معن و نیست باکے + آهن شگافته می شود با آهن

الحذر اشدّ من الوقيعة + الحرب خدعة + الحرب

ترسیدن سخت ترست از فتنه + جنگ فریب ست + جنگ

ايمة + الحرّ حرّ وان مسّه الضّرّ والعبد عبد وان ملك الدّرّ

زنیهاست + حر حر ست اگرچه در گیرد آنرا سختی و بنده بنده است اگرچه مالک بار شد

حرفة المرء كنزه + حرقة الاولاد محرقة للاكباد + الحرمان

پیشه مرد گنجینه اوست + سوزش فرزندان سوزاننده جگرهاست + بے نصیبی

موت + حرم الوفاء على من لا اصل له + حروف القرآن

مرگ ست + حرام شد وفا بر کسیکه نیست اصل مراورا + حرفهاے قرآن

سُیُوفٌ لِقَتْلِ الشَّیْطَانِ + اَلْحَرِیْصُ فَقِیْرٌ وَاِنْ مَلَکَ الدُّنْیَا

شمشیرها ست برائے کشتن شیطان + حریص محتاج است اگرچه مالک شود دنیا را

اَلْحُرِّیَّةُ فِیْ رَفْضِ الشَّهَوَاتِ + حَرَنْ حَائِرَةٌ مِنْ لَوْعِهَا

حریت در گذاشتن خواهشها ست + رخنه افگند بریدگی از کوع و سو

اَلْحَزْمُ سُوْءُ الظَّنِّ + حَسْبُكَ مِنْ غِنًى شِبَعٌ وَرِیٌّ + اَلْحَسَدُ

هشیاری بدگمانی ست + بس ست ترا از تونگری سیری سیرابی + رشک

یَقْتُلُ الْحَاسِدَ قَبْلَ اَنْ وَصَلَ اِلَی الْمَحْسُوْدِ + اَلْحَسَدُ لِلصَّدِیْقِ مِنْ

میکشد حاسد را پیش از رسیدن حسد سوی کسے که حسد کرده شده رشک ای دوست از

سُقْمِ الْمُرُوَّةِ + حُسْنُ الْاَدَبِ یَسْتُرُ قُبْحَ النَّسَبِ + حُسْنُ الْخُلُقِ

بیماری مروت ست + خوبی ادب مے پوشد زشتی نسب را + خوبی خلق

غَنِیْمَةٌ + حُسْنُ الْخُلُقِ یُوْجِبُ الْمَوَدَّةَ + حُسْنُ الذِّکْرِ ثَمَرَةُ الْعُمْرِ +

غنیمت ست + خوبی خلق واجب میکند دوستی را + خوبی ذکر برعمر ست +

حُسْنُ الصَّبْرِ طَلِیْعَةُ الظَّفَرِ + حُسْنُ نَبَاتِ الْاَرْضِ مِنْ کَرَمِ

خوبی صبر طلایه پیروزی ست + خوبی رویدگی زمین از جوانمردی

الْبَذْرِ + حُسْنُ الصَّوْتِ وَالْعَقْلُ لَا یَجْتَمِعَانِ + اَلْحُسْنُ اَحْمَرُ

تخم ست + خوبی آواز و عقل فراهم نمے شوند + خوبی سرخ تر ست

حَسَنَاتُ الْاَبْرَارِ سَیِّئَاتُ الْمُقَرَّبِیْنَ + اَلْحَسَنَاتُ یُذْهِبْنَ

نیکیهاے نیکان بدیهاے مقربان ست + نیکیها مے برند

السَّیِّئَاتِ + اَلْحَسُوْدُ مَغْمُوْمٌ + حَشْرُ الرَّیَاحِیْنِ کَنَشْرِ الْبَسَاتِیْنِ

بدیها را + حاسد غمگین ست + جمع کردن ریحان یا مانند بوی خوش باغها ست

۳ نزده بشود این مثل در حق کسی گویند که مشغول شود در کاری و از طرف غیر خود ۱۲

۴ طلیعة الجیش طلایه لشکر و هو من یبعث لیطلع طلع العدو ۱۲ صراح

۵ بالفتح گیاهی خوشبو ست ریحان و نیز بوے ۱۲ منتهی الارب

حظٌّ جزیلٌ بین شدقی ضیغمٍ + حظٌّ وافق کلمةً + حفر حتی

بهرهٔ بزرگ میان دو کنج دهن شیر + بهره موافق شد سخنی را + برکند تا آنکه

أنقی + حفظ الله لحیةَ هارونَ من حدّةِ موسیٰ + الحقُّ مرٌّ

آب رسید + نگاه داشت خدا ریش هارون را از تیزی موسیٰ + سخن راست تلخ است

حقٌّ یضرُّ خیرٌ من باطلٍ یسرُّ + الحقُّ یعلو ولا یُعلیٰ + الحکم

سخن راست که گزند رساند بهتر است از دروغ که شاد کند + سخن راست بالا شود و بالا کرده نشود + فرمان

لله + الملکُ لله + الحکمةُ مفتاحُ السعادة + الحکمةُ یمانیة

مر خدا راست و سلطنت خدا راست + حکمت کلید سعادت است + حکمت منسوب است به یمن

الحکماءُ الجهالُ رسلُ عزرائیل للاستعجال + حلاوة

حکیمان نادانان رسولان عزرائیل اند برای شتابی + شیرینی

الدنیا للجهلاء وکرامتها للعقلاء + حلأت حالئةٌ عن کوعها

دنیا برای نادانان است و تلخی دنیا برای عاقلان + دور کرد گوشت از زن حالئه از استخوان

حلب فلانٌ الدهر أشطره + حلّ بوادٍ ضبّةٌ کمونه

دوشید فلان زمانه را پاره‌های او را + فرود آمد در رود و سوسمار نهان

حلّ بوادٍ غیر ذی زرع + حلبت الدهر أشطره + حلمُ المرء

فرود آمد در رودی که نیست صاحب کشت + فرود آمد زمانه را پاره‌های آن را + حلم مرد

عونه + الحلمُ والمنیٰ اخوان + الحلمُ من عرضِ جوهرِ المنطق

مددگار اوست + حلم و آرزوها هر دو برادرانند + حلم از متاع جوهر گویایی است

الحلمُ حجابُ الهفوات + الحلمُ أجلُّ من العقل + حلی الرجال

حلم پردهٔ آفتهاست + حلم بزرگتر است از عقل + پیرایهٔ مردان

الذهب وحلی النساء الذهب + حلبت صرام حمار نزلت
ادب ست وپیرایهٔ زنان زر ست + دوشیده شد صرام + خر ست که فرود آمد
عنه لاتبال بمن یرکبه + الحمار یعرف طریق العلف + حمرة
ازان باک مدار بکسی که سوار شود آنرا + خر می شناسد راه کاه را + سرخی
الخد جمال وحمرة العین اعتلال + حمرة الخجل تحکی لصفرة
رخساره خوبی ست و سرخی چشم بیماری ست + سرخی شرمنده حکایت میکند زردی
الوجل + حمرة المریخ من دماء + الحمق داء لا دواء له + حموضات
ترسنده یعنی هر دو مشابه اند + سرخی مریخ از خونهاست + نادانی بیماریست که نیست دوا او را
الطعام خیر من حموضات الکلام + الحمی اضرعتنی لک
خوردنی بهتر ست از ترشیهای سخن + تپ خوار کرد مرا برای تو
حن قدح لیس منها + الحوت لا یحمد بالغرق حور
بانگ کردن تیر نیست ازان + ماهی ترسانیده نمیشود به غرق + نقصان
فی تجارة + حیاء المرء ستره + الحیاء یمنع الرزق الحیاء خیر
در نقصان ست + شرم مرد پردهٔ اوست + شرم منع میکند روزی را + شرم بهتر ست
کله + الحیاء جزء من الایمان + حیثما کنت فکن
همه او + شرم حصه ایست از ایمان + هر جا که باشی پس من
صدرا + حیثما سقط لقط + الحیلة انفع من الوسیلة
سرداران هستم + هر جا که بیفتد گرفته شود + حیله سودمند ترست از وسیله

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

حاجت مشاطه نیست روی دلارام را + حاجی حاجی را در مکه می بیند + حاصل تحصیل

باز گردد ع اصل مثل
این ست لکل ساقط لاقطة
اسی لکل کلمة سقطت من فم
نفس فسمعها فلقطها فذیعها
یعنی هر سخن که از دهان برآید
شنونده ای ست که آنرا بشنود
و شایع میکند آنرا و مثل
مذکور در تحریص بر حفظ
لسان گویند ۱۲ منتخب الادب

تحصیل حاصل بوده ست + حاکم تمام گوش می باید + حالا تخته بر سر استاد می زند + جیندا اگر خانه خود تمام گلشن ست + حب وطن از ملک سلیمان خوشتر + حرام خوردن شلغم + حرارتش فرو نشست + حرف را پوست کنده باید گفت + حرف بد بزبان بد باشد + حرف حق بر زبان شود جاری + حریف با خته تا جود همیشه در جنگ ست + حریف حریف را می شناسد + حریف خود را امید اند + حساب دوستان در دل + حسن چون بی پرده شد زنهار گرد او مگرد + حق بحق دار میرسد + حکایت از مثل بی مثل شود + حکم حاکم مرگ مفاجات + حکمت شنیدن از لقمان صواب ست + حلوا بکسی که محنت نکشید + حلوا گفتن دهن را شیرین نمی کند + حلوا خوردن را روی باید + حوران بهشتی را دوزخ بود اعراف + از دوزخیان پرس که اعراف بهشت است + حیف دانا مردن و افسوس نادان زیستن + حیله جو را بهانه بسیارست + حیله رزق بهانه موت

گنجینه سوم در امثال هندیه

حاتم کی گور پر لات ماری + حاضر کو حجت نهین + حاضر کے میلے مین کی کو ہو + حاضر گیدی دور جهنمی + حال مین فال ہی مین موسل + حال گیا احوال گیا دل کا خیال نگیا + حال کا نه فال کا ٹکڑا روٹی چھچہ بھر دال کا + حج کا حج بنج کا بنج + حرام کہانا اور شلغم + حرصی ٹٹو + حساب جو جو بخشش سو سو + حساب نت نیا + حق حق ہی اور ناحق ناحق ہی + حق کا راضی خدا ہی + حق کر حلال کر ایک دن مین اگر + حق نام اللہ کا + حلق کا نہ تالو کا یہ مال میان لالو کا + حلق کی دربان حلق رودی جیب لوٹی + حلوائی کی دوکان اور دادی جی کی فاتحہ + حلوائی کی جائی سو دی ساتھ قصائی + حمایتی کی گھوڑی عراقی کو لات ماری + حور بھی سوگن کو ڈائن سی بری + حوض ہی تو فوارہ چھوٹی خزینه نهم در مثلهای حرف خا مشتمل بر سه گنجینه

گنجینه اول در امثال عربیه

خا الفعل

۵ تحقیق آنست که این لفظ جیم بجیم ست لیکن مصنف این رساله موافق مشهور جیم بجای [illegible] مهمله خوانده ۱۲

خالطوا الناس وزایلوهم + خالف نفسك تسترح + الخال
آمیزش کنید با مردمان و فراوت کنید ایشان را + مخالفت کن نفس خود را تا راحت یابی + خال
وبال + الخائن خائف + الخائن فی المبدء ورد کالخائن فی الموفور +
گران ست + خیانت کننده ترسان ست + خائن در کاشته شده مانند خائن ست در تمام
الخبیثات للخبیثین + خذ الامر بقوابله + خذ القلیل
زنان پلید برای مردان پلید اند + بگیر کار را به قابلهای او + بگیر اندک را
من اللئیم وذمه + خذ اللص قبل ان یاخذك + خذ النفس
از ناکس و مذمت کن او را + بگیر دزد را پیش از آنکه بگیرد ترا + بگیر نفس را
قبل ان تاخذك + خذ درج الضب + خذ ما صفا ودع ما کدر
پیش از آنکه بگیرد ترا + بگیر راه سوسمار + بگیر آنچه صاف شد بگذار آنچه تیره شد
خذ من الرضفة ما علیها + خذ من جذع ما اعطاك + خذه
بگیر از رضفه آنچه بر وی ست + بگیر از جذع آنچه داد ترا + بگیر آن را مانند گرفتن
سبعة + خذه ولو بقرطی ماریة + خرقاء وجدت صوفا
شیر ماده + بگیر آن را اگرچه باشد بدو گوشواره ماریه + خرقاء یافت پشم گوسپند را
خرقاء ذات نیقة + خزائن البحار تستفیض من قطرات
خرقاء صاحب آراستگی + خزانهای دریاها استفاضه میکند از قطرهای
الامطار + خسر الدنیا والآخرة + الخضاب شباب ثان
باران + زیانکار شد در دنیا و آخرت + خضاب جوانی دوم ست +
الخضوع عند الحاجة رجولیة + الخط عقال العقل + خف
فروتنی کردن نزدیک حاجت مردانگی ست + نبشتن رسن عقل ست + بترس

أللهَ تأمَنْ مِن غيره + خَلاءُكَ أقنى لحيائك خذلك الحق

از خدا بی خوف شوی از غیر او + تنها بودن تو نگاهبان ترست برای حیای تو + میان تو جو ست

اقبض وأفرح + خَلّ الفقير لذا الاكابر بالمَنّ اليسير + الخلّة

قبضه کن و شاد شو + خاص شد محتاج نزدیک بزرگان باحسان اندک + دوستی

تدعو الى السّلّة + خَلّ سبيل مَن وهى سقاؤه ومَن هريق

میخواند سوی دزدی + بگذار راه کسیکه شگافته شد مشک او و کسیکه ریخته شد

بالفلاة ماؤه + خلوص الودّ من حسن العهد + خلوص

در بیابان آب او + خالص شدن دوستی از خوبی پیمان ست + خالص شدن

النيّة خلاصة العطيّة + خلوّ القلب خير من ملاء الكيس +

نیت خلاصه بخشش ست + خالی شدن دل بهترست از پری کیسه

خليل المرء دليل عقله + الخمر أمّ الخبائث + الخمر مطيّة لكلّ

دوست مرد نشان دانش ست + شراب اصل پلیدیها ست + شراب سوار برای هر

خطيئة + خمول الذكر أسنى من الذكر الذميم + الخنق يخرج

گناه + نهان گردیدن ذکر بهترست از ذکر بد + فرجهای تنگ بیرون می آرد

الورق + خواصّ الاشياء حقّ + خوف الله يجلى القلب

برگ را + خواص چیزها ثابت ست + ترس خدا روشن میکند دل را

خير الاصحاب من يدلّك على الخير + خير الامور أوسطها

بهترین یاران کسی ست که رهنمونی کند ترا بر نیکی + بهترین کارها میانه آنها ست

خير الاشياء جديدها وخير الاخوان قديمها + خير الرفقاء

بهترین چیزها نو آنهاست و بهترین برادران قدیم آنهاست + بهترین رفیقان

اَرْبَعَةٌ + خَیْرُ الرَّفِیْقِ فِی الطَّرِیْقِ خُبْزُ الدَّقِیْقِ وَالسَّوِیْقُ + خَیْرُ

چهار اند + بهتر رفیق در راه نان آرد ست و پست + بهتر

الزَّادِ التَّقْوٰی + اَلْخَیْرُ عَادَةٌ + خَیْرُ الْغِنَی الْقُنُوْعُ وَشَرُّ الْفَقْرِ الْخُضُوْعُ

توشه پرهیزگاریست + نیکی عادتست + بهتر توانگری قنوع ست و بدتر فقر فروتنی ست

اَلْخَیْرُ فِیْ مَا وَقَعَ + خَیْرٌ قَلِیْلٌ بِهٖ فَضَحَتْ نَفْسِیْ + خَیْرُ الْکَلَامِ مَا قَلَّ

خیر در چیزیست که واقع شده + خیر قلیل بود رسوا شد نفس من - بهتر کلام آنکه اندک باشد

وَدَلَّ + خَیْرُ الْمَوَاهِبِ الْعَقْلُ + خَیْرُ الْمَنَاکِحِ الْاَبْکَارُ + خَیْرُ الْمَالِ

و دلالت کند + بهترین بخشش ها عقل ست + بهترین زنان بکر هاست + بهتر مال

سِکَّةٌ مَأْبُوْرَةٌ اَوْ مُهْرَةٌ مَأْمُوْرَةٌ + خَیْرُ الْمَالِ عَیْنٌ سَاهِرَةٌ

رسته خرمابن گشن داده شده یا کره مادهٔ اسپ کثیر یافته شده در نسل + بهتر مال چشم بیدار ست

لِعَیْنٍ نَائِمَةٍ + خَیْرُ الْمَالِ عَیْنٌ خَرَّارَةٌ فِیْ اَرْضٍ خَوَّارَةٍ + خَیْرُ

برای چشم خوابنده + بهتر مال چشمه ایست بسیار روان در زمین خرمابن بسیار بار + بهترین

النَّاسِ مَنْ یَنْفَعُ النَّاسَ + خَیْرُ النِّسَاءِ سَوَافِرُ + خَیْرُ النِّسَاءِ

مردمان کسی ست که نفع کند مردمان را + بهترین زنان کشاده روی اند + بهترین زنان

اَلْوَدُوْدُ الْوَلُوْدُ + اَلْخَیْلُ اَعْلَمُ بِفُرْسَانِهَا

نهایت دوست زاینده + اسپ داناتر ست بسواران خود +

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

خاک از توده کلان بردار + خاک در عزیزان آسایش دیدهٔ مشتاقان ست + خاک عمل از عبیر معذولی به + خاک غربیل را نشاید و خشت آسیا را + خاکش از خوردنش بهتر + خالی دست روسیاه + خاموشی زبان سوسن غماز آزادگی اوست + خاموشی

علامت رضاست + خانهٔ درویش را شمعی به از مهتاب نیست + خانه تنگ و دلی
فراخ + خانه خالی دیو میگیرد + خانه دوستان بروب و در دشمنان مکوب + خانهٔ پر غنیمت را
سنگی بس است + خانه جدا گور جدا + خانه ویران میشود چون طفل گرد خانه دارد + خانه
در خانه و راه در بازار + خبر خضری همه معتبر + خدا با خلق و خلق با خدا + خداوند به سلیمان کی دهد +
خدا که میدهد نمیپرسد که کیستی + خدا را ندیده اند بعقل شناخته اند + خدا داری چه غم داری +
خدائیکه دندان دهد نان دهد + خدائیکه بالا و پست آفرید + زبردست بر زیر دست آفرید +
خدای جهان را جهان تنگ نیست + کمیت مرا نیز پا لنگ نیست + خران را کسی در عروسی
نخواند + مگر آنزمان کاب و هیزم نماند + خر ار جل اطلس بپوشد خر است + خر بگیر و از
منت برآ + خر باربر به از شیر مردم در + خر بسته بهتر اگرچه دزد آشنا باشد + خربوزه بجوز را
بفالیز چه کار + خربوزهٔ شیرین نصیب شغال است + خربوزهٔ شیرین کمبختی نفران + خر
چه داند بهای قند و نبات + خر خالی یرغه میرود + خر خفته جو نمیخورد + خر خواجه خرمن خواجه
خر را خدا شاخ نمیدهد + خرس در کوه بوعلی سیناست + خر عیسی اگر بمکه رود چون
بیاید هنوز خر باشد + خر عیسی بآسمان نرود + خر که جو دید کاه نمیخورد + خرگوش دم بریده را
نمی خرند + خرما را پوست به از مغز + خروس بی هنگام است + خر همان است و پالانش دگر +
خری بیفتاد خیکی بدرید + خر یکه از خری بماند دم و گوشش باید برید + خسر قسم ساق شرعی
+ خس کم و جهان پاک + خصم چون پشت داد هیچ مگو + خصم خصم خود را میشناسد + خفته را
خفته کی کند بیدار + خلاف رای سلطان رای جستن * بخون خویش باید دست شستن +
خلعت غفران گناه را بپوشد + خلق خدا ملک خدا + خلوت از اغیار باید نه ز یار + خندهٔ
مردم از شادی باشد و خندهٔ بوزنه از غم + خندهٔ گل گریهٔ گلاب بار آرد + خواب یک خواب است
و باشد مختلف تعبیرها + خواب آسایش جان است + خواب چهار پهلو مکنید + خواب خرگوش

میپاکند + خواجه آنست که باشد غم خدمتکارش + خواجه داند بهای شاخ نبات + خواجه را اگر ولی ست یا ذربخطا + خوب شد که بیل بنمود + خود فضیحت و دیگران را نصیحت + خود غلط انشا غلط املا غلط + خود کرده را چه درمان + خود کشته را تعزیت نمیدارند + خود پسندی جان من نشان نادانی بود + خود پسند پسند خلق نیست + خورده نه برده ای شاید درگردد + خورده جان به که تنها خوری + وای بران خورده که تنها خوری + خورشید روی همه سیاه کند و روی ماه سپید + خوشی با کس ندارد دوستی + خوش بحق باش تا امان یابی + خوشحال کسانیکه بهرحال خوشدل اند + خوشحال کسیکه که یار از وی یاد کند + خوش وقت کسیکه خندید خوش عیش آنکه زن ندارد + خوش خو خویش بیگانگانست و بدخو بیگانه خویشان + خوشامد هر کرا گفتی خوش آمد + خوشه یکسر دارد + خون حسن و حسین هم الا خوشی نیست + خون فلانی سرخ تر از خون فلانی نیست + خون را آب نشوید خون را بخون نشوئید + خوی در طبیعت که نشست + ندود جز بوقت مرگ از دست + خویشی بخوشی سود را رضا + خویش اگر بی خویش اند

گنجینه سوم در امثال ہندیه

خار شتی کتیا مخمل کی جھول + خاک ہاتھ سے کے بات کرو + خاک اُڑا چاند ... جھمپی + خاک بھول بکائن کے پھول + خاک چھانتی اور سر پیٹتی + خالا کی مہمانی ہاتھ دال نہ ... + خالا بیمار خلسری خالا کے آگن مولسری + خالا خالا کا پیٹ کنداں سات جونکا ایک ... + خالی گھر میں قلندر پھو + خالی بنیا کیا کرے اس کوٹھی کے دھان اس کوٹھی میں کرے + خالی خر بیٹھا ... ہی فضیحتی خالی ہاتھ کیا جاؤں ایک سند لیا لیتا جاؤں + خدا کا دیا سر پر + خدا کا دیا کاندھے پر چوں کا دیا سر پر + خدا کا گھر بھسوڑ ہو گیا + خدا کے گھر سے پھرے ہیں + خدا کا غضب ڈرتے رہیے خدا کے واسطے بلی بھی چوہا نہیں مارتی + خدا کی باتیں خدا ہی جانے + خدا کی ... ہیں وار ...

خداکو دیکھا نہین عقل سے پہچانا ہی + خدا رزاکو ناخون نہ دیوے کہ سر کہجلا + خدا دو سینگ نہ دے تو وہ بہی سہو + خدا دیتا ہی تو چہپر پہاڑ کے دیتا ہی + خدا دیتا ہی تو نہین پوچہتا کہ تو کون ہی + خدا رزاق ہے بندہ قزاق ہی + خدا لگتی کہو کوئی کبہی منہہ دیکہی سب کہین خدا مہربان تو جگ مہربان + خدمت سے عظمت ہے + خراب خستہ نمک کسستا + خربوزہ کا کاٹا ہی سکتے + خربوزے کو دیکہہ کے خربوزہ رنگ پکڑتا ہی + خربوزہ چہری پر گرے یا چہری خربوزے پر گرے تو خربوزے کا ضرر + خصم کا کہائین بہین گیت کا بہیا کے + خضر ملے + خفری خبر سچی ہوتی ہی + خلق کا حلق کس نے بند کیا ہی + خنجر تلے کسی کا دم لیا تو پہر کیا + خواب خرگوش مین ہے + خوان بڑا خوان پوش بڑا کہول دیکہو تو آدہا بڑا + خوان پاک خوان پوش پاک کہول دیکہو تو خاک ہی خاک + خوب ہی گاڑہی چہنتی ہے + خوب ہی دانت کہٹے ہوتے + خود دلی و رخدائی ہین تیز + خوشامد کا منہہ کالا خوگیر کی بہرتی + خیرات کے ٹکڑے اور بازار مین ڈکار + خیر کی جو بی خیرات کا نام لیوے ملا عقدا و دمارا + خیلا پا بچہ + خیلا جان بیلا خزینہ دہم در مثلہای حرف دال مشتمل بر شش گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

دَاءُ النَّفْسِ الْحِرْصُ + دَارِ مَنْ جَفَاكَ يَخْجَلُ + دَارُ الْأَمِيرِ مَأْمَنُ الْفَقِيرِ
بیماری نفس حرص ست + دعوت کن کسی را کہ ستم کرد ترا شرمندہ شود + خانہ امیر جای بے خوفی فقیر
اَلدَّالُ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ + اَلدَّرَاهِمُ مَرَاهِمُ + اَلدَّرَاهِمُ بِالدَّرَاهِمِ
رہنما بر نیکی مانند کنندہ نیکی ست + درہمہا بخششہا ست + درہما بدرہما
تکسب + دِرَّةُ عُمَرَ أَهْيَبُ مِنْ سَيْفِ الْحَجَّاجِ + دَرْدَبَ لَمَّا عَضَّهُ
حاصل کردہ شود + درہ عمر رضی اللہ عنہ ترسانندہ تر است از شمشیر حجاج + فروتنی کرد ہنگامیکہ گزید او را

اَلثِّقَافُ + اَلدَّرَاهِمُ حُجَّةُ الْعُقَلَاءِ **دع** مَا يُرِيبُكَ اِلٰى مَا لَا يُرِيبُكَ

ثقاف + درهم سید دانایانست بگزار چیزی را که در شک اگند ترا بسوی چیزی که در شک نیفگند ترا

دَعَوَا دَعْوَةً كَوْكَبِيَّةً + دَعْوَةُ الْمَظْلُوْمِ مُجَابَةٌ **دَقَّ**

دعوت کردند دعوت کوکبی + دعاے مظلوم مقبول ست + کوفتن تو

بِالْمِنْجَارِ حَبَّ الْقِلْقِلِ + **دُلَّنِيْ** فِي الْعِشْقِ مَنْ يَهْدِي السَّبِيْلَ

بہ تادن دانہ قلقل را + رہنمونی کرد مرا در عشق کسیکہ ہدایت میکند راہ را

دَلْوُ السَّمَاءِ لَا يُرْوِيْ لِظَمْآنَ + دَلِيْلُ عَقْلِ الْمَرْءِ قَوْلُهُ وَدَلِيْلُ

دلو آسمان سیراب نمیکند تشنہ را + دلیل دانش مرد سخن اوست و دلیل

اَصْلِهِ فِعْلُهُ + **دِمَاءُ** الْمُلُوْكِ اَشْفٰى مِنَ الْكَلْبِ + دَمِّثْ لِنَفْسِكَ

اصلش فعل اوست + خونہاے پادشاہان شافی ترست از سگ + نرم کن برای ذات خود

قَبْلَ النَّوْمِ مُضْطَجَعًا + دُمْ عَلٰى كَظْمِ الْغَيْظِ تَجِدْ عَوَاقِبَكَ +

پیش از خواب حالیکہ بر پہلو خوابندہ ہستی + ہمیشگی کن بر فرو بردن خشم بیابی عاقبتہای خود

اَلدُّنْيَا اَشْبَهُ شَيْءٍ بِاِحْتِلَامِ النِّيَامِ وَظِلِّ الْغَمَامِ + اَلدُّنْيَا

دنیا مانا ترچیز ایست باحتلام خوابندگان و سایہ ابر + دنیا

اُمْنِيَّةٌ وَالْاَمْوَالُ عَارِيَةٌ + اَلدُّنْيَا جِيْفَةٌ وَطَالِبُوْهَا كِلَابٌ + اَلدُّنْيَا

آرزوہاست و مالہا عاریت + دنیا مردارست و خواہندگان او سگان + دنیا

زُوْرٌ لَا يَحْصُلُ اِلَّا بِالزُّوْرِ + اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ

دروغ ست حاصل نمی شود مگر بدروغ + دنیا قید خانہ مسلمانست و بہشت کافر +

اَلدُّنْيَا عَرَضٌ حَاضِرٌ يَاْكُلُ مِنْهَا الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ + اَلدُّنْيَا كَنِيْفٌ

دنیا متاعیست موجود میخورد ازان نیکوکار و بدکار + دنیا پاخانہ

ادم + الدنیا مزرعة الاخرة + الدنیا داحة لیس فیها ...

ادم ست + دنیا کشت آخرت ست + دنیا تعیشت نیست دران آسایش

الدنیا تطلب الهارب وتهرب من الطالب + دنیاک کالها

دنیا میجوید گریزنده را و میگریزد از جوینده + دنیا همه آن

وقتک الذی انت فیه + دواء الشق ان تخوصه + دوام

وقت تست آنکه تو دران وقت هستی + دواء گسستگی اینکه فراهم آوری آنرا + همیشگی

السرور برؤیة الاخوان + الدواة انفع الادوات + دولة

خوشی دیدن برادرانست + دواة سودمندترین آلتهاست + دولت

الاشرار محنة الاخیار + دولة الارذال آفة الرجال + دق ...

بدان آزمایش نیکانست + دولت دونان آفت مردانست + ...

الحقوق + ذهب [illegible] افبح [illegible]

ماه [illegible]

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

ا داد حق را قابلیت شرط نیست + بلکه شرط قابلیت داد اوست + ...

گرچه بود ... + داغ بالای داغ + دامن کشان میرود + دامن کشان حسن دلاویز

را چه غم + کاشفتگان عشق گریبان دریده اند + دامن پاک را ... دامن آلوده بندند

پاک هم پلید شود + دانا باشارهٔ ابرو کار کند و نادان بزخم چوگان + دانشمند را

دست کوته به از دستار دراز + دانهٔ گندم از دانهٔ مروارید قیمتی ترست اگر وقت

گرسنگی پیدا شود + دایهٔ مهربان تر از مادر ست + در آرد طمع مرغ و ماهی به بند

بدوزد شره دیدهٔ هوشمند + در بیشه گمان مبر که خالی ست + شاید که پلنگ خفته

باشد + در برابر چو گوسپند سلیم + در قفا همچو گرگ مردم در + در بیابان فقیر سوخته را شلغم
پخته به که نقرهٔ خام + در بلا بودن به از بیم بلا + در پای تو ریزم آنچه در دست من است
در جنگ حلوا بخش نمیکنند + در خانهٔ مور شبنمی طوفانست + در خانه که بند اند همه چیز +
در خانه اگر کس است حرفیش بس است + در خانه آرد نی و در کوچه دو تنور + در خانهٔ بی‌نوا
چه پنج و چه شش + در خانه هرچه باشد مهمان هرکه باشد + در خانهٔ خدا آدم بازی نمیشود + خشت در
کاهلی کفر آورد بار + درختی که اکنون گرفته است پای + به نیروی مردی برآید ز جای + درختی در
که از وی بکسی نرسد به بی آبی خشک به + درد اینش در دمن بگو + درد آله طبیب صبر میفرماید
واین نفس حریص را شکر میباید + درد را خدا بدوستان خود میدهد + درد از یار است
و درمان نیز هم + درد بکش تا بدوائی رسی + درد عاشق نشود به بمداوای طبیب + در طریقت
هرچه پیش سالک آید خیر اوست + در عفو لذتیست که در انتقام نیست + در عین اضطرار اختیار نیست
در غوری مویز شده + در قصص انبیا مضاحک نگوید + در کار خیر حاجت هیچ استخاره نیست
در که میکوبی و خانه که میپرسی + در میان آمدی یا گرد میخواهد + در مقام تشنگی هزار دریا یک قطره
آبی نیرزد + درمان بکسی رسد که درد دیده + در سختی مردان به که حاجت پیش کسی بردن
درویش هر جا که شب آید سرای اوست + درویش صفت باش کلاه تتری دار + در توانگری
زوال بیند + دروغ گو را تا بخانه باید رسانید + دروغ مصلحت آمیز به از راستی فتنه انگیز + دروغگو
را حافظه نمی باشد + در و دیگر بی سرزنش کار نکنند + در دیگری را خود میزند + دروازهٔ شهر
میتوان بست نمیتوان دهن مخالفان بست + در هرکه بنگری بهمین داغ مبتلاست + در
هشتاد سالگی مشق تنبور میکند + در یک خانه دو مهمان نگنجد + در یتیم را همه کس مشتری بود
دزد از خانهٔ مفلس خجل آید بیرون + دزد مشتاق تر از صاحب کالا باشد + دزد باش و مرد
باش + دزد جوانمرد به از بازرگان بخیل + دزد ناگرفته سلطان است + دزد راهی

رود و صاحب کالا راهی + دزد دانا میکشد اول چراغ خانه را + دزد من با جانه میزند و متاع خانه
دزدیده بود آنچه بماند بخداوند + دست از همه چیز شسته + دست بکاسه و مشت به پیشانی
دست بکار و دل بیار + دست بی هنر کفچهٔ گدائیست + دست تیر کش زده + دست بالای دست بسیار است
دست پیش را بدل نیست + دست جوانمرد برای دادن خار و کف بخیل برای ستدن + دست چپ
از دست راست نمی شناسد + دست خود و دهان خود گر نخوری زیان خود + دست دست اول
ست + دست را دست میشناسد + دست را دست میشوید و هر دو دست رو را + دست زیر
سنگ را آهسته میباید کشید + دست زور بالا + دست شکسته و بال گردن + دستش زیر سنگ است
دستش در کیسهٔ خلیفه است + دست کار دل نمیکند و دل کار دست میکند + دست کوته
و کله دراز + **دشمن** اگر قویست نگهبان قوی تر ست + دشمن دانا به از دوست نادان +
دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرد + دشمن چه کند چو مهربان باشد دوست + **دعای** گوشه
نشینان بلا بگرداند + **دل** آگاه و استغنا + دلا خوش باش نان مادر روغن افتاد + دل بدست
آور که حج اکبر ست + دل بدست آر و هر چه خواهی کن + دل بدست آر تا کسی باشی +
دل تاریک را جان روشن نباشد + دل دل را میخورد و روده جگر را + دل را بدل رهیست
درین گنبد سپهر + از سوی کینه کینه و از سوی مهر مهر + دل که افسرده شد از سینه بدر باید کرد +
دل نخواسته عذر بسیار + دلیر تیغ را کار فرماید و گرز را بازو + **دم عیسی** زندگانی در نگرد
دنبه اگر گرگ سپارد + دندان زدن شیر شغال را مبارک است و آهو را شوم + دندان
طمع کنده + دندان طمع تیز کرده + دندانی که درد کند باید کشیدن + دنیا بیک قرار نیست
دنیا پنج روزه است + **دوای** غضب خاموشی ست + دو بامداد گر آید کسی بخدمت
شاه + سوم هر آئینه در وی کند بلطف نگاه + دوباره نیست کس را زندگانی + دو
حرف درس نبق به یاده کتاب در دستار + دو دل یک شود بشکند کوه را + پراگندگی

(نون) بنج نہ آوے ٹوٹا + دہنا سیٹھ بنے ہین + دہن کا دہن گیا اور ست کی مت گئی
(واو) دہنونتی کے کانٹا چبہا دوڑے لوگ ہجار نہ + دہوبی کا چھیلا آدہا اوجلا
آدہا میلا + دہوبی رووے دہلائی کو میان رووین کپڑون کو + دہوبی بیٹا چاند
سا سیٹی اور پٹاخ + دہوکے کی ٹٹی + ڈہول کی ستی نہین بانٹی جاتی + دہونو کی
(یا) دو پاون دہونی پڑے چار پاون + دہی چھوڑ داما دیپارا + دہیر اسو گنبہیر +
دہیر پارے مین کہون بوہر پاری کو کان دے + دہین ہونگے اللہ میان تو کرے دہینک سینک کا کام

گنجینۂ پنجم در مثلہاے حرف ڈال

(الف) ڈائن کھائے تو منہہ لال نہ کھاے تو منہہ لال + ڈائن بہی دس گہر چھوڑ کر
(را) کہاتی ہے + ڈرپلی رنڈی تیری دید میسے + ڈرین لومڑی سی اور نام دلیر خان
(واو) ڈوبا بنس کبیر کا جو اوبجے پوت کمال + ڈوبے کنتہہ بہر دے سے تیرے
ڈوبتے کو تنکے کا آسرا بہت ہے + ڈورے ڈلتے ہین + ڈوم بنیا پوستی
(یا) تینو بنے ایمان + ڈومنی کی لونڈی + ڈیڑہ پاو آٹا اور پل پر رسوئی + ڈیڑہ
چاول اپنے جدا ہی پکاتے ہین + ڈیڑہ اینٹ کی مسجد جدی ہی بنا تے ہین + ڈہل ڈہول گنبد آواز در بہشت

گنجینۂ ششم در امثال حرف ڈہا

(الف) ڈہاک کے تین ہی پات + ڈہاک تلے کے پہوہڑ مہوتلے کے سگہڑ + ڈہاکے کے
(واو) بنگال کوڑی کو کنگال + ڈہال تلوار سرہانے اور چوتڑ بند بجانے + ڈہونڈہ
لاو تو بتادین + خزینۂ یازدہم در مثلہاے حرف ڈال مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

کیا سر سینگھ ہوتے ہین + دوا نیسو آنکھہ نہین ملاتے + دوا کے لیے ڈہونڈ ہیے تو نہین
ملتا + دوالی کی کلہیا + دو دل راضی تو کیا کریگا قاضی + دودھ کا جلا چھاچھہ پہونک
پہونک پیے + دودھ بھی دہو لا چھاچھہ بہے دہول + دودھ کا دودھ پانی کا پانی + دودھ کے
دانت ابھے نہین ٹوٹے + دودھ کا سا اوبال آیا چلا گیا + دودھ کی سی مکھی نکال کر پہینک
دیا + دودہیل گاے کی دولاتین بہی سہتے ہین + دور کے ڈہول سہانے + دو ڈہلیتی گر
پڑیے + دو قصائیون کی گاے مردار + دو گانون کا پاہی کتے مرے آنا جانی + دو ملا ین
مرغی حرام + دو مسلمانی تسمین بہو آنا کانی + دونو ہاتھون پگڑی سنبھالنی پڑی ہے +
دونو ہاتھون سنبھالے نہین سنبھلتا + دونو ہاتھون تالی باجتی ہے + دو دن سے
گئے پاہڑے حلوا لانا مانڈے + دہ پوٹیشن شیلیتہ بہاری [illegible] بہات کا موسل
دیاہی آڑے آتا ہے + دیا نہ باتی منڈ و بہرے اتراتی + دیا ہاتھہ کو گلے لگانے + دیسی
مدار کا کون ساتھہ + دیہی دہ بیٹھین + دیس جیسی پردیس بہیک + دیکھی اونٹ کس
کل بیٹھے + دیکھیے دیدار اور بار سے بیزار + دیکھی سانپ کی نظر کہلایے سونے کا نوالا
دیکھو بہالے شیخ جی او چیٹری وسید ہوئین + دیکھو کا دہ ہر بائر آن [illegible] ہے + دیکھی پیر
تیری کرامات + دیکھی تیری کابلی و رباون پوراو جاڑ + دیکھا شہر بنگالا دانت لال منہہ کالا
+ دیکھا تیرا چھند بند پھٹا جامہ تین بند + دیکھا سو کھایا یہ منہہ باون چوکا + دیکھنا بہالا
صد ڈگٹی خالا + دیکھو بگا ز چیٹری مت ترساو جی + دنیا تہوڑا دلاسا بہت + دینے کے
ناون دروازہ نہین دیتے + دیوبگا سو پاویگا بوویگا سو لونیگا + دیے کے تلے اندہیارا

گنجینۂ چہارم در امثال حرف ڈ

ڈہان پان + ڈہائی ڈہائی کرم لکھا سو پائی ڈہم ڈہو نسٹر کا ہو ٹا کرے

دیے نت دیکھے چھین لے + دادی راج نہ کہاے پان + دانت کہاوت گتی ران + دال
نی ہو + دام کرین کام + دام لکار وتہا باتون سے نہیں منتا + دانت کرید نیکو تنکا
نہین بچا + دانت کاٹی روٹی ہے + دانہ نہ گھاس پانی چھ چھ وقت + دانے کو
ناپے سوا ریکو یاد سے + دائی کے آگے پیٹ کیا چھپانا + دائی جانے اپنی ماں + دائی چنبیلی
کے مزا موگرا + دائی سے سر پاؤن پھول + دائی ہو میٹھی دادا ہو میٹھا سہر گی کو جاے +
دائی دائی اونٹنی سو گھر اموتنی + دبا بنیا بورا تولے + دبلے ماریں شاہ مدار + دہند مین
دو دو گئے مایا ملی نہ رام + دبے پر چیونٹی بھی کاٹ کھاتی ہے + درزی کی سوئی کبھی ٹاٹ
مین کبھی تاش مین + دریا مین رہنا اور مگر مچھ سے بیر + دریا پر جانا اور پیاسے آنا + دس
انگلی دس چراغ + دس ہی سیس گھٹا ہی کے دیکھتے ہین + دستار رفتار گفتار کردار سے
جدی جدی ہوتی ہے + دسی سمنی + دشمن کہان بغل مین + دشمن سے سونا سونے
دی + دشمنوں کی بری سے ہی جیسے بتیس دانتوں میں زبان + دکھ سے کتے نہ باوڑی سے
چندیری چھاہ + دکھ بہر فاختہ اور کوا میوے کہاے + دکھیا دکھ رووے سکھیا ٹینگا
ٹووے + دل بدل آئینہ ہے + دلکو دلسے راہ ہے + دل کا مالک خدا ہے + دلوکا دسہر
دلے ہوتے ہین ہے + دلی کی دلوالی منہ چکنا پیٹ خالی + دلی کی کمائی بارہ بنکی مین
گنوائی + دمڑی کی بلبل ٹکا چھٹائی + دمڑی کی بڑھیا ٹکا سر منڈائی + دمڑی کی چھپا بارہ کی
بہنیا + دمڑی کی گھوڑی چھ پسیری دانہ + دمڑی کی ارہر تو ساری رات گھر + دمڑی کی گھوا
نوجی پھپوان + دمڑی کی ہانڈی لیتے ہین تو اوس کے بھی ٹھونک بجاکے لیتے ہین + دم کا
آنا اور رہنا یا بہانا + دم غنیمت ہے + دم کا کیا بہروسا آیا نہ آیا + دم میں بندہ باندہ کے
چاند نیکو سونپ دیا + دم نال میں آیا ہے + دنکو اودنی اودنی رات کو چرخا پونی + دن گیا
کہ رات + دنیا جائے امید ہے + دنیا ظاہر پرست ہے + دنیا ہے اور خوشامد ہے + دوانوں کی

آرد انبوه را؛ دورنگی سیب از سینه دلی اوست + دوران باخبر در حضور و نزدیکان بی بصر
دوری دوستان کجا کنی محروم :: تو که با دشمنان نظر داری :: دوستان در زندان
بکار آیند که بر سفره دشمنان هم دوست نمایند + دوست آن باشد که گیرد دست دوست + دو
در پریشان حالی و درماندگی + دولت نه بخرد است کس ابلهان + دولت تیز را بقائی نیست +
دولت آنست که بی خون دل آید بکنار + دولت در آن سراست که از میهمان ست + دو
مرغ جنگ کنند فائده به تیرگر + دونده بادست که دریا و کوه را سهل گیرد + دویدن خرگوش
پسندیدم لیکن از گوشتش ترسیدم ده خراب خراج ندارد + ده درویش در گلیمی بخسپند
و دو بادشاه در اقلیمی نگنجند + ده در دنیا ستان در آخرت + ده کجا درختان کجا + ده هیچ
بینی و فرسنگ می‌پرسی + ده مرده مرد را احمق کند + دهن سگ بلقمه دوخته به + دهن
بی آب را با نگشت باید درید چنانکه پسته را از ناخن + ده ویران چراغ ندارد + دیده
را ناخنه به از ناخن + دیده سخت را سخن سخت مے شکند چنانکه بادام را سنگ + دیدی که
چه کرد اشرف خر + او ظلمه بر دو جانب بگسند + دیدم همه را و آزمودم همه را + دیده شنیده کجا
غیبت علی + دیده نه شنیده گواه شد + دیر آشنا و زود رنج + دیر آید درست آید + دیر گیر سخت گیر
دیر آمدن و شتاب رفتن + دیر رفت و دیر رفته و سودا مروزست + دیگ تیز آتش کت بجوش
مے آید + دیگ کرمش بجوش آمد بجارش بجا هم رسید + دیگ سینه جامه سیه میکند + دیگدانش سیاه
شده + دیوارش دوخته شد + دیوانه بکار خویش هشیار + دیوانه را هوی بس ست + دیوانه
باش تا غم تو دیگران خورند + دیوانه همان به که بود اندر بند + دیو از خدا خوشنود نباشد +
دیو بگریزد از آن قوم که قرآن خوانند + دیو خوش خلق به از حور گره پیشانی +

گنجینہ سوم در امثال ہندیہ

داتا کی ناؤ پہاڑ چڑھے + داتا دے بھنڈار کا پیٹ پھٹے + داتا کے تین گن

ذرِ الطاغیَ فی طغیانِهٖ + ذِکرُ العیشِ نصفُ العیشِ +

بگزار طاغی را در طغیانش + یاد کردن عیش نصف عیش ست +

ذِکرُ الشبابِ حسرةٌ + ذِکرُ الوحشةِ وحشةٌ + ذِکرُ الموتِ جِلاءُ

یاد کردن جوانی حسرت ست + یاد کردن وحشت وحشت ست + یاد کردن موت مصفای

القلبِ + ذکّرتنی الطعنَ وکنتُ ناسیًا + ذکّرنی حِماری اَهلی +

دل ست + یاد دادی مرا طعن را و بودم فراموش کننده + یاد داد مرا خرمن اهل مرا +

ذَلاقةُ اللسانِ رأسُ المالِ + ذُلُّ المرءِ فی الطمعِ + ذٰلکَ

تیزی زبان اصل مال ست + خواری مرد در طمع ست + آن بسبب

بما قدّمت یداکَ + ذَلَّ من لا سیفَ لهُ + ذَلَّ من طمعَ

چیزیست که پیش ساید دو دست تو + خوار شد کسی که نیست شمشیر مر او را + خوار شد کسی که طمع کرد +

الذُلُّ مع الطمعِ + ذلیلُ الفقرِ عزیزٌ عندَ اللهِ + ذلیلٌ عاذ

خواری با طمع ست + خوار حاجت گرامی ست نزد خدا + خوار پناه گرفت

بقملةٍ + ذَنَبُ السرحانِ کمَنیّةٍ للغزالةِ + ذَنَبُ عقربِ

به رخت پشه + دم گرگ مانند مرگ ست برای آهو + دم عقرب

النحوساتِ + ذنبٌ واحدٌ کثیرٌ والفُ طاعةٍ قلیلٌ +

نحوستهاست + یک گناه بسیار ست و هزار طاعت اندک ست +

ذو الامانِ کنملٍ علی کفِّ سُلیمانَ + الذودُ الی الذودِ

صاحب امان مانند مور چه است بر پنجه سلیمان + ذود با ذود

ابلٌ + ذهبَ امسِ بما فیهِ + ذهبَ اللهُ ولهُ بدولتِهٖ +

شتر ست + شد رفت دی با آنچه در و بود + رفت دولت بدخشند

ذَهَبَ عِصِيِّي وَبَقِيَ شَجِيِّي + ذَهَبَ الْقَوْمُ تَحْتَ كُلِّ
رفت فشردۂ انگور من و باقی ماند درخت من + رفتند گروه زیر ہر
كَوْكَبٍ + ذَهَبَ مِنْهُ الْأَطْيَبَانِ + ذَهَبَتْ رِيحُهُ + ذَهَبَتْ
ستاره + رفت ازان خوردن جماع + رفت بوے او + رفت
هَيْفُ لِأَدْيَانِهَا + اَلذَّهَبُ عَقْلُ الْأَحْمَقِ وَحُمْقُ الْعَاقِلِ
باد گرم برای عادتہاے خود شد + زر دانش نادانست و نادانی دانا +
اَلذِّئْبُ أَدْغَمُ + اَلذِّئْبُ أَعْلَمُ بِمَكَانِ الْفَصِيلِ الْمُتَيَّمِ
گرگ سیاه رنگ ست + گرگ داناترست بمکان شتر بچه از ما در جدا شده که یتیم ست
اَلذِّئْبُ لِلضَّبُعِ + اَلذِّئْبُ يَأْدُوْ لِلْغَزَالِ يَأْكُلُهُ +
گرگ براے کفتار ست + گرگ سے فریبد آہو را براے خوردنش +

گنجینۂ دوم در مثلہای فارسی

ذرہ را با خورشید چه نسبت + ذکر عیش نصف عیش ست + ذو الفقار علی در نیام و زبان
سعدی در کام نباشد + ذوق چمن ز خاطر بلبل نمی رود + ذوق گل چیدن اگر داری گلزار را

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

ذات بہانت پوچھے نا کوئی جنیں ہیں کے باھن ہوے + ذات مدہ سے بے معلوم
ہوتی + ذات خدا کی بے عیب ہے + ذات کے بلاے برابر ہو کم ذات بلائی بجی بیٹھے
ذو نہیں شعور گہاتیں لڑکا + خزینۂ دوازدہم در مثلہاے حرف را مشتمل بر سه گنجینه

گنجینۂ اول در امثال عربیه

الراجع في هبته كالراجع في قيئه + راحة الجسم في قلة

بازگردنده در هبه خود مانند بازگردنده است در قی خود + آسایش تن در اندکی

الطعام وراحة الروح في قلة الكلام + رأس السخاء سخاء الراس

خوردن ست وراحت روح در اندک کلام ست + سر جوانمردی جوانمردی سر

رأس الرياسة تهذيب السياسة + رأس اللعب عرفان

سرداری ریاست آراسته کردن سیاست ست + سر بازی شناختن

الحريف + راع النفس في غلبات النفس + راع اباك يراعك

دشمن ست + نگهدارید مر را در غلبه‌های نفس + نگهدارید پدر را تا رعایت کند ترا

ابنك + رائد الصادر والوارد + رأيان خير من الواحد الرأي

پسر تو + جنید بازگردنده و آینده + دو رای بهتر ست از یک رای + رای

السديد خير من الايد الشديد + رأي العليل عليل + الرأي

راست بهتر ست از توانائی سخت + رای بیمار بیمار ست + رای

قبل شجاعة الشجعان + الرأي مخيل + الرأي نائم و

پیش از دلیری دلیرست + رای حواله میکند + رای خوابنده هست و

الهوى يقظان + الربا مع السماح + رب اخ لك لم تلده

خواهش بیدار ست سود با جوانمردی ست + بسا برادر برادرتر که نزاییده است آن را

امك + رب امنية جلبت منية + رب اكلة تمنع اكلات

مادر تو + بسیار آرزو ست که بکشد مرگ را + بسا یکبار خوردن باز میدارد از خوردنها

رب امل خائب + رب بيت شعر خير من بيت تبر + رب

بسا امیدوار محروم ست + بسا خانه شعری بهتر ست از خانه زر + بسا

خیرٍ فی شرٍّ و رُبَّ شفاءٍ فی غضبٍ + رُبَّت الضأنُ فوقَ ... + رُبَّ
نیکی در بدی ست و بسا شفا در گزند ست + خاکستر گون شده ...
ریحٍ یؤدّی الی الخسرانِ + رُبَّ رأسٍ حصیدُ لسانٍ + رُبَّ
سود میرساند سوی زیانکاری + بسیار سر درو کرده شده زبانست + بسا
رجاءٍ یؤدّی الی الحرمانِ + رُبَّ رمیةٍ من غیرِ رامٍ + رُبَّ
امید میرساند سوی بی نصیبی + بسا انداختن ست از غیر اندازنده + بسا
ساعٍ فی ما یضرُّه + رُبَّ صلفٍ تحتَ الراعدةِ + رُبَّ صنعةٍ
سعی کننده است اینکه گزند میرساند او را + بسیار بی باران زیر آواز کننده ست + بسیار صنعت
اصعبُ من ابتدائها + رُبَّ صاعدٍ لقاعدٍ + رُبَّ طمعٍ ادّی
دشوارترست از آغاز او + بسیار بالا راننده برای نشیننده ست + بسیار طمع رساند
الی عطبٍ + رُبَّ عجلةٍ تهبُ ریثًا و رُبَّ فروقةٍ یدعی
سوی هلاکت + بسیار شتابی می بخشد درنگ را و بسیار ترسنده خوانده می شود
لیثًا + رُبَّ عینٍ انمُّ من لسانٍ + رُبَّ عتبٍ تحتَ طلبٍ
شیر را + بسا چشم تمام ترست از زبان + بسیار خشم زیر طلب ست +
رُبَّ فعلةٍ تمنعُ فعلاتٍ + رُبَّ قولٍ اشدُّ من صولٍ +
بسا یکبار نشستن باز میدارد چند بار نشستن را + بسا یک سخن سخت ست از حمله کردن
رُبَّ کلمةٍ تقولُ لصاحبها دعنی + رُبَّ لائمٍ ملیمٍ + رُبَّ
بسا سخنی ست که میگوید مر گوینده خود را که بگذار مرا + بسا ملامت کننده سزاوار ملامت + بسا
ملومٍ لا ذنبَ له + رُبَّ مملوکٍ لا یستطاعُ فراقُه + رُبَّ
ملامت کرده شده نیست گناه مر او را + بسا بنده که طاقت داشته نمیشود جدائی او + بسا

مخالفةٍ دعت الى مخالفةٍ + رُبَّ منيّةٍ تحت امنيّةٍ + رُبّما

سوگند خوردن میخواند سوی مخالفت + بسا مرگ زیر آرزویست + بسا

صحّت الاجسام بالعلل + رُبّما اصاب الاعمی رُشدهُ و لخطی البصیر

تندرست شد بدنها بسبب بیماریها + بسا است که یافت نابینا رشد خود را و خطا کرد بینا

قصدهُ + رُبّما ادرك الظنُّ الصّواب + رُبّما جاع الكلبُ فقتل

مقصود خود را + بسا است که دریافت گمان صواب را + بسا است که گرسنه شد سگ پیش

صاحبهُ + رُبّما كان السّكوتُ جوابًا + رُبّما يأتي الفرجُ

مالک خود را + بسا است که باشد خاموشی پاسخ + بسا است که می آید گشایش

وسط الشّدّة + رُتبةُ العلم اعلی الرُّتب + الرّتبة تطفی

میان سختی + مرتبهٔ علم برتر مرتبهاست + گرسیتن فرو میکند

الغضب + رجع بخفّی حنين + رجع علی حافرته + الرّجل

خشم را + بازگردید به دو موزهٔ حنین + برگردید بر حافرهٔ خود + مرد

المتجاهل عاقلٌ + رحمة الله علی النّبّاش الاوّل + رحم الله

نماینده جهل داناست + بخشش خدا باد بر نباش نخستین + رحمت کند خدا

من هدی الی عیوبی + الرّحی تغلو الثّقال + رزقی

کسی را که رهنمونی کرد مرا بسوی عیبهای من + آسیا بلند میشود بر گرانی + روزی من

تحت ظلّ رمحی + رزقك يطلبك فاسترح + الرّزق يطلبُ

زیر سایهٔ نیزهٔ من است + روزی تو میجوید ترا پس آسایش کن + روزی میجوید

العبد اكثر ممّا يطلبهُ العبدُ + الرّزق مقسومٌ + الرّزق بالجدّ

بنده را بیشتر از آنچه میجوید آنرا بنده + روزی تقسیم کرده شده است + روزی به بخت است

[illegible]

لا بالكد + رزمة ولا درة + رسول الموت الشيب + رسول

نه بکوشش + آوازست ونیست نکوئی + قاصد مرگ پیریست + قاصد

الموت الولادة + الرشف أنقع + الرشوة رشاء الحاجات

مرگ زادنست + مکیدن آب آشامنده تر است برای تشنگی ۲ + رشوت رسن حاجتهاست

الرضا بالقضاء باب الله الأعظم + رضي الخصم ولم يرض

پسندیدن حکم خدا دروازه بزرگ خداست + خوشنود شد دشمن و خوشنود نشد

القاضي + رضيت من الغنيمة بالإياب + رضينا قسمة الجبار

قاضی + خوشنود شدم از غنیمت بسبب بازگشتن + خوشنود شدیم از تقسیم کردن جبار

فينا + رطب الحجاز في لبن الشيراز + رعونات النفس

درحق ما + خرمای مکه در شیر شیراز + رعونتهای نفس

تتبعها + رعى فأقصب + رفاهية العيش في الأمن + الرفق

مانده میکنانرا + چرانید پس مکروه داشت جانور چرنده نوشیدن آب را + فراخی عیش در بی خوفی ست + نرمی

مفتاح الحاجة والرزق + رفيق المرء دليل عقله + الرفيق

کلید حاجت و روزیست + رفیق مرد دلیل دانش اوست + رفیق

ثم الطريق + رقص لبعير يليق بصوت الحمير + ركب

بستر راه + رقص شتر سزاوارست باواز خر + سوار شد

العصا قصير + ركض ما وجد ميدانك + رمتني بدائها

بر عصا قصیر + راند چیزی را که یافت میدان ترا + انداخت مرا به بیماری خود

وانسلت + روعي جعار وانظري أين المفر + رؤية الحبيب

و بیرون آمد + بترس ای کفتار و بنگر کجاست جای گریز + دیدن محبوب

مع السين · مع الشين · مع الصاد · مع الضاد · مع الطاء والعين والغين · مع الفاء · مع القاف والكاف · مع اللام · مع الواو

جلاء العین + رُوَیْدَ الغزو یَنْمَرِقْ + رَهْبُوتٌ خیرٌ مِن

سرمه چشم ست + مهلت دِه جهاد را تا بیرون بیجا از شکم + ترس بهتر ست از

رَحَمُوتٍ + اَلرِّیَاسَةُ سَعَةُ الصَّدْرِ + رِیقُ العَدُوِّ سَمٌّ قَاتِلٌ

رحم + ریاست فراخی سینه ست + آب دهن دشمن زهر ست کشنده

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

راحت دل رسان که همین مشرب ست و بس + راز دل جز بیار نتوان گفت + راز خود با یار خود چندانکه بتوانی مگو + راستی موجب رضای خداست + راستی راز وال کی باشد + راستی ورکه شوی رستگار + راست گو را همیشه راحت در پیش ست + راست گوئی در رزق خود خلل + راست دروغ بگردن راوی + راست ست که دروغ از ماست ست + راضی شدن خصم لم از انتقام نیست + راه بزن لیکن راه خدا به بین + راه میدانی و فرسنگ می پرسی + رد خلق قبول خالق + رزق را روزی رسان میدهد + رسیده بود بلا و لے بخیر گذشت + رشته در گردنم افگنده دوست :: میکشد هر جا که خاطر خواه اوست + رضای بی از همه و لے + رفت و چندین آرزو با خود برد + رگ جوانی جا + رگ خوابش را گرفت + رموز عاشقان عاشق داند + رموز مصلحت ملک خسروان دانند + رنج خود و راحت یاران طلب + رندان را رندان میشناسد + رند عالم سوز را با مصلحت بینی چه کار + رندی و هوسناکی در عهد شباب اولی + رنگم به بین حالم مپرس + رنگ و باخته رنگریزی میکند + رنگریز بریش خود درمانده + رنگریزی یا قصه یکی دارد + روبه از پهلو + روباه بازی میکند + روبه را گفتند پوستین بفروشی گفت انچه پوشیده ام

بمن بگذارید + روح را صحبت ناجنس عذابیست الیم + روز شنبه بجهود ارزانی + روز تنگی سیاه ست + روز سیاهی در پیش ست + روز تو کور روزی تو + روزی ز کیسه ابلیس اش میرود + روزی خود در سفره دیگر میخورد + روزی خود اکجا خورده + روزی بقدر همت هر کس مقررست + روستائی را عقل از پس می آید + روستائی را حمام خوش آمد + روستائی اگر ولی بودی خرس در کوه بو علی بودی + روستائی عید دید + روشنائی عرب از نور محمد علیه السلام بود نه از روشنائی بو لهب + روغن بر عود مالیده روغن قاز میمالد + روغن از سنگ میکشد + روغن از ریگ بیابان میکشد + روده سنگی پیشه کن مطربی آموز + رونده کسی ست که قدمی دارد + روی دروغ گو سیاه روی مفلس سیاه + روز زیبا مرهم دلهای خسته است + ره راست برو اگرچه دورست + زن بیوه مکن اگرچه حورست + ریاضت کش بباد امے نسازد ریسمان سوخته لیکن کجیش بیرون نرفته + ریش بر آمد حاجی شد + ریش خام طمع در کون مفلس + ریش در آسیا سفید کرده + ریش خود را بدست دیگری مده + ریشش بدست دیگرست + ریگ صحرا و تسبیح انگشت میشمارد

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

رات تھوڑی سانگ بہت + راجا راج اور پرجا سکھی + راجا کے گھر موتیونکا کال + راجا کہے سونیا و پایا سا پڑی سوداؤ + راجہ بلاوے تماری آوے + راجہ رکھے رانی کہاوے + راجا جوڑے نگری جو بہاوی سو لے + راجا کا دان پرجا کا اشنان + راجا روٹھے گا اپنی نگری لیگا + راجا کا دو جا اور بکری کا تیجا دو نو خراب + راست گو مفلس مجلس میں جھوٹا

رام چھوڑے اجودھیا من بھاوے سو لے + رانی کو رانا پیارا کانی کو کانا پیارا +
رانی خان کے سالے + رانی روٹھے گی اپنا سہاگ لے گی کیا کسی کا بھاگ
لے گی + رانڈ کا سانڈ + رانڈ کے چرخے کی طرح چلا ہی جاتا ہی + رانڈا گیا سگا تے
کتو ایکو لاتی کہ بہاتی کو + رانڈے کے گھر مانڈے اور عاشقون کے گھر کڑاکا + راہ چھوڑ
کر راہ چلے ترت دھوکا کھائے + راہ کی بات ہے + راہ پڑے جانیے کہ بانہہ پڑے +
راہی راہ سو راہی راہ + راتین بجہ بہت سچا بہت سچا حرامی بچہ + رائی سے پربت
بناتا ہی + رٹیا چا کر گھسیا گھوڑ کھائی تہت و براجی تہوڑ + رجب سٹیلے کی جھری
+ رحمان جوڑین پلی پلی لقمان لڑہادین کپا + رد بندہ خریدار
خدا + رزالا ست ہوا خدا کو بہول گیا + رزالے کے ناخن ہوے + وزالے
کا لٹھہ + رزالے کی جورو کو سدا طلاق + رسی جل گئی پر بل نہین گیا +
رسون جکڑی اب نہین ٹھہرتی + رکھہ پت رکھا پت + رکھی تو پت نہین تو پلیت
رم کے کھم گاڑے ہین رنڈی کے ناک نہوتی تو گوہ کھاتی پھرتی + رنڈی
رہے تو آپ سے نہین سگے باپ سے + رنڈی کی گالی اور بھوت کی تھپڑ کی چوٹ نہین
لگتی + رنگ فق ہوگیا + رنگ توا سا اور مہتاب نا ؤن + روپ رووین
بھاگ کھاوین + روتے کیون ہو میان صورت ہی ایسی ہی + روتا جائے موئے
کی خبر لائے + روٹی کو ٹوٹی پانی کو بلا خسم کو دادا + روٹی کھائیے شکر سے دنیا لیجیے
مکر سے + روٹی کو ردوے اور چولہے پیچھے سو وے + روٹی پڑی منہ مین ذات
پڑی گوہ مین + روسٹے کو منائیو بیٹھے کو سلائیے + رورو کی دان مانگتی ہین +
روزے کو گئے نماز گلے پڑی + روزے خور خدا کے چور + روزلیوان کھود نار
پانی پینا + رونا سو منہ دھویا + رہتون گھر نہین ہوتا + رہو تو نیک سے جانیو تو

ہا — واو — میم و نون کاف سین زا حا و دال ثا تای ہندی و جیم
خزینۃ الامثال

جٹھ بیخ سے ڈر رہے نام اسکا + رہی محمود کے انڈے مسعود کی رہی
چھو نہ پڑیں میں خواب دیکھو محل کا ریاست بے سیاست نہیں ہوتی
رنجیں سگے تو پتھر ماریں گے + ریچھ نچاؤ اور گولی بجاؤ + رئیس پہلی ہوس
بڑی + **خزینۂ سیزدہم** در مثلہائے حرف زای معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

زَاحِمْ بِعَوْدٍ اَوْدَعْ + زَارِعُ البِرِّ یَحْصِدُ السُّرُورَ + اَلزَّبُوْن

مزاحمت کن بہ بازگشتن یا بگزار + کشت کنندہ نکوئی درو میکند خوشی را + نادان

یَفْرَحُ بِلَا شَیْءٍ + اَلزُّجَاجُ نَمَّامٌ + زِیَارَۃُ الصَّالِحِیْنَ رَحْمَۃٌ + زُرْ

نادان میشود بدون چیزی + شیشہ سخن چین ست + زیارت شایستگان رحمت ست + زیارت کن

غِبًّا تَزْدَدْ حُبًّا + زُرِ الْمَرْءَ عَلٰی قَدْرِ اِکْرَامِہٖ لَکَ + زَکٰوۃُ الْبَدَنِ الْعِلَاجُ

بعد یک روز زیادہ کنی دوستی را + زیارت کن مرد را باندازہ بزرگی کردن وی ترا + زکوۃ بدن بیماری است

زَلَّۃُ الرِّجْلِ عَظْمٌ یُجْبَرُ وَزَلَّۃُ اللِّسَانِ لَا تُبْقِیْ وَلَا تَذَرُ + زَلَّۃُ

لغزش پا استخوانیست کہ شکستگی او بستہ میشود و لغزش زبان باقی نمیدارد و نمی گزارد + لغزش

الْعَالِمِ کَبِیْرٌ + زَلَّۃُ الْعَالِمِ زَلَّۃُ الْعَالَمِ + زَلَّۃُ الْعَالِمِ یُضْرَبُ

عالم بزرگ ست + لغزش عالم لغزش جہان ست + لغزش عالم زدہ میشود

بِہَا الطَّبْلُ وَزَلَّۃُ الْجَاہِلِ یُخْفِیْہَا الْجَہْلُ + زَلَقَ الْحِمَارُ

بوی دہل و لغزش جاہل می پوشاند آنرا جہالت + لغزید خر

وَکَانَ مِنْ شَہْوَۃِ الْمُکَارِیْ + زَیْنُ الرِّجَالِ

و بود بلکہ خواہش کرایہ دہندہ + زین کمن مردان را

بِعَوانِ بِیهِمْ زَوالُ الدَّولَةِ بِارْتِفاعِ السَّفَلَةِ + زَوالُ العُلَماءِ

به ترازو های ایشان زود شدن دولت به بلند شدن رذیلان - ادبار عالمان

اَهْوَنُ مِنْ مَوْتِ العُلَماءِ - زَوایا الدُّنْیا مَشْحُونَةٌ بِالرَّزایا +

سبکترست از مرگ عالمان - گوشه های دنیا پرست مصیبتها

زَوْجٌ مِنْ عُودٍ خَیْرٌ مِنْ قُعُودٍ + زُهْدُ العالِمِ رَحْمَةٌ + زُهْدُ

جفت از چوب بهترست از نشستن + زهد عالم رحمتست + زهد

العاصی فَضْلَةٌ + الزُّهْدُ قَطْعُ العَلائِقِ وَهَجْرُ الخَلائِقِ

گنهگار فضلاست + زهد بریدن علاقهاست و گذاشتن مخلوقات

الزُّهْدُ اَقْرَبُ اِلَی التَّقْوی + زِیادَةُ المَرْءِ فِی دُنْیاهُ نُقْصانُ

زهد نزدیکترست سوی پرهیزکاری + زیادتی مرد در دنیا نقصانست

دینه دُونَ مَحْضِ الخَیْرِ خُسْرانٌ + زِیارَةُ الحَبیبِ تُجَدِّدُ

دین او جز خالص نیکی زیانکاریست + زیارت معشوق تازگی

المَحَبَّةَ + زِیارَةُ الضُّعَفاءِ ظِنَّةٌ + الزِّیارَةُ تُکَثِّرُ الحُبَّ

محبتست + زیارت ضعیفان گمان است + زیارت یک لحظه بست

الزَّیْتُ فِی العَجینِ لا یَضیعُ + زَیْنَبُ سُتْرَةٌ + زینة

روغن زیتون در خمیر هلاک نمیشود + زینب ستره است + زینت

المَرْءِ حُسْنُ الخُلْقِ وَالاَدَبِ + زینَةُ الباطِنِ خَیْرٌ مِنْ زینَةِ الظّاهِرِ

مرد خوبی خلق است و ادب + زیبائش باطن بهترست از زیبائش ظاهر

زینَةُ الشَّرَفِ التَّغافُلُ - زَیْنٌ فِی عَیْنِ والِدٍ وَلَدُهُ

زیبائش شرف تغافلست + زیبائش ست در چشم پدرش فرزندش

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

زاده ظالم ستمگر میشود + تیغ چون بشکست خنجر میشود + زان گناه که نفعی رسد بغیر
چه باک + زانوی گفتار بگفتن کلوخ مے بندد + زاهد بر مسجد میخوار بدیر + زاینده
کسے و گائیده کسے جان بابا + زاید که وگاید که دردهر سرکه + زبان خلق نقارهٔ خدا
زبان سرخ سر سبز میدهد برباد + زبان زیر زبان دارد + زبان پاسبان سرست + زبان
بریده بکنجے نشسته صم بکم به از کسے که نباشد زبانش اندر حکم + زبان خوش مار را
از سوراخ برمے آرد + زبان گوشتیست بهر طرف که میگردانی میگردد + زبانش با سرش بازی
میکند + زبانش مو برآورد + زحل هندی از ترکی مریخ نترسد + زخم دندان دشمنی
تیزست که نماید بچشم مردم دوست + زده را میتوان زد + زدیم بر صف رندان و
هرچه باداباد + زر بر سر فولاد نهی نرم شود + زر بزر دادن هنر مردانست + زر پیش زر
میرود + زر دادن و درد سر خریدن + زر سفید برای روز سیاه ست + زر کار کند
مرد لاف زند + زصد جبه آید یکی بر نشان + زمانه با تو نسازد تو با زمانه بساز +
زمانه آدم پرورست + زمانه سفله پرورست + زمانه سازی میکند + زمرگ خسبود سگ عروسی زمین سخت
آسمان دور + زمین شور سنبل بر نیارد + در و تخم امل ضائع مگردان + زمین ترشید پیدا
شد سرخر + زمین را آسمان میدوزد + زن از آغاز سرخرو شود و مرد از عفرا +
زن بد در سرای مرد نکو + هم درین عالمست دوزخ او + زن بیکار غر شود یا بیمار +
زن جوان را تیر در پهلو نشیند به که پیر + زن خود گائیدن و پنبه خائیدن + زن
خود گاسے و منت دیگران مکش + زن دهقان زاید یا نزاید مرا و خر مرا جا باید +
زندگی را عشق ست + زنده کسے ست که دمے دارد + زنده کسے ست که زن

ندارد + زندہ بلا بیس بود مردہ بلا شد + زن راضی شوہر راضی گوز بریش
قاضی + زنگی بشستن سفید نگردد ؛ زن مرد وش بہ از مرد زن پیش
زن واژدہا ہر دو در خاک بہ + زنیکو ہر چہ صاور گشت نیکوست + زور
بخرزیر سید و بپا لا نشین + زور بہ گاو و نالہ بر گردون + زور لب گور + زہر
طرف کہ شود کشتہ سود اسلام ست + زہ گردن این کمان سہو شوار ست +
زہی مراتب خوابی کہ بہ زبیداریست ؛ زہے تصور باطل زہے خیال محال +
زیارت بزرگان کفارہ گناہ ؛ زیبائی زنان از خردی مردانست
و زیبائی مردان از سرخی رو + زیرہ بکرمان میفرستد + زیر کاسہ نیم کاسہ است +
زیر بار اند درختان کہ تعلق دارند ؛ زینہار از قرین بد زنہار +

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

زاہد کا کیا خدا ہے ہمارا خدا نہیں ؛ زبان کے آگے خندق نہیں + زبان سو
خندق پار ؛ زبان شیرین ملک گیری + زبان ٹیڑہی ملک بانکا + زبان جیز
ایک بار مان جنے بار بار + زبان کی سی کہون کہ تلوون کی سی + زبان کے تلے
زبان ہی + زبان ہی ہاتھی چڑہاوے زبان ہی سر کٹواوے + زخمی دشمنون
مین دم لے تو مرے نہ دم لے تو مرے + زربل نہ زور بل + زردار کا سودا ہی
بے زر کا خدا حافظ + زر زن زمین زبان چارون فضیہ کا گھر + زر کو زر کہینچتا ہے +
زر نیست عشق ٹین ٹین + زمینداری دوب کی جڑ ہے + زور نہ ظلم عقل
کی کوتاہی + زور تھوڑا غصہ بہت مار کھانے کی نشانی + زور کے آگے ضرب
نہین چلتی خزنیہ چہاردہم در مثلہاے حرف سین مہملہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

سَاءَ رُعْیَانٌ فَسُقِیَ + اَلسَّاجُورُ خَیْرٌ مِنَ الْکَلْبِ + اَلسَّآمَةُ

اندوهگین کرد چرانندگان پس آب داد + ساجور بهتر است از سگ + ستوه آمدن

مِنْ اَخْلَاقِ الْعَامَّةِ - سَبَحَ لِیَسْرِقَ + سَبَقَ السَّیْفُ الْعَذَلَ +

از خلقهای عوام است + شناوری کرد تا دزدی کند + سابق شد شمشیر را نکوهش +

سَبَقَ دِرَّتَهُ غِرَارُهُ + سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ - سَبَّكَ مَنْ بَلَّغَكَ

سابق شد شیر او را کمی شیر او + پیشی گرد ترا بوی عکاشه + دشنام داد ترا کسی که رسانید ترا

اَلسَّبُّ سَحَابَةُ صَیْفٍ عَنْ قَلِیلٍ تَنْقَشِعُ + سَحَابَةٌ تَقَشَّعُ +

دشنام را ابر گرما از اندک دوری شود + ابر کشاده شده

سَحَّ حَالٌ اِذْ رَحَلَ + اَلسَّخِیُّ حَبِیبُ اللّٰهِ وَلَوْ کَانَ فَاسِقًا +

ریزش کرد حالی که کوچ کرد + جوانمرد دوست خدا است اگرچه باشد گنهگار

اَلسَّخِیُّ لَا یَدْخُلُ النَّارَ + سَدَادٌ مِنْ عَوَزٍ + سَدَّ ابْنُ بَیْضٍ

جوانمرد داخل نمیشود در دوزخ + راستی از درویشی است + بند کرد ابن بیض

اَلطَّرِیقُ السَّرَاحُ مِنَ النَّجَاحِ + اَلسِّرُّ اِذَا جَاوَزَ الْاِثْنَیْنِ شَاعَ

راه را + طلاق از رستگاری است - راز وقتیکه تجاوز کند از دو مشهور شود

سِرْ عَنْكَ - سَرَقَ السَّارِقُ فَانْتَحَرَ + سُرُورُ الْکِرَامِ مِنَ الْاِعْطَاءِ

سیر کن از خود + دزدید دزد پس کشت خود را + خوشی جوانمردان از دادن است

وَسُرُورُ اللِّئَامِ مِنَ الْاَخْذِ + سُرُورُكَ بِالدُّنْیَا غُرُورٌ + اَلسَّعَادَةُ

و خوشی لئیمان از گرفتن + خوشی تو به دنیا فریب است + نیکبختی

بِالْحِیلَةِ + السَّعَادَةُ إِدْرَاكُ الْأُمْنِیَاتِ + السَّعِیدُ مَنْ تَعِظَ بِغَیْرِهِ

بحیلت + نیکبختی دریافتن آمدوها ست + نیکبخت کسی ست که پند گیرد از غیر خود

اَلسَّعِیدُ سَعِیدٌ فِی بَطْنِ أُمِّهِ وَالشَّقِیُّ شَقِیٌّ فِی بَطْنِ أُمِّهِ + السَّعِیدُ

نیکبخت نیکبخت ست در شکم مادر خود و بدبخت بدبخت ست در شکم مادر خود + نیکبخت

مَنْ أَکَلَ وَزَرَعَ وَالشَّقِیُّ مَنْ مَاتَ وَوَدَعَ + السَّعْیُ مِنِّی و

کسے ست که خورد و کشت کرد و بدبخت کسے ست که مرد و ودیعت نهاد + کوشش از من ست و

الْإِتْمَامُ مِنَ اللهِ تَعَالَی + السَّفَاهَةُ أَقْتَلُ مِنَ السَّیَّافِ

تمام کردن از خدای تعالے + نادانی کشنده تر ست از صاحب شمشیر

وَمِنَ السَّهْمِ الزُّعَافِ السَّفَرُ سَقَرٌ وَإِنْ کَانَ مِیلًا + السَّفَرُ قِطْعَةٌ

واز تیر کشنده + سفر سقر ست اگرچه باشد یک میل + سفر پاره ایست

مِنَ السَّقَرِ + السَّفَرُ مِیزَانُ السَّفَرِ + السَّفَرُ وَسِیلَةُ الظَّفَرِ سَفِینَةُ

از دوزخ + سفر ترازوی دوزخ است + سفر وسیله رستگاریست کشتی

نُوحٍ نَظَمَ الْبَرِیَّةَ سَفِینَةُ لَمْ یَجِدْ مُسَافِهَا سَقَطَ الْعَشَاوِیَّةِ

نوح منتظم کرد خلق را + نادان نیافت دشنام دهنده را + بیفتاد طعام شبانگاهی

عَلَی سِرْحَانٍ سَکَتَ أَلْفًا وَنَطَقَ خَلْفًا + سُکْرُ الْحُکُومَةِ

بر گرگ + خاموش ماند هزار سال و گویا شد به باطل + مستی حکومت

أَشَدُّ مِنْ سُکْرِ الْخَمْرِ + سُکْرَةُ الْأَحِبَّاءِ سُوءُ الْخُلْقِ + السُّکُوتُ

مست تر است از مستی شراب + مستی دوستان بد خلقی ست + خاموشی

اللِّسَانُ سَلَامَةُ الْإِنْسَانِ + السُّکُوتُ یَزِیدُ الْوَقَارَ + سَلِیْنَ

زبان سلامتی انسان ست + خاموشی می افزاید وقار را + کارد

ابو اهلیم لا یبنیه اسمعیل سلامة الانسان فی حفظ اللسان

ابراهیم ذبح نمیکند اسمعیل را + سلامتی انسان در نگاهداشتن زبانست

السلامة احدی الغنیمتین + السلامة فی وحدة والآفات

سلامتی یکی از دو غنیمت است + سلامتی در یکیست و آفتها

بین الاثنین + السلام ینبئ عن السلامة + سلاح الضعفاء

میان دو + سلام خبر میدهد از سلامتی + سلاح ناتوان

الشکایة + السلطان العادل خیر من مطر وابل + السلطان ظل الله

گلاست + پادشاه منصف بهترست از باران سال آینده + پادشاه سایه پروردگار

و فی فضل البر + السلطان احوج الی العقلاء من العقلاء الی

و فضیلت نیکوکار + پادشاه محتاج ترست سوی عاقلان از عاقلان سوی

السلطان + سل علامة عن علمه + سنان ولیست بمعوجة

پادشاه + بپرس نشان را از علمش + نیزه راست است و نیست کج

السماء لله والارض لبنی عبد الله + سمن کلبک یاکلک

آسمان برای خدا ... و زمین برای پسران بنده خداست + فربه کن سگ خود را نگهبانی کند ترا

... فی ایدیکم + سمو المرء فی التواضع وهلاکه فی

... + بلندی مرد در فروتنی است و هلاکت او در

العجب + سناء ذکاء لا یزول من دعاء الخفافیش + سنة

تکبر ... روشنی آفتاب ... دور نمیشود از دعای شپره + خواب

الفراق سنة وسنة الوصال سنة + السنور المغلوب

جدائی یکسال است و سال وصال یکخوابست + گربه عاجز

يَصُولُ عَلَى الْكَلْبِ + سَوَاءٌ قَوْلُهُ وَبَوْلُهُ + سَوَاءٌ عَلَيْنَا

حمله میکند برسگ + برابرست سخن او و پیشاب او + برابرست بر ما

قَائِدُهُ وَسَائِلُهُ + سَوَادُ الْقُرْآنِ بَيَاضُ الْإِيمَانِ + السُّؤَالُ

هردو کشندهٔ او و ربایندهٔ مال او + سیاهی قرآن سفیدی ایمان ست + سوال

أُنْثَى وَالْجَوَابُ ذَكَرٌ + سُوءُ الْاِسْتِمْسَاكِ حَسَنٌ مِنْ حُسْنِ الصَّرْعَةِ

زن ست و جواب نر + بدگرفتن نیک ست از خوب فتادن +

سُوءُ التَّدْبِيرِ سَبَبُ التَّدْمِيرِ + سُوءُ الْخُلُقِ وَحْشَةٌ لَا خَلَاصَ

تدبیر بد سبب هلاک کردنست + بد خلقی وحشت ست نیست نالی

مِنْهَا + سُوءُ الظَّنِّ آيَةُ الْعِشْقِ + سُوءُ الظَّنِّ مِنَ الْحَزْمِ + السُّوءُ

ازان + بد گمانی نشان عشق ست + بدگمانی از هشیاریست + بدی

لَا يُخَافُ آخِرُهُ + سُؤْرُ الْمُؤْمِنِ شِفَاءٌ + سَوِيقُ الْغَرِيبِ فِي السَّبِيلِ

ترسیده نمیشود انجام او + پس خوردهٔ مسلمان شفاست + پست مسافر در راه

أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ أَلْفِ عَدِيلٍ + سُهَيْمَاتُكَ مِنْ سِمَاكِ الرَّامِحِ

بهترست از کرور هم مثل + تیرهای تو از سماک رامح ست +

سَهْمُ السَّعَادَةِ فِي قَوْسِ الْمُشْتَرِي + سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ

تیر نیکبختی در کمان مشتری ست + سردار قوم خادم ایشانست

سَيْرُ السَّوَانِي سَفَرٌ لَا يَنْقَطِعُ + سَيْرُ الْمَرْءِ تُبْنَى عَلَى سَرِيرَتِهِ

سیر شتران آبکش سفریست که منقطع نمیشود + سیر تهای مرد بنا کرده میشود بر طبیعت او +

السَّيْفُ لِمَنْ ضَرَبَ + السَّيْفُ وَالْخَنْجَرُ رَيْحَانُنَا + السَّيْفُ

شمشیر برای کسی ست که زد + شمشیر و خنجر شکوفهٔ ماست + شمشیر

أَهْوَلُ مَا يُرَى مَسْلُوْلُهُ + اَلسَّيْفُ اَخِسُّ الْحِيَلِ +
ترسانندہ ترست آن از چیزی که دیده شود برهنه + شمشیر آخر حیلهاست +

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

ساقیا امروزے تو شیم فردا را که دید + سالے که نکوست از بهارش پیداست + سال گذشت حال گذشت + سایهٔ هما برائے دولت والا جو ینده نه بهر دفع گرما + سبزه بر سنگ نروید چه گنه یاران را + سپرداری میکند + سخت زنی سخت خوری + سخت میگیرد جهان بر مردمان سخت کوش + سخن مردان جان دارد + سخن شنیدن بیخ دولت + سخن تا نپرسند لب بسته دار + سخن راست از دیوار هم بشنو + سخن نیکو صیاد دلهاست + سخن راست تلخ میباشد + سخن از سخن برخیزد + سخن بسیار دانی اندکے گوئے + سخن گواه حال گوینده است + سخن راست از دیوانه بشنو + سخن بر آواز گنبد ست + سخن یک ست و دیگرها عبارت آرائیست + سخی را سر بلند + سخی و بخیل هر سال برابر میشود + سخیان از اموال بر میخورند + بخیلان غم سیم و زر میخورند + سر بریده بانگ نکند + سر سبزی تو ز سر خرد تی خیزد زانگونه که زنگار ز مس میزاید + سر فتیله را چرب باید کرد + سرکه مفت از عسلست + سر گل میخارد + سر مار باید کوفت + سرو از راستی آزاد شد + سرو دلستان باید و دانا ئیدن + سر یکه بار کسے نکشد بارے باشد بر گردن + سزای گران فروش نخریدن ست + سست قدم بر هضم + سطرها کے راست آید چون کجی در مسطر ست + سعی بسیار کفش پاره کند + سفله چو جاه آمد و سیم و زرش + سیلی خواهد بضرورت سرش + سگ از دوکان آهنگر چه خواهد برد + سگ اصحاب کهف روزے چند + پے نیکان گرفت مردم شد + سگ باش برادر خرد مباش + سگ بدریا

هفت گانه بشوی: چون که تر شد پلید تر باشد + سگ حق شناس به از آدم حق شناس + سگ حضور به از برادر دور + سگ داند و کفش گر که در انبان چیست + سگ را بمسجد چه کار + سگ را طوق گردن دائرهٔ دولت ست + سگ زر و برادر شغال + سگ سیر و قلیه ترش + سگ که شد منظور نجم الدین سگان را سرورست + سگ کوی لیلی ست + سگ گزنده هم آن به که آشنا باشد + سگ نشین بجای گیپائی + **سلام** روستائی بغرض نیست + سلسله جنبان ست + **سنگ** آمد و سخت آمد + سنگ بر پارهٔ حصار مزن: چه بود کز حصار سنگ آید + سنگ اسنگ می شکند + سنگ زدن بر محل به از زر دادن غیر محل + سنگ مفت و کلاغ مفت + **سوال** دیگر جواب دیگر + سود سفر سلامتی ست + سور از گله دور + سوزنده آتش ست که هرگز سرد نشود + سوز دل نوح علیه السلام را طوفان تواند کشت + سوز باید مرد را گو ساز بی آهنگ هست + سوزن عیسی اجز رشتهٔ مریم در خور نباشد + سوزن جاسوس ست و تیغ زبان گیر سوزن + **سیاقت** عطارد از روزنامهٔ شمس روشن شود + سیر را چه غم گرسنه است + سیر نخورده ام که از بوی گندش ترسم + سیر باشیر اگر چه گنده است لیکن ایجاد بنده است + سیلی نقد به از حلوای نسیه + سیماب زر را سپید رو گرداند + سیمرغ دیگر ست و سی مرغ دیگر + سی هم بر سر خمسین + سیه روئی آهنگر سرخروئی آهن ست + سیه دلی دوات سر قلم را سیه کند + سیه روئی زحل بیک لو شسته نشود

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

سات پانچ کی لاٹھے ایک جنے کا بوجھ + سات سو چوہے کھا کے بلی حج کو چلی + سات روہن + ساجن ساجن ہر لا جبوئی بہنی لبسیٹہ + سا جھا جور وحشمی کا

بھلا + ساجھو کی ہانڈی چوراہے مین پھوٹی + ساجھو کی ہولی سب سے بھلی + سار پیرا کی
پیر کی کیا جانے انجان + سارا نور دا پھر دی کو ادیکھ ڈر دی + سارا دن پھرے
نز بدا دیکھ ڈری + سارا گاؤن جل گیا کالے میگھا پانی دے + ساری بدہنی بان
ہی حلال ہے + ساری رات کہانی سُنی سُنی لیخا زنانی تھی کہ مرد + ساری ہانڈیین
ایک ہی چانول ٹٹولتے ہین + ساری عمر روزہ رکھا رکھا کھولا تو گوہ سے + ساری
گُڑیان مرگئین نانی سے رہ چولی + سارس کی جوڑی ایک اندھا ایک کوڑہی +
ساس گئی گاؤن بہو کہے مین کیا کیا کھاؤن + ساس ننندی آپ ہی اننددی +
ساس کو ہُین بانجی بہو کو چاہیے تنبو اور سراچے + ساس کی چنیری سب کی جھیری وی
ساس کے آگے بھو کی کیا بڑائی + ساسو بیٹ کا دکھ + سالی آدھی نہالی اوستلج
پوری جوی + سالے کے سُسرے اور سُسرے کی لبڑ دھو ندھون + سانچ کو
آنچ نہین + سانچ کہو سو مارا جائے جھوٹا بہڑ والڈو کھائے + سانچی بات سعد اللہ
کہے سب کے من سے اُترا رہے + سانچے گرو کا چیلا مر ہو نہ مارا جائے + سانپ نکل گیا
لکیر کو پیٹا کرو + سانپ کا سر ہی کھیلتے ہین + سانپ کی سی کیچلی جھاڑی + سانپ
کے منہ مین چھچھوندر نگلے تو اندھا اوگلے تو کوڑہی + سانپ کا کاٹا رسی سے ڈرتا ہے + سانپ
کا کاٹا سوے بچھو کا کاٹا روئے + سانپ سب جگہ ٹیڑھا پر اپنی بل مین سیدھا + ساون
کے اندھے کو ہرا ہی سوجھے + ساون ہرے نہ بھادون سوکھے + ساون مین کریلا
پھولا نانی دیکھ نواسا پھولا + سائین ناتا دم ہی تائین + سائین سے سچا رہ اور
بندے سے ست بھاؤ + بھاوین لمبی کیس کر بھاوین گونٹ منڈاو + سب ایک ہی تھیلی کے
چٹے ہین + سب پیر چھوٹے پکڑی گئین بی بی فوند + سب تو ڑین میرا رب تو ڑے جگ سب
روٹھا روٹھن دے سریرام نہ روٹھا چاہیے + سب دن چنگی تہوار کے دن ننگی + سب سے

بھلی چپ + سب کو لی ملیو لنگوٹیا نہ ملیو + سب کچھہ گیا میاں کی نخ نخ نہ گئی + سب گن
پوری کوئی نہ کہیو لنڈوری + سبھی کو کرچو کاشی جاتیں تو پاتر جانکو کون آتیں +
سپاہگری کے چھتیس فن ہیں + سپاہی کو ڈہال ہر نیکو جگہہ چاہیے + سپنے میں
راجا بہئے ڈنکو دہی حوال + سترہ بہترہ + سخی سے شوم بہلا جو جلد دیوی
جواب + سخی شوم برسوں دن برابر ہوو رہتے ہیں + سخی داتا رستہنی وتار + سخی کا
سربلند + سدا میاں گہوڑی ہی فتح خریدا کیے ہیں + سدا کے پدنے ار دونکو دوس
سدا کی دانی ہو سل کی نونگی + سدا کی دکھی او نحتا ورنام + سدا کسی کی نہیں رہی
سدا نہ پھولے تورئی سدا نہ ساون ہوئی + سدا نہ جوبن تر رہی سدا نہ جیوی کوی +
سر پر آرے چل گئے تو بھی مدار ہی مدار + سر تو نہیں کھجایا + سر تو نہیں پھرا +
سر جھاڑ منہہ پھاڑ + سر داریکا ڈنڈا اگا ہے + سر سے سر وا ہی + سر سہلاتی بہیجا
کھائیے + سر سجدہ میں من بدیوں میں + سر کالا منہہ بالا + سر گل سے اوترا ببول میں
اٹک رہا + سر منڈاتے ہی اولے پڑے + سر مونڈی بیٹیوں غائب جلی بلی عجائب
سر ہی کی بہیڑ کانی + سڑی فلانی در مخمل کا بجنا + سستی بہیڑ کی ڈم اٹھا
او ٹھا دیکھتے ہیں + سسر کی بجا دے تو کیا ہوی + سسکتی گئی بلکتی آئی + سکھہ
میں آتی کرم جنہ لگی منڈاون گو بہہ + سکھہ سو دی ہورو جسکی گاتیں نہ گورو + سکھہ
سو وسے کمہار جو جو ٹلی داکی میٹا + سکھہ سنپت کا سب کو ؤ ساتھی + سکھہ
سگہڑ طینہس گئیں پہوہڑوں کو آیا ہانسنا + سلامت رہی بہو جسکا ٹر ابہرو سترا
سلیموں نیند کیسی + سماچار منڈہے کی باتی جب لکوری بہا نشا آئی + سمجھو
بوجھو گتھو تالی جو جو + سمجھنے والے کی موت ہے + سن ہو ڈہول ہو کر بول
سوا سو جو کا + سوا مو ابرابر ہے + سو پا جیونکا ایک بیجا وہ + سو بولے کانے

دہی بھی برابر ہزار کاٹے وہبی برابر + سوتیا ڈاہ مشہور ہے + سوت چون کی بہی بری ہے سوت جا سوتیلا کا ناز انجاے + سوت بھلی سوتیلا برا + سوت نہ کپاس کولہیو سے لٹھم لٹھا + سوتے لڑکے کا منہہ چوما نہ مان خوش نہ باپ خوش + سوتہیا صرف + سوجھے نہین غلیل کا بس + سو دن چور کے ایک دن ساہ کا + سو دہی کا منہہ کتا چاٹے + سو ڈنڈ نہ ایک لبڑنت سور داس جنم کے اندہے + سو رنڈی نہ ایک لونڈا نہ سو گنی نہ ایک پونڈا + سو سیانے ایک مت + سو سنار کی ایک لہار کی + سو سمندرون ایک کپوت سو ترنگون ایک سپوت + سو غلامون کہرسوتا + سو کوون مین ایک بگلا بھی بس ہے + سوکھے ساون کہو بھادون سوکھے وہان نون پانی پڑا + سو کالیون کا ایک گالا + سو گاڑی نہ ایک جھکڑ + سوتے نہ ایک مچلا + سو گز وارے گز بھر نہ پھاڑے + سولی پر بھی نیند آتی ہے + سولی پر کی روٹی کھاتے ہین + سو نکٹون مین ایک ناک والا نکو + سونا سوگند + سونا جانیے کسے اور مانس جانیے بسے + سونا اوچھالتے چلے جاؤ + سونے کی کٹاری سے کوئی پیٹ نہین مارتا + سونے کی چڑیا ہاتھ سے اڑ گئی + سونے کی چڑیا ہاتھ لگی + سونے سے گھڑائی منہگی + سونی سیج سے مرکھنا بیل اچھا + سوندہی بوا جیٹہائی کا لہنگا سویے کی ریت نہین مشروع کی توفیق نہین + سوتے سوتے جاگین ہاسی بر مانگین سوئی کے ناکے سے سب کو نکالا ہے + سوتی جہان نجاوے وہان سو گھسیڑتے ہین سمہ بندی کے پیا دیکا آگا پیچہا برابر + سہتا سہے ان سہتا چہاتی پتہر دہے + سیان بہئے کوتوال اب ڈر کاہے کا + سیان کی برتی بہیا کا ناؤن پھن ادڑہ مین سا سر جاؤن + سیانا ہمی کو اگوہ کہاتا ہے + سیام نہوڑ و چھوڑ و نہ سیت دونو مارو ایک ہی کہیت + سیاہی مو کی گئی دل کی آرزو نہ گئی + سیار اور ون شگون ر

آپ کتونسے جھتوائی + سیدہی اونگلیون گھی نھین نکلتا + سیر مین پسیرکا دہوکا

سیر مردینسیری بردہ سیکھہ سیکھہ پڑوسن تیری طمن + سینگہ کٹاکی بچھڑون مین

ملے + خزینۂ پانزدہم در مثلہای حرف شین معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

اَلشَّاةُ نَظِیفَةٌ وَالْفِیلُ جِیفَةٌ + اَلشَّاةُ الْمَذْبُوحَةُ لَا یُؤْلِمُهَا السَّلْخُ

گوسپند پاک ست و پیل مردار ست + گوسپند ذبح کردہ شدہ در دمیرساند او را پوست باز کردن

اَلشَّاکِرُ یَسْتَحِقُّ الْمَزِیدَ + اَلشَّاکِی فِی الرِّزْقِ وَالشَّاکُّ فِی التَّوْحِیدِ

شکر کنندہ سزاوار میشود زیادتی نعمت + شکایت کنندہ در روزی و شک کنندہ در توحید

کِلَاهُمَا وَاحِدٌ + شَاهِدُ الْبُغْضِ النَّظَرُ + شَاهِدُ الْقَوْلِ الْفِعْلُ

ہر دو یک اند + شاہد بعض نگریستن ست + شاہد سخن بازدارندہ فعل

شَاهِدُ اللَّحْظِ أَصْدَقُ + اَلشَّاهِدُ یَرَى مَا لَا یَرَاهُ الْغَائِبُ + اَلشَّبَابُ

شاہد نگریستن راست ترست + حاضر می بیند چیزے را کہ نے بیند او را غائب + جوانی

جُنُونٌ یَزِیدُ التَّکَبُّرَ + اَلشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ + اَلشَّبَابُ لَیْسَ

دیوانگی ست کہ زیادہ میکند تکبر را + جوانی شاخے ست از جنون + جوانی نیست

بِالْخِضَابِ + اَلشَّبْعَانُ یَفُتُّ لِلْجَائِعِ + اَلشِّبْلُ مِثْلُ الْأَسَدِ + شَتَّى

بہ خضاب + مرد سیر از طعام مور نجاند مر گرسنہ را + بچہ شیر مانند شیر ست + در حالیکہ متفرق

تَؤُوبُ الْحَلَبَةُ + اَلشُّجَاعُ أَحْمَقُ + اَلشَّجِیُّ یَبْعَثُ الشَّجِیَّ

رجوع کردند دوشندگان شیر + دلیر احمق ست + غمگین برانگیخته میکند غمگین را

شُحُّ الْغَنِیِّ عُقُوبَةٌ + شَحْمَتِی فِی قَلْعِی + شَحْمَةُ الرُّمَّانِ + شُحٌّ

بخل توانگر عذاب ست + پیہ من در توشہ دان منست + پیہ فرجہای دانہ انار + بخیل

شتی جمع شتیت یعنی متفرق

یعنی وقتی کہ

و او حال است

تؤوب از ایاب تثنیہ

الحلبۃ بفتحتین و حلبہ جمع حالب

یعنی دوشندہ

در منتہی الارب

و ذلک الاسم

اذا اجتمعوا لحلب النّاقۃ المشترکۃ

الشوق اشتغل

کل منہم بحلب ناقتہ

۲ این مثل جای گویند کہ مملوک شخصے در اختیار او باشد بہر چہ و بہر وقت کہ خواہد تصرف در آن کند کذا فی منتہی الارب

۳ رکوۃ فرج زن کی جمع ۱۲ منتہی الارب

غَنِیٌّ اَفْقَرُ مِنْ فَقِیرٍ سَخِیٍّ + شَخْبٌ فِی الْاِنَاءِ وَشَخْبٌ فِی الْاَرْضِ + شَرٌّ

توانگر محتاج ترست از فقیر جوانمرد + یک شخب در آوندست ویک شخب در زمین + بدترین

الْاَشْرَارِ مَنْ لَا یَقْبَلُ الْاِعْتِذَارَ + شَرُّ الْاُمُوْرِ اَقْرَبُهَا مِنَ الشَّرِّ + شَرُّ الْاِخْوَانِ

بدان کسی ست که قبول نکند عذر را + بدترین کارها نزدیکتر آنهاست از بدی + بدترین برادران

مَنْ تُکُلِّفَ لَهٗ + شَرُّ اِخْوَانِکَ مَنْ لَا یُعَاتِبُ + شَرُّ اَیَّامِ الدِّیْکِ یَوْمَ

کسی ست که تکلف کرده شود برای او + بدترین برادران تو کسی ست که عتاب نکند + بدترین روزهای خروس روزیست

یُغْسَلُ رِجْلَاهُ + شَرُّ اَهَرَّ ذَانَابٍ + شَرُّ الْعَنَاءِ الدَّرْسُ + شَرٌّ

که شسته شود هر دو پای او + بدی بانگ کنانید صاحب دندان را یعنی سگ را + بدترین سختیها سالی است قحط + بدترین

الرِّعَاءِ الْحُطَمَةُ + شَرُّ الْمَجَالِسِ قُلْعَةٌ + شَرُّ الْمَالِ یُرْکٰی وَلَا یُزَکّٰی

چرانندگان حطمه است + بدترین مجلسها قلعه است + بدترین مال مهلت داده میشود و زکوة داده نمیشود

شَرُّ الْمَصَائِبِ الْجَهْلُ + شَرُّ النَّاسِ مَنْ یَنْصُرُ الظَّالِمَ وَیَخْذُلُ

بدترین مصیبتها نادانیست + بدترین مردمان کسی ست که یاری کند ظالم را و رسوا کند

الْمَظْلُوْمَ + شَرُّ النَّاسِ مَنْ لَا یُبَالِیْ اَنْ تَرَاهُ مُسِیْئًا + شَرُّ النَّاسِ

مظلوم را + بدترین مردمان کسی ست که باک نمیدارد ازانکه به بینی او را بدی کننده + بدترین مردمان

مَنْ یَتَّقِیْهِ النَّاسُ + اَلشَّرُّ بِالشَّرِّ خَلِیْقٌ + شُرْبُ الْخَمْرِ مِفْتَاحُ الشَّرِّ

کسی ست که بپرهیزند ازان مردمان + بدی به بدی سزاوار است + نوشیدن شراب کلید بدی است

اَلشَّرْطُ اَمْلَکُ عَلَیْکَ اَمْ لَکَ + شَرْطُ الْاُلْفَةِ تَرْکُ الْکُلْفَةِ + شَرَفُ

پیمان قادرترست بر ضرر تو یا برای نفع تو + شرط دوستی گذاشتن تکلف است + بزرگی

مَا بَلَغَکَ الْمَحَلَّ + شَرَفُ الْاَعْمَالِ فِیْ تَقْصِیْرِ الْاٰمَالِ + شَرَفُ الْمَکَانِ

چیزیست که برساند ترا به منزل + بزرگی عملها در کوتاه کردن امیدهاست + بزرگی مکان

بِالْمَكِينِ + شَرَفُ النَّاسِ بِالْعِلْمِ وَالْأَدَبِ لَا بِالْمَالِ وَالنَّسَبِ + شَرَفُ الْعَيُّوقِ

به صاحب مکانتست + بزرگی مردمان بعلم وادبست نه بمال ونسب + بزرگی آفتاب

فِي الصِّفْرِ + شَرَفُ الْغَزَالَةِ بِالْحَمَلِ + شَرَفُ الْعِلْمِ فِي الدُّورِ الشَّرَفِ

در برم تافتنست + بزرگی آفتاب برج حملست + بزرگی علم درخانهاست + بزرگی

بِالْهِمَمِ الْعَالِيَةِ لَا بِالرِّمَمِ الْبَالِيَةِ + الشَّرُّ كَائِنٌ فِي طَبِيعَةِ كُلِّ وَاحِدٍ

به همتهای بلندست نه باستخوانهای بوسیده + بدی حاصل ست در طبیعت هر یک

فَإِنْ غَلَبَ صَاحِبَهُ بَطَنَ وَإِنْ غَلَبَ عَلَى صَاحِبِهِ ظَهَرَ شَرٌّ مَا

پس اگر غالب شود صاحب بدی پنهان شود بدی اگر غالب شود بدی صاحبش ظاهر شود بدی

يُجِيئُكَ إِلَى مُخَّةِ عُرْقُوبٍ + شَرٌّ مِنَ الْمَوْتِ مَا يُتَمَنَّى مَعَهُ الْمَوْتُ

که بیقرار کند ترا بسوی مغز استخوان عرقوب + بدترست از مرگ آنچه آرزو کرده شود باد هم مرگ +

الشُّعَرَاءُ تَلَامِيذُ الرَّحْمٰنِ + اَلشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ + الشَّعِيرُ

شاعران شاگردان خدااند شاعران پیروی میکنند آنرا گمراهان + جو

يُؤْكَلُ وَيُذَمُّ + شَغَلَتْ شِعَابِي جَدْوَايَ + اَلشُّغْلُ لِلْقَلْبِ لَيْسَ

خورده میشود ونکوهیده میشود + بازداشت راههای من بخشش مرا + شغل برای دل نیست

اَلشُّغْلُ لِلْبَدَنِ + شَفِيعُ الْمُذْنِبِ إِقْرَارُهُ وَتَوْبَتُهُ اعْتِذَارُهُ +

شغل برای بدن شفاعت کننده گنهگار اقرار کردن است و توبه او عذر خواستن او

شَقْشَقَةٌ هَدَرَتْ ثُمَّ قَرَّتْ + الشَّقِيقُ عَلَى سُوءِ الظَّنِّ

بانگ شتر ساکن شد باز قرار گرفت + برادر بر بد گمانی

مُولَعٌ + شَمَّةٌ مِنَ الْمَعْرِفَةِ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرِ الْعَمَلِ + شَمِّرْ فِي طَلَبِ

حریص ست + بوئی از شناختن حق بهترست از بسیار عمل + دامن بر چین یعنی آماده شو در

منتهی الارب

کذا فی المنتهی

الجنّة + شنشنة اعرفها من اخزم + شوی اخوک حتی
بهشت + این عادت ست که می‌شناسم از اخزم + بریان کرد برادر تو تا آنکه

اذا انضج رمّد + الشهرة آفة و الخمول راحة + شهر لا خیر فیه
چون پخته شد در خاکستر کرد + شهرت آفت ست و گم نامی آسایش ست + ماهی که نیست نیکی را

لا تعدّ ایامه + شهر لک فیه رزق لا تعدّ ایامه + الشیب
شمار مکن روزهای آنرا + ماهی که برای تو دران روزیست شمار مکن روزهای آنرا + پیری

من استعمال الطیب و هجران الحبیب + الشیب مقدمة الموت + شیبک
از استعمال کردن خوشبو ست و جدائی محبوب + پیری ترسیرمرگ ست + پیری تو

ناعیک + شیخ یعلل نفسه بالباطل + الشیخ فی قومه کالنبی
خبر مرگ رساننده است ترا + پیر ست که مشغول میکند ذات خود را به باطل + شیخ در گروه خود مانند پیغمبر ست

فی امته + الشیخ علیٰ شیخ آخر + الشیطان لا یخرب کرمه
در امت خود + شیخ قبیله شیخ دیگر ست + شیطان ویران نمیکند کرم خود را

شین العلم الصلف + شیئًا ما یطلب السوط الی الشقراء +
زشتی علم لاف زدن ست + چیزی که طلب کرده نمی شود تازیانه بسوی شقرا

الشیء بالشیء یذکر + الشیء اذا ثبت ثبت بلوازمه + الشیء اذا خلا
چیزی بچیزی ذکر کرده میشود + چیز وقتیکه ثابت شود ثابت شود بلازمهاء خود + چیز وقتیکه خالی شود از

لغا + شیئان عجیبان هما ابرد من یخ + شیخ یتصبیٰ و صبی یتشیخ +
لغو شود + دو چیز عجیب اند که آن هر دو سرد تر اند از یخ + پیر ست که بتکلف کودک شود و کودک ست که تکلف

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

شاخ گل هر جا که روید هم گل ست + شاخی که بلند شد تبر خورد + ز گفتن کسی دهن شکر خورد
شاد باید زیستن ناشاد باید زیستن + شاگرد رفته رفته باستاد میرسد + شاهان گر
لطف بعید دانند: بنده باید که حد خود داند + شاهان چه عجب گر بنوازند گدا را: شاهان
کم التفات بحال گدا کنند + شاید که همین بیضه بر آرد پر و بال عنقا گردد + شب بسا و شادی
بیکار + شب حامله است تا چه زاید بینیم + شب خر کرد و طاوس همی نماید + شب گربه سمور نماید
زنگی بچه حور نماید: شب با هم صبحی دارد + شپرک پروانه شمع خورشید نشود + شپره گر وصل
آفتاب نخواهد: رونق بازار آفتاب نکاهد + شتر ارزان ست اگر قلاده در گردن نمیداشت
شتربان در دو دانچه خربنده گشت + شتر در خواب بیند پنبه دانه + شتر صالح به انعام طالع
شتر نیستم که دو جا گردنم بزنی شدنی شد گرچه خواهد شد + شراب مفت را قاضی هم
خورده + شراب زده را شراب دواست + شرط همه وقتی نبود لائق کشتی + شرم عثمان برای ایمان
ست آبروی روزی + شعر فهمی عالم بالا معلوم شد + شعر فهمیدن به از گفتن بود + شکل
درویش صورت سوال ست + شکم درویشان تغار خدا ست + شلغم پخته به نقرهٔ خام
شماتت دشمن به که سر نیش دوست + شمشیر نیک ز آهن بد چون کند کسی + شمشیر بکون بسته کن
بوکر شاهم + شمشیر مردان خالی نمیباشد + شمع را پشت و رو نمیباشد + شمع را چندین سر
برند روشن تر شود + شمله بمقدار علم + شنیده کی بود مانند دیده + شنود شنود نشنود گوش ها
چه خواهد شد + شوق در هر دل که باشد رهبری در کار نیست + شوخی از شست شناسی بینای شیر
قالین دگر و شیر نیستان دگرست: شیشهٔ شکسته را پیوند کردن مشکل ست + شیطان خانه خود را خراب نکند

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

شاباش بی بی تیری ٹھرکی کو باد ے آپ لگاوے لڑکی کو + شاگرد کو شکر موذی

خزینة الامثال

کو نگتے + شام سے مردکو کب تک دیجئے + شان کا مارادو دارو ی + شانین کینا سے چھتے
پڑین گے + شاہ کا مال ہوئین پڑی دوانا + شاہ کی دنی + شاہجہان پوری بغلین
چھری کہاتے ہیتو نیت بُری + شاہد وار دار گواہ یار بیار + **شتر** غمزی کرتے ہین **شحنہ**
لگا پیار ترکو کہہ بیری ہوئی سے + کہڑی پکارے کہیت مین ہواری کی جوی + **شرابیون**
سے دوری بہلی + شرع مین شرم کیا + شرم کی بہو نت بہو کی مرے + **شکار**
کے وقت کتیا ہگاسی + شکر خور یکو شکر ملہی رہتی ہے + شکر پی مری تو زہر کا ہیکو
دیجئے **شلیتی** مین پیخ نرکہیں لشکر مین شیخ نرکہیں + **شمع** کا پشت رو برابر ہی + **شو**
پودنا مین بہنسایہ تماشا کیا + شوربا کھاے سو ڈلی ہو + شوق داد الہی ہے
شہد لگا کر چاٹو + شہر مین ونٹ بنام + **شیخی** اور تین کانے + شیخی خوریسے
کہا تیرا گہر جلتا ہے کہا بلا سے میری شیخی تو میرے پاس ہے + شیخ کیا جا صابون کا بہاؤ
شیخ نے چہو یکو بھی غادی ہے + شیخ جنڈال نہ رہے مکہی نہ رہے بال + شیخ سعدی
شیرازی عاشقوں کے بادشاہ معشوقوں کے قاضی + شیر بکری کو ایک
گہاٹ پانی پلایا ہے + شیر کے برقع مین چھیچھڑے کہاتے ہین + شیر کا منہ
کس نے دہویا ہے + شیر شاہ کی ڈاڑہی بڑی کہ سلیم شاہ کی + شیطان سے
زیادہ مشہور ہے + شیطان کے کان کاٹے ہین + شیطان کے کان بہرے +
شین کے شتا کے + **خزینہ شانزدہم** در مثلہا حرف صاد مہملہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

صَاحِبُ الْخَیْرِ دَاخِلُ الْخَیْرِ + صَاحِبُ الْهَوَی شَرِیکُ الْعَمَی +
صاحب نیکی داخل نیکیست + صاحب خواہش شریک بینائیست +

خزینۃ الامثال

صَاحِبُ الحَاجَةِ اَعْمیٰ + صَاحِبُ الغَرَضِ مَجْنُوْنٌ + صَاحِبُ الاَخْیَارِ

صاحب حاجت نابیناست + صاحب غرض دیوانه است + صاحب نیکان

یَامَنُ الاَشْرَارَ + صَاحَتْ عَصَافِیْرُ بَطْنِهٖ + صَادَفَ دَرْءُ السَّیْلِ دَرْءًا

بی خوف میشود از بدان + آواز کرد گنجشکهای شکمش + یافت در سیلاب را ... سیلاب

یَدْفَعُهٗ + صَارَ الاَمْرُ اِلَی الوَزَغَةِ + صَارَ اِلیٰ مَا مِنْهُ خُلِقَ

که میشگافد آنرا + گردید کار بسوی آفتاب پرست + گردید بسوی آنچه که از آن پیدا شده

صَارَتِ القَوْسُ رَکْوَةً + صَارَتِ العَصَا رَکْوَةً + صَارَ الزُّجُّ قُدَّامَ

گردید کمان کوزه آب نوشیدنی + گردید عصا کوزه + گردید پاتیزی آرنج پیش

السِّنَانِ + صَامَ حَوْلاً ثُمَّ شَرِبَ بَوْلاً + الصُّبْحُ یَطْلُعُ فِیْ اَثْنَاءِ

نیزه + روزه داشت یکسال باز نوشید پیشاب را + صبح طلوع میکند در میان

الظَّلَامِ + الصَّبْرُ اٰتِی المَحْبُوْبِ + الصَّبْرُ اَوَّلُهٗ اَمَرُّ مَذَاقَةً + وَلٰکِنْ

تاریکی + صبر آرنده معشوق است + صبر اولش تلخ‌تر است از روی مزه + ولیکن

اٰخِرُهٗ اَحْلیٰ مِنَ العَسَلِ + الصَّبْرُ خَیْرُ مَطِیَّةٍ یَرْکَبُهَا الاِنْسَانُ + الصَّبْرُ

آخر او شیرین‌تر است از شهد + صبر بهتر سواریست که سوار میشود آنرا انسان + صبر

عِنْدَ الصَّدْمَةِ الاُوْلیٰ + الصَّبْرُ عَلَی المُصِیْبَةِ مُصِیْبَةٌ عَلَی الشَّامِتِ + صَبْرٌ یُوْرِثُ

نزدیک صدمه بهتر است + صبر بر مصیبت مصیبت است بر شامت + صبر تو پیدا میکند

الظَّفَرَ + الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الفَرَجِ + الصَّبْرُ مَطِیَّةُ الظَّفَرِ + الصَّبْرُ وَالتَّاَنِّیْ

رستگاری را + صبر کلید کشایش است + صبر سواری رستگاری است + صبر و درنگ کردن

مِنْ فِعْلِ الکِرَامِ وَالعَجَلَةُ مِنْ فِعْلِ اللِّئَامِ + الصَّبْرُ یُخْرِجُ الرَّجُلَ

از فعل کریمانست و شتابی از فعل لئیمان + صبر بیرون آرد مرد را

مَنْ لَبِیرٍ وَیُمْ لِسَهُ عَلَی السَّرِیرِ + اَلصَّبِیُّ صَبِیٌّ وَلَوْ کَانَ نَبِیًّا +

از جاه وے نشاندا ورا بر تخت + کودک کودک ست اگرچه باشد پیغمبر +

اَلصُّحْبَةُ مُؤَثِّرَةٌ + صِحَّةُ الْجَسَدِ مِنْ قِلَّةِ الْحَسَدِ + صَحِیفَةُ الْمُتَلَمِّسِ

صحبت تاثیر کننده است + تندرستی بدن از کمی رشک ست + نامه متلمس

صَدَقَنِی سِنَّ بَکْرِهِ + صِدْقُ الْمَرْءِ نَجَاتُهُ + اَلصِّدْقُ یُنْبِئُ عَنْكَ

آگاه نمود وی مرا از سال ماده شتر را + راستی مرد نجات وی ست + راستی خبر میدهد از تو

لَا الْوَعِیدُ + اَلصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِیدُ فِی الْعُمْرِ + صُدُورُ الْأَحْرَارِ

نه وعید + صدقه دفع میکند بلا را و افزون میکند در عمر + سینها آزادان

کُنُوزُ الْأَسْرَارِ + صَدِیقُ الْوَالِدِ عَمُّ الْوَلَدِ + صَرَّحَ الْحَقُّ عَنْ مَحْضِهِ

گنجهای رازهاست + یار پدر عم پسر ست + هویدا شد حق از خالص خود

صَغُرَ حَجْمًا وَجَلَّ + صَفَاءُ الْمَوَالِی یَتَعَهَّدُ الْمَوَالِیَ + صَفْقَةٌ بِنَقْدٍ خَیْرٌ

کوچک باشد و بزرگ جانداران + صفائی مولایان خبرگیری میکند غلامان را + عقد کردن نقد بهتر ست

مِنْ بَدْرَةٍ بِوَعْدٍ + صَفْوُ الْعَیْشِ فِی الْقَنَاعَةِ + صِلْهُ عَمِّی صِلْ

از بدره به وعده + صفائی زندگانی در قناعت ست + پیوند عمی + پیوند کن

اَلْأَرْحَامَ یَکْثُرْ حَشَمُكَ + صَلَاحُ الْإِنْسَانِ فِی حِفْظِ اللِّسَانِ + صُلْتَ

رحمها را بیشتر شود حشمت تو + شایستگی انسان در نگهداشتن زبانست + حمله کرد

عَلَی الْأَسَدِ وَبُلْتَ عَنِ النَّقْدِ + اَلصُّلْحُ خَیْرٌ + اَلصَّمْتُ حِکْمَةٌ وَقَلِیلٌ

بر شیر و پیشاب کردی از نقد + صلح بهتر ست + خاموشی دانائی ست و اندک ست

فَاعِلُهُ + اَلصَّمْتُ خَیْرُ الْحِکْمَةِ + اَلصَّمْتُ زِینَةُ الْعَالِمِ

کننده او + خاموشی بهتر دانائی ست + خاموشی زیبایش عالم ست

وسِترُ الجاهلِ **الصّناعة** کنزٌ یفنی + الصّناعاتُ تمامُ الکامل

ویردهٔ جاهل هنر گنجیست که فنا نمیشود + صناعتها جز این نیست کامل

یَتَلاحقُ الافکار + **الصّوفی** ابنُ الوقت + الصّوفی یأکل سبعین مرّة

میشود بلاحق شدن فکرها + صوفی پسر وقتست + صوفی میخورد هفتاد بار +

الصّید لمن اخذه لا لمن اثاره + الصّیف ضیّعتِ اللبن +

شکار برای کسیست که گرفت از آن نه برای کسی که برانگیخت او را + در گرما خراب کردی شیر را

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

صاحب خیر داخل خیرست + صاحب کرم همیشه مفلسست + صاحب تعزیت یادم شمارست + صاحب خر رالیس خر نمیتوان دید + **صباح** خواستم خضری بینم خرسے دو چار شد + صبر مفتاح کارهاست + صبر تلخست ولیکن بر شیرین دارد + صبر تا که بجا رسی + صحبت نیکان بد از اسود نیست + **صدای** دهل از خالی بودن شکم ست + صدا از هر دو دست بیجا آید + صدبار اگر توبه شکستی باز آ + صد در شود کشاده چو بسته شود دری + صدر هر جا که نشیند صدرست + صد شکر که چقندر نبود + صدقه دافع بلاست + صدق پیش آر که اینجا هر چه آرند آن برند + صد کلاغ را یک کلوخ بس ست + صد کوزه میسازد که یکی دسته ندارد + صد گذشته چو من که تو غمگین نفسیے + صد گریه و یک عشق صد هوش یک گریه بسندست + **صفای** خانه از آب و جاروب ست + صفرای با بلیمو میشکند + صف مغلوب را آهوبس ست + **صلای** سمرقندی + صلا نشد بلا نشد + صلاح کار کجا و من خراب کجا + صلاح ما همه آنست کان تراست صلاح + صلح اول به از جنگ آخر + **صورت** گرگ دیدن مبارکست وندیدن هم مبارک + صوفی نشود صافی تا درنکشد جامی + بسیار سفر باید تا پخته شود خامی + صوفیان صافند

اوراں ونغ مینڈ ۔ لیباد نہ ہر بار مستعا بر دہ باشد کہ یک روز بلنگش مید + صیاد چون جال آید سوی صیاد شود

گنجینہ سوم در امثال ہندیہ

صبح کا بھولا شام گھر آوے او سے بھولا نہیں کہتے ہین + صبح کی نہاری اور مہر این گا ئین بجھاڑی + صبح کی بوہنی ور اسد میان کی س + صبر کی داد خدا کے ہاتھ ہے + صحبت اچھی بیٹھی کھایے ناگر پان + بری صحبت بیٹھ کے کٹا یئے ناک اور کان + صحیح گئی سلامت آئی + صدر جہان کے بدر جہان + چھوڑ بہانی جائین کہان + صدقہ دیار د بلا + صندل کے چھاپے سہہ کو لگے + صورت نہ شکل چولہے سے نکل + صورت چوڑیل کی نام پری کا سا + خزینۂ ہفتدہم در مثلہاے حرف ضاد معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

ضَاقَ صَدْرُ مَنْ ضَاقَ یَدُہٗ + ضَاقَتِ الدُّنْیَا عَلَی الْمُتَبَاغِضِیْنَ

تنگ شد سینہ کسیکہ تنگ شد دست او + تنگ شد دنیا بر دشمنی کنندگان با یکدیگر

ضَاقَتْ عَلَیْهِ الْاَرْضُ بِرُحْبِهَا + اَلضَّحُوْرُ قَدْ یَحْلِبُ الْعُلْبَةَ

تنگ شد بروی زمین بفراخی خود + بے قرار گاہے میدوشد علبہ را +

ضَحِّ رُوَیْدًا عَنْ مَطَالِبِهَا + ضِدَّانِ لَا یَجْتَمِعَانِ + ضَرَبَ

نالیدن نرم از ظلمہای او + دو ضد جمع نمی شوند + ظاہر کرد

اَخْمَاسًا لِاَسْدَاسٍ + ضَرْبٌ بِضَرْبٍ وَتِجَارٌ بِتِجَارٍ + ضَرْبَةُ السَّیْفِ

اخماس را برای سداس + زدن بزدن و نیک کشیدن بکشیدن + ضربت شمشیر

علی الرّاس اهون من مبنیة علی الفراش + ضرب الحبیب زبیب +

بر سر ... سبکترست از مردن بر ... + زدن معشوق مویز ست

ضرب الحبیب وجع + ضرب الصبیان للماء فی البستان + ضرب

زدن معشوق دردناکترست + زدن کودکان مانند آب ست در بستان + زدن

الطبل تحت الکساء + ضرب الغلام اهانة المولی + ضرب الرقی

طبل زیر چادرست + زدن غلام سبک کردن مولی ست + زدن

جهازه + ضرب لنا مثلا ونسی خلقه + ضرب اللسان اوجع من

... زد برای ما مثالی و فراموش کرد پیدایش خود را + زدن زبان بسیار درد دهنده است

طعن السنان + ضرب الوالد للولد کالماء للزرع + الضجر انکی

زدن نیزه + زدن پدر مر پسر را مانند آب ست مر کشت را + ناشکیبائی بسیار کاهنده

من الصبر + ضعف الحیلة انفع من قوی الشدة +

کننده است از شکیبائی + سستی حیله سودمندترست از بسیار قوت سختی

ضغث علی ابالة + ضل درّیص نفقه + ضل سعی

دسته گیاه بر بشتاره کلان هیزم ست + گم کرد بچه موش سوراخ خود را + گم شد کوشش

من رجی غیر الله + ضل من جد لا سرا + ضمن الله رزق

کسی که امید داشت جز خدا را + گمراه شد کسی که ذکر کرد راز ما را + ضامن شد خدا روزی

کل احد + ضمیر الاحرار محل الانوار + ضمیر العارف لا یعلم

هر یک را + دل بزرگان جای نورها ست + نهان عارف نمیداند

احد الا هو + ضیاء القلب من اکل الحلال + ضیع ما نال

کسی مگر آن عارف + روشنی دل از خوردن حلال ست + ضایع کرده شد آنچه یافت

تو بجی + اضلالت من غش ثمانیا + ضیف البخیل امن	
امید اشتن تو + تباہ کردی السبب کینہ ہشت را + مہمان بخیل بے خوف ست	
من التخم + ضیق الید اشد من ضیق القلب +	
از تخمہ ہا + تنگی دست سخت تر ست از تنگی دل +	

گنجینۂ دوم در مثلہای فارسی

ضابطہ یاری سر دارد + ضامن ست کیسہ ست ضرب المثل روزگار ست

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

ضامن نہ ہوجیے گرہ کا دیجیے + ضامنی یو دنے کی کیا + ضرور کو کدہی کو بھی سالا کرتے ہیں

خزینۂ ہیژدہم در مثلہاے حرف طاے مہملہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

طاب وقت من وثق باللہ + طارت بہم العنقاء + طار

خوش شد وقت کسے کہ اعتماد کرد بر خدا + پرانید ایشان را عنقاے بر ید

عصا فیہ راسہ + طار فیہ + طاعۃ الولاۃ بقاء العز

گوش کہاے سر او + پرید پس باز آمد + فرمان برداری حاکمان باقی ماندن عزت

طاعۃ النساء ندامۃ + طاعۃ العدو ہلاک + طال حزن

فرمان برداری زنان شرمندگیست + فرمان برداری دشمن ہلاکت ست + دراز شد اندوہ

من طال رجاؤہ + طال عمر من قصر تعبہ + الطامع فی

کسے کہ دراز شد امید او + دراز شد عمر کسے کہ کوتاہ شد مشقت او + طمع کننده در

وِثاقُ الظِّلِّ + طائرُ کُلِّ انسانٍ فی عُنُقِه + الطِّبُّ لِلمُلُوكِ

بند سایه ست + پرنده هر انسان در گردن اوست + طب برای پادشاهان است

لا لِلمَفلُوكِ + طَبیبٌ یُداوی وهُوَ عَلیلٌ + طِرْ مَعَ الاَسْنا

نه برای مفلس + طبیب علاج میکند و حال آنکه او بیمار است + بپر با شکلها

طَریقُ العَقلِ واحِدٌ + طَعنُ اللِّسانِ اَشَدُّ مِن طَعنِ السِّنانِ

راه عقل یک ست + زدن زبان سخت ترست از زدن نیزه

طَعنٌ فی حَوصٍ مِرٍّ + الطَّعنُ یَظأرُهُ + طَلَبُ الاَدَبِ خَیرٌ مِن طَلَبِ

دریدن در دوختن چیزیست + طعنه مهربان میکند او را + جستن ادب بهترست از جستن

الذَّهَبِ + طَلَبُ العَیرِ قَرنَینِ تَضییعُ الاُذُنَینِ + طَلَبُ الکُلِّ

زر + جستن گورخر دو شاخ را خراب کردن هر دو گوش ست + جستن همه

فَوتُ الکُلِّ + طَلَعَتِ الشَّمسُ فی خَرشاءَ + طَمِعَ فی الرِّبحِ

در گذشتن همه ست + طلوع کرد آفتاب در غبار + طمع کرد در سود

حَتّی فاتَهُ رَأسُ المالِ + الطَّمَعُ الکاذِبُ یَدُقُّ الرَّقَبَةَ

تا آنکه فوت شد او را اصل مال + طمع دروغ میکوبد گردن را

اَلطَّمَعُ مَرَضٌ والسُّؤالُ نَزعٌ والحِرمانُ مَوتٌ + طَمِعَتْ

طمع بیماری ست و سوال نزع ست و بی نصیبی مرگ ست + طمع کرد

لا یَدفَعُ عَن نَفسِه + طُوبیٰ لِمَن رُزِقَ بِالعافِیَةِ +

دفع نمیکند از ذات خود + خوشحالی برای کسیکه روزی داده شد به عافیت خوشحالی

لِمَن اَهلٌ لَهُ + طُولُ العَهدِ یُنسی + طُولُ النَّبَأِ مَسلاةٌ

برای کسیکه زن خواسته برای او + درازی زمانه فراموش میکند + درازی خبر سوزان تسلی است

للتصافی + طول المقال یمل وطول الکلام یبذل + طوبی
برای صفای محبت که درازی سخن بستوه می آرد و درازی کلام خوار میکند + جای بست
علی بدلکة + الطیبات للطیبین الطیر بالطیر یصاد طین انجار طام
بر تری گیاه + زنان پاکیزه برای مردان پاکیزه اند + پرنده به پرنده شکار کرده میشود گل عمارا

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

طاقت مهمان نداشت خانه بمهمان گذاشت + طاقت دیدن ندارد در پنهان بکند
طامع همیشه ذلیل ست + طبل نهان چه زنم طشت من از بام افتاد
طبیب مهربان از دیده بیمار افتد + طفلی و دامان مادر خوش بهشتی
بوده است + طفل بمکتب نمیرود و لے برندش + طفل دامن گیر من آخر
گریبان گیر شد + طفیل کدو کرم هم آب میبابد + طمع آرد بمردان زردی
زردی + طمع راسه حرف است هر سه تهی + طمع راسه حرف است هر سه تهی + طوق
بگردنش افتاد + طوطیان در شکرستان کامرانی میکنند + طینت سیفا

گنجینه سوم در مثلهای هندیه

طالب زر کا بے ضرور بیگن خوار حقسے دور + طبیلے کی بلا بندر کے سر
طوفان شیطان الله نگهبان + طوطے کی سی آنکهیں پهیر لیتا ہے + طوطی
اڑ گئی + خزینه نوزدهم در مثلهای حرف ظای معجمه مشتمل بر سه گنجینه

گنجینه اول در امثال عربیه

ظاهر العتاب خیر من باطن الحقد + الظاهر عنوان الباطن + ظریف

ظاهر عتاب بهترست از باطن کینه + ظاهر سرنامهٔ باطنست + زیرکست

فی جبینه غدد + ظفرک یکل عن مثل الظفر + لمن اخبح لا لمن

در گره پیشانیش غدهاست + ناخن تو مانده میشود از مانند ناخن + رستگاری مر کسوراست که حجت آورد

ظل الاعوج اعوج + ظل السلطان ظل الله + ظل الکریم فسیح

سایهٔ کج کج ست + سایهٔ پادشاه سایهٔ خداست + سایهٔ جوانمرد وسیع

ظلامة المظلوم لا تضیع + ظلت الغنم علینا + ظل سیار یحجو

دادخواهی ستمگار ضایع نمیشود + گردید گوسفندان آمیخته + سایهٔ بسیار رونده پادشاه

ظل عمر الظالم قصیر + ظلم الظالم یقوده الی الهلکة + ظلم الملوک اولی من

سایهٔ عمر ظالم کوتاهست + ستم ستمگر میکشد او را بسوی هلاکت + ستم پادشاهان بهترست از

دلال الرعیة + الظلم ظلمات یوم القیامة + الظلم مرتعه وخیم + ظما

ناز رعیت + ستم تاریکیهاست روز قیامت + ستم چراگاه او ناموافق ست + تشنگی

فادح خیر من بی فاضح + ظمأ المال اشد من ظمأ الماء + ظن

دشوار بهترست از بی رسوا کننده + تشنگی مال سخت ترست از تشنگی آب + گمان

العقلاء بمنزلة الیقین + ظن العقلاء کهانة + ظن العاقل اصح من یقین الجاهل

عاقلان بمرتبه یقینست + گمان عاقلان خبر غیب ست + گمان زیرک صحیح ترست از گمان جاهل

ظن المؤمنین لا یخطی + ظنوا بالمؤمنین خیرا + ظئر روم خیر من ام سوء

گمان مومنان خطا نمیکند + گمان کنید بمومنان نیکی را + دایهٔ روم بهترست از مادر شوم

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

ظالم از مظلوم با غد شکوه چین + ظالم مرگ دست بردار از ستم + آخر عقابی نیز میشود

ظالم مظلوم نما دست + ظالم پای دیوار خود را میکند + ظاهر شیخ و باطن شیطان ظاهر عنوان باطن ست + **ظرافت** آتش فرو تجارت نیست + ظرف یک سیک لیتابد استعمال ظریف همیشه سرگردان ست + **ظلم** ظالم باعث ویرانی ملک ست + ظلم مسبوقیت

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

ظالم کی رسی دراز + ظالم کا نور سر پر + ظالم کا بیٹا ابھی ... ظالم باطن

خزینهٔ بیستم در مثلهای حرف عین مهمله

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

عادات السادات سادات العادات + عادات بعضها ملبس

عادتهای سرداران سردار عادتها ست + با زگردد بسوی اصل خود ملبس

العادة طبیعة خامسة + عادت علی الضجر و ... العاشیة

عادت طبیعت پنجم ست ... هرگز زد ... عاشه

نبیح الابیة + عاط بغیر انواط + عاقبة النعیم الی السلامة و

براتکه هیکند زن ابیا + ... توسنه ... انجام ... سلامت ست و

عاقبة العجالة الی الندامة + عاقبة الصبر محمود +

انجام شتابی بسوی شرمندگی ... انجام صبر ستوده شده است

عاقبة الظالم وخیمة + العاقل یکفیه الاشارة + العالم بین الجنس

انجام ستمگار بد ست ... دانا کفایت میکند او را اشاره ... عالم میان جنسها ...

کالمشتری بین الخنس + العالم بلا عمل کالشجر بلا ثمر + ... فی الطاحونة العامل

مانند مشتری ست میان ستارهای سیاره ... عالم بی عمل ... در آسیا عامل

بلا علمٍ والمال بلا عملٍ كالقوس بلا وترٍ + العامُّ لا يرتفع بارتفاع الخاصّ

بدون علم و مال بدون عمل مانند کمان است بدون زه + عام ... بلند شدن خاص

عبدٌ صُرِخَ في ... العبدُ وما في يده لمولاه + ... أصبر من جسمٍ

بنده او خالی کرده شده ... در دست + بنده و آنچه در دستش است برای مالک اوست + بنده صابرتر از ...

ولحمٌ أصبر ... + العبدُ عبدٌ على التسليم + العبدُ يدبّرُ واللّٰه يقدّرُ

و حر صابرتر است از ... بنده بنده است برای اولاد خود + بنده تدبیر میکند و خدا تقدیر میکند

يُمزح بالعصا والحرّ يكفيه العتاب قبل العقاب عتبٌ ولا بعد عقوبة

کوفته میشود بچوب ... و حر کفایت میکند او را خشم پیش از عذاب + ... کفر

الرجل تزلّ القدم وعثرة اللسان تزيل النعم + عُيَيْنَة تفرّ مجاناً

... زبان دور میکند نعمتها را ... ضعیف خوردن ...

العجز عن الدرك إدراك + العجلة تورث الندم ما أشبه العجز ... أخت

عاجز شدن ... یافتن است ... پیدا میکند شرمندگی + شتابی همشیره

الندامة ... العجز ... فيهما الندم ... العجز فالعب به ما شئت ... أخيه

شرمندگی است ... شتابی آخرش شرمندگیست + عجز ... بازی کن بو هر چه خواهی ...

مخطئٌ وإن أصاب والمثبت مصيبٌ وإن هلك العقل ... قاتل

خطا کننده است اگر چه ... و مثبت بصواب رسنده است گرچه هلاک شود ... نزدیکان

كالسمّ في العقارب + عدّ القارض فرساً + بليّة المؤمن كأخذ الأسف

مانند زهر است در کژدمها ... مهیا کرد برنده را اسپ ... عده کردن ...

العدّة لوم الشدّة + عدل الساعة خير من عبادة الثقلين عمراً

سامان برای روز سختی است + انصاف یکساعت بهتر است از عبادت انسان و پری ...

عَلَى الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ فَوْقَ جَمِيعِ الْمَصَائِبِ عَدُوٌّ عَاقِلٌ خَيْرٌ مِنْ صَدِيقٍ

بر مصیبت مصیبت ست بالای همه مصیبتها + دشمن دانا بهترست از یار

جَاهِلٍ + الْعُذْرُ عِنْدَ كِرَامِ النَّاسِ مَقْبُولٌ عَرَضٌ سَابِرِيٌّ + عَرَضٌ

نادان + عذر نزدیک مردمان بزرگ مقبول ست + عرض سابریست پیش ازد

عَلَيْهِ سُومَ عَالَةٍ + الْعِرْقُ نَزَّاعٌ عِزُّ الْمُلُوكِ فِي كَثْرَةِ الْمَمَالِكِ

بروی بهای سالها + رگ سخت بر کشنده ست + عزت پادشاهان در کثرت ممالک است

الْعِزَّةُ فِي الْقَنَاعَةِ + عَزَّ مَنْ قَنِعَ عُسْرُ الْأَمْرِ مُقَدِّمَةُ الْيُسْرِ

عزت در قناعت ست + عزیز شد هر که قناعت کرد + دشواری کار مقدمه آسانی

أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ + وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ

آنکه مکروه دارید چیزی را و حال آنکه او بهترست مر شما را + و نزدیکست که دوست دارید چیزی را و حال آنکه بدست شما را

الْغُوَيْرُ أَبْؤُسًا + الْعُشَّاقُ لَا يُؤَاخَذُونَ بِمَا صَدَرَ مِنْهُمْ

غویر بلاها شد + عاشقان مواخذه کرده نمیشوند بانچه صادر شود از ایشان

تَعَجَّبًا + عِشْ قَنُوعًا تَكُنْ مَلِكًا + الْعِشْقُ تَرْكُ السَّلَامَةِ فِي الشَّيْءِ

شگفتی عجب را + زندگی کن بقناعت شوی بادشاه + عشق گذاشتن سلامتی ست در اختیار کردن

الْمَلَامَةِ + عَشِّ وَلَا تَغْتَرَّ + الْعَصَا مِنَ الْعُصَيَّةِ + الْعُصْفُورُ فِي الزَّرْعِ

ملامت + طعام شبانگاهی بخوران و غافل مشو + عصا از عصیه است + گنجشک در کشت

وَالطِّفْلُ فِي الْحَرْبِ + الْعَفْوُ أَحْسَنُ الْأَعْمَالِ + الْعَفْوُ زَكَاةُ

و کودک در خوشیست + در گذشتن خوبی عملها ست + در گذشتن زکوة

الظَّفَرِ + الْعَفْوُ عِنْدَ كِرَامِ النَّاسِ مَأْمُولٌ + الْعَفْوُ عِنْدَ الْمَقْدِرَةِ مِنْ

رستگاریست + در گذشتن نزدیک مردمان بزرگ امید داشته شده است + در گذشتن نزدیک توانا شدن از

عُلُوُّ الاقدارِ + اَلْعَفْوُ عَنِ الظّالِمِ جَوْرٌ عَلَی المَظْلُومِ + عَفْوُ المُلُوكِ اِبْقَاءُ المُلْكِ

بلندی قدرهاست + درگذشتن از ظالم ستم است بر مظلوم + درگذشتن پادشاهان باقی داشتن [سلطنت]

اَلْعَفْرُ الْآخَرُ + اَلْعُقَلاءُ يَعْرِفُونَ الرِّجَالَ بِالْحَقِّ وَالْجُهَلاءُ يَعْرِفُونَ

عفر دیگر + عاقلان می شناسند مردان را به حق و جاهلان می شناسند

اَلْحَقَّ بِالرِّجَالِ + عَقْلٌ بِلا اَدَبٍ شُجاعٌ بِلا سِلاحٍ + اَلْعَقْلُ عِقَالُ

حق را بمردان + عقل بدون ادب مانند دلیریست بدون سلاح جنگ + عقل بستن

الانسانِ + اَلْعَقْلُ نِصْفُ الْكَرَامَاتِ + اَلْعَقْلُ وَالْاِلْهَامُ لا يَفْتَرِقُ

انسانست + عقل نیمه کرامتهاست + عقل والهام جدا نمیشود

اَلْعَقْلُ مُخُّ الرُّؤُوسِ وَالْعِظَامِ + اَلْعَقْلُ وَزِيرٌ نَاصِحٌ وَالْعِشْقُ [illegible]

عقل مغز سرها واستخوانهاست + عقل وزیریست نصیحت کننده و عشق [illegible]

عُقُوبَةُ الظّالِمِ سُرْعَةُ الْمَوْتِ + اَلْعُقُوقُ ثُكْلُ مَنْ لَمْ يَثْكَلْ + عَقِيبُ

عذاب ستمگار شتابی مرگست + عقوق بی فرزندی کسیست که بی فرزند نیست

يَوْمُ لَيْلٍ عَكَتْ عَلَی الْغَزْلِ بِاٰخِرَةٍ + فَلَمْ تَكُ عَنْ تَجِدُ فَرْدَةً عَلَقَةً

روزیست + حمله کردن بر رشتن در انجام + پس نگذاشت در [illegible]

مَعَالِفُهَا وَصَرَّ الْجُنْدَبُ + عِلَلُ الْاَفْهَامِ اَشَدُّ مِنْ عِلَلِ الْاَجْسَامِ

دردهای او و آواز کرد جندب + بیماریهای فهمها سخت ترست از بیماریهای بدنها

اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَاءِ + اَلْعِلْمُ اَفْضَلُ النَّسَبِ وَاَشْرَفُ اللَّقَبِ + اَلْعِلْمُ بَحْثُ

عالمان وارثان پیغمبران هستند + علم بزرگتر نسبست و بزرگتر لقبست + علم از بحث

لِلْمَعْقُولِ لا بَحْثُ الْمَنْقُولِ + اَلْعِلْمُ حِلْيَةُ الْفَقِيهِ وَالْجَهْلُ حِلْيَةُ السَّفِيهِ

کردن معقول ست نه از بحث کردن منقول + علم زیور داناست و جهل زیور ناداناست

العلم حجاب الله الاکبر + العلم زین والجهل شین + العلم صید والکتابة

علم پردهٔ بزرگست + علم زینت است و جهل عیب است + علم شکار است و نوشتن

قید + علم لا ینفع کدواء لا ینجع + علو الخیالات لیس من سمو المقا

قید است + علمی که نفع نکند مانند دواست که گوارا نشود + بلندی خیالها نیست از بلندی مقامها

علو الهمة من الایمان + علی الاکثر حکم الکل + علی اهلها تجنی براقش

بلندی همت از ایمانست + بر اکثر است حکم همه + بر اهل خود خیانت میکند براقش

علی الخبیر سقطت + علی الناس بریاسة + علی آبائی یاسته علی قدر

بر مرد بسیار دانا بر افتادی + بر مردمانست که ریاسه + بر منست من که ریاسه ام + بر اندازه محبت

یکون الشوق + علیک بالحفظ دون الجمع من الکتب + علی هذا دار

میباشد شوق + لازم کن بر خود حفظ را نه جمع کردن کتابها + بر همین گردید

القمقم + علی حیاء الجنین فواق الخریف + لعم عم غنایة القاضی خیر من

مقمقم + بر من حیا که جمع میشود ابر در خریف + عنایت قاضی بهتر است

شاهدی عدل + عند الجدال یظهر فضل الرجال + عند الامتحان

دو گواه عادل + نزدیک جنگ آشکار میشود بزرگی مردان + نزدیک آزمایش

یکرم المرء او یهان + عند جهینة الخبر الیقین + عند الرهان تعرف

بزرگی کرده میشود مرد یا خوار کرده میشود + نزدیک جهینه است خبر یقین + نزدیک گرو داشتن شناخته میشود

السوابق + عند الشدائد تذهب الاحقاد + عند الصباح یحمد القوم

سابقها + نزدیک شدتها میرود دشمنی + نزدیک صبح ستایش میکنند قوم

السری + عند الضرورات تباح المحظورات + عند النطاح یغلب الکبش

شب روی + نزدیک ضرورتها مباح کرده میشود چیزهای ممنوع + نزدیک شاخ زدن غالب میشود کبش

الهجيع عند النازلة يعرف لحالة عز وتيكيق وتيشو وعدو عنوان صحيفه

فلمرا + نزدیک مصیبت بشناسی برادر خود را + مادهٔ آهو ست و نر آهو ست و نه آهو ست و مادهٔ آهو نر کتاب

المؤمن حسن الخلق + العنوق بعد النوق + العود احمد

مسلمان خوبی خلق است + ماده‌های بزغاله بعد شتر ماده‌گان + باز گردیدن خوب تر است

يقلع اسنانه عود يعلم الهوى + العيان لا يحتاج

کریکه اسنانش را + چه بیست همی آموزاند تیغ را + نگریستن بچشم محتاج نیست

الى البيان + عيب الكلام تطويله + عير بعير وزيادة عشرة + العير يضرط والمكواة في النار

بیان کردن + عیب کلام دراز کردن اوست + خر بخر و زیادتی ده + خر گوزد و داغ در آتش

في النار + العين حق + عين السماء بين العين والعطاء + عين الهوى لا تصدق

در آتش است + چشم زخم ثابت است + چشم آسمان نکوئی نیکو کار است + چشم آرزو نمی‌بیند

الفار عينه وارة + العينة تشفي الحرب + عيي حيار + عيي بالامر

موش است چشم او فراز اوست + سامان جنگ شفا میدهد + ... گفتار وزبان

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

عارفت بجو ... عارفست + عارف که بر نجد تنگ آبست + عاشقی راز پیدا است ... خلاف + عاشقم لیکن تا کنار بام + عاشقم لیکن ... دارم + عاشقی ... عاشق مهربان تر از ... است + عاشق کور میباشد + عاقبت ... گذر ... عاقبت گرگ زاده گرگ شود + گرچه با آدمی بزرگ شود + عاقلان ... عاقلان پیروی نقط نکنند + یا نخوانند یا غلط نکنند + عاقل ... عالمی را بهم جو نخرم + عجایب ... بی نظیر شود + عجب العزیز ... گرداند + عجب که ترا یا دو دوستداران شد + عجب ... شود ... گر نه ... بر ...

عذر تقصیرات ما چند انکه تقصیرات ما + عروس کی لمبی سید شب کوتاه شد + عروس کی رو
خود بیش غم نیل نهان کند بخشش حاجت نیست + عزت هر کس بنسبت آن کس است + عزیز من
جواب ستاین چنگ ست + عشق ست و ارادت + عشق ست و هزار بدگمانی + عشق
بازی از مجنون یاد بباید گرفت + عشق و مشک نهان نماند + عشق آمدنی بود نه
آموختنی + عشق آتشی ست پیر جوان را خبر کنید + عصای پیر بجای پیر + عصمت بی بی
از بیچادری + عطای شما بلقای شما بخشیدم + عطار دباید که تاب نزدیکی
آفتاب آرد + عقل چون آید بتو گوید که آن کن + عقل مدرسه چیزی دیگر ست + علاج
واقعه قبل از وقوع باید کرد + عادت بود و عادت بزود + علم نجوم قیافه روزگار ست +
علم شئی به از جهل شئی + علم در سینه باید نه در سفینه + علم غیب خاصهٔ خدا ست + علم مرغ و جن ست
علم او نیز بهر گند میند + عمر سفر کوتاه + عمر همه باد میرود + عمر دراز برای تجربه است +
عنقا را بیخو اهد که بدام گیرد + عوان عود سوزد کنده دوزخ شود + عود و سرگین هر دو
در آتش رود و خاکستر ست + عوض نیکی بدی ست + عیان را چه بیان + عیب خود را کسی نمی بیند
عیسی بدین خود موسی بدین خود + عیش را در جهان خزان دادند +

	گنجینهٔ سوم در امثال هندیه	

عاشقی اور خالاجی کا ڈر + عاشقی خالاجی کا گھر نہیں + عاشقی اگر نہ کیجیے
تو کیا گھاس کھودیے + عاشق کی پیروے گالی اور مار کھانا + عاشق اندھا ہوتا ہے
عالی ہمت سدا مفلس + عالم کنگالی چولہا آگ نہ گھڑے پانی + عراقی بیرزور نہ چلا
گدھے کے کان میٹھے + عطائی نان خطائی + عقلمندوں کی ڈوری بلا + عقل کی
بھینس + عقل چہ کتی ست که پیش مردان بیاید + عقل کے طوطے اوڑ گئے + عقل کے

دشمن علت دہوئے ہوئے ناسے جائے عادت کیونکر جائے + عیب کرنیکو ہنر چاہیے
عید کے پیچھے چاند مبارک + عید کے چاند ہوگئے ہیں + عید کے پیچھے ٹر

خزینهٔ بست و یکم در مثلهای حرف غین معجمه مشتمل بر سه گنجینه

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

غَابَ شَهْرٌ بَيْنَ شَهْرَيْنِ جَاءَ بِكَلَيْنِيْنِ + غَابَ حَتَّىٰ مِنْ غَابَ

ناپدید شد دو ماه باز آورد دو گرده را + ناپدید شد بهره قسمتِ ناپدید شد

نَفْسُهُ + غَالَهَا مَنْ غَالَ النَّاقَةَ + اَلْغَائِبُ حُجَّتُهُ مَعَهُ + غُمَارٌ

ذاتش + ہلاک کرد آنرا کسیکه ہلاک کرد مادہ شتر را + غائب دلیلش با ویست + گر ز

اَلْعَمَلُ خَيْرٌ مِنْ عَبِيْرِ الْعَطَلِ + غَثُّكَ خَيْرٌ مِنْ تَسَمُّنِ غَيْرِكَ +

عمل بهترست از عبیر خالی از عمل + لاغری تو بهترست از فربه شدن جز تو

غَلَّ رَبُّكَ مَنْ دَلَّكَ عَلَى الْإِسَاءَةِ + غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا

سلے و فا سے گرد بتو کسیکه رہنمونی کرد ترا بر بدی کردن + بامداد او یک ماہست و شبانگاه او

شَهْرٌ + اَلْغُرَابُ عُرِفَ بِالتَّمْرِ + اَلْغِرْبَانُ سَوَادُ وُجُوْهِ الْبَسَاتِيْنِ

یک ماهست + زاغ شناساترست به خرما + زاغها سیاهی روی باغ ست

اَلْغُرْبَةُ كُلُّهَا كُرْبَةٌ وَالْفُرْقَةُ كُلُّهَا حُرْقَةٌ + اَلْغِرَّةُ تُجْلِبُ الدِّرَّةَ + غَرْثَانُ

سفر همه آن اندوهست و جدائی همه آن سوزش ست + ناآزمودگی میکشد دره را

فَارْبِكُوا لَهُ + اَلْغَرِيْبُ أَعْمَىٰ + اَلْغَرِيْبُ مَنْ لَيْسَ لَهُ حَبِيْبٌ + اَلْغَرِيْقُ

مسافر نابیناست + غریب کسے ست که نیست مر او را معشوق + غریق

يَتَشَبَّثُ بِكُلِّ حَشِيْشٍ + غَزَارَةُ الْجَوَادِ غَزَارَةُ الْجُوْدِ + غَشٌّ

چنگ میزند . بهر گیاه + بسیارے جوانمرد گرامی شدن جوانمردیست + کینه

القُلُوبُ تَظهَرُ فِی فَلَتَاتِ الأَلسُنِ وَصَفَحَاتِ الوُجُوهِ + غَشَّكَ مَن أَنصَحَكَ

دلها پیدا میشود در لغزشهای زبانها و کرانه های رویها + پند خالص نداد ترا کسیکه نصیحت کرد او

بِالبَاطِلِ + غَشَّكَ مَن أَرضَاكَ بِالبَاطِلِ + غَضَاضَةُ الوُرُودِ مِن

به ناحق + پند خالص نداد ترا کسیکه راضی کرد ترا به ناحق + تازگی رگهای گردن از

دِمَاءِ الخُدُودِ + غَضَبُ الخَیلِ عَلَی اللُّجُمِ + غَضَبُ العُشَّاقِ كَظُلمِ الرَّبِیعِ

خونهای رخسارهاست + خشم گرفتن اسب بر لگامهاست + خشم گرفتن عاشقان مانند باران بهار

غَضَبُكَ عَنِ الحَقِّ مَقبَحَةٌ + غُلَامٌ عَاقِلٌ خَیرٌ مِن شَیخٍ جَاهِلٍ + غَلَبَ

خشم گرفتن تو از حق زشت گردیدنست + کودک دانا بهترست از پیر نادان + غالب شد

الحَذَرُ القَدَرَ + غَلَطُ العَامِّ فَصِیحٌ + غُلَّ یَدًا مُطلِقِهَا وَاستُرِقَّ

هشیاری تقدیر را + غلطی بیشتر مردمان فصیحست + محکم کرده دست او را که گشاینده او و بنده کرده شد

رَقَبَةُ مُعتِقِهَا + الغَنَاءُ غِنَی النَّفسِ + الغِنَاءُ غِذَاءُ الرُّوحِ كَمَا أَنَّ

بنده را آزاد کننده او + بی نیازی توانگری نفس است + سرود غذای روح است چنانکه

الطَّعَامَ غِذَاءُ النَّفسِ + غِنَی المَرءِ فِی الغُربَةِ وَطَنٌ + غَنِیمَةُ المَرءِ وِجدَانُ

طعام غذای نفس است + توانگری مرد در سفر وطن است + غنیمت مرد یافتن

الحِکمَةِ + الغَیبُ عِندَ اللّٰهِ + الغِیبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا + الغَیثُ یُصلِحُ مَا بِه حَلَّ

دانش است + غیب نزدیک خداست + غیبت سخت تر از زناست + باران نیکو میکند چیزی را که

گنجینه دوم مثلهای فارسی

غربت دیده مهربان باشد + غرق شده را الفریاد چه سود + غریب کور باشد + غریب نیستم بیمارم + **غضب** مرد محک اوست **غلام** همت آنم

که دل بکشن هد + غلام بجان نازد و آقا بجهدو + غالہ گرارزان شود امسال ایسمیشوم
غم فردا امروز نباید خورد + غم نداری بز بخر **غنچه** از ترش وی دلتنگ ستا خنی
هرچند کریم باشد سفره بر سراه نے اندازد + **غواص** در دریا چیزی دیده است
که بغورش غوطه میزند + غوره مویز میشود مویز غوره نمیشود + غول در تجانه بند نمیشود

گنجینه سوم در امثال هندیه

غرض باولی ہے + غریب کو کوڑی بھی اشرفی ہے + غریب کی جورو سب کی
سرہج + غریب کی جورو عمده خانم ناؤن + غریبون نے روزہ رکھے دن
بڑے آئے + **غصه** بہت زور تھوڑا مار کھانے کی نشانی + **خزینه**
بست و دوم در مثلهائے حرف قا مشتمل بر سه گنجینه

گنجینه اول در امثال عربیه

فَازَ مَنْ سَلِمَ عَنْ شَرِّ نَفْسِهٖ + فَاضِیُّ لِی اَقْدَحْ لَکَ **فَاعْتَبِرُوْا** یَا اُولِی
نجات یافت کسیکه رہائی یافت از بدی ذات خود + پس روشن کن برامن تا خبر خوردنی بکفگیر بردارم برا تو بعوض
اَلْاَلْبَابِ + **اَلْفِتْنَةُ** اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ + فَتًی وَلَا کَمَالِکٍ **فَخْرُ** الْمَرْءِ
صاحبان عقول + فتنه سخت تر است از کشتن + جوانست نیست مانند مالک + فخر کردن مرد
بِفَضْلِهٖ اَوْلٰی مِنْ فَخْرِهٖ بِاَصْلِهٖ + **فَدَبِّرْهُ** تَدْبِیْرَ مَنْ طَبَّ لِمَنْ
به بزرگی خود بهتر است از فخر کردنش به اصل خود + پس تدبیر کن ورا مانند تدبیر کسیکه علاج کرد برا
حَبَّ + **فَذَكِّرْ** اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ لَسْتَ عَلَیْهِمْ بِمُصَیْطِرٍ + **فَرَاهُ**
کسیکه دوست داشت + پس پند ده جزاین نیست که تو پند دهنده هستی نیستی برایشان برگماشته + پس دید او را

جَزَاهُ اللّٰهُ خَيْرًا + اَلْفِرَاقُ بَعْدَ الْوِصَالِ اَشَدُّ مِنَ الْمَوْتِ + فَرَشْتُهُ لَهُ

پاداش دہاد او را خدا نیکی را + جدائی پس از وصال سخت ترست از مرگ + گستردم او را برای وے

وَخَلّٰى اَمْرِىْ + اَلْفُرَصُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ + فَرْعُ الشَّيْءِ يُخْبِرُ عَنْ اَصْلِهٖ +

وگذاشت او کار مرا + فرصتها میگذرد مانند گذشتن ابرہا + فرع چیزے خبر میدہد از اصل خود +

فَرِّقْ بَيْنَ مَعَدٍّ تَحَابٌّ + اَلْفَرْقُ بَيْنَ النُّطْقِ وَالسُّكُوْتِ كَالضِّفْدَعِ

جدائی کن میان معد باہم دوست گرفته شوی فرق میان گویائی و خاموشی مانند غوک

وَالْحُوْتِ + فُرْقَةُ الْاِخْوَانِ مُحْرِقَةُ الْجَنَانِ + فَرَّ مِنَ الْمَطَرِ وَوَقَفَ

و ماہیست + جدائی برادران سوزاننده دلست + گریخت از باران و بایستاد

تَحْتَ الْمِيْزَابِ + فَرَّ مِنَ الْمَوْتِ وَفِيْهِ وَقَعَ + فَسَا بَيْنَنَا الظَّرِبَانُ

زیر پرناله + گریخت از مرگ و دران بیفتاد + گوز کرد میان ما ظربان

فَسَدَتْ نِعْمَةُ مَنْ كَفَرَهَا + اَلْفَضْلُ اَكْمَلُ مَالٍ وَاَجْمَلُ جَمَالٍ

تباه شد نعمت کسیکه ناسپاسی کرد آنرا + بزرگی کاملترست از مال و خوبترست از جمال

فِطْنَةُ الْمَرْءِ تَدُلُّ عَلٰى اَصْلِهٖ + فِعْلُ الْحَكِيْمِ لَا يَخْلُوْ عَنِ الْحِكْمَةِ

زیرکی مرد دلالت میکند بر اصلش + فعل حکیم خالی نمیشود از دانش

فِعْلُ الْمُلُوْكِ مُلُوْكُ الْاَفْعَالِ + فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ + فَقْدُ

کار پادشاہان پادشاہان کارہاست + پس گریختم از شما ہرگاه ترسیدم از شما + گم کردن

الْاِخْوَانِ غُرْبَةٌ + اَلْفَقْرُ سَوَادُ الْوَجْهِ فِي الدَّارَيْنِ + اَلْفَقْرُ كَنْزٌ

برادران غربت است + درویشی سیاہی روئیست در ہر دو جہان + درویشی گنجیست

مِنْ كُنُوْزِ اللّٰهِ + اَلْفَقْرُ مَعَ الْقَنَاعَةِ اَحْسَنُ مِنَ الْغِنٰى مَعَ الْحِرْصِ +

از گنجہاے خدا + درویشی با قناعت خوبترست از توانگری با حرص +

اَلْفُقَرَاءُ کَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ + اَلْفَقِیْرُ لَایُحْتَاجُ + فَکَاکُ الْمَرْءِ فِی

همه درویشان مانند یک جان هستند + درویش محتاج نمیشود + رهائی مرد در

الصِّدْقِ + فُلَانٌ اَجْوَعُ مِنْ کَلْبَةِ حَوْمَلٍ + فُلَانٌ فَاکٌ

راستی ست + فلان گرسنه ترست از مادهٔ سگ حومل + فلان نهایت احمق ست

تَاکٌ + فُلَانٌ قَدْ نَصَبَ شَبَکَةً + فُلَانٌ کَالْکَعْبَةِ یُزَارُ وَلَا یَزُوْرُ

نهایت احمق ست + فلان البته بر پا کرد دام را + فلان مانند کعبه ست که زیارت کرده میشود و زیارت

فُلَانٌ هَالِکٌ فِی الْهَوَالِکِ + فُلَانٌ یَاْکُلُ لَیْلًا مِمَّا یَذْکُرُ الْغِلْمَانُ

فلان هلاک شونده است در هلاکتها + فلان میخورد وقت شب از ذکرهای غلامان

وَنَهَارًا لِغِیْبَةِ الْاِخْوَانِ + فُلَانٌ یَنْتَجِبُ غَیْرَ عِضَاهِهِ + فَلْتَ فُلَانٌ

و در روز به غیبت برادران + فلان برگزیده میکند جز درخت بزرگ خود سه رهای یافت فلان

بِجُرَیْعَةِ الذَّقَنِ + فَلْتَکُنِ الْوَجْبَةَ + فَلْجُکَ عَلٰی خَصْمِکَ بِالْاِحْتِمَالِ

به جرعهٔ زنخ شد + پس باید که شوی وجبه + فیروزی تو بر دشمن تو موافق داشتن است

فَلْیَضْحَکُوْا قَلِیْلًا وَلْیَبْکُوْا کَثِیْرًا + فَمَا اعْتَلَّ نَسِیْمُ الصَّبَا

پس باید که بخندند اندک و باید که بگریند بیشتر + پس بیمار نشد باد صبا

اِلَّا لِحُبِّ زَهَرِ الرُّبٰی + فَوَاتُ الْمَطْلُوْبِ اَهْوَنُ مِنْ اِحْتِمَالِ

مگر بسبب محبت شگوفهٔ ربی + فوت شدن مطلب سبک ترست از برداشتن

الذُّلِّ فِی تَحْصِیْلِهِ + فَوْقَ کُلِّ ذِیْ عِلْمٍ عَلِیْمٌ + فِی الْحَرَکَةِ

خواری در حاصل کردنش + بالای هر صاحب علم داناست + در حرکت

بَرَکَةٌ + فِی اللَّدُوْدِ رَاحَةٌ لِلْمَفْؤُوْدِ + فِی التَّاَخِیْرِ اٰفَاتٌ + فِی الْقِمَ

برکت ست + در لدود آسایش ست برای مرده + در درنگ کردن آفتهاست + در ما

ضِیَاءٌ وَالشَّمْسُ اَضْوَءُ مِنْهُ + فِی الْمَخَالِطِ کُلُّ نَجَارِهَا + فِی النَّارِ

روشنی ست وآفتاب روشن تر ستازان + در آتش

وَالسُّنْقُرُ + فِی بَیْتِهٖ یُؤْتَی الْحَکَمُ + فِی بَطْنِ زَهْمَانَ زَادُهٗ + فِی ذَنَبٍ

ودو زخ + درخانه اش آورده میشود حاکم + درشکم تخمه زده زیاده کرد او را + در دُم

اَلْکَلْبُ یَطْلُبُ الْهَالَةَ + فِی سَعَةِ الْاَخْلَاقِ کُنُوْزُ الْاَرْزَاقِ + فِی سَمَاکِ

سگ میجوید هاله را + در فراخی خلقها گنجهای روزیهاست + در برداشتن

اَلْوَرْدُ شُغِلَ عَنْ مَذَاقَتِهٖ + فِی کُلِّ شَجَرٍ نَارٌ + فِی کُلِّ قَلْبٍ شُغْلٌ +

گل گلاب بے پروائی از چشیدنش است + در هر درخت آتش ست + در هر دل کاریست +

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

فارسی شکست + فال بد بر زبان بد باشد + فال نیکو بزن بهر کارے + فالیز جهان بهر خزان آمده است + **فتراک** جوانمردان دست ویز امید ست + فتنهٔ خفته را مکن بیدار + فتنه در خواب ست بیدارش مکن **فراخ** روزی با قحط چه کار + فراموشی زیاران لازم افتادست دولت را + فربه خواه مرداد می است + فربهی شئے دیگر وآماس چیزی دیگرست + فردا تکند خمار کامشب مستی + فردا که دیده است + فرزند اگرچه عیب ناکست + در چشم پدر زعیب پاکست + فرزند کسان نمیکند فرزندی + فرمان بردار در آینده روزیست + فریب صید باشد خواب صیاد + فریاد شغال بال شغالست + فریادسگان کم نکند رزق گدا را + **فضل** و هنر ضایع ست تا نه نمایند + **فعل** بد کرده را سزا انیست + **فکر** زاهد دیگر و سودا عاشق دیگر ست + فکر هر کس بقدر همت اوست + **فلفل** را مبین که خرد ست + **فو** در فلان جان من برد +

فوطه بر جهنم خوردنی بیاره + **فهم** سخن گر نکند + **فیل** اگرچه مرده است لیکن سه صد هزار است قیمتش بازم

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

فاتحه نه درود کهاگئے مردود + فارسی اٹکنک توڑم تا کہ اولتا گهڑی شود + فال کی کوڑیاں ملّا کو حلال ہیں + فالوده کهائی دانت ٹوٹے تو بلا سے + **فتح** دادالٰہی ہے + فرنی فالوده ایک بہاؤ نہیں ہوتا + **فضل** سے تو چهیڑیاں عدل کرے تو لٹیاں + **فقط** تعویذ سے کام نہیں نکلتا کچه کرنی بهی ہو تا چاہیے + فقیر کی صورت ہی سوال ہے + فقیر کو کملی ہی دوشالا ہے + فقیر قرضدار لڑکا تینوں نہیں سمجهتے + **فلانا** تو بار ہے پر فلانے کی ماں نے خسم کیا برا کیا کر کے چهوڑ دیا اور بهی برا کیا + **فوج** کی روٹی صاحب کی فیل

خزینه بیست و سوم در مثلها سے حرف قاف مشتمل بر سه گنجینه

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

قَائِلُ الحَرِیصِ حِرْصُهُ + اَلْقَادِمُ یُزَارُ وَلَا یَزُوْرُ + اَلْقَاسِیْ مَحْرُوْمٌ

کشنده حریص حرص اوست + باز آینده از سفر زیارت کرده میشود و زیارت نمیکند + سخت دل محروم

اَلْقَاصُّ لَا یُحِبُّ الْقَاصَّ + اَلْقَانِعُ غَنِیٌّ وَاِنْ کَانَ جَائِعًا

قصه گوی دوست نمیدارد قصه گوی را + قناعت کننده توانگر است اگرچه باشد گرسنه + زشت کند خدا

مِنْ تَرَیٰ خَیْرُهَا خَطْمُهُ + قَبَّحَ اللّٰهُ سِرًّا عِنْدَ الْمُعْتَدِیْ + اَلْقَبْضُ دَلِیْلُ الْمِلْکِ

بزراکه بهتر او خطا است + زشت کرد خدای راز را نزدیک ظالم + قبضه نشان ملک است +

قَبْلَ الْبُکَاءِ قَدْ کَانَ وَجْهُكَ عَابِسًا + قَبْلَ الرَّمْیِ یُرَاشُ السَّهْمُ + قَبْلَ ال

پیش از گریستن به تحقیق بود روی تو ترش + پیش از تیر انداختن پر نهاده میشود تیر + پیش

خزینة الامثال

قَبْلَ المُوْدِی قَبْلَ الأَذٰی + القُبْلَةُ عُنْوَانُ الصِّلَةِ + القُبْلَةُ الكَنَائِنُ ...

پر کرده شود تیردانها + بوسه آغاز وصل ست + کشتن موذی پیش از ایذا است

قَدْ بَیَّنَ الصُّبْحُ لِذِی عَیْنَیْنِ + قَدْ حِیْلَ بَیْنَ العَیْرِ وَالنَّزَوَانِ + القَدْرُ

به تحقیق هویدا شد صبح برای صاحب دوچشم + بتحقیق واقع شد حیلولت میان خر نر و جستن قدر

تُذْهِبُ الغَیْظَ + قَدْرُ المَرْءِ مَا یُهِمُّهُ + قَدْرُ لَذَائِذِ العَیْشِ بَعْدَ المَصَائِبِ

مے برد خشم را + قدر مرد چیزی ست که مقصود باشد او را + قدر لذتهای عیش بعد مصیبتها ست

قَدِّرْ فِی العَمَلِ تَنْجُ مِنَ الزَّلَلِ + قَدِّمِ الخُرُوجَ قَبْلَ الوُلُوجِ + قَدِّمْ خَیْرَ

اندازه کن در عمل تا نجات یابی از لغزشها + پیش کن خروج را پیش از در آمدن + پیش کن نیکی خود را

عُمُرِ ابْنِكَ + قَدْ وَجَدْتَ فَاغْتَبِطْ وَاسْتَكْرَمْتَ فَارْتَبِطْ + قَدْ قَطَعَ جُهَیْزَةُ

بار سوزن خود را + تجقیق یافتی پس آرزو بیا و چیز نفیس گرامی پیدا کردی پس بند بتحقیق قطع

قَوْلَ كُلِّ خَطِیبٍ + قَدْ یَبْلُغُ الخَضْمُ بِالقَضْمِ + قَدْ یَرْفُقُ بِالقَلِیْلِ فَیَكْفِی وَیَخْرُقُ

زیرا ... + گاهی میرسد خوردن بهمه دهان بجهت خوردن بکناره دهن + گاهی می میکند نازک پس کفایت

بِالكَثِیْرِ فَلَا یَكْفِی + قَرَابَةُ الوِدَادِ خَیْرٌ مِنْ قَرَابَةِ الوِلَادِ + قُرْبُ الأَشْرَارِ

کثیر را پس کفایت نمیکند + نزدیکی دوستی بهتر ست از نزدیکی ولادت + نزدیکی بدان

مُضِرٌّ + قَرِّبِ الحِمَارَ مِنَ الرَّدْهَةِ وَلَا تَقُلْ لَهُ سَأْ + القَرْضُ مِقْرَاضُ المَحَبَّةِ

گزند رساننده است + نزدیک کن خر را از مغاک و مگو مر او را که اند ونگین کرد + قرض مقراض دوستی ست

القَرَنْبَی فِی عَیْنِ أُمِّهَا حَسَنَةٌ + القَرِیْبُ مَنْ تَقَرَّبَ لَا مَنْ تَنَسَّبَ + قَرِیْنُ المَرْءِ

بچه موش از کلاکموش در چشم مادرش خوب ست + قریب کسی ست که نزدیک شد نه کسی که دعوی خویشی کرد + یار مرد

دَلِیْلُ عَقْلِهِ + القَشْعَمُ رَهِیْصٌ + قَصِیْرَةٌ مِنْ طَوِیْلَةٍ + قَضِیَ

نشان عقل است + شیر جثه سخت اگر ست + کوتاه از دراز ست + حکم کرده شد

الامرُ الذی فیهِ تستفتیانِ + قضیةٌ ولا اباحسنٍ لها + قطرةٌ

امری که دران فتوی طلب میکردید + قضیه ایست ونیست باحسن برای آن قضیه قطره

علیٰ قطرةٍ اذا اتّفقت نهرٌ + ونهرٌ الی نهرٍ اذا اجتمعت بحرٌ

بر قطره د قتیکه جمع شود نهرست + ونهر بسوی نهر چون جمع شود دریاست

القعودُ خیرٌ من اخلاقِ العجائزِ قلبُ الاحمقِ فی

نشستن جوان بهترست از خلقهای پیر زنان + دل نادان در

لسانهِ + قلبُ الاحمقِ وراءُ لسانهِ + قلبُ المؤمنِ عرشُ اللهِ

زبان اوست + دل احمق جز زبان اوست + دل مومن عرش خدای

تعالیٰ + قلبُ المؤمنِ مرآةُ الصفاءِ + قُلِبت له ظهرُ المجنِ قلةُ

تعالی ست + دل مومن آئینه صفائی ست برگردانیده شد برای وی پشت سپر کمی

العیالِ احدُ الیسارینِ + قلةُ الکلامِ یسترُ العیوبَ +

عیال یکی از دو توانگری ست ق کمی سخن می پوشد عیبها را

قل کلٌّ یعملُ علیٰ شاکلتهِ + قل لا یستوی الخبیثُ والطیبُ

بگو هر یک عمل میکند بر روش خود + بگو برابر نمیشود پلید و پاک +

القلمُ احدُ اللسانینِ + القلوبُ مع القلوبِ تتشاهدُ القلوبُ

قلم یکی از دو زبان ست + دلها با دلها گواه میشود + دلها

تتشاهدُ والضمائرُ تتناجی + قلیلٌ عاجلٌ خیرٌ من کثیرٍ آجلٍ

گواه میشود ونهانها راز میگوید + اندک بی مهلت بهترست از بیشتر با مهلت +

قلیلٌ فی الجیبِ کثیرٌ فی الغیبِ + قلیلُ النارِ تخمدُ بالریحِ ق

اندک در گریبانست بیشتر در غائب ست + اندک از آتش سرد میشود بسبب باد

كثيرها توقد منها + القليل من التدبير ابقى من الكثير مع التبذير
بشتر از آتش فروخته کرده میشود ازینها + اندک از تدبیر باقی ترست از بیشتر با تبذیر +

القليل النافع خير لكم من الكثير الضار + القليل يدل
اندک سود مند بهترست برای شما از بیشتر ضرر کننده + اندک دلالت میکند

على الكثير + القميص بالقميص القناعة الى الغناء
بر بیشتر پیراهن مقابل پیراهن ست + قناعت بسوی توانگری ست +

القناعة افضل الغناء + القناعة كنز لا يفنى + القناعة مال لا ينفد
قناعت بزرگتر توانگریست + قناعت گنجیست که فنا نمیشود + قناعت مالیست که کم نمیشود

القناعة من طبع البهائم قوري والطفي + قول العطارد من
قناعت از طبیعت چهارپایانست + قطع کن ولطف کن + سخن عطارد از

دقائق لسنبلة + القول ما قالت حذام + القول بحسب
باریکیهای سنبله است + سخن چیزیست که گفت حذام + سخن موافق

همة القائل يقع والسيف بحسب عضد الضارب يقطع +
همت گوینده واقع میشود وشمشیر موافق بازوی زننده می برد

قول المينة مينة قيد الماء اشد من قيد الحديد القد
سخن مردار مردارست + قید آب سخت ترست از قید آهن + قید ست

والرثعة + قيل للبغل من ابوك قال الفرس خالي + قيمة المرء
و فراخی در ارزانی + گفته شد برای استر که کیست پدر تو گفت اسپ ماموی من ست + قیمت مرد

همته + قيمة المرء ما يحسنه
همت اوست + قیمت مرد چیزیست که آراسته کند او را

١ عطارد نام ستاره ایست از تیم ۱۲ منتهی الارب
٢ سنبله بالضم نام دختر حاعص صحابیه ایست ۱۲ منتهی الارب
٣ حذام بر وزن قطام نام زنی ۱۲
٤ برائکه شاگردش بیهقی
رمیح الامثال

گنجینۂ دوم در مثلہای فارسی

قارون ہلاک شد کہ چہل خانہ گنج داشت + نوشیروان نمرد کہ نام نکو گذاشت +
قاضی بدو گواہ راضی + قاضی برشوت راضی + قاضی چیست گواہ سست +
قاضی ز پس اقرار نشنود انکار + قاضی ار با ما نشیند برفشاند دست را + محتسب
گر مے خورد معذور دارد مست را + **قحبہ** چون پیر شود پیشہ کند دلالی + **قدر**
عافیت کسے داند کہ بمصیبتی گرفتار آید + قدر زر زرگر شناسد قدر جوہر جوہری
قدر عیسی کجا شناسد خر + قدر نعمت ست بعد زوال + قدم نامبارک مسعود +
گربہ بیارد و برآرد دود + **قرآن** را از لوح زر چہ زیب + قرب سلطان آتش ست
از وی بترس + قرض کہ از ہزار گذشت نان و گوشت باید خورد + قرض حیض و لعنت
قرض شوہر مردانست + قرض بغداد بدست + قرض داری برو بہ پشت بخواب + **قسم** برای
خوردنست + **قصہ** کوتاہ + **قضای** بد نبشتہ نباید شد + قضیہ زمین برسر زمین +
قطب از جا نجنبد + قطرہ قطرہ جمع گردد وانگہی دریا شود + قطع نظر از کشف و کرامات
دیگر حضرت تاریخ دان نیز ہستند + **قفا** زدن گردن کشانرا گردن زدنست + وسیلے
خوار الہ دوا لے خارش کردن + قفل بدریا میتوان زد + قفل بر در آسمان زدہ + **قلادہ** بہ گردن سگ
قلم رفتہ را چہ چارہ کند + قلم بخواند دست + قلم بخت من شکستہ سرست + قلم اینجا رسید
و سر بشکست + قلندر ہرچہ گوید دیدہ گوید + قلیہ از مزہ در گذشت + **قمار** و راہ قمار
قناعت توانگر کند مرد را + **قول** مردان جان دارد + **قہر** درویش بجان درویش +
قہر درویش بجان درویش + **قیامت** گرچہ برآید بپا + قیمت بے حکمت نیست + قیمت زعفران چہ داند خر

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

قاضی جی دبلے کیوں ہوئے شہر کے اندیشے سے + قاضی کے گھر کے چوہے بھی سیانے + قاضی کی گنج + قاضی ...

الف ... الف

مجموعۃ الامثال

گھر تو آنے دیگا + قاضی بہتیرا مر رہے پر بندہ نہ ہارا + قاضی کے موسل میں ناڑا + قاضی کی لونڈی مری سارا شہر آیا قاضی ہی کوئی آیا قبر پر قبر میں موتی + قبر کا منہ جھانک کر آئے ہیں قرآن پر قرآن رکھنے کا کیا مضائقہ + قرض کا رُہ مہمانی کی لونڈوں مار دوانی کی + قرض کی کیا ماں مرتی ہی + قسمت کے لکھے کو کوئی میٹ نہیں سکتا + قسم کھانے کے لیے + قصائی بچہ کبھی سچا جو سچا سو کچا + قصبی دلال + قل حجر + قلعی کھل گئی + قندیلیں اور کو ملون پر مُہر + قوت شعور امنزل بڑی + قہر سے او بسا بھی ڈال سی پہلا خزینہ بیست و چہارم در مثلہای حرف کاف مشتمل

	گنجینہ اول در امثال عربیہ	

كَادَ حَجَرُ عَادٍ اَوْ كُلَيْبٌ لِوَائِلٍ + كَادَ الْعَرُوْسُ يَكُوْنُ
گردید حجر عاد و کلیب برای وائل نزدیک ست که عروس شود
مَلِكًا + كَادَ الْفَقْرُ يَكُوْنُ كُفْرًا + كَادَ الْمُتَنَبِّلُ يَكُوْنُ لَبَّا + كَادَ الْفَجِيُّ اَرْجِيَ الْجِنَّةِ
پادشاہ + نزدیک ست که فقر شود کفر + نزدیک ست که نعل پوش شود سوار + کافر چو امید دارتر
مِنْ مُسْلِمٍ شَحِيْحٍ + كَالْاِبْرَةِ تَكْسُوا الْعُرَاةَ وَجِسْمُهَا
از مسلمان بخیل + مانند سوزن که پوشاند برہنه را و حال آنکه بدنش
عُرْيَانٌ + كَالْاَشْقَرِ اِنْ يَتَقَدَّمْ يُنْحَرْ وَاِنْ يَتَاَخَّرْ يُعْقَرْ + كَالْبَارِعِ
برہنه است + مانند شتر سرخ موی اگر پیش شود ذبح کرده شود و اگر پس ماند پی زده شود + مانند فروشنده
اَلْكُبَّةِ بِالْهِبَةِ + كَالْبَاحِثِ عَنِ الشَّفْرَةِ + كَالْبَحْرِ يُغْرِقُ
اسپ عوض جامه کهنه + مانند جوینده از کارد + مانند دریا غرق میکند
كُلَّ مَا اُلْقِيَ فِيْهِ + كَالْبُدْنِ بَارِزَةٌ رُؤُسُهَا فِي الْوَلَايَا + كَالْخَصِيِّ يَفْخَرُ
چیزی را که انداخته شود در آن + مانند بادهای شتر که سرها می آنها در گلیمهاست + مانند خصی که می نازد

بُرْبِ مَوْلَاہُ + کَالشَّاۃِ تَبْحَثُ عَنْ سِکِّیْنٍ جَزَّارٍ + کَالْفَاخِرَۃِ

بہ نیزۂ مالک خود + مانند گوسپند کہ می جوید از کارد قصابان + مانند زن فخر کنندہ

تُحَدِّجُ رَبَّتَهَا + کَالْقَابِضِ عَلَی الْمَاءِ + کَالْکَبْشِ یَحْمِلُ شَفْرَۃً

کہ می بیند مالک خود را + مانند قبضہ کنندہ بر آب + مانند کبش کہ بر میدارد کارد را

وَزِنَادًا + کَالْمَمْهُوْرَۃِ مِنْ مَالِ اَبِيْهَا + کَالْمَمْهُوْرَۃِ اِحْدٰی

و زناد را + مانند زن مهر دادہ شدہ از مال پدر خود + ق ۴۲ مانند زن مهر دادہ شدہ یکی

خَدَمَتَيْهَا + کَالْمُهَدِّرِ فِی الْعُنَّۃِ + کَانَ حِمَارًا فَاسْتَاتَنَ

از دو پا برنجن او + مانند شتر بانگ کنندہ در خطیرہ + ق بود خر نر پس مادہ خر شد

کَانَ لَكَ مِنْ جِرَابِ النُّوْرَۃِ + کَانَ کُرَاعًا فَصَارَ ذِرَاعًا

بود برای تو از انبان آهک + بود پایچہ پس گردید ذراع ق ۱

کَانَتْ وَقْرَۃٌ فِیْ صَخْرَۃٍ + کَاَنَّمَا عَلٰی رُؤُوْسِهِمُ الطَّيْرُ + کَاَنَّهٗ

بود وقرہ در سنگ بزرگ + گویا کہ بر سرهای ایشان پرندہ است + گویا کہ و

بَيْضَۃُ الدِّيْكِ + کَاَنَّهٗ قَاعِدٌ عَلَی الرَّضْفِ + کَاَنَّهٗ قَلَمٌ يَكْتُبُ

تخم مرغ ست + گویا کہ وی نشیندہ است بر یالان + گویا کہ وی قلم ست کہ می نویسد

السَّعَادَۃَ وَهُوَ عُرْيَانٌ + کَانُوْا کَاَمْسِ الذَّاهِبِ + کَبِرَ عَمْرٌو

نیک بختی را و حال آنکہ وی برهنہ است + بودند مانند دی رفتہ + کلان شد عمرو

عَنِ الطَّوْقِ + کَبَرْقِ الْخُلَّبِ + کَتَخَلُّلِ الْفَاصِلِ بَيْنَ الْعَصَا وَ

بسبب طوق + مانند برق بی باران + مانند در میان آمدن فاصل میان چوب

لِحَائِهَا + کَثْرَۃُ الْاِخْتِلَافِ فِیْ شَیْءٍ دَلِيْلُ كِذْبِهٖ + کَثْرَۃُ

و پوست آن + کثرت اختلاف در چیزی نشان دروغ اوست + کثرت

الکواضع علامة النفاق + کثرة الخلاف شقاق + کثرة الآمال

تواضع نشان نفاق است + کثرت خلاف دشمنی است + کثرت امیدها

تقطع اعناق الرجال + کثرة العقاب یوجب البغضاء + کثرة

می‌برد گردنهای مردان + کثرت عقاب موجب میشود دشمنی سخت را + کثرت

الغنم لا یهول القصاب + کثرة الوفاق نفاق + کثیر الحطب

گوسفند بسیار نترساند قصاب را + کثرت موافقت نفاق است + بسیار هیمه

یکفیه قلیل من النار + کثیر النصح یهجم علی کثیر الظنة + کسو

کفایت میکند اورا اندکی از آتش + بسیار پند ناگاه در آید بر بسیار تهمت [illegible]

الدیک + کدودة القز الکذوب + اعظم الخطایا الکذب + الکذبة صباغ

خروس + مانند کرم ابریشم + دروغ بزرگترین گناهانست + [illegible]

الکذوب متهم وان صدق + الکذب یهجنه وضحت حجته [illegible]

بسیار دروغگو تهمت داشته شده است اگرچه راست گوید [illegible]

یعشی ولا یغدی الکراب علی البقر + الکریم اذا وعد

طعام شب میخورد و طعام بامداد نمیخورد + [illegible] + جوانمرد چون وعده کند

اوفی + الکریم المختار من استوی عنده الذهب والاحجار +

ایفا کند + جوانمرد برگزیده کسی است که برابر باشد نزد او زر و سنگها

الکسب حبیب الله + کسدت الیواقیت فی بعض المواقیت

روزی جستن محبوب خداست + ناروان شد یاقوتها در بعضی جایها

الکسل باب من الزندقة + کسیر وعویر وکل غیر خیر

سستی دری است از بی دینی + کسیر است و عویر و هر کور و خر بهتر است

كَطَالِبِ الْقَرْنِ جُدِعَتْ اُذُنَاهُ كَفَاكَ مِنْ عُيُوبِ

مانند جوینده شاخ که بریده شد هر دو گوش او + بس شد ترا از عیبهاے

الدُّنْيَا اَنْ لَا تَبْقَىٰ + كَفَاكَ هَمًّا عِلْمُكَ بِالْمَوْتِ + كَفٌّ مُجْتَثٌّ

دنیا اینکه باقی نمی ماند + بس شد ترا از روے اندوه علم تو بمرگ + یک پنجه تفتیش

خَيْرٌ مِنْ كَنْزِ عِلْمٍ + كَفْتٌ اِلَى وَبِيئَةٍ + كَفَرَسَيْ رِهَانٍ اَلْكُفْرُ

بهترست از گنج علم + شتابی کردن ست سوے وبیه + مانند دو اسپ گرو + کفر

اَشَدُّ مِنَ الْكُفْرِ + كَفَىٰ بِالْمَوْتِ وَاعِظًا + كَفَىٰ بِالشَّيْبِ دَاءً

سخت ترست از کفر + بس شد مرگ از روی پند دهنده + بس شد پیری از روی بیماری

كَفَى الْحَسُوْدَ حَسَدُهُ + كَفَىٰ لِلْحَسُوْدِ حَسَدُهُ + كَلَا جَانِبَيْ

بس شد حاسد را حسد او + بس شد براے حاسد حسد او + هر دو جانب

هَرْشَىٰ لَهُنَّ طَرِيْقٌ + كَلَّا زَعَمْتَ الْعَيْرَ لَا تُقَاتِلُ + اَلْكِلَابُ عَلَى

هرسنگے براے آن زنان راه است + چرا گمان کردی گورخر را که نمی جنگد + سگها را بر

الْبَقَرِ + كَلَامُ الْمُلُوْكِ مُلُوْكُ الْكَلَامِ + كَلَامُ الْمَرْءِ بَيَانُ فَضْلِهِ

گاو دشتی + کلام پادشاهان پادشاهی کلام ست + کلام مرد بیان بزرگی وست

تَرْجُمَانُ عَقْلِهِ + كَلَامُ اللَّيْلِ يَمْحُوْهُ النَّهَارُ + كَلَامُ الْمَجَانِيْنِ

و بیان عقل وست + کلام شب نابود میکند آنرا روز + کلام مجنونان

لَا يُعْتَبَرُ + كَلَامٌ لَيِّنٌ وَظُلْمٌ بَيِّنٌ + كَلَامُ الْعَاقِلِ اَكْثَرُهُ مَالٌ وَ

اعتبار کرده نمیشود + کلام نرم و ستم هویدا + کلام دانا بیشتر او مال ست و

كَلَامُ الْجَاهِلِ اَكْثَرُهُ وَبَالٌ + كَلَامٌ كَالْعَسَلِ وَفِعْلٌ كَالْاَسَلِ

کلام نادان بیشتر او و بال ست + کلام مانند شهد ست و فعل مانند خار درخت

كَلامُكَ كَمالُكَ + اَلكَلامُ مُجِرٌّ اِلَى الكَلامِ + كُلُّ اَزَبٍّ

کلام تو کمال تست + کلام میکشد سوی کلام + هر شتر بسیار موی

نَفُورٌ + كُلُّ امْرِءٍ فِي بَيْتِهِ صَبِيٌّ + كُلُّ امْرِءٍ فِيهِ مَا يُرْمَى اَلْ كُلُّ امْرِءٍ

رمنده است + هر مرد در خانهٔ خود کودکست + هر مرد در ویست چیزیکه انداخته میشود بسبب هر مرد

يُعْرَفُ بِقَوْلِهِ وَيُوصَفُ بِفِعْلِهِ + كُلُّ اَدَاةِ الْخَيْرِ عِنْدَ غَيْرِهِ +

شناخته میشود بسخن خود و وصف کرده میشود به فعل خود + هر وسیلهٔ نیکی نزدیک غیر خود است +

كُلُّ اِنَاءٍ يَتَرَشَّحُ بِمَا فِيهِ + كُلُّ الْحِذَاءِ يَحْتَذِي الْحَافِي الْوَقِعُ

هر آوند میچکد بانچه در ویست + هر کفش نعل میکند دیگی برهنه پا که پای سوده است از سنگ و

كُلُّ النَّاسِ رَاضٍ عَنْ عَقْلِهِ + كُلُّ اَمْرٍ مَرْهُونٌ بِوَقْتِهِ كُلُّ امْرِءٍ

همه مردمان راضی اند از عقل خود + هر کار گرو داشته شده است به وقت خود هر کار

بِالْعَجَلَةِ لَا تَدُومُ اَيَّامُهُ + كَلْبٌ عَسٌّ خَيْرٌ مِنْ كَلْبٍ رَبَضٍ كَلْبٌ

بشتابی همیشه نماند روزهای او + سگی که شب پاسبانی کرد بهترست از سگیکه بزانو نشسته سگ

اَجْوَلُ خَيْرٌ مِنْ اَسَدٍ رَابِضٍ + اَلْكَلْبُ يَنْبَحُ وَالْبَدْرُ يَلُوحُ + كُلُّ جَدِيدٍ

بسیار نافع بهترست از شیر بزانو نشیننده + سگ بسیار آواز کننده است و ماه شب چهاردهم هویدا میشود

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ كُلُّ حَيٍّ تَابِعٌ اَثَرَهُ + كُلُّ ذَاتِ صِدَارٍ خَالَةٌ كُلُّ

هر گروه بانچه نزد اوست شادان اند + هر قبیله پیروی کرد نشان خود را + هر زن صاحب پیراهن خرد خاله است

ذَلِيلٍ مُخْتَالٌ كُلُّ سِرٍّ جَاوَزَ الْاِثْنَيْنِ شَاعَ + كُلُّ شَاةٍ بِرِجْلِهَا

صاحب امن ناز میکند + هر راز که تجاوز کرد دو لب را مشهور شد + هر بز بپای خود

سِقَاطٌ + كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ + كُلُّ شَيْءٍ كُتِبَ عَلَى الْاِنْسَانِ

لغزنده است + هر چیز هلاک شونده است مگر ذات وتعالے + هر چیزی که نوشته شده بر انسان

یَجِدُهُ + کُلُّ شَیْءٍ یَرْجِعُ اِلٰی اَصْلِهٖ + کُلُّ شَیْءٍ اَخْطَاهُ الْاَنْفُ جَلَلٌ

مے یابد آنرا + هر چیز باز میگردد سوی اصل خود + هر چیز

کُلُّ شَیْءٍ یُحِبُّ وَلَدَهٗ حَتَّی الْحُبَارٰی + کُلُّ شَیْءٍ مِنَ الظَّرِیْفِ

هر چیز دوست میدارد بچه خود را تا آنکه حباری ف ۲ هر چیز از ظریف

ظَرِیْفٌ + کُلُّ شَیْءٍ مَهَهٌ مَا خَلَا النِّسَاءَ وَذِکْرَهُنَّ + کُلُّ شَهْرٍ

ظریف ست + هر چیز آسانست جز زنان و ذکر ایشان + هر ماهی که نیست

خَیْرٌ فِیْهِ عَدُّكَ اَیَّامَهُ جُنُوْنٌ + کُلُّ صَیْدٍ فِیْ جَوْفِ الْفَرَا

نیکی دران شمار کردن تو روزهای آن را دیوانگیست + هر شکار در شکم گورخر است ف

کُلُّ ضَبٍّ عِنْدَهٗ مِرْدَاتُهٗ + کُلُّ طَوِیْلٍ اَحْمَقُ + کُلُّ فَحْلٍ

هر سوسمار نزدش سرکشی او ست + هر دراز قد نادان ست + هر نر

یُمْذِیْ وَکُلُّ اُنْثٰی تَقْذِیْ + کُلُّ فَتَاةٍ بِاَبِیْهَا مُعْجَبَةٌ +

مذی مے آرد و هر ماده قذے مے افگند + هر زن جوان به پسر خود خوشنود شونده است

کَلَّفَنِیْ الْاَبْلَقَ الْعَقُوْقَ + کُلُّ قَصِیْرَةٍ فِتْنَةٌ + کُلُّ ذَلِیْلًا

تکلیف داد مرا ابلق عقوق را ف ۹ هر زن کوتاه قد بلاست + بخورانید سے

تَعِشْ کَثِیْرًا + کُلُّ کَلْبٍ بِبَابِهٖ نَبَّاحٌ + کُلُّکُمْ یَطْلُبُ صَیْدًا + کُلٌّ

زندگی کن بیشتر + هر سگ بدروازه خود بسیار آواز کننده است + همه شما میطلبید شکار را + هر یک

مُیَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهٗ + کُلُّ مَنْ عَلَیْهَا فَانٍ + کُلُّ مُدَّعٍ کَذَّابٌ

آسان کرده شده است برای آنچه پیدا کرده شد برای وی + که هر کس بالای زمین است فنا شونده است + هر مدعی بسیار دروغگو

کُلُّ مَخْلُوْقٍ سَیَمُوْتُ + کُلُّ مَرْزُوْقٍ سَیَفُوْتُ + کُلُّ مَکْتُوْبٍ

هر مخلوق نزدیک ست که بمیرد + هر روزی داده شده نزدیک ست که فوت شود + هر نوشته

کائنٌ + کلُّ مصیبةٍ اخطأتک شویٰ + کلُّ من اقام شخص و

شدنی ست + هر مصیبت که خطا کند ترا سهل ست + هرکس که اقامت کرد تنها و رشد شد

کلُّ من زاد نقص + کلُّ نفسٍ ذائقةُ الموت + کلُّ تجارٍ ابل

هرکس که زیاده کرد ناقص گردید + هر جان چشنده مرگ ست + هر رنگ شتر

تجارُها + کلٌّ یعمل علی شاکلته + کلٌّ یحصد ما زرع و یجزیٰ

حسب اوست + ف۳ هرکس عمل میکند بر نیت خود + هرکس درو میکند چیزی را که کشت کرده و داده میشود

ما صنع + کلَّ یومٍ هو فی شأنٍ + کلُّ یومٍ ابن + کلٌّ یجرّ النار الیٰ

آنچه عمل کرد + هر روز وی در حالت ست + هر روز ابن ست + ف هرکس میکشد آتش را بسوی

قرصه + کمال العلم فی العمل + کمال الجود الاعتذار معه + کما

کلیچه خود + کمال علم در عمل ست + کمال سخاوت اعتذار ست با وی + چنانکه

یزرع یحصد + کما تدین تدان + کمستبضع تمرٍ الی هجر + کمعلمة

کشت میکند درو میکند + چنانکه میکنی پاداش داده میشوی + مانند بضاعت کننده خرما به هجر + مانند زن تعلیم

امها البضاع + کم من مؤمنٍ فی قباءٍ وکم من کافرٍ فی عباءٍ + کم

که مقصودش جماع ست + بسیار از مومن در قبا ست و بسیار از کافر در گلیم ست + بسیار

من فئةٍ قلیلةٍ غلبت فئةً کثیرةً باذن الله + کندمانی

از گروه اندک غالب شود گروه کثیر را به پروانگی خدا + مانند دو همنشین

جذیمة + کن عصامیا ولا تکن عظامیا + کن لینا ولا تکن عبو

جذیمه + باش عصامی ف۹ و مباش عظامی ف۱۰ باش نرمی کننده و مباش تن

کن هلالا ولا تبال ما صنعت + کن یهودیا ولا تلعب بالتوراة

شو ماه نو و باک مدار آنچه عمل کردی + شو یهودی و بازی مکن به توریت +

الکوفی لا یوفی کیف توفی ظفر ما انت راکبه

کوفی ایفا نمیکند + چگونه نگاهدارے پشت آنرا که تو سوار او هستی

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

کار استاد را استاد دگرست + کار نیکو کردن از پر کردن است کارها نیکو شود لیکن بصبر

کار ما نیست کار استاد ست + کار یکه نکو نشد نکو شد کرد نند + کار یکه نه کار تست مکن

کار یکه بعقل در نیاید دیوانگی در او بیاید + کار را کار فرما میکند + کار یک یک گرز خوشت

کار امروز بر فردا نباید گذاشت + کار بچه خام و عقل غلام کم + کار ما را کار فرما آید تا بی میدهد

کارد باستخوان رسیده + کارد دستهٔ خود را نمی برد + کاسه از آتش گرم تر + کاسه لولیا

کاسهٔ همسایه دو پا دارد + کاشمیری بی پیری + کافر همه را بکیش خود پندارد + کالائی بد بریش

خاوند + کاه در کاهدان نمیماند + کاه کهنه بباد میدهد + کاهی بخور و راهی برو + کابل را یک

کار فرما و صد بنده + کبوتر با کبوتر باز با باز + کند همجنس با همجنس پرواز + کجا گیرد

هر سیه جا روغن + کجا بنگاله کجا نوربائی + کج دارو مریز + کج نشین و راست گو + کرده خود

را آید پیش + کردی و مردی + کرم بکفم به که کلنگ بهوا + کرم که مصحف خورد از و بالش چه غم

کرم ما نه سر گردانیست + کرم نما و فرود آکه خانه خانهٔ تست + کریمان دست میدارند مهمان

طفیلی را + کریم را صد دینار خرج میشود و بخیل را هزار + کس چه داند که پس پرده که خوبست

و که زشت + کس نگوید که دوغ من ترش ست + کس نخارد پشت من جز ناخن انگشت من

کس نیاید بزیر سایهٔ بوم + ور هما از جهان شود معدوم + کس نیاید بخانهٔ درویش + که خراج

زمین و باغ بده + کس نیاموخت علم تیر از من + که مرا عاقبت نشانه نکرد + کسے داند

که راشتر میچراند + کسے کجاست که او دامنی میالود دست + کسے که جامه ندارد دامن کجا آرد

دو قرینه نگاه داشتن و حفظ نمودن ۱۲ منتهی الارب

خزینة الامثال

کسی کو ندارد نشان پدر + تو بیگانه خوان و مخوانش پسر + کعبتین فلک به روشش مهره
بر همه چیند + کفچه زدی کفچه زدی حلوا گو + کفش دوز چرم آلوده خاید و لقمهٔ پاک خورد +
کفن دزد دیشب از مرده تر شده و روز از زندگان بد + کلان ما که تو باشی چه عقل ما باشد + کلاه احمد
بر سر محمود می نهد + کلاغ بهر دو یا دام موافق + کلاغی تک کبک در گوش کرد + تک خویشتن
هم فراموش کرد + کلند چاه کن را آب دادن حاجت نیست + کلوخ انداز را پاداش سنگ است
کمان چون تن بکشیدن دهد گشاده شود + کمتر بخور و نوکری بگیر + کم خرج و بالانشین + کم خور
جان من است + کمی ما و کرم شما + کند هر چه خواهد بر وی حکم نیست + کوتاه خردمند از نادان
بلند + کودکی کو بعقل پیر بود + نزد اهل خرد کبیر بود + کور دن نظر بازی + کور چه خواهد دو چشم
کور بجا خود بیناست + کور احتیاج چراغ ندارد + کور را به تماشای گلستان چه کار + کوری
به از نادانی + کوزه گر در کوزهٔ شکسته آب میخورد + کوزه همیشه از چاه درست بر نمی آید + کوزهٔ نو دو روز
آب را سرد دارد + کوشش چه سود چون نکند بخت یاوری + کوشش بیفایده است وسمه
بر ابروی کور + کوفته را نان جوین کوفته است + کوه هر چند بلند است راه بر سر دارد + کوه کندن
و کاه بر آوردن + کوه و کاه پیش او یکی است + که انتها است در تاخیر و طالب را زیان دارد + که
بار محنت خود به زبار منت خلق + که تا دامنش فشانی ... دید + که حلوا چو یکبار خوردند بس + کسی احمد خود
خود روشن شده پروری اند + گندم کم از کبود نیست + که زر زر کشد در جهان گنج گنج + کرد
که نیافت + که کام بخشی و را بهانه بسیار است + که گنبد هر چه گوئی گویدت باز + که محرم بیک
نقطه مجرم شود + که مردان نیندیشد از نشیب و فراز + که هر کجا شکرستان بود مگس باشد
که هر کس بی هنر افتد نظر به عیب کند + که هیچ کس ندبرد رخت به بر سنگ که بخنی بود هر تا خود
که آمدی و کی پیر شدی + کیک شلوار دارد کیمیا گر بغصه مرد و رنج ابله اندر خرابه یافته گنج

گنجینه سوم در امثال هندیه

کاٹے بارہ نام تلوار کا لڑے سپاہی نام سردار کا + کاٹو گوڑ و ہم دوڑا آتے ہیں + کاٹھ کی
ہانڈی بار بار نہیں چڑھتی + کاٹھ کا اُلو + کاجل سب کوئی دے پر جیتوں بھانت بھانت
کاجل ندیا سر کو بیا دلبا نا + کاسا بھر کھانا عصا بھر چلنا + کاغذ کی ناؤ آج نہ ڈوبی کل
ڈوبی + کاغذ کے گھوڑے دوڑتے ہیں + کاکا کہہ سانا + کاکی بھینسی بھتیجی کی توند
کاگا رول + کالا بادل ڈراونی دھولا برسنے + کالے کے آگے چراغ نہیں جلتا + کالی سنی ایک آجا
ہی کالے سر کا ایک نہیں چھوڑا + کالی کو سون + کالی ہانڈی بھیجی کالک کی کوٹھری میں جو جائیگا
او سیکا لگے گا + کالا منہ نیلے ہاتھ پاؤں + کالا منہ کر جگ دکھلا وے تب لالن کی لالی
پاوے + کالا منہ کریل کے دانت + کال کا مارا + کال جواری + کام کا نہ کاج کا بیر
اناج کا + کام چور نوالے حاضر + کام اپنا ہی کام ہے + کام پیارا ہے چام نہیں پیارا + کانے
چوٹ کنونڈھی بہنیٹ + کانی بنیے گوڑ دیتا وہ تیری سہانے بول + کانی کی ایک رگ سوا
ہوتی ہے + کانی کو کانا پیارا + کانی کون سر ہی کانی کا ہیان + کانی اپنا ٹینٹ نہ نہاسے
اوروں کی پھلی دیکھتی پھرے + کانا ہتوا اور بد ہو نفر + کانا درخی کانا موکو بہا نہیں اور کانی
سہانے نہیں کان آنچ جون نہیں چلتی + کانوں میں تیل ڈالے بیٹھے ہیں + کان لیے چلے جاو +
کان کھل گئے + کانٹے پیر کی دشمن + مٹھے پیر کی بھنبھیری + کانٹو بوے ببول کے آم کہاں سے
گھر کا بس ہو تو آنا جائے کب معنے کب کپڑے پہنے + کبھی ناؤ گاڑی پر کبھی گاڑی
ناؤ پر + کبھی کے دن بڑے ہیں اور کبھی کی رات بڑی + کبھی تو سو ہا چونڑی اور کبھی دمیلے بنلات
کپڑا بہنی جگ بھاتا کھانا کھایا من بھاتا + کپتا بہو بولی کا نہ وہ گھر کا نہ گھاٹ کا + کتے
کتا چوک چڑہا تو چکی چاٹنے جاے + کتا پائے تو سواسن کھائے نہیں تو دیا ہی چاٹ رہ جا
کتا بھی بیٹھتا ہے تو دم ہلا کر بیٹھتا ہے + کتے کا گوہ نہ لیپنے کا نہ پوتنے کا + کتے کا مغز کھایا ہے
کتے تیرا منہ نہیں تیرے سائیں کا منہ ہے + کتے کو گھی نہیں پچتا + کتے کی پسلی مگر کی تھی

ڈُم بارہ برس مین مین گاڑی پر پہر بہی ٹیڑہی کی ٹیڑہی کیتا چورون مل گئی بہراوے سو کون کیتا کے چہنالے مین ہنسی مین گئی پریون لی گا کاہو کا سیکہے گا ناؤ کا گیری کہان سے بہلا گیرے بچا گہر کو آئی گیری کی ہوا بنک بہنین گئی بچی شیشی مت پتھر دا اور حسینین بیشکی بالے پن کی عاشقی گلی پڑی زنجیر کچی ہنڈی دسترخان کا ضرر کچہ آنسو سے چہپتی ہین کچہ سینت کی ہی خبر ہی کچہ تم سمجہی کچہ ہم سمجہی کچہ تو دال مین کالا کالا ہی کچہ تو خلل ہی کہ جس سے یہ خلل ہی کچہ کہو ہی کی سیکہتے ہین کچہ گیہون کیلی کچہ جانتی ڈہیلی کچہ لیتی ہو کہا اپنا کام کیا ہی سیکہہ دیتی ہو کہا یہ شرارت ہند بکہ نہین آتی کچہ چہر گئی اور بلی ہوا کرتا استاد ہکرتا شاگرد کرتب سے بڑہیا کر تو ڈر نکر تو خدا کی غضب سے ڈر رسیلوا کہا میوہ کرگا چہوڑ تماشے جانا حق جو جولاہا کہا ئی کرم کا ہنا کہیتی کرے بدہیا مر جا کہ بچہ پڑے کرم کے بلیا پکائی کہیر ہو گیا دلیا کرم کسان کسو جن بانی اور کری سو اپن جانی کری داڑہی والا پکڑا جا سو چہوٹ والا کربال مین غلیلا لگا کرہی پیٹ کیون کہیت آجنواے منڈی کہا کڑہی مین کوتلا کس نے پرتیا پانی کس باغ کی مولی ہو کسیکا ہاتہ چلے کسیکی بان چلی کسیکو تو نین دکہائی دیتا ہی کسیکو آرسی مین کسیکو بیگن بہایا اور کسیکو نیت گگڑی کے چور کو گردن نہین مارتے کلسا ابڑا آفت ہی کل کا لیا دیو بہا آج کا لیا دیکہو آئی کل کس نے دیکہی ہی کلنک کا ٹیکا کلوار کی گاڑی اور قصائی کی بچہاڑے کلی کہلی جاتی ہی کماوین خانخانان اوڑائین فہیم کما تو پوت کلیجے مین کمبخت گئی ہاٹ تنہلی ترازو نہ ملی باٹ کمر مین توشہ تو راہ کا بہروسا کنہہ سنو جو بات میرا دہن سہاگن نا دون کنڈن کو جاون کہ بیڑن کو کنواں بیچا ہی کنوئی کا پانی نہین بیچا کنوئی کی مٹی کنوئی ہی کو لگتی ہی کنوئی جہکاتی ہین کنوئین مین بہنگ پڑی ہی کنوون مین بانس ڈلوائے کوار جارہی کا دوار کوار کا ساجہالا آیا برسا چلا گیا کوا ہنس کی چال سیکہتا تہا اپنی بہی چال

بھول گیا + کوّا ناک لے گیا ناک کو نہیں ٹٹولتا کوّے کے پیچھے دوڑے جاتے ہیں + کوتہ گردن تنگ
پیشانی حرامزادگی کی یہی نشانی + کوٹھی دھوتے کیچ ہاتھ لگی + کوٹھے کٹھلے کو ہاتھ نہ لگاؤ گھر بار تمہارا ہے
کودون دیکر پڑھے ہیں کوڑھی نہیں گا نہنہ میں اور باقی پوری کی سیر + کوڑی کے واسطے مسجد کا ڈھانا
کوڑا اور ڈھیٹ کوڑھ میں کھاج + کوڑھی کی جوں نہیں ہوتی + کوس چلے بابا پیاسے + کوسنے چھینکیں
ایسے مریں کو کہہ کہ آنچ سہی جاتی ہے پیڑو کی آنچ نہیں سہی جاتی + کوئلی کا گھر جلی قلندر کینڈا مانگیں
کونڈھا کاڑھی ہوتی ہے + کون سر روزانا لیوے ہو سمجھنا کا + کون سا بھلا آدمی ہے جو اپنے گھر دال
روٹی نہیں کھاتا + کہ انسان درخت سے جسکو ہوا نہیں لگی + کونڈھی سے بچا رہا اوس پار + کوے کے
کوسے ڈھور نہیں مرتے + کووکا کو کلیا کی کو و کیسے کلیا ہے + اوٹکو نکی دلالی میں ہاتھ کالے + کوئل
بولی سہ بہی کو + کوئلے کٹی کی جورو + کوئی تو لون کم کوئی تو لون کم + کوئی کیسکی قبر میں نہیں
جانیکا + کوئی کی گانڑ میں انار کی کلی + کوہی نے دیا ٹکرا تو میر آگیا بھکر + **کہان** رام رام
کہان ٹیں ٹیں + کہان راجہ بھوج کہان گنگا تیلی + کہان چھیون چیونٹی کا بل نہیں ملتا کہو
تو مان رہی جائے کہون تو باپ کتا کھائے + کہیں اوسون پیاس بجھتی ہے + کہیں تل دنے سرکی
جگہہ نہیں + کیا اگیا شتر شاد کیا سلیم شاہ + کیا درزی کا کوچ اور کیا مقام + کیا پدڑی
اور کیا پدڑی کا بلیو + کیا ننگی نہائیگی اور کیا نچوڑیگی + کیا جاگنے سے گنوار گھنگھرو کا یار + کیا شامت جھپٹنے
پڑ جائیں + کیا چوڑیاں پھوٹ جائیں گی + کیا پاؤں میں مہندی لگی ہے + کیا منہ میں گھنگنیاں
بھری ہیں + کیا کلھیا میں گڑ پھوٹا ہے + کیا بھجری راہ مارتے ہیں + کیا دن جاتے دیکھو + کیا آگ لینے آئی تھے
کیا منہ سے پھول جھڑتے ہیں + کیا منہ پر پھٹکار برستی ہے + کیا ہی مٹی پکڑی ہے + کیا کابل میں گدھے
نہیں ہوتے + کیا کام کیا دل نے دیوانے کو کیا کہیے + کیا برکر نجانا ہی ہوتی تو گر کھلاتی + کیوں گلا گھونٹتے
گھسیٹے ہو + کیوں بہشت میں لاتیں مارتے ہو + کیوں چبا چبا کر باتیں کرتے ہو + کیوں آنکھوں میں خاک ڈالتے ہو

گنجینہ چہارم در امثال حرف کہا

کھا مغل کی طاہری اب کہان جائیگی باہری + کھانا بینا گانٹھہ کا نہی سلام علیک کھانا وہان کھاؤ تو ہاتھہ یہان دہوؤ + کھانیکی دانت اور ہین دکھانیکی اور + کھانیکو نہ ملی کھلی نام کو بخت بلی کھانیکو اودم سو و باد کو پہ دو + کھانیکو اونٹ کمانیکو مجنون + کھاؤ پان اور ٹکر یکو حیران + کھاوے بکری کی طرح سوکھے لکڑی کی طرح + کھاے لڑوے دکھاے گیہون سینکہ + کھاے کا منہہ نہاے کے بال نہین چھپتے + کھایا پیا کہا گنوایا + کھاے نہ کھلا خالا دیدون گرپائے + کھائین ہین گھر اپنے اور رہین خضر کی پاس + کہامین کسیکا کھائین کسیکا + کھایا پڑی کہ مایا + کھتری سو گوا انشیورنکی

کھری مزدوری چوکھا کام + کھری سو ٹا اوسی شکل ٹوٹا + کھری کھی رہائی پر تو نہین سوکھ کھڑا کھیل کھلا + کھڑی شکار ایک ہی ہے + کھلا ایسکا نام نہین ولائیکا نام کھوائے دین اور بھی بھاتین + کھول سینہ + کھیت سے کستنی + کھیت کمائین اور سپر دی جائین کھیتی خصم سیتی + کہیا اور کی + جیکی کھیل کمانے مرغی کا اوراُی لگا یا + کھیکو نہ کمان سنون نہ پٹھان + ختم شد + نسبت پنجم در مثلہای حرف کاف فارسی تمام شد گنجینہ

گنجینہ اول در امثال فارسیہ

گاو تنہا خورست گاو زال + شیر ایوان نوشیروان + گاہ باشد کہ کودکی نادان بغلط بر ہدف زند تیرے + گدا اگر ہمہ عالم بدو دہند گدا است + گدائی بگدار حمت بخدا + گذشت آنچہ گذشت + گذشتہ را صلوات + گر آب چاہ نصرانی پاک ست جہودی مردہ میشویم چہ باک ست + گر بدولت برسی مست نگردی + گربہ کشتن روز اول + گربہ برا خاموش نمیگیرد + گربہ شیر نمیخورد + گربہ مسکین اگر پر داشتے تخم گنجشک از جہان برداشتے + گرت از دست بر آید دہنی شیرین کن + گر تو ابلیس نہ چشم چپ کور چرا است + گرچہ کس بے اجل نخواہد مرد + تو مرو در دہان اژدہا + گر در یمنی با منی پیش منی + در پیش منی و بی منی در یمنی + گرد نام پدر چہ میگردی + پدر خویشتن باش

اگر مردی + گرز گله توتیای چشم گرگ + گردن شتر کمانیست که برای قربانی ساخته اند + گردن بی طمع
بلند بود + گرگ گوسفند نما + گرگ باران دیده + گرگ را از یوسف علیه السلام جز بسر خوردنی هم دروغ
حاصل نشود + گرگ و میش با هم آب میخورد + گر گزندت رسد ز خلق مرنج + که نه راحت رسد ز خلق
نه رنج + گر ننویسی قلمی می تراش گر نبودی چوب فرمان بردی گاو خر + گر نه بیند بروز شپره چشم
چشمهٔ آفتاب را چه گناه + گرد سر با دمیزند + گریه بوقت به از خنده بیوقت + گریه گوزن به از خنده شیر
گریه را هم دل خوشی باید + گزری بگوزی نمی ارزد + گستاخی به از نافرمانی + گفتن همین
بس است که اسپ من ابلق است + گفته گفته من شدم بسیار گو + از شما یک تن نشد اسرار جو +
گل بود به سبزه نیز آراسته شد + گل بی پوست + گل در ریسمان گره زدن + سلک گل کاغذی بوی ندارد
گل کاغذی را شبنم چه کار + گل نم دیده را آبی تمام است + گله از دوستان خوش + گله از دوستان
عیب است + گلیم بخت کسی را که بافتند سیاه + به آب زمزم و کوثر سپید نتوان کرد + گناه
کنند گاوان ریش ده دهقانان + گناهی سیکی باری گیره + گناهیکه بکفاره نزدیکست گناه
نتوان گفت + گواه عاشق صادق در آستین باشد + گور جدا خانه جدا + گوز بریش و عکوه
گوز بزده عود مسوز + گوساله برو منیج میجهد + گوساله بزور کار گاوی گردد + گوساله آهن شد گاو
گوساله تا پیر شد و عقل نیافت + گوشت خر دندان سگ + گوشت هر چند لاغر است آبروی ناخن نیست
گوشت خوابی دیدگان قصاب + گوش نزده اثری دارد + گوش نامحرم نباشد جای پیغام سروش
گوه میخورد و انگشت میلیسید + گوه میخورد و از بو میترسد + گوهر کان بیقیمت دربار ارزد + قیمت گوهرم مشکل

گنجینهٔ دوم در مثلهای هندی

گاڑی دیکھہ پاؤن بہولے + گال والا جیتا مال والا ہارا + گانا رونا کسکو نہیں آتا + گانا بجانا
پاد پاد کے رجھانا + گاؤ بجاؤ کوڑی بناؤ + گاڈنگی کنو بیوہونہ چکنا پیٹ میں ہیلی + گاؤن

گنڈیا کمہار مہتوں + گاؤن کا جوگی ان گاؤن کا سدہ + گاؤن بجھا گھیا لاگے + گائی کو اپنے
سینگ بھاری نہیں ہین + گانہ آوے بجوہ لاگ گیٹا کہلا بٹیا پارس گدڑیسی
بی بی آئین شیخ جی کنارے ہوگئ + گرہا ڑسی مرغی کی کان ٹوٹے + گدہی کو کہین
گھوڑی ہوئی ہین + گدہی کا کیت کہایا پاپ نہ پن + گدہی کو خشکہ + گدہی کو پوری و حلوا + گدہی
کو زعفران دی وسنی کہا میری آنکہہ پہوڑی + گدہو نسی ہل چلین تو بیل کا ہیکو بسا ہین گدہی
جوانی مین بہلی معلوم دیتی ہی + گدڑ گی گذران کیا جو شر کیا مید نہ گرا یا تو کا کاہیکو سر لو
گرجا سو برسا کیا + گریہ یا سر عقل + گرگٹ کی دوڑ بہی تلک + گرو جی چیلی بستی ہین
بہو مر سینگے آپہی چلی جاوینگے + گرو گوڑ ہی رہا چیلا شکر ہو گیا + گرہ مین کوڑی نہین بازار کی سیر
گرہ کا دیجیی پر عقل نہ دیجیی + گلہری پیڑ تو نہین لگتی + گنجی کبوتری اور محل مین ڈیرا
گنجے ہمارے گو کہرو کا انڈوا + گندی ہو کے گندہ شوربا + گنگی کا جینا تہوڑے دن بہلا لگا
کس کی کہندی ہی + گنگا کی نہرکی ورنہ وادیو کی مینہ + گنوار گون کا یار + گنی لی نایا شوربا
گود کا چہوڑ پیٹ کی آس + گود کا کہلایا گود مین نہین ہتا + گود کیا جو بن چنکی چنکی جانے
گور کہا بین گا کہلو منہ پیر بہر + گور کہا مین پوتے یا جہید کرنے کو + چرا دلو باپ تل چرا دو تو پا
گو بہر رنہیا نہ لگے کانہ تہو کنے کا + گوشت ناخن ہو نہ جدا + گولا بارود کہین جاے
طلب لینے سے کام + گونے آتے برت بہہ کو آگی + گاسن گوہ نہ چہی چہی گود مین گوہ کی کا گوہ
گوہ مین کوڑی گری تو دانتو نسی اوٹھالین + گوہ کا پوت غسا در + گوہ کا کیڑا گوہ ہی مین رہے
گیدڑ بہبکی + گیدڑ کمین وہی گرم سے ... ایک کم تیس

گنجینہ سوم در امثال حرف گہا

گہاس مین گیا سانپ نہین پہرتا + گہانی کی بیری تو تکی تری گہٹتی ہی بیٹ ہی

کو نیوتین گہر آئے ناگ نپوجا بانبی پوجن جائے + گہر آئے کتے کو نہین مارتے + گہر آیا بیری گلے دیے + گہر بار کے پوت بہتار کی + گہر بار تمہار اکوٹہی کہلے کو ناتہ نہ لگاؤ + گہر تنگ بہو زبر جنگ + گہر جہوڑ خصیر اقائم گہر سکہہ تو باہر چین + گہر سی مین آئی سندیسا تو دی + گہر سیٹہ باہر بہلا + گہر کاج بہو کناٹن کو + گہر کاج بہو بیلون + گہر کے پیر ذنکو تیل کا ملیدہ + گہر کے جالے لیتے پہرتے ہین + گہر کی مرغی دال برابر + گہر کی مرغی دال برابر + گہر کی بی بی باندہتی + گہر گنتون جو گا + گہر کی نکی اور باہی سالگ + گہر کی جاری بن گئی بن مین لاگی آگ + بن بچار اکیا کرے جو کر مون کی آگ + گہر کا جوگی جوگیا باہر کا جوگی سدہ + گہر کا بہیدی لنکا ڈہائے + گہر کر گہر کر ستر بلا سر پر + گہر کہودی اینٹ بہت + گہر گوڑ تو باہر محاکے + گہر گہر شیاری چڑہی + گہر گہر ایک ہی لیکہا + گہر گہریت کیچہے تو گاؤن گاؤن تو بیچہے + گہر گہوڑ + گہر گہوڑا نخاس مول + گہر مین پکتی چھوڑ اور باہر کہین سبلے + گہر مین نہین تاگا البیلا مانگے باگا + گہر مین بہونی بہانگ نہین گہر نہ بار میان محلے دار + گہر نہ در رودوا رہی جرا + گہڑی گہر جلے سات گہڑی بہدرہ + گہڑی مین گہڑیال + گہڑی مین تولہ گہڑی مین ماشہ گہڑی دو مین مرگیا باجی گئی + گہن لگ گیا + گہوری برسائے بی نہین قناتو نکا ڈول باندہین + گہوڑی کی دم بڑہی گی تو اپنی ہی مکہی ہلائیگا + گہوڑی بیچ کر سوئے ہین + گہونگہ ہین پکا یا سیپی مین کہایا + گہی سنواری سالنا اور بڑی بہو کا ناؤن + گہی کر کیر سے جا لگا ہی گہی کہان گیا کہچڑی مین + خزینہ بست و ششم در مثلہای حرف لام مشتملبرسہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

لا اٰتِیکَ مَا اَطَّتِ الْاِبِلُ + لا اٰتِیکَ اَلُوَّۃَ بْنِ ھُبَیْرَۃَ + لا اٰتِیکَ ھُبَیْرَۃ بْنِ سَعْدٍ + لا اٰتِیکَ اَوْ یَؤُوبَ الْقَارِظُ الْعَنَزِیُّ + لا اٰتِیکَ مِعْزَی

الفقر + لا اسراف فی الخیر + لا اصل له ولا فصل + لا اعرس الایادی

فقر + نیست اسراف در نیکی + نیست هیچ مر او را و نه شاخ + بی نشانم درخت نعمتها را

فی ارض الاعادی + لا افعله ما ارزمت ام حائل + لا افعل ذاک

در زمین دشمنان + نکنم آنرا تا وقتیکه نالکند مادر بچه نوزاده + نکنم آنرا

ما حنت النیب + لا ایمان لمن لا مروة له + لا بد للمصدور ان

تا وقتیکه ناله کند ماده شتر کلان سال + نیست ایمان کامل کسیکه نیست مروت مر او را + ناچار است ای مصدور اینکه

ینفث + لا بد للجواد من کبوة + لا یس جلد النمل + لا تقنطوا من رحمة

بدمد + هر دو ست بر اسپ از باز ایستادن + پوشنده پوست مورچه + ناامید مشوید از رحمت

الله + لا تتحرک ذرة الا باذن الله + لا تضع سرک عند من

خدا + حرکت نمیکند ذره مگر بحکم خدا + منه راز خود را نزد دیگ کسیکه

لا سر له عندک + لا تأمن الهرة عن اللحم والکلب عن العظم

نیست راز برای او نزد تو + امین مپندار گربه را از گوشت و سگ را از استخوان

لا تزر وازرة وزر اخری + لا تکن ان تعب فتتعب + لا تکن

نمی بردارد بردارنده بار دیگری + مشو اشعب پس مانده شوی + مشو

حلوا فتسترط ولا مرا فتعق + لا تشرع الیه العصا ولا یتنبه له الحصا

شیرین پس خورده شوی و تلخ پس قی کرده شوی + دهن زده نمیشود برای او عصا و تنبیه کرده نمیشود برای او سنگریزه

لا تقل فی غیر تفکر ولا تعمل بغیر تدبیر + لا تنطق حوا

مگو بدون فکر کردن و عمل مکن بدون تدبیر + میفکنید

الدر فی افواه الکلاب + لا تأمن من الاحمق وبیده السیف

مروارید ها را در دهنهای سگها + بی بیم مشو از احمق و حال آنکه در دستش شمشیر

لا تأكل خبزك على مائدة غيرك + لا تلد الحية الا حية + لا تعمل
مخور نان خود را بر آنچه ناپسند کند غیر تو + نمی زاید مار مگر مار را + عمل مکن

عملا في السر تستحيي ان يذكر في العلانية + لا تعظيني و تعظعظي
عملی را در نهان که شرم داری اینکه ذکر کرده شود در آشکارا + وصیت مکن مرا و وصیت کن ذات خود

لا تنقش الشوكة بالشوكة فان ضلعها معها + لا تنبت البقلة الا
نقش مکن خار را بخار بیخ تحقیق میلانش با اوست + نمی روید تره را مگر

الحقلة + لا تكنه او تكن النجوم + لا تدخل بين العصا ولحائها
زمین خوب و مثمر او را تا اینکه شمار کنی ستاره ها را + داخل مشو میان عصا و پوستش

لا تعدم الحسناء ذاما + لا تهرف بما لا تعرف + لا تجر جروا
نیست معدوم نمیکند زن خوب صورت عیب را + بسیار ستایش مکن با آنچه نمیشناسی + بچه مگیر بچه سگ را

من كلب سوء + لا تدع كلبك ينهب الناس + لا تزن ولا تتصدق
از سگ بد + مگذار سگ خود را که یا بخته مردم خواهد گرفت + زنا مکن و صدقه مده

لا تصحب من لا يرى لك من الحق مثل ما ترى له + لا تلقه
مصاحبت مکن کسی را که نمی بیند برای تو از حق مانند آنچه می بینی برای او + مکش

بابا يعنيك سده ولا ترم سهما يعجز عنك رده + لا جديد لمن
دری را که عاجز کند ترا بند کردنش و میفکن تیری را که عاجز کند ترا بازداردنش + نیست نو برای کسیکه

لا خلق له + لا جديد لمن لا يلبس الخلق + لا حرمة للفاسق
نیست کهنه برای او + نیست نو برای کسیکه نمی پوشد کهنه را + نیست بزرگی برای فاسق

لا حرك تقيت ولا ماءك ابقيت + لا خنى يرجى نشيط من
نه گرمی خود را نگاهداری و نه آب خود را باقی داشتی + نه تا اینکه بازگردد نشیط از

مروة + لا حیاء لحریص + لا خیر فی عبید + لا خیر لمن لا یضیف

مروه + نیست شرم برای حریص + نیست نیکی در بنده ها + نیست نیکی برای کسی که مهمانی نمیکند

لا خیر فی الاسراف + لا خیر فی رای المنفرد + لا خیر

نیست نیکی در اسراف + نیست نیکی در فکر تنها + نیست نیکی

فی کف غیر بنان + لا خیر فی رزمة لا درة فیها + لا دین لمن لا

در پنجه جز سرهای انگشتان + نیست نیکی در آواز ماده شتر که نیست شیر در آن + نیست دین برای کسیکه

امانة له + لا رد ولا کد + لا راحة للملوک + لا راحة للحسود +

امانت مر او را + نه باز گردانیدن و نه کوشش کردن + نیست آرام برای پادشاهان + نیست آسایش برای حاسد

لا رهبانیة فی الاسلام + لا رای الا بالمشورة + لا رای لمن

نیست رهبانیت در اسلام + ف نیست عقل مگر بمشوره + نیست عقل مر کسی را

لا یطاع + لا سرور الا مع الامن + لا صواب مع ترک المشورة +

که اطاعت کرده نشود + نیست خوشی مگر با امن + نیست صواب با گذاشتن مشوره +

لا طلب بعد وجود البغیة + لا طاعة لمخلوق فی معصیة الخالق

نیست طلب بعد موجود شدن مطلب + نیست فرمان برداری مخلوق در نافرمانی خالق

لا عصمة الا بتوفیق الله + لا عدل الا بالسیاسة + لا عمی

نیست عصمت مگر بتوفیق خدا + نیست انصاف مگر بسیاست + نیست نابینائی

ولا شلل + لا غنی لمن لا فضل له + لا غم للقانع + لا فی العیر ولا

و نیست تباهی دست + ف نیست توانگری مر کسی را که نیست بخشش او + نیست اندوه برای قناعت کننده + و نه در شتر و نه

فی النفیر + لا فقر للعاقل + لا قذف للفاحش + لا قرب مع العداوة

در نفیر + نیست درویشی برای دانا + نیست قذف برای فاحش + نیست نزدیکی با دشمنی

وَلَا بُعْدَ مَعَ الْمَحَبَّةِ + لَا فُوهَا أَرْضَيْتَ وَلَا صَيْدَهَا أَحْرَزْتَ +

و نه دوری با دوستی + نه گروه آنرا خوشنود کردی و نه شکار آنرا نگاه داشتی

لَا كَرَامَةَ لِلْكَاذِبِ + لَا كُلُّ سَوْدَاءَ تَمْرَةٌ وَلَا كُلُّ بَيْضَاءَ شَحْمَةٌ +

نیست بزرگی برای دروغگو + نه هر سیاه خرماست و نه هر سپید پیه است +

لَا لَذَّةَ إِلَّا مَعَ الْعَافِيَةِ + لَأُلْحِقَنَّ حَوَاقِنَكَ بِذَوَاقِنِكَ لِأَمْرٍ

نیست لذت مگر با عافیت + هر آینه خواهم رسانید حاقنه های ترا به ذاقنه های تو برای کدام امر

مَا يَسُودُ + لَا مُلْكَ إِلَّا بِالْعَدْلِ + لَا مُلْكَ إِلَّا بِالرِّجَالِ وَلَا رِجَالَ

مهتر میشود + نیست ملک مگر با انصاف + نیست ملک مگر بمردان و نیستند مردان

إِلَّا بِالْمَالِ + لَا خَفَاءَ بَعْدَ بُؤْسٍ + لَا مَاءَكِ أَبْقَيْتِ وَلَا دَرَنَكِ

مگر بمال + نیست پنهان شدن بعد سختی + نه آب خود را باقی داشتی و نه چرک خود را

أَنْقَيْتِ + لَا مَالَ إِلَّا مَا أَخْرَجَتْهُ الْعِيَابُ + لَا مَنْزِلَ خَيْرٌ مِنَ الْبَيْتِ

پاک کردی + نیست مال مگر آنچه فراهم کرد آنرا [illegible] + نیست جایی بهتر از خانه +

لَا طَيْرَ تَحْتَ فَلَكٍ إِلَّا فِي فَلَاكٍ + لَا وَفَاءَ لِلْمَرْأَةِ +

نیست مانند مرا و را زیر فلک فلکها + نیست وفا برای زن

لَا يَأْكُلُ الْعَسَلَ إِلَّا مَنْ يَصْبِرُ عَلَى إِبْرَةِ النَّحْلِ + لَا يُؤَخَّرُ عَمَلُ

نخورد شهد را مگر هر که صبر کرد بر سوزن مگس شهد + تاخیر کرده نمیشود کار

الْيَوْمِ لِغَدٍ + لَا يَتَرَاجَعُ الْعَنْكَبُوتُ مِنْ أَكْلِ الذُّبَابِ +

امروز برای فردا + باز نگردد عنکبوت از خوردن مگس +

لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ + لَا مَخْبَأَ لِعِطْرٍ بَعْدَ عَرُوسٍ

ظاهر نمیکند قیامت را برای وقتش مگر او + [illegible] دست داشته نمیشود عطر بعد عروس +

لا تجعلوا عطایاکم إلا مطایاکم + لا یحسن التعریض إلا ثلبا + لا تحلو المر

مکن بر داری بخششهای شمارا مگر سواریهای شما + خوب نمیشود تعریض مگر سرزنش + خالی نمیشود مرد

من ملاذ یمدح و عدو یقدح + لا یذهب العرف بین الله والناس

از روشنے که ستوده شود و دشمنی که قدح کند + نمے رود نکوئے میان خدا و مردم

لا یریک الله إلا محسنا + لا یسرک من یغرک + لا یستوی الخبیث

نمے بیند ترا خدا مگر نکوئی کننده + شاد نمیکند ترا هرکه میفریبد ترا + برابر نمیشود پلید

والطیب + لا یستوی الأعمی والبصیر + لا یستحیی الأسد من ...

و پاک + برابر نمے شود نابینا و بینا + شرم نمیکند شیر از ریش

لحیة + لا تشبع العین من نظر ولا السمع من خبر + ولا الأرض

... + سیر نمیشود چشم از نگریستن و نه شنوائی از خبر ...

من مطر + لا ینتهی بقعقاع بن شور + لا یصل إلی الکل إلا من القطع

از باران + ... نمیشود بقعقاع بن شور + نمے رسد ...

عن الکل + لا ینبغی لحوار ما وطئته أمه + لا یعلم ... إلا ...

... آنچه مالیده است زیر پا ... مادرش ...

لقصیر أمر + لا یعجز مسک السوء عن عرف السوء ...

برای کوتاه امری + عاجز نمیشود پوست بد از بوے بد ...

ما فی الخف إلا الکلب والإسکاف + لا یعلم جنود ربک إلا هو

چیزی که در موزه است مگر سگ و کفش گر + نمیداند لشکرهای پروردگار ترا مگر او ...

للحوار من أمه حنة + لا یفتی ومالک فی المدینة + لا یفل الشیء

بچه ناقه از مادر خود ناله را + فتوے داده نشود حال آنکه امام مالک است در مدینه + نمیگریزد

بِنُبَاحِ الْكِلَابِ + لَا يُقَعْقَعُ لِي بِالشِّنَانِ + لَا يَقْرَأُ إِلَّا آيَةَ الْعَذَابِ +

باواز سگان + جنبانیده نمیشود برای من بشکها کهنه + نمیخواند مگر آیۀ عذاب را

لَا تَقَدَّمُ الْخَرْقَاءُ عَلَيَّ + لَا يَكْذِبُ الرَّائِدُ أَهْلَهُ + لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ

پیش نمیشود خرقاء بر من + دروغ نمیگوید جوینده از اهل خود + نمیباشد مومن

طَعَّانًا وَلَا لَعَّانًا + لَا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا + لَا يُلْسَعُ

طعن کننده و نه لعن کننده + تکلیف نمیدهد خدا نفسی را مگر موافق گنجایش او + گزیده نمیشود

الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ + لَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ + لَا يَنْتَطِحُ

مومن از یک سوراخ دو بار + خبر نمیدهد ترا مانند خبیر + شاخ نمیزنند

فِيهَا عَنْزَانِ + لَا يُولَدُ مِنَ اللَّيْلَةِ الْحُبْلَى إِلَّا عَيْنُ الصُّبْحِ + لَجَّ فَحَجَّ +

دران هر دو ماده بز + زائیده نمیشود از شب حامله مگر چشم روشنی + خصومت کرد پس غالب شد

لَحْمٌ عَلَى وَضَمٍ + لَذَّةُ الدُّنْيَا لِلدَّنَاءِ كَلَذَّةِ الْاِحْتِلَامِ فِي الْمَنَامِ + لِسَانُ

گوشت بر تخته است + لذت دنیا برای خلائق مانند مزه احتلام ست در خواب + زبان

الْعَاقِلِ فِي قَلْبِهِ + لِسَانُ الْعَاقِلِ وَرَاءَ قَلْبِهِ + لِسَانٌ مِنْ رُطَبٍ وَيَدٌ مِنْ

دانا در دل اوست + زبان دانا پیش دل ویست + زبان از خرماست و دست از

خَشَبٍ + لِسَانٌ يُسَبِّحُ وَقَلْبٌ يَذْبَحُ + لِسَانُ الْجَاهِلِ مِفْتَاحُ حَتْفِهِ

چوب + زبان تسبیح میکند و دل ذبح میکند + زبان نادان کلید مرگ وست

اَللِّسَانُ سَيْفٌ قَاطِعٌ لَمْ يُؤْمَنْ حَدُّهُ وَالْكَلَامُ سَهْمٌ نَافِذٌ

زبان شمشیر یست برنده بی بیم کرده نمیشود تیزی او و سخن تیر یست رونده

لَا يُمْلَكُ رَدُّهُ + اَللِّسَانُ تُرْجُمَانُ الْقُلُوبِ + لَعَلَّ لَهُ عُذْرًا وَأَنْتَ تَلُومُ

مالک کرده نمیشود بازگردانیدنش + زبان بیان کننده دلهاست + شاید که مر او راست عذری و تو ملامت کنی

مع القاف

لَعَنَ الرَّحْمٰنُ مَنْ کَفَرَ النِّعَمَ لِقَاءُ الْوَدِیْدِ بَعْدَ الْبِعَادِ کَمَاءِ الْحَیٰوةِ

نفرین کرد رحمن کسی را که کفران نمود نعمتها را + ملاقات دوست بعد دوری مانند آب حیات ست

لِظَمْآنِ الْوِدَادِ + لَقَدْ ذَلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَیْهِ الثَّعَالِبُ + لَقْوَةٌ

برای تشنهٔ دوستی + هر آئنه بتحقیق خوار شد کسی که پیشاب کرد بر وی روباهها + مادهٔ شتر

صَادَفَتْ قَبِیْسًا + لَقِیْتُ مِنْهَا عَرَقَ الْقِرْبَةِ + لَكَ الْعُتْبٰى بِاَنْ لَا رَضِیْتَ

یافت قبیس را + ملاقات کردم از آن عرق نزدیکی را + برای تست خوشنودی بن طریق که خوشنود

مع الکاف

لِکُلِّ اَجَلٍ کِتَابٌ + لِکُلِّ جَدِیْدٍ لَذَّةٌ کَافَّةً + لِکُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ

برای هر اجل نوشته است + برای هر نو لذتیست یا زدارنده یعنی از لذت دیگر + برای هر بیماری دوا ست

لِکُلِّ دَاخِلٍ دَهْشَةٌ + لِکُلِّ دَهْرٍ رِجَالٌ + لِکُلِّ الذِّئْبِ شَاةٌ لِکُلِّ سَاقِطَةٍ

برای هر درآینده ترس ست + برای هر زمانه مردانند + برای هر گرگ گوسپند ست برای هر افتاده

لِکُلِّ صُعُوْدٍ هُبُوْطٌ + لِکُلِّ صَارِمٍ نَبْوَةٌ وَلِکُلِّ جَوَادٍ کَبْوَةٌ + لِکُلِّ عَمَلٍ

برای هر بالا رفتن فرود آمدن ست + برای هر تیغ بران کارنکردنیست و برای هر اسپ بزرگ افتادگی ست

رِجَالٌ + لِکُلِّ عَمَلٍ جَزَاءٌ + لِکُلِّ عَدَاوَةٍ دَوَاءٌ اِلَّا عَدَاوَةَ الْحَسُوْدِ

مردانند + برای هر کاری پاداش ست + برای هر دشمنی دواست مگر دشمنی حاسد

لِکُلِّ غَدٍ طَعَامٌ + لِکُلِّ غَمٍّ فَرَحٌ + لِکُلِّ فِرْعَوْنٍ مُوْسٰى لِکُلِّ قَلْبٍ هَوًى

برای هر بامداد طعام ست + برای هر اندوه خوشی ست + برای هر فرعون موسی + برای هر دل عشق

کَمَا اَنَّ لِکُلِّ دَاءٍ دَوَاءً + لِکُلِّ کَمَالٍ زَوَالٌ + لِکُلِّ لَیْلٍ نَهَارٌ + لِکُلِّ مَقَامٍ

چنانکه بتحقیق برای هر بیماری دواست + برای هر کمال نقصان + برای هر شب روز ست + برای هر جا

مَقَالٌ + لِکُلِّ مَرْءٍ فِیْ بَعُوْضَةٍ + لِکُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّ لٰکِنْ شَعْفَیْنِ

سخنی ست + برای هر مرد پشه است + برای هر خبر قرار ست + لیکن در شعفین بودی

جَدٌّ وَدّا + لِکُلٍّ وِجهةٌ هُوَ مُوَلِّیها + لِلأرضِ مِن کأسِ الکِرامِ

مادهٔ خر فربه + برای هر یک جهت است که آوردی آورنده است آن جهت را + برای زمین از پیالهٔ جوانمردان

نَصیبٌ + لِلباطِلِ جَولةٌ ثُمَّ یَضمَحِلُّ + لِلجُنونِ فُنونٌ + لِلسّائِلِ

حصه است + برای دروغ جولانیست پس نیست میشود + برای دیوانگی اقسام است + برای خواهنده

حَقٌّ وَلَو جاءَ عَلی فَرَسٍ + لَم یُحرَمْ مَن قُصِدَ لَهُ + لَم یُرِدِ الله

حقی است اگرچه بیاید بر اسپ + محروم نکرده شد آنکه قصد کرده شد او را + نخواست خدا

بِالنَّملةِ صَلاحًا حِینَ أنبَتَ لَها جَناحًا + لَم یَلتَفِتِ الشَّمسُ

بمورچه نیکی را وقتیکه رویانید برای او پر + متوجه نشد آفتاب

إلی تَمَلُّقِ الحِرباءِ + لَم یُؤَخَّرْ شُغلُ یَومٍ لِغَدٍ + لَن

بسوی چاپلوسی کردن آفتاب پرست + موخر نکرده شود کار امروز برای فردا + هرگز

تُغالِبَ امرأةٌ إلّا غَلَبَت + لَن تَنالُوا البِرَّ حَتّی تُنفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ

غلبه جسته شد زنی مگر آنکه چیره شد زن + البته نخواهید رسید نکوئی را تا آنکه خرچ کنید از آنچه دوست میدارید

لَن یَحصُلَ صَبرُ أیُّوبَ مِن کُلِّ کَریمٍ + لَن یَهلِکَ امرُؤٌ عَرَفَ قَدرَهُ + لَو ألقَمتُ

هرگز حاصل نشود صبر ایوب از هر جوانمردی + هرگز هلاک نشود مردیکه شناخت اندازهٔ خود را + اگر لقمه خورانم

عَسَلًا عَضَّ إصبَعی + لَو بَلَغَ رأسُهُ السَّماءَ ما زادَ + لَو تُرِکَ القَطا

از شهد بگزد انگشت مرا + اگر برسد سرش بر آسمان زیاده نشود + اگر گذاشته شود قطا

لَیلًا لَنامَ + لَو تَساوَی النّاسُ لَهَلَکُوا جَمیعًا + لَو ذاتُ سِوارٍ لَطَمَتنی

در شب البته بخسپد + اگر برابر شوند مردم هر آئینه هلاک شوند همه + کاش لن خداوند دستوانه طپانچه زدی مرا

لَو کانَ المِزاحُ فَحلًا لَم یُنتِجْ إلّا الشَّرَّ + لَو کانَ فی الیَومِ مِن خَیرٍ ما فاتَ

اگر بود خوش طبعی نر نزاید مگر بدی را + اگر بودی در چند سعادتی نه درگذشتی

عَنِ الصَّیَّادِ + لَوْ کَانَ ذَا حِیلَةٍ تَحَوَّلَ + لَوْ کَانَ عِنْدَهُ کَنْزٌ لَنَطَف

از صیاد + اگر بودی خداوند فریب حیله کردی + اگر بودی نزد او خزانه البته عیبناک

مَا عَدَاهُ + لَوْ کَانَ لِلِّسَانِ تَحَرُّزٌ وَنَالَمْ یَکُنْ لِلْقَلْبِ تَحَزُّنٌ + لَوْ کَانُوا

غیر خود را + اگر باشد زبان محفوظ نباشد دل غمگین + اگر بودندی

مِنَ الطَّیْرِ لَکَانُوا الرَّخَمَ وَلَوْ کَانُوا مِنَ الدَّوَابِّ لَکَانُوا الْحَمِیرَ + لَوْ کَرِهْتَنِی

از پرندگان هر آئینه بودندی از رخم و اگر بودندی از چارپایان هر آئینه بودندی خران + اگر مکروه داشتی

یَدِی مَا صَحِبَتْنِی + لَوْلَا الِاعْتِبَارَاتُ لَبَطَلَتِ الْحِکْمَةُ + لَوْلَا التُّقَى لَقُلْتُ

دست من نه یار بودی مرا + اگر نبودی اعتبارها هر آئینه باطل شدی دانش + اگر نبودی پرهیزگاری

جَلَّتْ قُدْرَتُهُ + لَوْلَا الْحَمْقَى لَخَرِبَتِ الدُّنْیَا + لَوْلَاهُ لَمْ تُنْبِتْ + لَوْلَا الْوِئَامُ

بزرگ است مرتبه او + اگر نبودندی ابلهان هر آئینه ویران شدی دنیا + اگر وی نبودی خرس گیاه ندادی + اگر نبودی

لَهَلَکَ الْأَنَامُ + لَوْلَا مُقَارَنَةُ الْقَمَرِ لِلشَّمْسِ مَا انْکَسَفَ + لَوْلَا أَنْ یُضَیِّعَ

البته مُردی خلق + اگر نبودی نزدیکی ماه با آفتاب بے نور نشدے + اگر نبودی ضائع کردن

الْفِتْیَانُ الدَّمَ تُخْبِرُ بِمَا یَجِدُ الْإِبِلُ فِی الرِّمَّةِ + لَوْ لَمْ یَکُنْ ذَنْبٌ

جوانمردان خون را هر آئینه آگاه میکردم آنرا با نچه می یابد شتر در رمه + اگر نبودی گناه

لَمَا عُرِفَ الْعَفْوُ + لَوْ هَمَّ الْفَلَکُ بِرِفْعَةِ مَاجِدٍ فِی الْأَبَدِ فَقَدْ وَالنُّورُ

هر آئینه شناخته نشدی عفو + اگر قصد کردی آسمان به بلندی مرتبه شریفی سزاوار همیشگی پیش شدی و نور

فِی الْمَنَازِلِ عَلَى الْأَسَدِ + لَوْ بَقِیَ الْحَیٰوةُ یُرْجَى الْمُلَاقَاةُ + لَوْ یَرَى الْعَبْدُ

در منزلها بر اسد + اگر باقی ماند زندگی امید داشته شود ملاقات + اگر بیند بنده

الْأَجَلَ وَمُرُورَهُ یَقْصُرُ الْأَمَلَ وَغُرُورَهُ + لَهُ الْغِنَى طَوِیلُ الذَّیْلِ مَیَّاسٌ

اجل را و گذشتن آنرا کوتاه کند امید را و فریب خود را + مراد است توانگری دراز دامن

لیت النمل لو نظر + لیت حظی من ابی کرب ان یسد عنی خیره خبله

کاش مورچه پرواز نکردی + کاش نصیب من از ابوکرب آنکه بند کند از من نیکی و دیوانگی ادرا

لیس ا فوغ اقری + لیس الاکابر کالاصاغر + لیس الخبر کالمعاینة + لیس الری عن التشاف

نیست مرد تمام سوی کرنیزان تفره + نیستند بزرگان مانند خردان + نیست خبر مانند دیدن + نیست سیراب شدن از خوردن

لیس الشهرة من الرعونة + لیس الشیب من العمر + لیس الصدیق

نیست شهرت از حمق + نیست پیری از زندگی + نیست یار

من راءاک قام بل من لو اقعدک الحظ اقام + لیس للمتعلق

هر که چون بیند ترا بایستد بلکه هر که اگر نشاند ترا بخت ایستاده کند + نیست شکیبا بچیز اندک

کالمتانق + لیس المرعی کالراعی + لیس النائحة الثکلی کالمستاجرة

مانند خورنده هر چه خواهد + نیست نگاهداشته شده مانند حاکم + نیست زن نوحه کننده بی فرزند مانند زن دعوا کننده

لیس الهناء بالدس + لیس بین الموت والفراق فرق + لیس بعد الورد

نیست هنا بمالیدن و تفحص + نیست میان مرگ و جدائی فرق + نیست بعد گل سرخ

برد + لیس بعشک فادرجی + لیست حفصة من رجال

سرما + نیست خانهٔ تو پس بگذر + نیست حفصه از مردان

لیست المحبة من تعلیم الخلق + لیس ذل کذل السؤال

نیست دوستی از اموزانیدن خلق + نیست خواری مانند خواری سوال

لیس شیء خیرا من المعروف والشکر احسن منه + لیس علی الحرا

نیست چیزی نیکوتر از نکوئی و شکر خوب ترست از آن + نیست بر ویران

خراج + لیس فی البیت سوی البیت + لیس فی الحب مشاورة

خراج + نیست در خانه جز خانه + نیست در محبت مشوره

حاکم نیست ۱۲

هنا بر وزن کتاب قطران یعنی شیره درخت ابهل ۱۲ منتخب

دعن بالفتح والتشدید قطران مالیدن شتر را ۱۲

عش بالضم آشیانه مرغ از هیمه که بر شاخ درخت باشد ۱۲ منتهی الارب

یعنی نیست مر ترا حقی در آن پس بگذر از آن ۱۲ منتهی الارب

خراج بر وزن سحاب ۱۲

لیس لفظا مثل قطی + لیس لمخضوب البنان یمین + لیس

نیست سنگوار مانند قطی + نیست برای رنگ کرده شده سرانگشت سوگند + نیست

لسلطان العلم زوال + لیس للحسود راحة + لیس للانسان

برای بادشاه علم زوال + نیست برای حاسد آسایش + نیست برای انسان

الا ما سعی + لیس لمعجب رای + لیس لها من دون الله کاشفة

مگر آنچه کوشش کرد + نیست برای شگفت عقل + نیست مر آن عقوبت را جز خدا دور کننده

لیس من یحتشمه بصاحب + لیس من عادة الکرام سرعة

نیست هر که بحشم آرد از ایذا یاری + نیست از خوی جوانمردان شتابی

الانتقام + لیس من العدل سرعة العذل + لیس مرض اداء

انتقام کردن + نیست از انصاف شتابی ملامت کردن + نیست بیماری بد تر

من الجهل + لیس محل الحجر فی الحجر + لیس مشتری الاملاک

از جهالت + نیست جای سنگ در سنگ + نیست خرید کننده ملکها

کمشتری الافلاک + اللیل اخفی والنهار افضح + لین قلبک

مانند خرید کننده آسمانها + شب پنهان تر است و روز رسوا تر + نرم کن دل خود را

تحبب + لین الکلام قید القلوب +

محبوب شوی + نرمی سخن قید دلهاست +

گنجینۂ دوم در مثلهای فارسی

لائق افسر نباشد هر کسی + لذت تیشه از کوهکن باید پرسید + لعنت بکار شیطان

لعنت سهو + لقط را می بین در معنی مبین + لفظ لفظ عبث + لقمان را حکمت

۱ ای لیس الا کابر کالاصاغر یعنی نیستند بزرگان مانند خوردان ۱۲
۲ قطاة ... نیست کرا از سنگی از اینها قطا قطوات جمع ۱۲ منتهی الارب
۳ قطی تصغیر قطا ... اگر گشت ... دسا بچای نگین ... سوگند او را اعتبار ندارد ۱۲
۵ جوهری ... الامثال ... عجیب ... آوردن ... انتقام ...
۶ ... بانکه بعیب ... جمع ...

آموختن چه سود + لگد بر گور حاتم میزند لنگ کو زنجیر مجھر + لنگی نہ پہر لنگی یالا + زغم دزد نے غم کالا + لیلی را بچشم مجنون باید دید +

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

لاتون کی بہوت باتون سی نہین مانتی + لاٹھی لیی یاوون خاک + لاٹھی مارا پانی نہین جدا ہوتا + لادی لدادی ہانکن والا ساتھ دی + لاڈ کا ناون بھنبھاڑ جاتون + لاڈ مین ڈگری بل کھا جاتی + لاگ گئی تب لاج کہان + لالچ گن بناس + لائے گا دار تو کہائے گی دار ی نلا ئی گا دار تو پڑیگی خواری **لٹیا** بگانا مال سنبھالی دل یاد **لڑائی** مین لڈو نہین بٹتی + لڑائی کا گھر ہانسی روگ کا گھر کہانسی + لڑتی تو نہین مگر مارتی ہین + لڑتونکا چھپا اور بہاگتونکے آگے + لڑکے کے پاون پالنے مین پہچانے جاتے ہین + لڑکے کو جب بہیڑیا لے گیا تب ٹٹی باندہی + لڑکا جنے بی بی اور پیٹ باندہین میان + لڑکا رو دیا بولنا نہی رووے منڈائی کو + لڑکونکا کہیل چڑیا کا مرن + لڑے نہ بہڑ زرہ پہنے پہر + لڑین نہ بہڑین کمر باندہی پہرین **لکڑی** کے بہل مکڑی ناچتی ہے + لکیر فقیر + لکہو بندر یا جاپے بان + اڑ گئی چڑیا رہ گئی کان + لکہہ لوڑ رماپڑہ پتہر + لکہی موسی پڑہے خدا لکہئی پڑہے نام محمد فاضل + **لگا** تو تیر نہین تو تکہ + لگا سو بہگا + لگم لگا سبکو لگا + لگے بغلین جہانکنی لگی تو تی بہیتون بولنی + **لنکا** مین چہوٹا سو باون گز کا + لنگری ذجور بگڑا دوڑیو میا اندہی لنگوٹی مین پہاگ کہیلتی ہین + لنگہی کی تلاوڑی تو پلی کی ہوڑی + **لوٹ** کا موسل بہی بہت ہی لوٹ بنولونکی گہا و گہریا کا + لوسٹہ بکر شکار کو جائیے تو شیر کا سامان کر لیجئے + لونڈیکا یار سدا خوار لونڈی ہوکر کہانا بی بی بنکر کہانا + اونڈیکو لونڈی کہا رو دیا بی بی کو لونڈی کہا ہنس دیا + لوہا جانے لہار جانے دہونکنے والے کی بلا جانے + لوہے کی منڈی مین مار ہی مار + **لہو** لگا شہیدونمین ملا **لیپا** لیپا پہر دیکہا تو ہاتہہ ہی کالے ہین + لیتا مر کہ دیتا + لے جگہہ ہتی اور گوڑا باقی کہانا زین

اور گھوڑا لے دے آنا کھوٹی میں لینا نہ دینا کا ر ہ نہ مثلے + لینا نہ دینا کاٹے یہ جسینا + لینا ایک نہ دینا دو + لینے کے دینے پڑے + خزینہ بست و ہفتم در مثلہای حرف میم مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

مَا اُبَالِی مَا نَهِیَ مِنْ ضَبِّكَ + مَا اَخَافُ اِلَّا مِنْ سَیْلٍ تَلَعَی + مَا اَدْرِی

باک ندارم انچہ نیم جوش شد از سوسمار تو + بے ترسم مگر از سیلابی کہ بگیرد + نمیدانم

اَیُّ الْجَرَادِ عَارَهٗ + مَا اَدْرِی اَیُّ حَشْرٍ لَمْ یَنِیْبُ + مَا اشْتَارَ الْعَسَلَ

کدام ملخ برد اورا + نمیدانم کہ آیا نمدا خفتہ یا ندری یا گداختہ میکنی + نچید شہد را

مَنْ خَتَارَ الْکَسَلَ + مَا اَشْبَهَ اللَّیْلَةَ بِالْبَارِحَةِ + مَا اَصَابَ هَلَّة

کسیکہ اختیار کرد کاہلی + مشابہ نشد امشب بشب گذشتہ + نیافت چراغ پایہ را

وَلَا بَلَّة + مَا اَفْعَلُ ذَاكَ مَا حَنَّتِ النِّیبُ + مَا اَقْبَحَ بِالْعَرُوسِ ضَرْبٌ

و نہ تری را + نخواہم کرد آنرا تا وقتیکہ او ازگند شتر مادہ کلان سال + چہ زشت شد بعروس دف

الدَّفِّ بِیَدَیْهَا + مَا اَقْرَبُ مَحْسَاهُ مِنْ مَفْسَاهُ + مَا لَهٗ لِسَانٌ اِلَّا

دف بہر دو دست خود + نزدیک نشد دہن او از کون او + نیست لسان اگر نباشد زبان

اَلْمَاءُ لِمَنْ طَلَبَ + مَا اَنْصَفَ الشَّیْبُ مِنْ سَتْرٍ وَقَارِهِ فَسَوَّدَ وَجْهَهٗ

آب برای کسیکہ طلب کرد + انصاف نکرد پیری از پوشیدن وقار خود پس سیاہ کردہ شود روی او

وَاُطْفِئَ النُّوَارَهٗ + مَاءٌ وَلَا کَصَدَّاءٍ + مَا بِالدَّارِ شُفْرٌ + مَا بِالدَّارِ عَرِیبٌ

و اطفا کردہ نور تا سے + آبست نیست مانند صدا + نیست در خانہ کسے + نیست در خانہ کسے

مَا بِالْعَیْرِ مِنْ قِمَاصٍ + مَا بَلَغَ مَاءُ الْبَحْرِ عَلٰی نَحْرِ الْبَطِّ +

نیست بہ خر از جہندگی + نرسید آب دریا بر سینۂ بط

مَا بِهَا نَافِخُ ضَرَمَةٍ + مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ + مَا تَرَى الرَّحْمَ فِي يَدِ مَقْبُوضٍ

نیست در خانه دمنده آتش ۲ مرد از مرگ بینی خود + نمی بینی آسایش را در دست قبضه کرده شده

مَا تَنْدَى صَفَاتُهُ + مَا تَوَالُدُ الْأَسْبَابِ إِلَّا بِمُبَاشَرَةِ الْأَسْبَابِ +

فراهم نمیکنی وصفهای او را + نیست پیدا شدن اسباب مگر بفراهم کردن اسباب

مَا جُدِعَ قَصِيرٌ أَنْفَهُ + مَا حَكَّ ظَهْرِي مِثْلُ ظُفْرِي + مَا خَلَقَ اللهُ خَلْقًا

بریده نشد کوتاهی بینی او + نسود پشت مرا مانند ناخن من + پیدا نکرد خدا خلق را

أَكْرَمُ عَلَيْهِ مِنَ الْعَقْلِ + مَا دَارَتْ لَهَا أَنْ حَوْلَ الْهِلَالِ + مَا دَخَلَ تَحْتَ

بزرگتر بر وے از عقل + نگردید هاله گرد ماه نو + داخل نشد زیر

السَّيْفُ إِلَّا صَاحِبُ الْجُنَّةِ + مَا ذَاقَ عَبَكَةً وَلَا لَبَكَةً + مَا رَبَّةُ لَا حَقًّا

شمشیر مگر صاحب سپر + نچشید چربش را و نه لقمه را + حاجت نه مهربانی

الْمَاضِي لَا يُذْكَرُ + مَا عَزَّ مَنْ ذَلَّ جِيرَانُهُ + مَا عَقَدَ الْعُيُونَ إِلَّا النِّيَامُ

گذشته ذکر کرده نمیشود + گرامی نشد از خواری همسایگان خود + نه بستند چشمها را مگر خوابندگان

مَا عَلَاكَ فَهُوَ سَمَاؤُكَ + مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ +

آنچه بلند شد ترا پس او آسمان تست + نیست بر رسول مگر رسانیدن آشکارا +

مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ + مَا عِنْدَهُ خَيْرٌ وَمَيْرٌ + مَا كَسَفَ حُوتٌ

نیست بر نکوئی کنندگان از راه سبے + نیست نزد وی نیکی و خوردنی اندک + پاره نکرد ماهی

السَّمَاءَ إِلَّا تِمْسَاحُ الْبَيْدَاءِ + مَا لَا يُدْرَكُ كُلُّهُ لَا يُتْرَكُ كُلُّهُ + الْمَالُ ظِلٌّ زَائِلٌ

آسمان مگر نهنگ بیابان را + آنچه دریافته نشود همه او گذاشته نشود همه او + مال سایه ایست گذرنده

مَا لِلْغَرِيبِ سِوَى الْغَرِيبِ نَسِيبٌ + مَا لِلتُّرَابِ وَرَبِّ الْأَرْبَابِ الْمَالُ

نیست برای مسافر جز مسافر خویش + چیست برای خاک سوگند بپروردگار پروردگاران مال

وَالْبُنُوْنَ زِیْنَةُ الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا + اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ فِتْنَةٌ + مَا لَهُ سَعْنَةٌ
وپسران زیبایش زندگانی دنیاست + مال و پسران فتنه است + نیست مراورا اندک

وَلَا مَعْنَةٌ + مَا لَهُ هَارِبٌ وَلَا قَارِبٌ + مَا لَهُ رَاغِیَةٌ وَلَا ثَاغِیَةٌ
ونه چیزی اندک + نیست مراورا گریزنده ونه نزدیک شونده + نیست مراورا ماده شتر ونه گوسپند +

مَا لَهُ سَارِحَةٌ وَلَا رَائِحَةٌ + مَا لَهُ سَبَدٌ وَلَا لَبَدٌ + مَا لَهُ ضِدٌّ
نیست مراورا چرنده ونه بوئے + نیست مراورا موئے ونه صوف + نیست مراورا مخالف

وَلَا نِدٌّ + مَا لَهُ حَافٌّ وَلَا رَافٌّ + مَا لَهُ حَانَّةٌ وَلَا آنَّةٌ +
ونه همتا + نیست مراورا خادم ونه مشغول کننده در خدمت + نیست مراورا ماده شتر ونه گوسپند

مَا لَهُ اَلٌّ وَلَا غَلٌّ + مَا لَهَا دُفَّةٌ + مَا لِیْ ذَنْبٌ اِلَّا ذَنْبُ صُحْرٍ +
نیست مراورا ناله وگردن بند + نیست مراورا نمک + نیست برائے من گناهی مگر گناه صحر +

مَا مِنَّا اِلَّا رَجُلٌ بِهٖ اَمَةٌ یَحْسُنُهَا الظَّفَرُ غُنْمُ الرَّجُلَیْنِ + اَلْمَأْمُوْرُ
نیست از ما مگر مردیکه بوی شکستگی سرست خوشنگافد آنرا پیروزی جزو دو مرد + حکم کرده شده

مَعْذُوْرٌ + اَلْمَأْمُوْلُ خَیْرٌ مِنَ الْمَأْکُوْلِ + مَا نَدِمَ مَنْ سَکَتَ
معذورست + امید داشته شده بهترست از خورده شده + شرمنده نشد هرکه خاموش ماند +

مَا وُزِنَ فِیْ مِیْزَانِ الْفَلَکِ اِلَّا الرِّیْحُ + مَا هَلَکَ امْرُءٌ عَرَفَ قَدْرَهٗ
سنجیده نشد در ترازوی آسمان مگر باد + هلاک نشد مردیکه شناخت مرتبهٔ خود را +

مَا یَبِضُّ حَجَرُهٗ + مَا یَجْعَلُ قِدْرَکَ اِلٰی دِمْلِکَ + مَا یَعْرِفُ هِرًّا
آب نمیدهد سنگ او + کدام چیز گردانید پوست بزغاله ترا سوی پوست دوی تو + نمیشناسد گربه را

مِنْ بِرٍّ + مَا یَعْرِفُ الْحَیَّ مِنَ اللَّیِّ + مَا یَعْقِلُهٗ اِلَّا الْعَاقِلُوْنَ + مَا یُقَعْقَعُ لَهٗ
از موش + نمی شناسد حق را از باطل + نمیدانند آنرا مگر عاقلان + جنبیده نمیشود برای او

بِالشَّنَانِ + مَا يَوْمُ حَلِيمَةَ بِسِرٍّ + مَتَى كَانَ حُكْمُ اللهِ فِي كَرَبِ النَّخْلِ

بشنان و + نیست روز حلیمه رازی + کدام باشد حکم خدا در گرفتن بیخ شاخ خرما

مُثْقَلٌ اسْتَعَانَ بِذَقْنِهِ + مِثْلُ الْبُرْغُوثِ دَمٌ مَا غَدُّهُ + مِثْلُ

بار برداشته شده یاری جست از زنخ خود + مانند کیک + دم ما غش چون وسته + مانند

النَّعَامَةِ لَا طَيْرٌ وَلَا جَمَلٌ + مِثْلُ مَا كَانَ ذَلِكَ لَوَقْتِ الْمَثَلِ

شترمرغ نه پرنده و نه شتر + مانند آنچه بود آن وقت + مثل

فِي الْكَلَامِ كَالسِّكْبَاجِ فِي الْإِدَامِ + الْمَجَازُ قَنْطَرَةُ الْحَقِيقَةِ +

در کلام مانند سکباج در نان خورش + مجاز پل بزرگ حقیقت ست +

الْمُحَاجَزَةُ قَبْلَ الْمُنَاجَزَةِ + الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ + مَجْلِسُ الْكِرَامِ حُصُونُ

از جنگ باز داشتن پیش از مقاتله کردن + مجلسها بامانت ست + مجلس جوانمردان قلعه های

الْكَلَامِ + مَجْلِسُ الْعِلْمِ رَوْضَةُ الْجَنَّةِ + الْمُحِبُّ يُحْيِي الْمَحَبَّةَ +

کلام ست + مجلس علم باغ بهشت ست + دوست زنده میکند دوستی را

الْمُحِبُّ مَحْوٌ فِي حُكْمِ الْمَحْبُوبِ + الْمَحَبَّةُ لَا تَزِيدُ بِالْوَفَاءِ

دوست محو ست در حکم معشوق + دوستی افزون نمیشود بسبب وفا

وَلَا تَنْقُصُ بِالْجَفَاءِ + الْمَحَبَّةُ مُوَافَقَةُ الْمَحْبُوبِ فِي مَحْبُوبِهِ وَمَكْرُوهِهِ +

و کم نمیشود بسبب ستم + دوستی موافقت معشوق ست در مرضی او و نامرضی او

مُحْتَرِسٌ مِنْ مِثْلِهِ + مُحْسِنَةٌ فَهِيلِي + مُخَالَفَةُ الْمُلُوكِ عَارٌ فِي الْعَا

نگاهدارنده است از مانند خود + زن نکوئی کننده است پس بریز ١٢ + مخالفت پادشاهان ننگ ست در دنیا

وَنَارٌ فِي الْآجِلِ + مُخْرَنْبِقٌ لِيَنْبَاعَ + الْمُدَارَاتُ تُخْرِجُ الْحَيَّةَ

و آتش ست در آخرت + مرد سر فرو افکنده تا جست کند + نرمی کردن بیرون می آرد مار را

من نجرها + المدح الذّبح + مذبذبين بين ذلك لا الى هؤلاء

از سور اخش + ستودن کشتاریست + مذبذب اند میان آن نه سوی آن گروه

ولا الى هؤلاء + المرء على دين خليله + المرء عاقل بحاله + المرء

ونه سوی این گروه + مرد بر دین دوست خود است + مرد زیرک است بحال خود + مرد

في طيّ لسانه لا في طيلسانه + المرء كثير بأخيه + المرء لا يزال

در پیچیدگی زبان خود است نه در چادر خود + مرد بسیار است به برادر خود + مرد همیشه

عدوّ لما جهل + المرء مع من احبّ + المرء مع رجله + المرء

دشمن است با چیزی که نادان شد + مرد با کسی است که دوست داشت + مرد با پای خود است + مرد

مخفيّ تحت لسانه + المرء مخبوء لدى طيّ اللسان + المرء يقيس

پوشیده است زیر زبان خود + مرد پوشیده است نزدیک پیچیدگی زبان + مرد قیاس میکند

على نفسه + المرء يطير بهمّته والطير يطير بجناحيه + المرء

بر ذات خود + مرد پرواز میکند بهمت خود و پرنده پرواز میکند بهر دو بازوی خود + مرد

يعرف عند المعاملة + مرعى ولا كالسعدان + المزاح اوله

شناخته میشود نزدیک معامله + چراگاه و نه مانند سعدان + خوش طبعی اولش

فرح وآخره ترح + المزاح يورث الضغائن + المزاحة تذهب

شادمانی است و آخرش اندوه + خوش طبعی پیدا میکند کینه ها را + خوش طبعی کردن میبرد

المهابة + المستشار مؤتمن + المستلم احزم من المستسلم

هیبت را + مصلحت کرده شده اعتماد کننده است + مذمت خواهنده داناست از صلح جوینده

المستمع شريك القائل + المسلم مرآة المسلم + مشاهدة الابرار

شنونده شریک گوینده است + مسلمان آئینه مسلمان است + دیدن نیکوکاران

بین التجلی والاستتار المشاهدة + میراث المجاهدة +

میان آشکارا و پوشیده ست + مشاهده + میراث مجاهده است

المشورة حصن من الندامة وامن من الملامة + مصاحبة

مشوره پناه ست از شرمندگی و بے بیمی ست از ملامت + مصاحبت

الاشرار کوب البحر + مصائب القوم عند قوم فوائد +

بدان سوار شدن دریاست + مصیبتهاے گروه نزدیک گروهی فائده هاست

یضر بالطحال ماینفع الکبد + مضل المرء بین فکیه +

گزند میکند سپرز آنچه نفع میکند جگر را + جاے گمراہی مرد میان دو زنخ اوست

مضی ما مضی + مطل الغنی ظلم + مطل کنعاس الکلب معاودة

گذشت آنچه گذشت + درنگ کردن توانگر ستم ست + درنگ کردن مانند خواب سگ باز کردن

الوطن تعقر الفطن + معاتبة الاخوان خیر من فقدهم +

وطن خسته میکند زیرک را + خشم کردن برادران بهتر ست از گم کردن ایشان +

مع الخواطئ سهم صائب + مع اللجاجة تلفی الحاجة + المغر فتنة

با خطا کنندگان تیر ست بصواب رسنده + با دشمنی مے یابی مطلب را + شناسائی

تنفع ... الکلب العقور + المعنی فی بطن الشاعر المعزّ ...

... + معنی در شکم شاعر ست + ...

... + المفلس فی امان الله + المقابلة خیر من ...

تباه میکند ... + مفلس در زینهاری خداست + روبرو بهتر ست از ...

مقابلة من لا تقاومنحرف + مقتل الرجل بین فکیه +

جنگ کردن با کسی که برابری کردن نمیتوانی او را نادانی ست + جای کشتن مرد میان هر دو زنخ اوست

المکتوب نصف الملاقاة + المکثار مهذار + المکثار کحاطب
نوشته نیم ملاقات ست + بسیار سخن گوی بیهوده گوی ست + بسیار سخن گوی مانند جمع کننده

لیل + ملازمة الملوک حسن السلوک + ملک غشوم
در شب + ملازمت پادشاهان نیک روش ست + پادشاه ظالم

خیر من فتنة تدوم + الملک لمن غلب + الملک عقیم +
بهتر ست از فتنه که همیشه ماند + ملک برای کسی ست که غالب شد + ملک نازاینده است +

الملک یبقی مع الکفر ولا یبقی مع الظلم + الملک والدین
ملک باقی میماند با کفر و باقی نمیماند با ستم + ملک و دین

توأمان + الممتحن ملعون + من ابتلی ببلیتین فلیختر
دو همزاد اند + آزمایش کننده ملعون ست + هر که گرفتار شد بدو بلا پس بتحقیق اختیار کرد

أهونهما + من اتکل علی زاد غیره طال جوعه + من اجترأ
سبکتر هر دو را + کسیکه اعتماد کرد بر توشهٔ غیر خود دراز شد گرسنگی او + کسیکه دلیری کند

علی سلطانه قتل + من احب شیئا فلیکثر ذکره + من احب قوما حشر
بر پادشاه خود کشته شود + کسیکه دوست دارد چیزی را پس بیشتر کند ذکر او را + کسیکه دوست دارد گروهی را محشور شود

معهم + من اخطأت فراسته ابطأت فریسته + من أخّر
با ایشان + کسیکه خطا کند دانائی او درنگ کند شکار او + کسیکه تاخیر کند

النوم طاب منامه + من اخذ مال الناس لا بد ان یؤخذ
خواب را خوب شود خوابیدن او + کسیکه گرفت مال مردمان را ناچار ست ازینکه گرفته شود

ماله + من درّع الفکر فی العواقب امن من سهام الندم
مال او + هر که زره کرد فکر را در انجام کارها بے بیم شد از تیرهاے شرمندگی

مَنْ أَدْمَنَ قَرْعَ الْبَابِ يُوشِكُ أَنْ يُفْتَحَ لَهُ + مَنْ أَدْمَنَ طَلَبَ شَيْءٍ ظَفِرَ بِبَعْضِهِ

کسیکه همیشه کرد کوفتن در را نزدیک است که کشاده شود برای او + کسیکه همیشه کرد جستن چیزی پیروز شود بپاره او

مَنْ أَنْكَلَ كَرِيمًا يَرْتَعِي فِي رِيَاضِ الرِّضْوَانِ كَرِيمٍ + مَنِ اسْتَخَفَّ إِخْوَانَهُ

کسیکه کوچ کرد حال آنکه جوانمرد است بچرد در باغهای بهشت مانند آهو + هرکه سبک کرد برادران خود را

خُذِلَ + مَنْ أَسَاءَ أَدَبَهُ ضَاعَ نَسَبُهُ + مَنِ اسْتَزَادَ عَلَى الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ

رسوا کرده شد + هرکه بدی کرد ادب او خراب شد نسب او + هرکه افزونی کرد بر خوردن و نوشیدن

لَنْ يَشْبَعَ إِلَّا بِالتُّرَابِ + مَنِ اسْتُغْضِبَ فَلَمْ يَغْضَبْ فَهُوَ حِمَارٌ + مَنِ اسْتَرْعَى

هرآئینه سیر نشود مگر بخاک + کسیکه خشم خواسته شد و خشم نکرد پس او خر است + هرکه نگاهبانی خواست

الذِّئْبَ لِلْغَنَمِ فَقَدْ ظَلَمَ + مَنْ أَسْرَعَ فِي الْجَوَابِ أَبْطَأَ فِي الصَّوَابِ + مَنْ أَشْبَهَ

از گرگ برای گوسپند پس تحقیق ستم کرد + هرکه شتابی کرد در جواب درنگ کرد در صواب + هرکه مانند شد

أَبَاهُ فَمَا ظَلَمَ + مَنْ أَصْلَحَ فَاسِدَهُ أَرْغَمَ حَاسِدَهُ + مَنِ اطَّلَعَ عَلَى جَارِهِ

پدر خود را پس ستم نکرد + هرکه اصلاح کرد فاسد خود را و خاک آلود ساخت حاسد خود را + کسیکه آگاه شد بر همسایه خود

اُهْتِكَتْ حُجُبُ سِتَارِهِ + مَنْ أَطَاعَ غَضَبَهُ أَضَاعَ أَدَبَهُ + مَنْ أُعْطِيَ

دریده شد حجابهای پرده های او + هرکه فرمانبرداری کرد خشم خود را ضائع کرد ادب خود را + هرکه داده شد

ثَمَرًا أُعْطِيَ ثَمَرًا + مَنْ أُعْجِبَ بِعَمَلِهِ حَبِطَ أَجْرُهُ + مَنِ اعْتَمَدَ شَيْئًا حَرَصَ

خرما را داده شد بار را + هرکه بشگفت آمد بعمل خود باطل شد مزد او + هرکه تکیه کرد چیزی را حریص شد

عَلَيْهِ + مَنْ أَعْجَبَتْهُ آرَاؤُهُ غَلَبَتْهُ أَعْدَاؤُهُ + مَنِ اعْتَزَلَ نَجَا + مَنِ اعْتَصَمَ

بر وی + هرکه بشگفت آورد او را فکر او غالب شد او را دشمنان او + هرکه یکسو شد نجات یافت + هرکه چنگ زد

بِاللهِ فَقَدْ نَجَا + مَنْ أَعْمَلَ اجْتِهَادَهُ بَلَغَ مُرَادَهُ + مَنِ اعْتَمَدَ عَلَى الشَّرَفِ

بخدا پس تحقیق نجات یافت + هرکه در کار آورد توانائی خود را رسید بمقصود خود را + هرکه اعتماد کرد بر بزرگی

اٰبَائِہٖ فَقَدْ عَقَّہٗ + مِنْ اَعْظَمِ الذُّنُوْبِ تَحْسِیْنُ الْعُیُوْبِ مَنْ اَفْشٰی

پدران خود پس تحقیق بی فرزندی کرده + از بزرگترین گناهان ست نیکو کردن عیبها + کسیکه هویدا کرد

سِرَّكَ اَفْسَدَ اَمْرَكَ + مَنْ اَفْرَطَ كَمَنْ فَرَّطَ + مَنْ اَلَحَّ سُؤَالُهٗ حُرِمَ +

راز ترا تباه کرد کار ترا + هرکه از حد درگذشت مانند کسی ست که تقصیر کرد + هرکه بسیار شد سوال او محروم شد +

مِنَ الشَّنَاعَاتِ يَتَوَلَّدُ الْاٰفَاتُ + مِنَ الْمَاءِ كُلُّ شَيْءٍ حَيٍّ مِنْ اَمَارَاتِ

از زشتیها پیدا میشود آفتها + از آب ست هر چیز زنده + از نشانها

الْخُذْلَانِ مُعَادَاتُ الْاِخْوَانِ + مَنْ اَمَاتَ شَهْوَتَهٗ اَحْيٰى مُرُوَّتَهٗ

رسوائی ست دشمن داشتن برادران + هرکه میرانید خواهش خود را زنده کرد مروت خود را

مَنْ اَنْصَفَ فَقَدِ اسْتَطْرَفَ + مَنْ اَنْكَرَ حُسْنَ الصَّنِيْعَةِ اسْتَوْجَبَ

هرکه انصاف کرد پس تحقیق خوش کرد + هرکه انکار کرد خوبی نکوئی را سزاوار شد

سُوْءَ الْقَطِيْعَةِ + الْمُنْبَتُّ لَا اَرْضًا قَطَعَ وَلَا ظَهْرًا اَبْقٰى + مَنْ بَخِلَ بِمَالِهٖ

زشتی جدائی را + بریده شده نه زمینی را برید و نه پشت را باقی گذاشت + هرکه بخل کرد بمال خود

عَلٰى نَفْسِهٖ جَادَ بِهٖ عَلٰى عِرْسِهٖ + مَنْ بَسَطَ نَشِطَ + مَنْ بَسَطَ يَدَهٗ عَلَى

بر جان خود سخاوت کرد بوی بر زن خود + هرکه فراخی کرد شاد شد + هرکه فراخ کرد دست خود را

الْاِنْعَامِ صَارَتْ نِعْمَتُهٗ عَلَى الدَّوَامِ + مَنْ بَلَغَ اَرْبَعِيْنَ وَلَمْ يَاْخُذِ

نعمت دادن گردد نعمتش همیشه + هرکه رسید بچهل سال و نگرفت

الْعَصَا فَقَدْ عَصٰى + مَنْ تَاَنّٰى اَدْرَكَ مَا يَتَمَنّٰى + مَنْ بَنٰى جُحْرًا سَوْءًا

چوب را پس تحقیق نافرمانی کرد + هرکه توقف کرد دریافت چیزی را که آرزو میداشت + هرکه بنا کرد سوراخ بدی را

اَكَلَهٗ + مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ + مَنْ تَقَدَّمَ خُطْوَتَيْنِ فَقَدْ وَصَلَ + مَنْ تَكَبَّرَ عَلَى النَّاسِ ذَلَّ

بخورد آنرا او + هرکه مشابه شد بگروهی پس وی از آنهاست + هرکه پیش شد دو گام را پس تحقیق رسید + هرکه بزرگی نمود

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللّٰهُ + مَنْ تَهَاوَنَ بِالشَّرِّ وَقَعَ فِي الضُّرِّ + مَنْ ثَبَتَ جُوْدُهُ

هرکه فروتنی کند برای خدا بلند کند او را خدا + هرکه سبک شمرد بدی را بیفتاد در گزند + کسیکه ثابت شد سخاوت او

ثَبَتَ وُجُوْدُهُ + مَنْ جَالَ نَالَ + مَنْ جَاوَرَ الْكِرَامَ أَمِنَ مِنَ الْإِعْدَامِ

ثابت شد هستی او + هرکه جولانی کرد در رسید + هرکه همسایگی کرد کریمان را بی بیم شد از درویش شدن

مَنْ جَاعَ انْتَجَعَ + مَنْ جَادَ بِمَالِهِ جَلَّ + وَمَنْ جَادَ بِعِرْضِهِ ذَلَّ + مَنْ جَادَ سَادَ

هرکه گرسنه شد خواهان نیکی شد + هرکه سخاوت کرد بمال خود بزرگ شد و هرکه سخاوت کرد بآبروی خود خوار شد + هرکه سخاوت کرد

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا + مَنْ جَدَّ وَجَدَ + مَنْ جَرَّبَ

هرکه آمد بیک نیکی پس مر او را ده مثلهای او دست + هرکه کوشش کرد دریافت + هرکه آزمود

الْمُجَرَّبَ حَلَّتْ بِهِ النَّدَامَةُ + مَنْ جَسَرَ أَيْسَرَ + مَنْ جَهِلَ زَمَانَهُ

مجرب را فرود آمد بوی شرمندگی + هرکه دلیری کرد توانگر شد + هرکه نادان است زمانه خود را

عَدَا الْخُمُوْلُ زَمَانَهُ + مَنْ حَسُنَ صَفَاؤُهُ وَجَبَ اصْطِفَاؤُهُ +

میگذشت گمنامی زمانه او را + هرکه خوب شد صفائی او ضرور شد برگزیدگی او +

مَنْ حَسُنَتْ خِصَالُهُ طَابَ وِصَالُهُ + مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ

هرکه خوب شد خصلتهای او پاکیزه شد وصال او + از خوبی اسلام مرد است گذاشتن او

مَا لَا يَعْنِيهِ + مَنْ حَفَرَ بِئْرًا لِأَخِيهِ فَقَدْ وَقَعَ فِيهِ + مَنْ حَفَرَ مَهْوَاةً

چیزی را که اراده نمیکند آنرا + هرکه بکند چاهی برای برادر خود پس بتحقیق بیفتاد در آن + هرکه بکند مغاکی را

وَقَعَ فِيهَا + مَنْ خَدَمَنَا أَوْ رَفَقَنَا فَلْيَقْتَصِدْ + مَنْ حَلُمَ سَادَ + مَنْ خَافَ

بیفتاد در آن + هرکه خدمت کرد ما را یا احاطه کرد ما را پس باید که اعتدال کند + هرکه بردباری کرد سردار شد + هرکه ترسید

صَوْتَكَ تَمَنَّى مَوْتَكَ + مَنْ خَافَ وَجْهَ الصَّبَاحِ ذَبَحَهُ + مَنْ خَدَمَ خُدِمَ

آواز ترا آرزو کرد مرگ ترا + هرکه ترسید روی صبح را پست کرد سر را + هرکه خدمت کرد خدمت کرده شد

حفظ نفع ... خدمت کردن ... نفع در اصلاح ... تقی بالنفع ... اقتصاد ... سیاست ... اصلاح ... امثال ... منتهی الارب ... گستردن ... پشت و پست کردن سر ... ۱۲ منتهی الارب

مَنْ خَشِيَ اللّٰهَ ثَبَّأَ عَدُوَّهُ كَلْبًا + مَنْ خَصْمُهُ الْقَاضِي إِلَى مَنْ يَشْتَكِي +

هرکه ترسید از گرگ مهیا کرد سگ را + هرکه خصومت کرد او را قاضی بسوی کدام کس شکوه کند +

مَنْ دَامَ كَسَلُهُ خَابَ أَمَلُهُ + مَنْ دَخَلَ ظُفَارِ حَمَّرَ + مَنْ رَضِيَ نَفْسَهُ

هرکه همیشه شد کاهلی او ناامید شد امید او + هرکه در آمد به ظفار سخن گفت بزبان حمیر + هرکه خوشنود کرد ذات خود

بِالْإِسَاءَةِ شَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ بِالرَّدَاءَةِ + مَنْ رَضِيَ بِقَضَاءِ اللّٰهِ لَمْ يُسْخِطْهُ

به بدی گواه شد بر ذات خود بهلاکت + هرکه راضی شد بحکم خدا خشم نگیرد او را

أَحَدٌ + مَنْ رَقِيَ فِي دَرَجَاتِ الْهِمَمِ عَظُمَ فِي عُيُونِ الْأُمَمِ + مَنْ رَكِبَ

کسے + هرکه بالا رفت در مرتبه های همتها بزرگ شد در چشمهای امتها + هرکه سوار شد

جِدَّهُ غَلَبَ ضِدَّهُ + مَنْ رَكِبَ الْعَجَلَ أَدْرَكَ الزَّلَلَ + مَنْ زَادَ

بر کوشش خود غالب شد ضد خود را + هرکه سوار شد بر شتابی دریافت لغزشها را + هرکه فزون شد

خَبَرُهُ بَادَ خَبَرُهُ + مَنْزِلَةُ الْأَبْرَارِ فِي صَوْنِ الْأَسْرَارِ + مَنْ سَالَمَ سَلِمَ

خبر او هلاک شد خوبی او + مرتبهٔ نیکوکاران در نگاهداشتن رازهاست + هرکه صلح کرد سالم ماند

مَنْ سَاءَ عَزْمُهُ رَجَعَ إِلَيْهِ سَهْمُهُ + مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ ضَاقَ رِزْقُهُ + مَنْ

هرکه بد شد قصد او بازگشت سوی او تیر او + هرکه بد شد خلق او تنگ شد روزی او + هرکه بد شد

أَخْلَاقُهُ طَابَ فِرَاقُهُ + مَنْ سَخَى بِرَأْسِهِ فَقَدْ نَجَحَ + مِنْ سَعَادَةِ جِدِّكَ

خلقهای او خوب شد جدائی او + هرکه جوانمردی کرد بسر خود پس تحقیق سودمند شد + از نیکبختی تحقیق

وُقُوفُكَ عِنْدَ حَدِّكَ + مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ أَنْ يَكُونَ خَصْمُهُ عَاقِلًا

ایستادن تو نزد مرتبهٔ خود + از نیکبختی مرد است بودن دشمن او دانا +

مَنْ سَقَى مَكْرَهُ بَارَ ثَمَرُهُ + مَنْ سَكَتَ سَلِمَ وَمَنْ سَلِمَ نَجَا + مَنْ سَلَّ

هرکه آب داد حیلهٔ خود را هلاک شد حرص او + هرکه خاموش شد سالم شد و هرکه سالم شد رهائی یافت هرکه کشید

سیف العداوة غمد فیه راسه + من سلك الجدد امن العثار + من شاور

شمشیر دشمنی را نیام کرد دران سر خود را + هر که رفت در زمین هموار رست بجوف شد از لغزش

اکل النصیحة امن من الفضیحة + من بشّر ما طرحك اهلك +

از صاحب نصیحت بی بیم شد از رسوائی + از بدی چیزیکه انداخت ترا اهل تست

من صانع بالمال لم یحتشم من طلب الحاجة + من صدق نو

هر که رشوت داد مال را شرم نداشت از طلب کردن حاجت + هر که راست شد نشان او

طال تبسمه + من صدق فی مقاله زاد فی جماله + من صنّف

دراز شد تبسم او + هر که راست شد در سخن خود فزون شد در خوبی خود + هر که تصنیف کرد

قد استهدف من ضحك ضحك + من ضعفت الاعراق وه قویت

پس نشانه تیر شد + هر که خندید خنده کرده شد بروی + هر که ضعیف شد فکرهای او قوی شدند

اعداؤه + من طاب اصله زکی فرعه + من طال تعدیه کثرت اعادیه

دشمنان او + هر که پاکیزه شد بیخ او پاک شد شاخ او + هر که دراز شد در گذشتن از حد بسیار شدند دشمنان

من طلب جلب + من طلب شیئا وجدّ وجد + من طلب ما ناله او

هر که طلب کرد بکشید + هر که طلب کرد چیزی را و کوشش کرد دریافت + هر که طلب کرد چیزی را یافت او را

من طلب ما لا یکون طال تعبه + من عتب علی الدهر طال عتبه

هر که طلب کرد چیزی را که نمیشود دراز شد تعب او + هر که خشم کرد بر زمانه دراز شد خشم او

من عجّل اموره یصیبه من الندم + من عدل فاعدل + من عدل ملك ومن ظلم

هر که شتاب کرد کارهای خود را برسد او را از شرمندگی + هر که انصاف کرد تجاوز نکرد + کسیکه انصاف کرد مالک شد

هلك من عرف لنفسه لیس لبیه من والتی طابت المشارب ومن

هلاک شد کسیکه شناخت چیزی را ... کسیکه شناخت ... پاکیزه شود ... هر که شناخت

نفسه فقد عرف ربه + من عزّ بزّ + من عقل عیناً تحبّ نظره + من علی
نفس خود را پس بتحقیق شناخت پروردگار خود را + کسیکه غالب شد گرفت متاع را + هرکه بست چشم را باز داشت نظر خود را

دماغه فی الصیف غلی قدره فی الشتاء + من علت همته طال
دماغش در گرما بجوشید دیگ او در زمستان + هرکه بلند شد همت او دراز شد

همومه + من علمه حرفاً فهو مولاه + من عمل صالحاً فلنفسه
غمهای او + کسیکه آموزانید او را یک حرف پس وی مالک دست + هرکه عمل کرد شایسته پس برای ذات خود

ومن ساء فعلیها + من غشنا فلیس منا + من غلب اخذ السلب
و هرکه بدی کرد پس بر وی است + کسیکه فریب داد ما را پس نیست از ما + هرکه غالب شد گرفت متاع را

من فعل الردی یلقاه + من فعل ما شاء لقی ما ساء +
کسیکه کرد بد ملاقات کند آنرا + کسیکه کرد آنچه خواست ملاقات کند چیزی را که اندوهگین کند

منقبة المرء تحت لسانه + من قبض قبض + من قدّم الخیر علم
بزرگی مرد زیر زبان او است + هرکه قبضه کرد قبضه کرده شد + کسیکه پیش کرد نیکی را

من قرّ عیناً بعیشه نفعه + من قرع باباً ولج ولج + من قسط ما سقط
هرکه خنک کرد چشم را بزندگانی خود سود کرد او را + هرکه کوفت در را و مبالغه کرد در آمد + هرکه انصاف کرد نیفتاد

من قصر عن السیاسة صفر عن الریاسة + من قل دیناره
هرکه کوتاه شد از نگهبانی خالی شد از ریاست + کسیکه کم شد دینار او

ذل مقداره + من قل لبه زاد عجبه + من قل سروره کان
خوار شد مرتبه او + هرکه کم شد عقل او فزون شد تکبر او + هرکه کم شد خوشی او باشد

الموت احبه + من قلت فضائله ضعفت وسائله + من قنع شبع
مرگ آسایش او + کسیکه کم شد بزرگیهای او سست شد وسیلهای او + هرکه قانع شد سیر شد

مَنْ قَنِعَ بِعَطَاءِ اللّٰهِ لَمْ يَدْخُلْهُ حَسَدٌ + مَنْ كَانَ دَلِيلُهُ الْغُرَابُ

هرکه قانع شد بخشش خدا در نیاید درا رشک + هرکه باشد رهنمای او زاغ

رَضِيَ بِمَنْزِلِ الْخَرَابِ + مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ مَلَامُهُ + مَنْ كَثُرَ لَهُ

راضی شود بجای ویران + هرکه بیشتر شد سخن او بیشتر شد ملامت او + هرکه بیشتر شد برای او

الآمَامِيلُ كَثُرَ لَهُ الدَّنَانِيرُ + مَنْ كَثُرَ ضَحِكُهُ قَلَّتْ هَيْبَتُهُ

دلها بیشتر شد برای او دینارها + هرکه بسیار شد خندهٔ او کم شد بزرگی او

مَنْ كَثُرَ خِوَانُهُ كَثُرَ إِخْوَانُهُ + مَنْ كَثُرَ ابْتِهَاجُهُ بِالْمَوَاهِبِ تَشَدَّدَ

هرکه بیشتر شد خوان او بسیار شد برادران او + هرکه بسیار شد خوشی او به بخششها سخت شد

إِنْ عَلَيْهِ لِلْمَصَائِبِ + مَنْ كَثُرَ ظُلْمُهُ وَاعْتِدَاؤُهُ قَرُبَ هَلَاكُهُ

هرکندنش برای مصیبتها + کسیکه بسیار شد ستم او و تجاوز کردن او از حد نزدیک شد هلاکت او

وَفَنَاؤُهُ + مَنْ كَثُرَ اعْتِبَارُهُ قَلَّ عِثَارُهُ + مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ خَطَاؤُهُ

وفنای او + کسیکه بسیار شد اعتبار او کم شد لغزش او + هرکه بسیار شد سخن او بسیار شد خطای او

مَنْ كَثُرَتْ عَوَارِفُهُ كَثُرَتْ مَعَارِفُهُ + مَنْ كَثَّرَ سَوَادَ قَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ + مِنْكَ

هرکه بسیار شد نیکیهای او بسیار شدند شناسان او + کسیکه بسیار کرد سواد گروهی را پس وی از ایشان است

وَإِنْ كَانَ سَمَارًا + مَنْ كَرُمَ أَصْلُهُ لَانَ قَلْبُهُ + مِنْ كِلَا جَانِبَيْكَ

اگر چه باشد سیرو + هرکه بزرگ شد اصلش نرم شد دل او + از هر دو جانب تو

لَا لَبَّيْكَ + مَنْ لَاحَاكَ فَقَدْ عَادَاكَ + مَنْ لَا يَنْفَعُكَ صَدَاقَتُهُ

نه حاضر در خدمت تو + هرکه دشنام داد ترا پس تحقیق دشمنی کرد ترا + هرکه سود نکند ترا دوستی او

لَا يَضُرُّكَ عَدَاوَتُهُ + مَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ يَرْجُو الرَّاحَةَ + مَنْ لَا ذَنْبَ

زیان نکند ترا دشمنی او + هرکه نیست گناه مر او را امید میدارد آسایش را + کسیکه نیست گناه

له لا يخاف عليه + من لا يكفيه اليسير لا يكفيه الكثير + من لا امانة

مرا او را ترسیده نمیشود بر وی + هر که کفایت نمیکند او را اندک کفایت نمیکند او را بسیار + کسیکه نیست امانت

له لا دين له + من لزم الطمع عدم الورع + من لزم الرقاد عدم

مرا او را نیست دین مر او را + هر که لازم گرد طمع را نیست گم کرد پرهیزگاری را + هر که لازم گرد خواب را نیست گرد

المراد + من لم ياس على ما فاته اراح نفسه + من لم يسمع النصح

مقصود را + هر که اندوهگین نشد بر آنچه فوت شد او را آسایش داد ذات خود را + هر که نشنید نصیحت را

فانه يزيد سماع الملامة + من لم يعرف التلويح لم يعرف التصريح

پس البته او افزون میکند شنیدن نکوهش را + هر که نشناخت اشاره را نشناخت تصریح را

من لم تسر حياته لم تغم وفاته + من لم ينظر في عواقب الامور

هر که خوش نشد زندگی او اندوهگین نشد مرگ او + هر که نگریست در آخرهای امور

وقع في الحذر + من لم يقبل التوبة عظمت خطيئته + من لم يؤدبه

بیفتاد در خوف + هر که قبول نکرد توبه را بزرگ شد گناه او + کسیکه ادب نداد او را

الابوان ادبه الزمان + من لم يقل العثرة سلب القدرة + من لم

پدر و مادر ادب داد او را زمانه + هر که نه بخشید گناه او در کرده شود توانائی را + هر که

يرحم لم يرحم + من له المولى فله الكل + من لي بالسانح بعد

رحم نکرد رحم نکرده شد + هر که مراد است خدا پس او راست همه + کیست برای من به مبارک پس

البارح + من ليس مع المتجددين متجددا فهو من التنوية

شوم + کسیکه نیست باد و متجدد متجدد پس او از فرقه تنویه است

من ليس له تقويم النفس فهو نفش تقويمه + من مات اعاش

هر که نیست مر او را است کردن نفس پس او نقش تقویم است + هر که مرد نیکوکار زندگی کرد

۱۸۰

خزینة الامثال

فی العفو + من مات غریباً مات شهیداً + من مال الی المال

درعفو + هرکه مرد مسافر مُرد شهید + کسیکه خواهش کرد سوی مال

مات فی المال + من ملک نفسه فهو ملک بنفسه + من منّ

مرد در محبت مال + هرکه مالک شد ذات خود را پس وی مالک شد به ذات خود + هرکه احسان کرد

بمعروفه سقط شکره + من بغی فی الدین یصلف + من نظر

به نکوئی خود بیفتاد شکر او + هرکه ستم کرد در دین بی بهره شد + کسیکه نگریست

فی العواقب سلم من النوائب + من نمّ الیک نمّ علیک +

در انجام کارها محفوظ ماند از مصیبتها + هرکه سخن چینی کرد سوی تو سخن چینی کرد بر تو +

من هاب خاب + من هان علیه المال توجهت الیه

هرکه ترسید بی بهره شد + کسیکه سبک شد بروی مال متوجه شد سوی وی

الآمال + من یأت الحکم وحده یفلح + من یتوکل علی الله

امیدها + هرکه بیاید حاکم را تنها رستگار شود + هرکه توکل میکند بر خدا

فهو حسبه + المنیة تضحک الامنیة + من یجتمع یتقعقع

پس او تسلی‌بخش اوست + مرگ میخندد آرزوها را + کسیکه مجتمع شد جنبد

عمده + من یزرع السوء یحصد الندامة + من یزرع

ستونهای او + هرکه کشت میکند بدی را درو میکند شرمندگی را + کسیکه کشت میکند

الشر یحصد الندامة + من یزرع الشوک لم یحصد به عنباً

بدی را درو میکند شرمندگی را + هرکه کشت میکند خار را درو نکند بوی انگور را +

من لیتم یخل + من یطل هن ابیه ینتطق به + من یطل

هرکه میشنود لاغر میشود + هرکه دراز میشود شرمگاه پدرش کمر بسته میشود + هرکه دراز شود

ذَیْلُهٗ یَنْطِقُ بِہٖ + مَنْ یَعْمَلِ السُّوْءَ یَجِدْ عُقُوْبَتَہٗ + مَنْ یُعْطِ

دامن وے گر بند دوے حرف کسیکہ عمل کند بدی را بیابد عذاب او را + ہرکہ بیدہد

بِالْیَدِ الْقَصِیْرَۃِ یُعْطَ بِالْیَدِ الطَّوِیْلَۃِ + مَنْ یَنِکِ الْعَیْرَ یَنِکْ

بدست کوتاہ داده شود بدست دراز + ہرکہ گاید گورخر را گاییده

نِیَاکًا + مَوَاعِیْدُ عُرْقُوْبٍ + اَلْمَوْتُ حَقٌّ + مَوْتُ الْاَغْنِیَاءِ

نیاک را + وعده ہائے عرقوب + مرگ ثابت ست + مرگ توانگران

حَسْرَۃٌ وَمَوْتُ الْعُلَمَاءِ ثُلْمَۃٌ وَمَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَۃٌ +

حسرت ست و مرگ عالمان رخنہ است و مرگ محتاجان آسایش ست +

اَلْمَوْتُ فِیْ طَلَبِ الثَّارِ خَیْرٌ مِّنَ الْحَیٰوۃِ فِی الْعَارِ + مَوْتٌ

مرگ در طلب آتش بہترست از زندگانی در ننگ + مرگ

فِیْ دُوْلَۃٍ وَعِزٍّ خَیْرٌ مِّنْ حَیٰوۃٍ فِیْ ذُلٍّ وَعَجْزٍ + مُوْتُوْا

در دولت وعزت بہترست از زندگانی در خواری وعاجزی + بمیرید

قَبْلَ اَنْ تَمُوْتُوْا + اَلْمَوْجُوْدُ شِفَاءٌ + اَلْمَوَدَّۃُ اَفْضَلُ الْقَرَابَۃِ

پیش از مردن شما + موجود شفاست + دوستی بزرگترین نزدیکی ست

اَلْمُؤْمِنُ مِرْاٰۃُ الْمُؤْمِنِ + اَلْمُؤْمِنُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُوْنَ مِنْ

مسلمان آئینہ مسلمان ست + مسلمان کسے ست کہ محفوظ مانند مسلمانان از

یَدِہٖ وَلِسَانِہٖ + اَلْمُؤْمِنُ قَلِیْلُ الْمَؤُنَۃِ + مَہْلَکَۃُ الرَّجُلِ حِدَّتُہٗ +

دستش و زبانش + مسلمان کم مشقت ست + ہلاکت مرد تیزی است

گنجینہ دوم در مثلہای فارسی

ما بخیر و شما بسلامت + ما در چه خیالیم و فلک در چه خیال + کاریکه خدا کند فلک را چه مجال
مادیان گم کرده دنبال اخته میگردد + ماده بعضو ضعیف میریزد + ما را ازین گیاه ضعیف
این گمان نبود + مار را چه ازین قصه که گاو آمد خر رفت + مار را عجب آید که ازین کیسه برآید + مار
تو که هر گرا به بینی بزنی + یا بوم که هر کجا نشینی بکنی + مار بدست دیگران باید کوفت + مار گزیده از
ریسمان می ترسد + مار مرده نمی گزد + مار از پای پیش زنان دود که گوش خر کن با نیز ربابی
ما ز یاران چشم یاری داشتیم + خود غلط بود آنچه ما پنداشتیم + مال مفت دل بی رحم + مال
عرب پیش عرب + مال مرده پس مرده + مال حرام بود بجای حرام رفت + مال انسان جان بست
و جان بغار آبرو + ما هم خدای داریم + ماهی را ماهی میخورد و ماهی خوار هر دو را + ماهی از سر
گنده گردد نی ز دم + ماهی بخواهی دمش بگیر + مباش در پی آزار و هر چه خواهی کن +
مبر نام فردا که فردا که دید + متواضع خاک است که کف پای شاه و گدا یکسان بوسد + مثل
معروف پیرایه زبانها + محالست که هنرمندان بمیرند و بی هنران جای ایشان گیرند +
محبت ست که دل را میدهد آرام + وگرنه کیست که آسودگی نمیخواهد + محتسب در بازار است
نه در خانه + محتسب گر می خورد معذور دارد مست را + محتسب را درون خانه چکار + محمد علیه السلام
بمعراج بلند است نه بعمامه + محنت بر باد گنه لازم + محنت بیفایده است و سه برابر دوی گور +
محنت قرب ز بعد افزونست + مدعی سست و گواه چیست + مرا بخیر تو امید نیست
شر مرسان + مرا همت بلند و دست کوتاه + مرا افسوس می آید بر این دیو میگاید + مرا گدای تو
بودن ز سلطنت بهتر + مرا نان ده و کفش بر سرم زن + مرا بیامرز و دیگر را تو دان + مراد سخا
باعتدالست + مرغ بیار و مرغ بخور + مرده بدست زنده + مرده هر چند عزیز است نگه نتوان داشت +
مرده هرگز نمی گوزد + مردن بنام به که بود زندگی به ننگ + مردن حق است لیکن اول
همسایه را + مردن بعلت به که زندگانی بذلت + مرده آنست که نامش به نکوئی نبرند +

مرده سخن نمیکند + مرده گر خاک میدهد بستان + مردن بلا نفع نمیکند جز لبست که بابا بمیرد +
مردیست بیازمای وانگه زن کن + مرد پا بر هوا نهند و نامرد پا در هوا + مرد آخر بین مبارک
بنده ایست + مرد بی سنگ را وزنی نباشد + مرد باش یا درپی مرد باش + مردی نبود فتاده
را پای زدن + مردی باید یکقدر مردی ماند + مرغ که فربه میشود گوشتش تنگ میگردد + مرغ آتشخوار
کے لذت شناسد دانه را + مرغ زیرک چون بدام افتد تحمل بایدش + مرگ انبوه جشنی دارد + مرگ به از
رسوائی + **مزدور** خوشدل کار بیش میکند + مزدور با قناب در جنگ است + مزد آن گرفت جان برادر
که کار کرد + مزن فال بد کاورد حال بد + **مستوفی** سند میخواهد و قاضی گواه + مسجد جای گوز نیست
مسکین خر اگر چه بی تمیز است + چون بار همی برد عزیز است + مسلمان در گورست و مسلمانی در کتاب
مشتی که بعد از جنگ یاد آید بر کله خود باید زد + مشتی نمونه از خروار + مشت ناخورده بمشت خورده
نمی ارزد + مشت زن دیگرست تیغ زن دیگر + مشت در محل خود از تیغ بالاترست + مشت بسته
قفل بهشت ست و انگشت گشاده کلید رحمت + مشک آنست که خود ببوید نه که عطار بگوید
مصلای زاهد اگر بشاهد رسد خود را پاک کند مصلا پلید + مصیبتی که اجر دارد مصیبتش نتوان گفت
مطلب سعدی دیگرست + **معزول** میشوند چه معقول میشوند + معیار دوستان دغل
روز حاجت ست + **مفت** را چه گفت + مفت کرم داشتن + مفتی نوشت چه گفتی + **مقام**
عیش میسر نمیشود بی رنج + مقامات از کتاب همه دانی توان یافت نه از عمامه حریری + **مکن**
مکن که نکوگوهران چنین نکنند + مکن تکیه بر ملک دنیا و پشت + که او چون تو بسیار پرورد و کشت
مگر این بنان ملا قطب است + مگس حرام نیست لیکن دل بهم میزند + مگس بی پر اند + **ملازم** نوبتی
تیز رو + ملا منم و برادرم میخواند + ملا شدن چه آسان آدم شدن چه مشکل + ملخ گرسنه در خانه
بر خوان + عقل را در نکند گز رمضان نه اندیشد ملخ از چرخ نگارین ست + **من** آنم که من دانم
من از آسمان میگویم او از ریسمان میگوید + من پای تو بوسم تو دست دیگری + منتی گرمی کشتی

از مرد میباید کشید + من چه گویم تنبوره من چه میگوید + من چه پشم که براد رکلان من پشم را
من سبو دکنم ترا زیانی نرسد + من کجا و دیوان حافظ کجا + من که بر بام جهانم چه صلاح اندیشم
من میگویم مونار داو میگوید بکن + من مرده جهان مرده + من زنده جهان زنده + من می من
هردو آنچنان مفلوک که هردو را ده مرزی خوب بباید + من همان احمد پارینه که بودم هستم
مو از زبانش بر آمده + مو در بدنش راست شده + مودت اهل صفا چه بر رو چه در قفا
مور همان به که نباشد پرش + موسی را سپیدی ست هنر ست عیب + موش زنده به از
گربه مرده + موش بسوراخ نمیرفت جاروب بدم بست + موش را گفتند از بنیاد کندن
تو به کن گفت بنیاد تو به را هم بکنم + موشک میدواند مهربانی دشمن اعتبار را نشاید تا به تملق
چه رسد + مهمان عیب دشمن عادمانست + مهمان کمتر میکند تعظیم صاحب خانه را + مهمان
عزیزست مگر تا سه روز + مهمان خود دیم لیک در خانه تو + مهمان مهمان را نتواند دید صاحب خانه
هر دو را + مهمانی وقت پهلوی خود میخورد + مهمان را بافضولی چه کار + مهمان ناخوانده هدیه خدا
نشستن نیست + عقرب کور + میان عاشق و معشوق رمز نیست + کرام کاتبین را
هم خبر نیست + میان دو خر ماده مانده + میان دو خر آید میخواهد میان دو سنگ آرد میخواهم
میتوان بخشید گر گاهی گناهی میشود + میخش قائمست + میراث پدر خواهی علم پدر آموز + میراث گرگ
بگفتار میرسد + میمر و شد گنبد و هیچ مناره میکند + میکشد زیرا گر اندک و از بسیار میگوید
و هر سو بپوید + مگو زود والپس نگاه میکند

گنجینه سوم در امثال هندیه

مار کا مارا بگڑا ہے + مار سے پڑا یا بھلا + مار ی مار ہی ہوا اوڑالی + مار پیچھو سنوار
مار کے آگے بھوت بھاگتا ہے + مار نے والے سے جلانے والا بڑا داتا ہے + مار مار کہی جاے فتح

دادا آئی ہے + مار وہ تین اپنوا اور ڈولی خیرآباد + مار دن گھٹنا پھوٹے آنکھ + مار امنہ طباق سا
آگ دہرانہ کھائے + مارتے کا ہاتھ پکڑا جاتا ہے کہنے والے کی زبان نہیں پکڑی جاتی + ماما بختاور بان
کھایا کیسی ہے + ماموسکے کان میں انٹی بہا بجا اینڈ اینڈا پھرے + ماں مان میں تیرا مہمان
مان کا پان بھلا + مانگے تانگے کام چلے تو بیاہ کر ہے بلا + مانگے پر تانگا اور بڑھیا کی برات مانگ
جانچ کے کینے جہاجا مانگ لیں تو لگی لاجا + مانگتا کی بھیج چی مان کا پیٹ کمہار کا آوا + مان
اپلی باپ تیلی بیٹا شاخ زعفران + مان چھوڑ موتی سے مزاج مان مانکا جایا سبھی لوگ
پرایا + مان کہے مونسی جی تان وہی تلوار کی گھاؤ سے باپ وہی تیر کے گھاؤ سے + مان
تارمگی باپ کولا بیٹا روشن الدولہ + مان بنہاری باپ کنجر بیٹا مرزا سنجر + مان بنہاری بھلی
اور باپ ہفت ہزاری بھلا نہیں + مان پسنہاری پوت چھیلا چوٹر بر باندھے بور کا تیل
مان بیٹی میں فلان غائب + مالش کے پہچانتی کو معاملہ کسوٹی ہے + ماہ تل تل بڑھے
بھاگن گوڑی کار ہے + مائی مائی سب ملیں بابو کوئی نہیں ملا + مت کر ساس برائی
تیری لگے بھی جائی + مجکو کوئی نہ مارے تو میں سبکو مار آؤں + مچھی کی جہانٹ جھینکا
مچھی کے بچونکو تیرنا کون سکھلائے + مچھی تو نہیں کہ سڑ جائے + محلے میں آئی برات پیر دس
کو لگی ہگاس + مخادیم خان کی سالی + مدعی مدعی علیہ نا تو میں شاہد پیر پائین
مر پیری جور دو ہورہ + مرتا کیا نہ کرتا + مردیکو بیٹھہ کر روتی ہیں اور وزیکو کھڑے ہوکر مر
پر جیسی سنو من مٹی ویسی ہزار من + مردہ بہشت میں جائے یا دوزخ میں حلوے مانڈے سے کا
مرد کو گرد ضرور ہے + مرد کو ہشیاری لازم + مرد مرے نام کو نامرد مرے نان کو + مرد کا
نوکر مرے برس دن میں نڈیکا نوکر چھے مہینے میں مرزا ہوا + مرغی کی بانگ کا کیا اعتبار
مرغی کے خواب میں دانہ ہی دانہ + مرغی اپنی جان سے گئی کھانے والیکو مزہ نہ ملا + مرغی
تکلے ہی کا گھاؤ بس ہے + مرغا بانگ نہ دیگا تو کیا صبح ہی نہ ہوگی + مرن چلے سوگ سانٹے

ضمیمہ حاوی ۱۱ ... خزینۃ الامثال

مرین سنکا یون کربٹ مین گئین + مری نہ مایخما دی + مسلمانی آئی دانی سنیت ہوگئی
محراب ہو گئی + مسی کا جل کسکو میان جلی بہس کو + مشعلچی آپہی ندہا + مفلسی مین آٹا گیلا
مفلسی اور رفا ہیسے کا شربت + مفلس سے سوال حرام ہی + مقدور کی مان رو رہی
رگڑتی ہی + مکر چکر کی کہانی آدہا تیل آدہا پانی + مکے مین رہتے ہین حج نہین کیا + مکے گئے
نہ مدینے گئے بیچ ہی بیچ پہیر بہی + ملا نہو گا تو کیا مسجد مین اذان نہو گی + ملا جی کیا کہین
آخون جی گئی ہی سمجھے ہوئے ہین + ملا کی دوڑ مسیت تلک + ملا جی کی ملا جی ہی نہ بانس سے
بانس کہاتے + ملکی کیا جلنے پرائی دل کی + من بہا ہی مونڈی ملا ہی + من بہا ہی تو ڈہیلا سیاری
من کا سرلا تی ہین پیا بہر کی جیب نہین ہلاتی + من چلتا ٹٹو نہین چلتا + من چنگا تو کٹھوتی
گنگا + منڈو یکے آنے مین شرط کیا + من من گائی رس رس روئے + جو نا خصم کر سکہہ سوئے
من مین شیخ فرید بغلمین انٹین + من مانی گہر جانی + من میتون بلا ہو ملی جا ولونکا + موت
کو پکڑ لی تو تب کو راضی ہو وے + موت بہلی کہ جان کندن + موسر پر کہیلتی + موتین اور
سو رہین گے + موذیکا چنکل + مور کی ساری بن جتر کی ایک گھڑی + موری کی اینٹ چوبارے
چڑہی + مود یکا گہاو میان جانین یا بادن + موکو نہ تو کہلے چوٹ نہیمیں جھو کو + مولی ہاتہ پڑا نین
جس چاہی تس دے + مولی اپنی ہی پاتون بہاری + مول سی بیاج پیارا ہوتا ہی + موم کی ناک
موم سے کے مترم موم کر پایا او شہ مریم تیری دیگہوا آئی + منہ مانگی موت نہین ملتی + منہ کالا بخت
اوجالا + منہ مین آنت پیٹ مین آنت + منہ تکا بیر پایا + منہی منہ مارے اور تو یہ تو یہ پکارے + منہ پر لی
لو لی تو کیا کسو کا کو تی + منہ دیکہی سب کہین خدا لگتی کوئی نکہی + منہ سے لام کاف
مت نکالو + منہ پر ہوائیان اڑنے لگین + منہ سہرا ل ٹپکی پڑتی ہی + منہ کو کالک لگا گئی
منہ پر خاک ملی ہی + منہ لگی دوگن پیٹ مین منہ مالی سنگر ملا مالے + منہ نو رنہ پیٹ صبور
مونڈلی سر پر پانی پڑ ڈہل گیا + موہی گن موہی گن چل نڑہی تو ہی کون گنی + موبا پ کی

خزینۃ الامثال

بڑی بڑی نکھین موی پر سودڑی + موی پر کوئی کسی کے کام نہین آتا + موتی کی قبر اور جیتی کا
گھر سو خیر سے + جیتی بی بھلی موی کیون کہ سانس آتی ہی + موتی بکھیا بامہن کے ناون
سوئی مائی تو ٹی سگائی + موئی جون گھر پر دودہ نہین مہر گئی محبت گئی گئی تان اور بان
حقّے سے منہ جھلس گئے بدالیا مہمان + میان مسافر دو تو سہی دیکھین جھنجھنی کیا کرتی ہی
میان ذٹولی سب گھر سر کھوتی + میٹھا میٹھا ہپ ہپ کڑوا کڑوا تھو تھو + میٹھا اور
کٹھوتی بھر + میٹھی میٹھی میان و تاتی کہین نہ کترنی لئی ہی + میٹھی چھری تیر اباپ
سچی تھا میرا بی پر دیوار ا دکرتا تھا + میرا ماتھا تبھی ٹھنکا تھا + میری ایک بھلی میری قبولی میری
تلکی شاستر بعولی میری ہی سو راجہ کہنین اور راجہ میر منگتا + میری گھر سی آگ لائی اور نام کہا
بیسندر + میران گور برابر ہی + میرون تاکی کیوہ مری واکی لیو + مین بھولی یہ بیٹھے مین کرودی
تیری بھلائی تو کر میری آنکھ مین سلائی + مین تو جہری دیکھتی ہی مین میکہ لگتا دیکھ
کو بھی کام ہوا خزینہ بست و ہشتم در مثلہائی حرف نون + مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

اَلنَّادِرُ کَالمَعدُومِ + اَلنَّادِرَۃُ لَا تُروٰی + نَارُ الفُرقَۃِ اَحَرُّ مِن نَارِ جَہَنَّمَ

نادر مانند معدوم ہست + پارۂ زر باز گردانیدہ نمیشود + آتش جدائی بسیار گرم ست از آتش دوزخ

نَارُ الحُبَاحِبِ لَا تُقَدِّحُ + الخَیلُ جَوَادُہَا + اَلنَّارُ تَاکُلُ نَفسَہَا اِن لَم تَجِد

آتش ریزہا نمی زنند اثر اسپان بسمہای خود + آتش بخورد ذات خود را اگر نیابد چیزی را کہ بخورد آن را

اَلنَّارُ کَثِیرُ الرَّمَادِ لَا تُطعِمُ العِبَادَ + اَلنَّاسُ اَتبَاعٌ لِمَن غَلَبَ

آتش بسیار خاکستر ست چہ البتہ او سیخور اند بندگان را + مردمان تابع اند برای کسیکہ غالب شد

اَلنَّاسُ اِخوَانٌ وَ شَتّٰی فِی الشِّیَمِ + اَلنَّاسُ عَلٰی دِینِ مُلُوکِہِم + اَلنَّاسُ

مردمان برادران اند و مختلف اند در خصلتہا + مردمان بر دین بادشاہان خود اند + مردمان

کالسنان المشط + الناس مجزیون باعمالهم + الناس مع اللباس

مانند دندان شانه اند + مردمان پاداش داده شدند به عملهای خود + مردمان با پوشاک اند

الناس موتی و اهل العلم احیاء + الناس یخبرون ما لناهم

مردمان مرده اند و عالمان زنده + مردمان زبان مسکنند چیزی را که تفاخر کردند

ناقض الجرة ثم سالمها + النبع یدفع بعضه بعضا + النبیذ رضاع

گرفت دام را باز مصالحه کرد او را + نبع میگوید بعضی او بعضی را + آب افشرده شیر دادن

اخوان نجارها نجارها + مدبج القصا لیس کنجم السماء + الندم توبة

برادران است + رنگ شتر اصل او ست + ستاره ملقدر نیست مانند ستاره آسمان + شرمندگی توبه است

ندمت ندامة الکسعی + نزو الفرار استجهل الفرار + النساء

شرمنده شدم مانند شرمندگی کسعی + جستن بره نر نادان شمرد بره را + زنان

شقائق الاقوام + نسیان الموت صدأ القلب + نصح الملأ عناد

نیمه های گروه ها اند + فراموش کردن مرگ زنگ دل ست + نصیحت کردن دشمنی ست

لا یفید نصرة الحق شرف و نصرة الباطل سرف النص

که فائده نمیکند یاری کردن حق بزرگی ست و یاری کردن باطل خیرگی عقل ست تحقیق علم

سلاح جهاد الشیطان + النصب یصیب النصیح بین الملاء

ساز جهاد شیطان ست + نصیب میرسد + نصیحت میان گروه

تقریع + نظر الشحیح الی الغریم المفلس + النعلین تحت العینین

سرزنش کردن ست + نگریستن بخیل سوی مقروض محتاج + هر دو پاپوش زیر سر دو چشم

نعمة الجاهل کروضة فی المزابل + النعمة مجهولة ما دامت موجودة

نعمت نادان مانند باغ ست در جایهای پلیدی + نعمت مجهول ست تا وقتیکه موجود ست

فَاِذَا افْتَقَدْتَ عَرَفْتَ + النِّعْمَةُ اِذَا افْتُقِدَتْ عُرِفَتْ + نِعْمَ الْخَتَنُ

پس چون گم شود شناخته شود + نعمت چون گم شود شناخته شود + بهتر داماد

الْقَبْرُ + نِعْمَ الشَّیْءُ الْهَدِیَّةُ اَمَامَ الْحَاجَةِ + نِعْمَ صَوْمَعَةُ الرَّجُلِ بَیْتُهُ

گورست + بهتر چیز تحفه است پیش حاجت + بهتر عبادتگاه مرد خانه اوست

نَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الْحَوْرِ بَعْدَ الْكَوْرِ + نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ غَضَبِ الْحَلِیْمِ

پناه میگیریم بخدا از نقصان بعد زیادتی + پناه میگیریم بخدا از خشم بردبار

نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ ذٰلِكَ + نِعْمَ الْكَلْبُ بُؤْسُ اَهْلِهِ + النِّقَاضُ یُقْطِرُ

پناه میگیریم بخدا ازان + نعمت سگ سختی اهل اوست + [illegible] قطار میبرد

الْجَلَبَ + نَفْسُ عِصَامٍ سَوَّدَتْ عِصَامًا + النَّفْسُ مُولَعَةٌ بِحُبِّ

شتر ازانکه + نفس عصام سیاه کرد عصام را + نفس حریص ست بدوستی

الْعَاجِلِ + النَّفْسُ مَعْدِنُ كُلِّ شَرٍّ + نَفَضَ الْقَصَّابُ الْوِذَامَ

عاجل + نفس جای هر بدی ست + افشاند قصاب روده را

نِقَاطُ الْقُرْاٰنِ خَیْلَانُ الرَّحْمَةِ وَالْغُفْرَانِ + النَّقْدُ عِنْدَ الْحَافِرَةِ

نقطهای قرآن نقطهای بخشش و آمرزش ست + نقد نزدیک اول سخن

نَقْصُ الْبَدْرِ مِنْ عَیْنِ الْكَمَالِ + نَقْعٌ بِبَابِ الْاَخِلَّاءِ نَفْعٌ لِلْعَیْنِ كَالْكُحْلِ

کم شدن ماه چهاردهم از ذات کمال ست + غبار در دوستان نفع ست برای چشم مانند سرمه

الضِّیَاءِ + النُّقُوْدُ تَحُلُّ الْعُقُوْدَ + النِّكَاحُ یُفْسِدُ الْحُبَّ + نُوْرٌ عَلٰی نُوْرٍ

روشنی + نقدها میکشاید گرهها را + نکاح تباه میکند دوستی را + روشنی بر روشنی

اَلنَّوْمُ اَخُ الْمَوْتِ + نَوْمُ الظَّالِمِ اَحْسَنُ مِنْ یَقْظَتِهِ + نِیَّةُ الْمَرْءِ خَیْرٌ مِنْ عَمَلِهِ

خواب برادر مرگ ست + خواب ستمکار نیکوترست از بیداری او + نیت مرد بهترست از عمل او

گنجینهٔ دوم در امثال فارسی

نابرده رنج گنج میسر نمیشود + ناخوانده بخانهٔ خدا نتوان رفت + ناخن ندارد که پشت خارد + نادان سخن گوید و دانا قیاس کند + ناز بران کن که خریدار تست + ناسوده کجا و کجا آسوده + ناکس تربیت نشود ای حکیم کس + ناکرده کار چون کار کند خود را رسوا نماید + ناکرده را مال و کرده پشیمان + ناکشته را قصاص نتوان کرد + ناله آب زناهمواری زمین است + نامرد زند همیشه لاف مردی + نام مرد به از مرد + نام بلند آز بام بلند + نام هستم از رستم + نامش کلان و دهش ویران + نان یکروزه چه بر پشت و چه در شکم + نان بده نام برآر + نان میگوید جان میدهد + نان گریه به تیر میدوزد + نایده جا نیخرد + نا زم انبان نخواهد + نانش در روغن افتاده + ناودان کعبه میدوزد + دو باران رحمت طمع میدارد + نبرد قرنرم را تیغ تیز + نبود خیر در آنخانه که عصمت نبود + نتوان مرد بسختی که من اینجا زادم + نخورده بختی ست + نخود هر آش ست + ندهد نقد را به نسیه کسی + نرخ متاعی که فراوان بود + گر بمثل جان بود ارزان بود + نرد دزد باختن زن خود گادلست + نرم چوب اکرم میخورد + نرود میخ آهنین در سنگ + نزدیکان را بیش بود حیرانی + نزدیک آتش پرست دوزخ به از بهشت ببیست + نزدیکان بی بصر دور و دوران باخبر در حضور + نزد کم حوصله کفش زر دوزی از گوشوارهٔ زر است + نشاط عمر باشد تا به سی سال چو چل آمد فرو ریزد پر و بال + نشود نیک تنها دیگر ز نیشاق بدست + نفس برا مدو کار از تو بر نمی آید + نقاش نقش ثانی بهتر کشد از اول + نقد دید و خندید + نقش بر آب میزند + نقل کفر کفر نباشد + نقل عیش به از عیش + نمک زنهار دستت از دوست + نکوئی کن و در آب انداز + نکوئی با بدان کردن چنانست + که بد کردن بجای نیکمردان + نکوگوی گر دیر گوئی چه غم + نگاه درویش عین سوالست + نگون شد آسمان

برای چنین آدمیان ست نماز ستون دین است و قامت دستون نماز نماند ستمگار بدروزگار بماند بر ولعنت پایدار + نمرود از پر کرگس بر آسمان نتوان رفت مگر از لک شیشه بر زمین ورد + نمک میخورد و نمکدان می شکند نوش بی نیش حاصل نشود + نوکر قاضی از شحط نغز سر نیست + نویسنده داند که در نامه چیست + نهان کی ماند آن رازی کز او سازند محفلها + نه از تو جو و نه از من نخود + نه خود خوری نه بکس دهی گنده کنی بسگ دهی + نه در آسمان درخت شو و در زمین نخت + نه در هر سخن بحث کردن رواست خطای بزرگان گرفتن خطاست + نه روی ماندن نه رای رفتن + نه روی رفتن نه راه گریختن + نه سیخ سوزد نه کباب + نه شیر شتر نه دیدار عرب + نه صبر در دل عاشق نه آب در غربال + نه قاضیم نه مشایخ نه محتسب نه فقیه + مرا چه سود که منع شراب خواره کنم + نه مالی دارد که سلطان گیرد نه ایمانی که شیطان + نه نان گندمی نه سخن مردمی + نه هر زن زنست و نه هر مرد مرد + خدا پنج انگشت یکسان نکرد + نه هر جا مرکب توان تاختن که جاها سپر باید انداختن + نه هر که چهره بر افروخت دلبری داند + نیاید بجو باز آبی که رفت + نی تاب صبر دارم نی طاقت جدائی + نیستی و تا بر خورداری + نیش عقرب از پی کین نیست مقتضای طبیعتش اینست + نیم حکیم خطره جان نیم ملا خطره ایمان + نیم خورده سگ هم سگ را شاید + نیم نانی گر خورد مرد خدا بذل درویشان کند نیم دگر + نیکی نیک ابدی بدرا + نیکی بر باد گنه لازم +

گنجینه سوم در امثال هندیه

تا تا نه گوتا فلان پکڑ رو تا + ناچ نه جانون آنگن ٹیڑھا + ناچنے نکلے تو گھونگٹ کیا + نادان بات کری دانا قیاس کری + نادان کی دوستی جی کا زیان + نادان دوست سی دانا دشمن بهلا + ناری لهر یا دی زهر + ناک چنی جیو اهی + ناک کاٹی مبارک کان کاٹی سلامت + ناک کی

ریت سی بدتر کر ڈالا ہے + ناک تو کٹی پر ڈھ پوچھی لی + نامی سا کما کھا بد نامی چور مارا جاوے +
نام کپور ہی یا دھیلا + نام بڑا اور درشن تھوڑا + نانی خصم کرے نواسا چٹی بھرے + نانی آگے
ننیوال کی باتیں + نانی کی برات میں سبھی گرہ + ناتی نال کتنی جھان جی کہی تے مین
ہائن سب کے پاؤن ہوتے اپنی دھوتی بچا ہے + ندی ناؤ سنجوگ + کتا دہوتا لوگ ندی کیون
گہراتی ہے کہ مین پاؤن ہی نہین کھتا + ندی کنارے رکھڑا جب تب ہوئے بناس + نرک
ہوئین ٹھیلا ٹھیلی سرنی بانٹا ہی مٹی آخر دینا فنا فی + نقصان سمجھ آگیا + نقارے
باج دمامے باج گئے + نکاحی بیاہی منڈو بہو کہانسے آئی + ننگا چاہے را جا لوہے + ننگی کی
ناک کٹی سوا بالشت وہ بڑی + ننگی نہائے کیا نچوڑے گی + ننگی بیٹیا ڈی بلا تو ناہین + کنیوں کی
گٹھر سنیا نوں چھینا + ننگ مٹو گئی ہاٹ + ننگا لی نیترا زور آئی ہاٹ + نل کا ہلا نلوی نمازی کا
نکانت بچلی + سنت ستکا ستر وتی + گلی لاگ لاگ وتی + شکلوت کو سو کون نے لوٹ لیا +
ننگ دہر ننگ + نوکری نت نئی + نوکری رنگلی جڑ ہے + نوکری ہی کیمیا ہے + نوکر
لاٹ کپور کی منہ ملین جو لین + نوکو دہی اور دس بنگی + نو من تل کہائی شہر تیر کا لیہ
نون والی کا نون کرا دسنی اوٹہالیا گوئی والی کا گھی گرا دسنی کیا اوٹھایا + نہ ایک بنتا بھلا
نہ ایک رہتا بھلا + نہ باسی بچے کتا کھائے + نہ بولی نہ بولی [illegible] + نہ تہہ کینچ مارا + نہ لی لی
نہ پیر بہکا بسر + نہ ساپنے مرے نہ لاٹھی ٹوٹے + نہ کتا [illegible] نہ گا + نہ گارٹی بھری اکھشا لی
نہ جو بھرنا آتا + نہ گائیں کی تھن گسائیں کی بہانڈی + نہ گوہ میں ڈہیلا اپنی چھینٹیں کیا ہے
نہ مین جیلا وہی تو + نہ تو جیلا سیر + نہ مارے مرے نہ کاٹے کٹے + نہ نو من تیل ہوگا نہ رادہا ناچے گی
نہ نکلین نہ را دہ بھوڑین + نیا بسنی اور رنڈ کا پہلیل + نیا نو دن پرانا سو دن + نیا نوکر شیر مار
نیا اتیت پیٹرو پرالا + نیپو نچوڑ + نئی جوانی اور مانجھا ڈہیلا + نئے سر جنم پایا ہے +
نئے سرے پیاتی جوڑی + آدہی رات ہلاوت ہوئی + نیستی ورنا برخورداری نئی نو حیدری

اور مرغی پر نقاره + نیکی کر دریا میں ڈال + نیکی کر خدا سے پاؤ + نیکی ہی جاتی ہی + نیکی کا پوچھنا کیا + نیکی اور پوچھ پوچھ + نیل کا ماٹ بگڑا ہی + نئی نائن بانس کی نہرنی + نئی ناگن ٹھنگی پر پھن + نئی نو دام پرانی

چہارم خزینه بیست و نهم در مثلهای حرف واو مشتمل بر سه گنجینه

گنجینه اول در امثال عربیه

اَلْوَاحِدُ لَا یَصْدُرُ عَنْهُ اِلَّا الْوَاحِدُ + اَلْوَاحِدُ شَیْطَانٌ وَالْاِثْنَانِ شَیْطَانَانِ وَالثَّلٰثَةُ رَکْبٌ + وَارْضَ بِمَا قُسِمَ فَاِنَّ خَیْرَكَ فِی الرَّبِطِ

واحد صادر نمی شود از او مگر یکی + واحد یک شیطان است و دو شیطان و سه جماعت اند + واحمق باش پس البته بهتری تو در حماقت است

وَاسَاكَ مَنْ تَغَافَلَ عَنْكَ + وَاسَاقَ حَتّٰی مَا یَشْتَکِی السُّوْفَ + وَافَقَ شَنٌّ طَبَقَةً + اَلْوَاقِیَةُ خَیْرٌ مِنَ الرَّاقِیَةِ + وَالٰاكَ مَنْ لَمْ یُعَادِكَ + وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَیِّئَةٌ یَفْرَحُوْا بِهَا + وَلَنْ اَلْتَنِمَ مِنَ الْحَاطِ

غمخواری کرد ترا هر که غفلت ورزید از تو + و هلاک شد تا آنکه گله نمیکند بلا کی را + موافقت کردش طبقه را + زن نگاهدارنده بهتر است از زن افسون گر + دوستی کرد با تو هر که دشمنی نکرد ترا + واگر برسد شما را بدی شادان شوند بوی + و بتحقیق بهتر از امیرش کنندگان

لِیَبْغِیْ بَعْضُهُمْ عَلٰی بَعْضٍ + وَاِنَّمَا لِکُلِّ امْرِءٍ مَا نَوٰی + وَاِنَّهٗ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُوْنَ عَظِیْمٌ + وَجَدْتُ النَّاسَ اَخْبُرْ تَقْلِهْ + وَجَبَ اَلْمُلَاحَظَةُ کَلِقَاءِ الْمُحَافَظَةِ + وَجَّهَ الْحَجَرَ وِجْهَةً + وَجُهْدُ الْمُبْلِغِ

هر آئینه بغاوت میکنند بعض ایشان بر بعضی + و جز این نیست که هر آدمی را ... + و بتحقیق ... اگر میدانید بزرگ + یافتیم مردمان را آخر کار تجربه + واجب شدن ملاحظه برابر محافظت است + متوجه کرد سنگ روی خود را + و بزور رسانده

أقبح + وجه المحرش قبح + الوحدة خير من جليس السوء +
زشت‌تر + روی ور غلانندهٔ زشت ترست + تنهائی بهترست از همنشین بد +
وحمى او لأجل + وحيل بينهم وبين ما يشتهون + ودق
زن ارزومند ست بخوردن چیزی و نیست + حائل و حیلولت کرده شد میان ایشان و میان چیزی که خواهش میکنند + نزدیک شد
العير الى الماء + ورث فلان هذا قبل أن ينفس فلان +
گورخر سوی آب را + وارث شد فلان این را پیش از بخیل کردن فلان بچیزی
وبر صدقة المنّان اكبر من اجره + وصف العيش
بار صدقه نعمت نهنده بزرگترست از ثواب وی + بیان کردن عیش
نصف العيش + وضع الاحسان في غير موضعه ظلم +
نصف عیش ست + نهادن احسان در غیر محلش ستم ست +
وضع فلان على يدي عدل + الوطن ام الثاني + وعد
نهاد فلان بر هر دو دست عادل + وطن مادر دوم ست + وعدهٔ
الكريم الزم من دين الغريم + وعين الرضاء من كل عيب
جوان مرد لازم ترست از قرض قرض خواه + و چشم خوشنودی از هر عیب
كليلة + الوقت سيف قاطع + وقّر نفسك تُهب +
مانده است + زمانه شمشیر برنده است + توقیر کن نفس خود را بخشیده شوی
وقعت عليه رحمة + وقع الربيع على الربع + وقع في عاشورى
واقع شد بر وی رحمت + واقع شد بهار بر سرای + بیفتاد در جای
شرّ + وقع في روضة وغدير + وقع في حيص بيص +
بدی + واقع شد در باغ و چشمه + واقع شد در سختی و تنگی

وَقَعَ الْقَوْمُ فِي شَرٍّ عَجَلٍ + الْوَقْفُ لَا يُمْلَكُ + وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ

افتادند گروه در بارک شتر ع وقف مالک کرده نمیشود + و بود میان آن

قَوَامًا + وِلَايَةُ الْأَحْمَقِ سَرِيعُ الزَّوَالِ + وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ

راستی + حکومت نادان بزودی دور شدنی است + و هر آئینه میدانید خبرا و را بعد

حِينٍ + وَلَدُ الْجَارِيَةِ أَنْجَبُ + الْوَلَدُ سِرٌّ لِأَبِيهِ + الْوَلَدُ يُشْبِهُ

وقتی + فرزند کنیز نجیب ترست + پسر راز است برای پدر خود + پسر مشابه میشود

بِالْخَالِ + الْوَلَدُ الْحُرُّ يَقْتَدِي بِآبَائِهِ الْغُرِّ + الْوَلَدُ الرَّشِيدُ يَقْتَدِي

به خال + پسر آزاد پیروی میکند به پدران مشهور خود + پسر رشید پیروی میکند

بِأَبِيهِ الْحَمِيدِ + وَلِلنَّاسِ فِي مَا يَعْشَقُونَ مَذَاهِبُ + وَلَنْ يُصْلِحَ

به پدر ستوده خود + و برای مردمان در چیزی که عاشق میشوند راهها است + و هرگز شایسته نمیکند

الْعَطَّارُ مَا أَفْسَدَهُ الدَّهْرُ + وَلَيَعُودُنَّ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ

طبیب چیزی را که تباه کرد آنرا زمانه + و هر آئینه بازگشتند بچیزی که باز داشته شدند از آن و بدرستیکه ایشان

لَكَاذِبُونَ + وَلَوْ عَلِمَ اللهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ + وَلِيُّ الطِّفْلِ مَرْزُوقٌ

هر آئینه دروغگوانند + و اگر میدانست خدا در ایشان بهتری هر آئینه می شنوانید ایشانرا + مالک بچه روزی داده شده

وَمِنْ دُونِهِ خَرْطُ الْقَتَادِ + وَمِنْ غَضِّهِ مَا يَنْبُتُ شَكِيرُهَا + وَهَلْ

و از نزدیک است مالیدن درخت خاردار + و از تازگی اوست آنچه میروید شاخهای او + و آیا می جنبد

الْبَازِي بِغَيْرِ جَنَاحٍ + وَيْلٌ أَهْوَنُ مِنْ وَيْلَيْنِ + وَيْلَكَ نَعَمْ أَمْلِكُ الْبِضَاعَ

باز بدون پر + یک ویل سبکتر است از دو ویل + سختی ترا آیا میدانی که مالک ترو جاع

وَطِئْرُكِ الْإِرْضَاعُ + وَيْلٌ لِلْحَسُودِ مِنْ حَسَدِهِ + وَيْلٌ لِلشَّجِيِّ مِنَ الْخَلِيِّ

و دایه تو شیر دادن است + هلاکی برای حاسد است از حسد او + هلاکی برای اندوهگین است از بی غم

وَیْلٌ لِمَنْ سَاءَ خُلُقُهُ وَقُبِحَ خَلْقُهُ + وَیْلٌ لِمَنْ وَقَرَ الْاَحْرَارَ

سختی ست برای کسے که بد شد خلق او و زشت شد صورت او + ہلاکت ست برای کسی تو قیر کرد آزادگان را

گنجینۂ دوم در مثلہای فارسی

واکن کینه بخور ہر سیه + وامانده گاو را بخر باید داد + وامانده به که در مانده + وای ہر قدر سخن گر بسخندان ہر سد + وای نه یکبار که صد بار وای + وای گر در پس امروز بود فردائی + وای بران خورده که تنہا خوری + وای گور تنہا گور + وفه چیزی دیگر ست + وظیفه گر طای دہنر ست آور + وفاے عہد نکو باشد اربیاموزی وقت ضرورت چو نماند گریز دست بگیرد سر شمشیر تیز + وقت خوش چو از دست رفت باز بدست نیاید + وقت را بنده ساعت را سلطان ولی را ولی مے شناسد

گنجینۂ سوم در امثال ہندیه

واجهری کلیان + واہمه خلاق ہی وقت پڑے پر جانیئی کو بیری کو میت ولی کے گہرمین شیطان + ولی کو ولی ہی پہچانتا ہی وہان تک پہنچے جو روندی + وہ بہت جہالی مل دونو خاک اوڑائی + وہ بہی یا ترین جو منڈلین وہ دان ڈہیا جو گھوڑی چڑہیا کیا + وہ دن گئی جو خلیل خان فاختہ مارتی تہی + وہ دن گئی جو بہینس پکوڑے ہگتی تہی + وہ دڑیا ہی جلا دیا + وہ کملی ہی جاتی رہی جسمین تل بند ہتی سکتی + وہ گوڑ نہین جو چیونٹا کہای + وہ منڈہی ہی جاتی رہی جہان اتیت رہتی ستھے + وہم کی دارو ہی نہین + وہ ہی سوال جو مہیدھر میں

وہی ساٹھ وہی تین بیٹی وہی اپنا جواپنے کام آوے + خزینہ سیم در مثلہا فارسی مشتمل بر

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

هَاتِ مَا عِنْدَكَ نُعْرَفْ بِهِ + هَانَ عَلَى الْأَمْلَسِ مَا لَاقَى الدَّبِرُ

بیار آنچہ نزد تست شناختہ شوی بوی + سبک شد بر درست ملشت آنچہ لاقی گردد بریش

هَانَ عَلَى النُّظَّارِ مَا يَمُرُّ بِظُهُورِ الْمَجْلُودِ + هَبْ وَلَا تَمْنُنْ

سبک شد بر بینندگان آنچہ میگذرد بہ پشت مجلود + بہ بخش و منت منہ

الْهَدَايَا مُشْتَرَكَةٌ + هٰذَا أَصْعَبُ مِنْ خَرْطِ الْقَتَادِ + هٰذَا

ہدیہا مشترکاست + این دشوار ترست از مالیدن درخت خار + این

أَجَلُّ مِنَ الْحَرْشِ + هٰذَا أَوَانُ الْحَرْبِ فَاشْتَدِّي زِيَمُ

بزرگترست از شکار سوسمار + این وقت جنگ ست پس استوار شواے زیم

هٰذَا جَزَاءُ مَنْ زَرَعَ شَوْكًا وَطَلَبَ مِنْهُ ثَمَرًا + هٰذَا

این پاداش کسے ست کہ کشت خار را وطلب کرد ازان بار را + این

عَلَى طَرَفِ الثُّمَامِ + هٰذَا كَنَقْشِ الْحَجَرِ + هٰذَا مِنْ بَرَكَةِ

بر کنارہ گیاہ ست + این مانند نقش سنگ ست + این از برکت

الْبَرَامِكَةِ + هٰذَا أَيْضًا ضَرْبٌ فِي حَدِيدٍ بَارِدٍ + هٰذِهِ بِتِلْكَ

برامکہ است + این نیز زدن در آہن سرد + این عوض آنست

وَالْبَادِي أَظْلَمُ + هَرَبُكَ مِنْ نَفْسِكَ أَنْفَعُ مِنْ هَرَبِكَ

و آغاز کنندہ ستمگار ترست + گریختن تو از نفس خود سود مند ترست از گریختن تو

مِنَ الْاَسَدِ + اَلْفُضُولُ فِي الْكَلَامِ كَالْمِلْحِ فِي الطَّعَامِ + هَشْمُو

از شیر + بیهودگی در سخن مانند نمک ست در طعام + شکستن

الثَّرِيدِ غَيْرُ اَكْلِهِ + هَضْمًا لِنَفْسِهِ + هَلَاكُ الْمَرْءِ فِي الْعُجْبِ +

ثرید جز خوردن اوست + شکستن برای نفس خود + هلاکی مرد در تکبر ست

هَلْ بِالرَّمْلِ اَوْشَالٌ + هَلْ جَزَاءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ

آیا در ریگ ست آبهای اندک + نیست پاداش احسان مگر احسان

هَلَكَ الْحَرِيصُ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ + هَلْ يَحْسُنُ الْعَفْوُ اِلَّا

هلاک شد حریص و حالا آنکه او نمیداند + خوب نمی شود عفو مگر

عِنْدَ الذَّنْبِ + هُمَا صِرْعَانِ + هُمَا قِيضَانِ + هَمُّ السَّعِيدِ

نزدیک گناه + هر دو دو حریف اند + هر دو برابر اند + اندوه نیکبخت

آخِرَتُهُ وَهَمُّ الشَّقِيِّ دُنْيَاهُ + هُوَ فِي شَيْءٍ لَا يَطِيرُ غُرَابُهُ

آخرت اوست و اندوه بدبخت دنیای اوست + قصد کرد در چیزی که پرواز نمیکند زاغ او یعنی در طلب

اَلْهَمُّ نِصْفُ الْهَرَمِ + هُمُومُ الْمَرْءِ بِقَدْرِ هِمَمِهِ + هَنِيئًا

اندوه نیمه پیریست + اندوههای مرد باندازه همتهای اوست + گوارنده

مَرِيئًا غَيْرَ دَاءٍ مُخَامِرٍ + هُوَ ابْنُ بِيٍّ وَبَا + هُوَ اَبْيَضُ الْكَبِدِ +

گوارنده نه بیماری ست کننده + او پسر بی و باست یعنی مجهول النسب ست + او سپید جگر ست

هُوَ اَجْرَءُ مِنَ الْمَاشِي بِتَرْجٍ + هُوَ اَجْرَءُ مِنْ خَاصِي خِصَافٍ

او دلیرتر ست از رونده پیاده در ترج + او دلیرتر ست از برارنده خصیهٔ اسپ +

هُوَ اَحْمَقُ مِنْ رِجْلَةٍ + هُوَ اَحْمَقُ مِنْ صَاحِبِ ضَانٍ

او نادان تر ست از خرفه + او نادان تر ست از صاحب میش تر

ثمانین + هو اذل من البعرة + هو اذل من بیضة البلد +
که هشتاد ست + او خوارترست از پشک + او خوار ترست از بیانهٔ شهر +
هو اسود الکبد + هو اسمع من الذئب الازل + هو
او سیاه جگرست + او شنواترست از گرگ سبک سرین از + او
اشد من الدالم + هو اشد من النمر + هو اعرد من عنز
سخت ترست از دالم + او سخت ترست از پلنگ + او ... ترست از ماده
جرباء + هو اصنع من سرفة + هو اطوع من ثواب +
بز گرگین + او کاری گرترست از سرفه + او فرمان بردار ترست از ثواب
هو اطمع من اشعب + هو اغزل من امرء القیس + هو اغری
او طامع ترست از اشعب + او عشق بازی کننده ترست از امرء القیس + او برهنه ترست
من المغزل + هو اکذب من الاخیذ الصیحان + هو اکسی
از دوک + او دروغگو ترست از پیر سافر شراب نوشنده بامداد + او پوشنده ترست
من بصل + هو الزم لك من شعر قصتك + هو امسخ من
از پیاز + او لازم ترست مر ترا از موی پیشانی تو + او بی مزه ترست از
لحم الحوار + هو امنع من لبدة الاسد + هو انوم
گوشت بچهٔ شتر + او باز دارنده ترست از موی شیر + او خوابنده ترست
من فهد + هو الاول هو الآخر + هو السمن لا یخم +
از یوز یعنی چیتا + او اول ست او آخر ست + او روغن ست که گنده نمیشود +
هو الشمس لا تخفی + هو بیضة البلد + هو المسك ما کررته
او آفتاب ست که گنده نمیشود + او بیانهٔ شهر ست + او مشک ست هر چند که مکرر کنی آنرا

يَتَضَوَّعُ + هُوَ دُعَيْمِيصُ هٰذَا الْأَمْرِ + هُوَ صِلُّ بْنُ صِلٍّ + هُوَ عَلَى

خوشبو میدهد + او دعیمیص این کار است + او بلای پسر بلای سخت است + او بر

حَبْلِ ذِرَاعِكَ + هُوَ فِي شَيْءٍ لَا يَطِيرُ غُرَابُهُ + هُوَ كَدَاءِ الْبَطْنِ +

رسن آرنج تست + او در چیزیست که نپرد از بسیاری زاغ او + او مانند بیماری شکم

هُوَ كَطَالِبِ الْقُرْطِ فَقُطِعَتْ أُذُنُهُ + هُوَ مِنْ خَيْرِ قَوْسٍ سَهْمًا +

او مانند جوینده گوشواره ایست که بریده شد گوش او + او از بهترین کمان است از روی تیر

هُوَ يَدِبُّ لَهُ الضَّرَاءَ + هُوَ يَشُوبُ وَيَرُوبُ + الْهَوَى مَطِيَّةُ

او بنرمی میرود از پنهانی راه + او آمیزش میکند و مختلط میشود + خواهش سواری

الْفِتْنَةِ + هٰهُنَا تُسْكَبُ الْعَبَرَاتُ + هِيَ أَذَنَتْكَ مِنَ الطَّلِّ

فتنه است + اینجا ریخته میشود اشکها + آن آگاه کرد ترا از شبنم

وَلَوْلَا ذٰلِكَ لَأَصْبَحْتَ صَاحِيًا + هِيَ الْخَمْرُ تُكْنَى الطِّلَاءَ

و اگر نمی بود آن هر آینه صبح میکردی هشیار + آن شرابیست که کنیت کرده میشود طلا را

كَالذِّئْبِ يُكْنَى أَبَا جَعْدَةٍ + هَيًّا وَهَيًّا عَنْ جَمَالٍ وَعَوْعَةٍ +

مانند گرگ که کنیت کرده میشود ابوجعده را + آماده شد و آماده شد از خوبی و غوغا +

هَيَّانُ بْنُ بَيَّانَ + هَيُّ بْنُ بَيٍّ + الْهَيْبَةُ خَيْبَةٌ + هَيْهَاتَ

هیّان پسر بیّان + هیّ پسر بیّ + ترس ناامیدیست + دور شد

أَيْنَ الشَّمْسُ وَالذَّرَّاتُ + هَيْهَاتَ ذَهَبَ كَمَا ذَهَبَ أَمْسِ الدَّابِرُ

کجاست آفتاب و ذره ها + دور شد رفت چنانکه رفت دی گذشته +

هَيْهَاتَ مِنْكَ قُعَيْقِعَانُ + هَيْهَاتَ مِنْ نَصِيحَةِ الْعَدُوِّ

دور شد از تو قعیقعان + دور شد از نصیحت دشمن

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

هر آن امرد که گرد باده گردد + اگر رستم بود کون داده گردد + هر انچه حاکم عادل
کند همان داد است + هر بهار را خزانی در پی است + هر جا که پری رخیست دیوی با
اوست + هر جا که رنگ و بوی بود گفتگو بود + هر جا که نمک خوری نمکدان مشکن + هر جا که
گل است پهلوش خاری هست + هر جا که میوه ایست کلاغ میخورد + هر جا که گنج است
انجا مار است + هر چه خدا خواست همان میشود + هر چه استاد ازل گفت همان میگویم
هر چه به بیلی می آید به تلی میرود + هر چه زن خواهد بود هر چه مادر خواهد مباد + هر چه
بقا نیست کمتر بقیمت بهتر + هر چه از دوست میرسد نیکوست + هر چه در دل فرود آید
در دیده نیکو نماید + هر چه باد آرد باد برد + هر چه آن خسرو کند شیرین بود + هر چه
کند همت مردان کند + هر چه دیر نپاید دلبستگی را نشاید + هر چه در بند آنی بندهٔ آنی
هر عیب هست از قامت ناساز بی اندام ماست + ورنه تشریف تو بر بالای کس کوتاه نیست
هر چه یاد ابادا ما کشتی در آب انداختیم + هر چه بادا باد دست ما و دامان شما + هر چه دانا کند
کند نادان + لیک بعد از خرابی بصره + هر چه کار های بد برو + هر چه از در ماند رمال ببرد
هر چه از دونان بمنت خواستی + در تن افزودی و از جان کاستی + هر چه در دیگ است بچمچه
بر می آید + هر چه از آسمان آید زمین بر داشت + هر چیز که در کان نمک رفت نمک شد
هر چند گفتم خالو حسن نیستم گفت تو خالوی حسنی + هر خر که باشد من پالان اویم
هر خر و باری دگر + هر درد را درمانیست + هر روز عید نیست که حلوا خورد کسی + هر روز
گاو نخواهد مرد که کوفته ارزان شود + هر زمینی را بود خاصیتی + هر سخن وقتی و هر نکته
مکانی دارد + هر سگ که عو عو کند در کوچهٔ خود شیر غرانست + هر شب گویم که فردا

ترک این سودا کنم + باز چون فردا شود امروز را فردا کنم + هر شبی را روزی در پیست
هر شبنمی درین ره صد بحر آتشینست + هر عمل اجرے و هر کرده جزائے دارد +
هر عیب که سلطان به پسندد هنرست + هر فرعونی را موسائیست + هر کاری
و هر مردی + هر کجا در جهان فلک زده ایست + کار او شاعری رمالیست + هر کجا
چشمه بود شیرین + مردم و مرغ و مور گرد آیند + هر کجا دردیست درمانش مقرر کرده اند
هر کرده را جزائیست + هر کرا پنج روز نوبت اوست + هر کرا دل زنده است نفس او زنده
هر کرا اخلاص بیش اقبال بیش + هر کرا دهن نیست لب خشک ماند + هر کرا صبر نیست
حکمت نیست + هر کرا درد هوس داست ناچار گوید وای را + هر کرا طاوس باید قصد
هندستان کند + هر کسی را اقرار در پشت + هر کسی را بهر کاری ساختند مهر او را
در دلش انداختند + هر کسی را فرزند خویش نماید + هر کسی مصلحت خویش نیک میداند
هر کسی آن درود عاقبت کار که کشت + هر کس بقدر خویش گرفتار محنت است + هر کس
بقدر همت خود خانه ساخته + هر کس بخیال خویش خبطی دارد + هر کس فکری دگر +
هر کمالے را زوالے + هر که او در بهبود نداشت + دیدن روی او سود نداشت +
هر که آمد بجهان ز اهل فنا خواهد بود + آنکه پاینده و باقیست خدا خواهد بود + هر که آتش
مزاج باشد بے آب زید + هر که از خدا نترسد از و باید ترسید + هر که آید گو بیا و هر که خواهد
گو برو + هر گیاه که بجهان برگ و برے پیدا کرد + سبز شد دانه چو با خاک سری پیدا کرد +
هر که آمد عمارت نو ساخت + رفت و منزل بدیگری پرداخت + هر که با نوح نشیند
چه غم از طوفانش + هر که با بدان نشیند نیکی نه بیند + هر که با پولاد بازو پنجه کرد + ساعد
سیمین خود را رنجه کرد + هر که بر گردد خر گردد + هر که بر یتیم دست شفقت فرود آرد
سزا بیند + هر که باد در سر دارد سر باد دارد + هر که بدی کند به بدبار شود + هر که تهی

کیسه تر آسوده تر + هرکه خانهٔ مردم کاود خاک بر سرش افتد + هرکه خود را بیند خدا را
نه بیند + هرکه خیانت ورزد دستش از حساب بلرزد + هرکه در جنگ پشت بدهد نتواند
نمود + هرکه زندگی ندارد مرده است + هرکه سلطان مرید او باشد گر همه بد کند نکو باشد +
هرکه شیر گرم خورده تا آب پف نکند نخورد + هرکه شمشیر زند سکه بنامش خوانند + هرکه کم خورد
نور چشم ماست + هرکه عیب دگران پیش تو آورد و شمرد + بیگمان عیب تو پیش دگران
خواهد برد + هرکه گریزد ز خراجات شاه + بار کش غول بیابان بود + هرکه مال نخورد
پشیمانی خورد + هرکه نان از عمل خویش خورد + منت حاتم طائی نبرد + هرگاه خر کباب شود
شغال سلامت سیخ کند + هرگنده خور بیر گنده هم میباید + هر مار مهره ندارد + هر مس
بکیمیا رسد زر گردد + هر ملکی و هر رسمی + هر نشیبی را فرازی در پیست + هر نمرودی را
پشه است + هزار ره بچو ترا او بنیم جو نخرد + هزار دوست کم است و یک دشمن بسیار است + هر جواب
و یک خاموشی برابر است + هزار عیش تصدق کنم به قطرهٔ غم + که عیش خواب و خیالست
و غم همیشه رفیق + هم الاغ و هم سلاغ + هم پیشه دشمن هم پیشه است + همت مردان
مدد خدا + همت کارها دارد + همت اگر همت مردان شود + مور تواند که سلیمان شود
هم ثواب و هم خرما + همخانه دشمن کور است + هم دزد میبالد و هم کاروانی + همراه اگر
شتاب کند همره تو نیست + هم نمک ضرر ندارد + همسایه بد مبادا کسی را + هم فال و هم
تماشا + هم مال بدست آید و هم یار نرنجد + همه را یک مار گزیده است + همه جا خانهٔ
عشق است چه مسجد چه کنشت + همه گفتی چو مصطفی گفتی + همه پلیدیها از آب شویند پلیدی
آب از هیچ چیز شسته نشود + همه اندر زمین نتوانیست + که تو طفلی و خانه رنگینست +
همیشه در صدف گوهر نباشد + همیشه چاه کن از دست خویش در چاه است + همین
که گرم رفتن شدم تا شیر از نی رستم + همین سنگست و پشت بام قریشی هندی

گوز خر است + هنر بهتر از ملک مال پدر + هنوز مرده من زنده عقرابا برست شد
هنوز همان آش در کاسه است + هنوز دو نیم قرط باقی دارد + هنوز سعید ساخته نشده
که گوری بر درش نشست + هیچ کاره و همه کاره + هیچ ما و هیچ تو +

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

ہاتھ کنگن کو آرسی کیا + ہاتھ نہ مٹھی ہلبلاتی اوٹھی + ہاتھ پاؤں کی کاہلی
اور منہ میں موچھیں جائیں + ہاتھ کو ہاتھ پہچانی + ہاتھ کشیدہ آسمان دیدہ + ہاتھ
لیا کا سا تو پیٹ کا کیا سا لیتا + ہاتھ کی لکیریں کہیں مٹتی ہیں + ہاتھ کنگن کا ہاتھ کمینہ
پیار کی ڈلے + ہاتھ پاؤں بچائے موذی کو مار کائے + ہاتھ کا دیا ساتھ کہانی لگا + ہاتھ
کا دیا آڑے آتی + ہاتھوں مہندی پاؤں مہندی اپنی طلب اوروں بندی + ہاتھوں
سی کنگنی کھائی + ہاتھی کے پاؤں میں سب کا پاؤں + ہاتھی پھرے گاؤں گاؤں جسکا
ہاتھی اوسکا ناؤں + ہاتھی نکل گیا دم اٹک رہی + ہاتھی بنے ہتھیالی پیرا ودی نو
آدمی بہنگاہی + ہارین ہارنہ گھر میں کہتی ہاری جوانی + **ہتیلی** پر سرسوں
جماتی ہیں + ہتیلی کا پھپولا + ہتیلی پر کہیں پیری ہی ہر ایک پاتی آخر کچھ تھا بھی
ہے + ہر جیسی کو تیسا + ہر داؤں کو ٹینک پینا + ہر تو سبھی ستو گا ہوئی ہری بھی
بل گئی جلو کی زقت ٹل گئی + ہڑ کھایا بن گیا ہی ہزار ہاتھی لٹا تو بھی سوا لاکھ
ٹکے کا + ہزار لاٹھی ٹوٹی گھر بار کی باسن توڑنے کو بہت ہی + ہزار نعمت اور ایک تندرستی
ہزار آفتیں ہیں ایک دل لگانے میں + ہزار برس کا رشتہ اور تھیتی ناؤں ہزار جوتیاں
یاروں اور ایک گھر گھنون + ہزاروں گھڑے پانی کی پڑ گئی ہرگا گھر کہا ہمیشہ
لڑکے کی تقدیر پہچانے جاتے ہیں + ہکتی گئی پادتی آئی روتی دھتی کا لالا آئی + ہگنا

تھوڑا اور پٹ پٹ بہت ہگین اور انکھین عذر بزین ہلاؤ نہ جلاؤ مجہی بیٹھی ہی کہلاؤ ہلکا پہوڑے اوڑ اوڑ جاے + ہل نسکون میری نوبخری ہماری فرشتون کوبہی خبر نہین + ہم ننگ کی دوتی + ہم کیا رانڈ کے پتوہ ہین + ہم کیا گہاس کہود ا کیے ہین + ہم ہنون یہ بہائی فتح محمد ہین + ہم دکیا گدہی چرائی ہین + ہمنی بہی تمہاری ہی انکہین دیکہین ہین + ہمیشہ روتی ہی خیم گدرا + ہنستی ہی گہر بستی ہین + ہنست کیا ہو منہ کہر کہلاؤ + ہنسی ہنس کہائی بہوہڑ کا مال + ہنس گن بلج دی تیور لاگے + ہنیسا دور کہ پڑوسن کی ناک + ہنوز دلی دور ہی + ہوا کی گہوڑی پر سوار ہین + ہوائی دیدہ + ہوتا ہی گلی مین اپنی کتا بہی شیر + ہوجی چوٹ نہائی کی سر ہوسناک بڑہیا چٹا ٹیکا لہنگا + ہونہار بروی کی چکنی چکنی پات + ہونہٹو نسی ابہی دودہ کی بو نہین گئی + ہیجڑی کے گہر بیٹا ہوا ہی + ہیے مدہ پیے + ہینگ لگی تو بات لگالی ہینگ لگا رکہا کرو + خزینۂ سی یکم در مثلہای حرف یا مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

یَابَی الحُقیْنُ العِذرَۃَ + یَاتِیْکَ مَاقُدِّرَلَکَ + یَاحَبَّذَ الاِمَارَۃُ

انکار میکند حقین بہانہ را + می آید ترا انچہ اندازہ کردہ شد برای تو + ای خوبست سرداری

وَلَوْعَلَی الحِجَارَۃِ + اَلیَاسُ اِحْدَی الرَّاحَتَیْنِ + اَلیَاسُ حُرٌّ وَالرَّجَاءُ عَبْدٌ

اگرچہ باشد بر سنگ + ناامیدی یکے از دو آسایش ست + ناامیدی آزاد ست و امید بندہ ست

اَلیَاسُ خَیْرٌ مِنَ التَّضَرُّعِ اِلَی النَّاسِ + یَاسُ القَلْبِ رَاحَۃُ النَّفْسِ +

ناامیدی بہترست از زاری کردن سوی مردمان + ناامیدی دل آسایش نفس ست +

یَاکُلُ خُبْزَہٗ بِلُحُوْمِ النَّاسِ + یَاکُلُ الفِیْلَ وَیَغُصُّ البَقَّۃَ + یَالَیْتَ

میخورد نان خود را بگوشت مردمان + میخورد پیل را و غصہ میکند پشہ را + ای کاشکے

بَیْنِی وَبَیْنَكَ بُعْدُ الْمَشْرِقَیْنِ فَبِئْسَ الْقَرِیْنُ + یَأْمَنُ الْخَائِفُ

میان من و میان تو دوری مشرق و مغرب بودی پس بد نزدیکیست + بی بیم میشود ترسنده

اِذَا وَصَلَ مَا خَافَهُ یُبْصِرُ الْعَاقِلُ بِقَلْبِهِ مَا لَا یُبْصِرُ الْجَاهِلُ بِعَیْنِهِ

وقتیکه برسد چیزی را که ترسیدی ازان + می بیند دانا به دل خود چیزی را که نمی بیند نادان بچشم خود

یَبْلُغُ الْخَضْمُ بِالْقَضْمِ یُنْدَاوِی الْخَمْرُ بِالْخَمْرِ یَجْرِی بُلَیْقٌ وَیُذَمُّ

میرسد خوردن بهمه دهان بر خوردن بسیر دندانهای پیش داروکرده میشود شراب بشراب + بگیشتن میرود دلیق و نکوهیده

یَجُوزُ لِلشَّاعِرِ مَا لَا یَجُوزُ لِغَیْرِهِ یُحَرِّقُ عَلَیْهِ الْاُرَّمَ یَحْسِبُ

جائز میشود مر شاعر را آنچه جائز نمیشود مر غیر اورا + می خاید بر وی دندانها را + گمان میکند

کُلُّ اَحَدٍ عَقْلُهُ ذَا کَمَالٍ وَوَلَدُهُ صَاحِبَ جَمَالٍ یُحْمَلُ شَنٌّ وَ

هر یک عقل خود را صاحب کمال و پسر خود را صاحب خوبی + می بردار و شن و

یُفَدَّى لُکَیْزٌ یَحْمِلُ الشَّیْخُ الْکَبِیْرُ جِنَازَةَ الطِّفْلِ الصَّغِیْرِ یُخْبِرُ

بها داده میشود لکیز + برمیدارد پیر کلان سال جنازه بچه خورد سال را + خبر میدهد

عَنْ مَجْهُوْلِهِ مَرْآتُهُ + یَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَیْدِیْهِمْ + یَدُ اللّٰهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ

از زن غیر مشهور آئینه او + دست خدا بالای دستهای ایشان ست + دست خدا بر جماعت ست

یَدَاكَ اَوْکَتَا وَفُوْكَ نَفَخَ + اَلْیَدُ الْعُلْیَا خَیْرٌ مِنَ الْیَدِ السُّفْلٰی

هردو دست تو بر گردند و دهن تو دمید + دست بالا بهترست از دست زیرین +

یَدُ الْمُلُوْكِ دَسْتُ لَبَاتِیْ یَدٌ تَشُجُّ وَاُخْرٰی مِنْكَ تَاْسُوْ

دست پادشاهان دست بازست + یکدست بخل میکند و دست دیگر از تو اند تسکین میکند

یَدٌ شَلَّاءُ وَاَمْرٌ لَا یَلْتَئِمُ + یَدُكَ مِنْكَ وَاِنْ کَانَتْ شَلَّاءَ یَرْعَی

دست شل ست و کار تمام نمیشود + دست تو از تست اگرچه باشد شل + میچرد

ترَبّطا ويربض بحجره + يركب الصعب من لا ذلول له + يُري

در جای بستن خواب میکند در حظیرهٔ شتر + سوار میشود دشوار را کسیکه نیست نرم برای او + دیده میشود

ما في القلب الصافي كالماء في الزجاج + يزيد الصدقة

آنچه در دل صاف ست مانند آب در آبگینه + افزون میکند صدقه

في العمر يسرّ حسوا في ارتغاء + يسود المرء قومه بالاحسان

در زندگی پنهان میکند شاید نا در نوشیدن کف شیر + سردار میشود مرد قوم خود را به نیکی کردن

البصر يشكو الى مصمت + يصير امر الصبور الى زيادة +

سوی ... + گله میکند سوی خاموش شونده + میگردد کار صابر سوی افزونی

يطلبك الرزق كما تطلبه + يعلم من حيث تؤكل الكتف

میجوید ترا روزی چنانکه میجوئی اورا + دانسته میشود از جای که خورده میشود شانه

يفعل الله ما يشاء ويحكم ما يريد + يقول للدرّة كل نعم

میکند خدا آنچه میخواهد و حکم میکند آنچه اراده میکند + میگوید درّه را هر چیز

يحسبني الّا الحريب + يقضي الله ما هو قاض + يكسو

کفایت میکند مرا اگر جنگ حقیر + حکم میکند خدا آنچه وی حکم کننده است + می پوشاند

الناس واسته عارية + يكفي من القلادة ما احاط بالرقبة

مردمان را و سرین او برهنه است + کفایت میکند از گردن بند آنچه در گیرد گردن را

يلدغ العقرب ويصيء + يمسي على حرّ ويصبح باردا + يبدي الرّفق

میگزد گزدم و آواز میکند + شب میکند بر گرمی صبح میکند در حالت سردی آشکار میکند

الغنى يوسف قرة عين يعقوب + ينزو ويلين + يوما اطول

توانگری + یوسف روشنی چشم یعقوب ست + جست میکند نرم میشود + روز دراز تر

مِنْ ظِلِّ الْقَنَاةِ + یَوْمٌ اَقْصَرُ کَاِبْهَامِ الْقَطَاةِ + یَوْمٌ کَیَوْمِ الْخَفْضِ

از سایه نیزه + روز کوتاه تر به نر انگشت سنگخوار + روز مانند روز پست

اَلْمَجْوَاسِ + اَلْیَوْمُ خَمْرٌ وَغَدًا اَمْرٌ + یَوْمُ السَّفَرِ نِصْفُ السَّقَرِ

ستم کرده شده + امروز شراب ست و فردا کارست + روز سفر نیمهٔ دوزخ ست +

یَوْمٌ قَدْ قُدِّرَ لَا یُغْنِی الْحَذَرُ + یَوْمٌ لَا یُقَدَّرُ لَا یَاْتِی الْقَضَا

روزی که تحقیق اندازه کرده شده دفع نمیکند ترسیدن + روزی که اندازه نکرده شده نمی آید حکم خدا

مع الیاء

یُوَاهِیَ لَا دِیوَ وَلَا یُرْقِعُ + یَهُبُّ مَعَ کُلِّ رِیحٍ

میدرد پوستها ولی نمی دوزد + میجنبد با هر باد + یعنی بسیار عطا میکند

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

الف

یا با این شوری یا با این بی نمکی + یا خانه جای خفت بود یا خیال دوست + یا دل گرنبود ذکر زبانی سهل است + یا دشمن نخیز + یا در سپهر دو دست کند خواجه درکنار + یا موج روزی افکندش مرده بر کنار + یار شاطرم نه بار خاطر + یار نه بهتر یا ده + یار در خانه و من گرد جهان میگردم + آب در کوزه و من تشنه لبان میگردم + یار غاری باید که زخم ماری کشد + یار بد از مار بد بدتر بود + یار کار افتاده را یاری هم از یاران رسد + یار من نیکوست لیکن سم و آتشش بدست + یار زنده به از شوهر مرده + یار باقی صحبت باقی + یاران یاران را شناسند + یاران یاران را فروشند + یخ بسیار آب کرد تا فلان چیز صورت

یاء

گرفت یک انار و صد بیمار + یک آهو و صد سگ + یک انگور صد زنبور + یک بام و دو هوا + یکسو مینی و دو گوش + یک بز گرگین همه بزهای گله را گرگین کند +

یک توبہ صد گناہ را کافیست + یک تیر و دو نشانہ + یک جان در دو قالب + یک حرف
گفتم از مستی در قنجغہ بربستی + یک حمایت بصد شکایت + یک خطا و خطا نہ کہ ہفتاد
و دو خطا + یک دانہ محبت و باقی ہمہ کاہ + یک دہ آباد بہ کہ صد دہ ویران +
یک در گیر و محکم گیر + یک عایت قاضی ازہزار گواہ + یک سنگ و دو کلاغ + یک سر و ہزار
سودا + یک شمع شبی ہزار پروانہ کشد + یک طلعت زیبا بہ از ہزار خلعت دیبا + یک عیب
عفو ہفت کانون جہنم را کافیست + یک گرد و فاختہ + یک لقمہ بگاہ بہ از مرغ و ماہی
یک لقمہ بگاہ نہ صد لقمہ بیگاہ + یک مویز و صد قلندر + یک نی و صد سان + یک نشد و شد
یک نظر دیدن حلالست + یک نظری خوش گذری + یک یوسف و صد خریدار + یکی از بام
افتاد گردن دیگری شکست + یکی را بگیر دیگری را دعوی کن + یکی بود مجنون گر سنگ زند
یکے ہمی رود دیگرے ہمی آید + یکے گر رود دیگر آید بجاش + یا نقصان + یا دیگر شماتت ہمسا
یکے بر صد آید نہ صد بر یکے + یکے گردے آبرو لبسی + چہ غم دارد از آبروی کسے

گنجینہ سوم در امثال ہندیہ

الف یا لیسے گوجر یار ہیں او جڑیا بہینسا ہینس وین یا قصائی کہوڈیں یار کی یاری سے
کام یار کے فعل و شسو کیا کام + یار مطلب کا گوڑ کی مکہی یاران چوری یاران دغابازی
فائدہ یا سکہہ سیدسو ویا بالا جیو + یا کہا و ہگا ہو یا کہا و رو + الیقین بڑا ہے + یہان فرشتو
کے پر جلتے ہیں یہان تو ہم بہی حیران ہیں یہان سب کان پکڑتے ہیں یہان ٹہکانا تو نہیں گرے
یہان اولٹی گنگا بہتی ہے + یہان فکر معیشت ہے وہان غدغہ حشر آسودگی حرفیست
یہان ہی نہ ہے وہان نہ + یہ بیل منڈہے چڑہتی نظر نہیں آتی یہ بہی کسی نے نہ پوچھا
کہ تیرے منہ میں کے دانت ہیں + یہ بہی دام غلامون کہاتی + یہ بہی بہنگی کاٹ پکا

خزینہ الامثال

یہ بنی اہین پڑہی + یہ پوت بنی جی جائین + گیہون دیکر کاجر کہائین + یہ تو کبیر ہی
کہہ گئے ہین + یہ جوانی مجہہ نہ بہاوی سینگہہ ڈولاوی ہنسی آوی + یہ کئی نائو مین
سیکہی ستے + یہ کوا ہنس کی چال ہے + یہ منہ اور گاجرین + یہ منہ اور بوچونکی
لاسا + یہ منہ اور پہولوریان + یہ منہ اور مسور کی دال + یہ وا ہموتین کٹہن +
یہ وہ گوڑ نہین جو چیونٹا کہائی + یہی گو اور یہی میدان + یہی بکہن مار کہانیکی ہین +

خاتمه بحمد الله که باوجود حوادث انگیزیهای فلک خلل نداز تفرقه پرداز این
بحر زخار و محیط ناپیدا کنار که بتخیل ساحلش عقل بالا دست غواصان قلزم
همه دانی لطمه خور تحیر امواج حیرانفیست بنا بر حسن نیت طالبان سنه ۱۲۱۵ در لکهنو از دهم
و پانزده هجری نبوی گرداب وار و گوهر گرد اریکجا و در یک صدف قرار گزید اکنون
رجای واثق از جناب ایزدی عز اسمه آنکه این نسخه بی مثل که در نور افشانی
مشعل خورشید ضرب المثل اهل دانش و بینش ست همواره از صرصر اعتراض
ظلمت جهل محفوظ بوده نور افزای چشم روشن سوادان روزگار باشد هرگاه
فصاحت سمات فصحای بلاغت آیات از امثالی بیمثالش لذتی برگیرند شیرین
مقالان بذله گو نمکین کلامان لطیفه جو فوائد پذیرند این بی نصیب را از دعای خیر
بی نصیب نگزارند چون درین خزینه عامره نقود امثال عربیه فارسیه هندیه ست
بنا علیه دیباچه اش در هر سه السنه حسن اتمام پذیرفت بعد اختتام خاتمه دو تا هم
اشعار تاریخش نیز در هر سه زبان گفت اول حیثک اَتْمَمْتُ هٰذِهِ النُّسْخَةَ
مُسْتَعِيْنًا بِرَبِّيَ الْمُتَعَالِ + سال تاریخ خواستم که کنم + هم زنامش عیان
بر اہل کمال + کر خزینہ سی خرچ ساٹھ عدد + بولا ہاتف خزینۃ الامثال +

تمت

وتاریخ کتاب هذا	۱۲۴ھ	در سه زبان

دفینکه تمام کردم این نسخه را در حالی که مدعو خواهند ام به پروردگار خود که بلند مرتبه است ۱۲

ضمیمهٔ خزینة الامثال

مقدمه در بیان استحباب مزاح واضح باد که مطایبه یکی از جمله سجایای رضیه و شمائل مرضیه است و از احادیث صحیحه و روایات صادقه ثابت شده که حضرت رسول صلعم با اولاد اطهار و ازواج مطهرات و اصحاب کبار مزاح فرموده و صحابه نیز در حضور آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم مطایبه کرده و آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم را بخنده در آورده و در مجلس مقدس آنحضرت شاعران خوش بیان و راویان شیرین زبان اشعار آبدار و داستانهای فرحت آثار معروض داشته اند و آنحضرت توجه باستماع آن فرموده عبدالله بن حارث روایت کرده‌اند ندیدم هیچ احدی را که بیشتر از رسول صلعم مزاح کرده باشد ولیکن مزاح آنحضرت همه حق بود و بصحت رسیده که آنحضرت از همه خلائق متبسم‌تر و خوشخوی‌تر بود روزی بعضی از صحابهٔ کبار عرض کردند که یا رسول الله تو با ما مزاح بسیار میکنی این طریق مناسب منصب نبوت نیست آنحضرت فرمود که انی لا اقول الا حقا یعنی بدرستیکه من نمیگویم مگر سخن راست و میفرمود که حق سبحانه تعالی مزاح دوست میدارد و مواخذه نمی کند و ثابت شده که فرمود آنحضرت وای بر کسیکه سخن دروغ گوید تا مردم را بخنده در آرد و وای بر وی و وای بر وی و این حدیث دلیل است بر آنکه اگر کسی در مزاح سخن راست مردمان را بخنده در آرد معصیت نیست و در حدیث در آمده که مجادله و مزاح مکن با برادران مومن خود مراد آنست که در مزاح چندان مبالغه نباید که موجب رنجش و مجادله شود و مطایبه و مزاح را شیوهٔ خود نباید ساخت که خنده بسیار و مضاحکه هر وقت موجب تیرگی دل و غفلت است و چون مزاح از حد اعتدال بگذرد ضررها پیدا کند و موجب عصیان شود و بدرجه اعتدال جائز بلکه مستحب است تا باعث تفریح و انبساط قلوب گردد و در حدیث صحیح آمده که مومن مزاح دوست و شیرین سخن باشد و منافق ترش رو و چین ابرو حضرت شیخ فریدالدین عطار گوید **شعر** چو عیسی باش خندان و شگفته * که خر باشد ترش روی و گرفته **در بیان مطایبه آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم** در اخبار آمده که روزی حضرت امام حسین علیه السلام در عهد طفلی حضرت رسول را گفت که ای جد بزرگوار میخواهم که بر شتری سواری کنم و هر طرف برانم حضرت فرمود چگونه باشد اگر من شتر تو شوم امام حسین علیه السلام گفت بغایت نیکو باشد پس آنحضرت آنجناب را بر دوش مبارک خود نشاند و از این گوشهٔ حجره بدان گوشه میرفت در اثنای حالت آنجناب گفت ای جد بزرگوار شتر را

مهاری باشد و شتر من مهار ندارد انحضرت هر دو گیسوی مبارک خود بدست آنجناب او داده فرمود که این دو
موی با مهار شتر تو باشد پس آنجناب هر دو گیسوی مبارک بدست گرفت باز آنجناب گفت ای جابر بگوا
شتران آواز بردارند و عف کنند و شتر من عف نمیکند آنحضرت را ازین سخن کیفیت عظیم رو نمود و او را
بر داشت که عفو در نیوقت جبرئیل علیه السلام نازل شد و گفت یا رسول الله زبان خود نگاهدار که یکبار
عفو گفتن تو دریای رحمت الهی بجوش آمد و اگر یکبار دیگر عفو گوئی خلق اولین و آخرین همه از عذاب نجات
یابند و طبقات دوزخ همچنان خالی بمانند **لطیفه** روزی حضرت سرور عالم صلی الله علیه و آله وسلم نهایت
متفکر بود و از وفور تفکر تغیر در بشرۀ مبارک ظاهر شده از صحابه کسی را مجال آن نبود که سبب آن استفسار
نماید ابوذر رضی الله عنه حاضر شد و بعد دعا و ثنا گفت یا رسول الله شنیده ام که در وقتیکه دجال پیدا آید
قحط عظیم باشد و او خلق را بانواع نعمت دعوت کند رای مبارک نبوی چیست اگر من او را دریابم
اول دست نعمت های او زنم و چون خوب سیر شده باشم از و منحرف شوم آنحضرت را تبسم آمد و
آثار انبساط در بشرۀ مبارک پیدا شد و فرمود که اگر تو او را دریابی خدا تعالی ترا از نعمت های او بی نیاز
گرداند **لطیفه** روزی حضرت سرور عالم صلی الله علیه و آله وسلم پیر زنی را گفت که الله تعالی هیچ پیر زنی را در بهشت نبرد پیر زن
بر آورد که یا رسول الله گناه پیر زنان چیست که به بهشت نروند حضرت سرور عالم تبسم کرد و فرمود که الله تعالی
پیر زن را جوان دیگر گرداند آنگاه به بهشت داخل کند **لطیفه** در یکی از غزوات شخصی از آنحضرت شتری
برای سواری طلب کرد که در پای او زخمی رسیده بود حضرت فرمود من ترا بچۀ ناقه بدهم گفت یا حضرت
من بچۀ ناقه را چه کنم که او قابل سواری نباشد آنحضرت تبسم فرمود و گفت آیا هیچ شتری هست که بچۀ ناقه
نباشد و ناقه آنرا نزائیده پس شتری توانا و قوی جثه بوی ارزانی فرمود **لطیفه** ساکنان ولایت
غور را اکثر احمق باشند روزی ظریفی بدهی از ولایت غور رسید و بشمال ده کوهی بنهایت بلند واقع
بود که بسبب کوه هوای آن ده نهایت گرمی داشت و ساکنان آنجا اکثر مبتلای امراض می بودند
مرد ظریف باشندگان آنمقام را گفت که اگر یک سال خدمت من بجا آرید و اطعمۀ لذیذه بخورانید بعد
یکسال این کوه را بر دارم و بمقام دورتر اندازم غوریان بسیار خورسند شدند و بخدمت او کمر بستند و
یکسال غذاهای لطیف و میوه های پاکیزه خورانیدند چون سال بسر آمد ظریف را گفتند برخیز و وفای عهد کن
گفت همه مردان و زنان همراه من شوید همگنان همپای او بزیر کوه رسیدند مرد ظریف بزیر کوه دست محکم کرده

ایستاده و گفت شما زور کرده کوه را بردارید و بر پشت من گذارید من کوه را دور تر بنهم اهل ده گفتند که ترا
تو دیوانه شده این کار از حد قدرت و توانائی ما بیرون است گفت شما دیوانه شده اید هزار مرد گرد آمده اید کوه را
برداشتن نتوانید من تنها چگونه این کوه را بردارم اهل ده بر فهم و عقل خود منفعل شدند و ظرافت او را خوش گرفت
لطیفه زنی بغایت کریه منظر و بکمال ظرافت خوشخوئی و لطیفه گوئی در آمد ظریف نهایت ملول شد روزی زن
گفت ای مرد ترا برادران و خویشان بسیار اند تو بفرما که از کدام پرده کنم و رو بپوشم که بیایم مرد گفت از من
پرده کن و رو بپوشی من میاید دیگر هر کرا خواهی و هی خود بنما لطیفه از بخیل پرسیدند که شجاع ترین مردمان
کیست گفت آن کس که آواز دهان جمعی بگوش او برسد که چیزی میخورند و زهره آب نشود لطیفه درویشی نزد
شما مه که در بخل مشهور بود بیامد و حاجتی خواست شما مه گفت اول تو یک حاجت من بر آر تا من حاجتی
که عرض کنی بر آرم درویش گفت بفرمای که آن کدام حاجت است گفت حاجت من همین است که از
من هیچ حاجتی نخواهی لطیفه دزدی جامهٔ کسی بدزدید و به بازار برد و بدست دلال داد که بفروشد دزدی
دیگر پیدا شد و جامه را از دلال بدزدید و رو تهیدست نزد یاران آمد گفتند جامه را بچند فروختی گفت
بآنچه که خریده بودم لطیفه معلمی بحالت نزع گفت که از هیچ جای کفن کهنه بهم رسانید چه خواهی کرد
گفت تا مرا بعد از مرگ در آن به پیچید و در گور نهند گفتند ازین چه فائده گفت چون منکر نکیر بیایند و به بینند
که کفن کهنه است گمان برند که مردهٔ دیرینه است سوال نه کنند و بروند لطیفه امرد گل رخسار تند و رفتار در راه
میرفت و این مصرعه بالحان خوش میخواند مصرعه مست شراب بودم و افتاده بیخبر لوطی بشنید
آه سرد با کمال حیف و درد بر کشید و گفت کاش که من سرگشته و بخت برگشته آنوقت خبردار نشدم لطیفه
زنی جوان و خوبروی با شوهر پیش قاضی آمد و فریاد کرد که شوهرم با من التفات کم دارد و به تشفی و تسکین
من نمی پردازد مرد گفت ای قاضی هر شب سه نوبت بخدمتش ایستاده میشوم و زیاده ازین قوت و طاقت
ندارم زن گفت من هر شب پنج نوبت میخواهم و کمتر ازین راضی نمیشوم قاضی گفت ای زن شوهر تو
زیاده بر سه طاقت ندارد و ترا بغیر از پنج نوبت تسکین خاطر نمیشود مسئله قاضی ام رعایت حال ناتوان و
حاجتمندان بر من لازم است پس برعایت حال تو و شوهر تو تکلیف دو نوبت بر ذمت همت خود
بر گزیدم تا پنج نوبت کامل شود و خواهش تو بر آید لطیفه درویشی بدر خانه سوال کرد کنیزک گفت هیچ
هیچ مهیا نیست سر خویش گیر اتفاقا قاصدی اطلبانچه نان که اندرون می پختند بگوش درویش رسید گفت ای

این کفش ها بر سر که میزنند کنیزک گفت درویشی گرفتار شده بر سر او میزنند گفت آن درویش با بانوی خانه گرفتار
شده یا با کنیزک این بگفت و راه خود گرفت لطیفه پادشاهی را در چشم برخاست از طبیب و اطلب کرد
طبیب گفت که حنا بر کف پای پادشاه بمالند خواجه سرای حاضر بود گفت ای طبیب چشم را با کف پا چه نسبت
گفت نسبتی که خصیه را با زنخدان ست یعنی چون خواجه سرا را خصیه نباشد موی بر زنخدان بر نمی آید شاه
ازین لطیفه بخندید و طبیب را زر و نعمت بخشید لطیفه شخصی چنان کریه منظر بود که دیو از صورتش
بگریختی و ابلیس از هیئتش نفرت گرفتی روزی زنی پیشش می آمد گفت ایمرد بتو حاجتی دارم اگر تا بازار همراه
من بیائی ممنون و مشکور لطف و احسان تو باشم مرد همراه زن روان شد زن مرد را بر دوکان مصوری
ایستاده کرده را خود پیش گرفت مصور چون روی آن شخص دید بسیار خندید آن شخص حیران شد و از مصور سبب
خنده پرسید مصور گفت این زن از روزها پیش من می آید و همیگوید که برای من صورت ابلیس بساز
گفتمش کسی را که ندیده ام صورتش چگونه سازم زن وعده کرده بود که روزی شخصی را پیش من بیارد
که مثال تمثال ابلیس باشد چنانکه امروز ترا پیش من آورد لطیفه مردی پیش طبیب آمد و گفت که اندام
من همیشه تنگ و گرم و خشک و نرم میباشد طبیب گفت چه خوش بودی که این هر چهار علت بکس زن
من طبیب لاحق شدی لطیفه در نقش خانه چهار شبیه کس با داهای مختلف کشیده اند و کیفیت هر یکی
پائین هر شبیه نوشته صورت یکی متفکر کشیده و زیر آن نوشته که این فکر میکند که زن کنم یا نکنم و صورت
دیگر شبیهی ست که دست بر سر میزند و ریش میکند و زیر آن شبیه نوشته اند که این شخصی ست که زن کرده
و پشیمان شده و صورت سومی شادان و فرحان ست و زیر آن نوشته که این کس زن را طلاق داده
و از بند او نجات یافته لطیفه بنادان طفلی را پرسیدند که از کلام الله کدام آیت خوش داری گفت مالکم
لا تاکلون یعنی چه شد شما را که نمیخورید گفتند کدام امر الهی را از قرآن بیشتر پسند داری گفت کلوا و اشربوا
یعنی بخورید و بیاشامید گفتند کدام دعا را از قرآن ورد ساخته گفت ربنا انزل علینا مائده من السماء
یعنی ای پروردگار نازل کن بر ما خوان طعام از آسمان لطیفه بعضی از ظریفان بصره نزد رابعه بصری رفتند
و گفتند که ای رابعه ایزد تقدس و تعالی مردان را سه فضیلت بخشیده که زنان از آن محروم اند اول آنکه
مردان کامل العقل اند و زنان ناقص العقل و ازین جهت شهادت دو زن برابر یک مرد ست دوم
آنکه زنان ناقص الدین اند زیرا که بهر ماهی بعلت حیض از نماز و روزه باز مانند سوم آنکه هیچ زنی پیغمبر نشده

نرسیده رابعه گفت بلی راست ست اما زنان را سه فضیلت ست که مردان ازان بهره نیست اول آنکه در میان
زنان مخنث نیست دوم آنکه هیچ زنی دعوی خدائی نکرده سوم آنکه همه انبیا و اولیا از بطن زنان برآمده اند لطیفه
روزی وزیر خلیفه بهلول دانا را بمزاح گفت که امروز خلیفه وقت ترا سردار خوکان و خران کرده بهلول گفت
اگر همچنین ست پس تو یکی از رعایای من شدی باید که مطیع و فرمان پذیر من باشی خلیفه را تبسم آمد و همه اهل مجلس خندیدند
و وزیر بر جسارت خود نادم و منفعل گردید لطیفه ابلهی بصدای بانگ نماز همین گفت و فی الفور دور میرفت و گوش
مینهاد شخصی ازو پرسیدند که این چه کار میکنی گفت مردمان آواز مرا از دور خوش آیند میگویند من بانگ صلواة
میدهم و دور میروم تا آواز خود را از دور بشنوم که مردم راست میگویند یا دروغ لطیفه طفلی بدبستان
پیش معلم مصحف شریف میخواند و لفظ علیک را للعنة تکرار میکرد معلم بغضب درآمد و گفت لعنة الله علیک
و علی الدیک کودک تیز همان لفظ را یاد گرفت و گفت علیک و علی الدیک لطیفه خواجه غلامی را بطلب
انگور ببازار فرستاد غلام بدیر باز آمد و انگور آورد خواجه غلام را تهدید کرد و گفت که هرگاه ترا بیک کار فرستم باید که
یکبارگی چند کارها سرانجام دهی و زود باز آئی اتفاقا از چندی خواجه بیمار شد غلام را گفت برو طبیبی را حاضر کن
غلام رفت و چند کسان را زود با خود آورد خواجه پرسید که این مردمان چرا آمدند گفت ای خواجه امروز فرموده بودی
که چون بیک کار اشارت کنم باید که چند کارها بعجلت تمام سرانجام دهی بموجب حکم تو بدین فرصت قلیل چند کارها
سرانجام داده ام یعنی طبیب را آورده ام تا علاج کند و مطربی را آورده ام که اگر صحت شود نغمه سراید و غسالی آورده ام
که اگر بمیری ترا غسل دهد و شاعری آورده ام تا مرثیه موزون کند و نوحه گری نماید و گورکنی آورده ام تا مرقد تو تیار
کند و حافظی آورده ام تا بربالین تربت تو ختم کلام مجید کند لطیفه روزی اسکندر رومی در ایام محاربه دارا
بر اسپ اهوار صبا رفتار سوار بود و لشکر را ملاحظه می نمود ناگاه سواری بر اسپ لاغر و لنگ از پیش نظر او گذشت
سکندر غضبناک شده سوار را از بالای اسپ فرو کشید سوار را خنده آمد سکندر پرسید که درین محل سبب
خنده چیست گفت از غضب تو مرا خنده آمد که تو برآلت فرار نشسته و من برآلت قرار یعنی اسپ چالاک
در فرار چست ست و اسپ لنگ در قرار درست و با وجود آن غضبناک میشوی سکندر را لطیفه سوار
پسند آمد و بپایه منصب والا بلند گردانید لطیفه یعقوب لیث پیش از ایام سلطنت مردی بی نوا ضعیف الحال
بود در ایام سلطنت خود یکی از اغنیای سیستان را بمعرض مواخذه انداخت و همه مال او را ضبط ساخت
تا او بپارهٔ نانی محتاج گردید روزی آنمرد پیش آمد یعقوب لیث ازو پرسید که امروز حال تو چون است

گفت چنانکه دیروز حال تو بود یعقوب گفت دیروز حال من چون بود گفت چنانکه امروز حال من است
یعقوب بدل انصاف کرد و تمام مال و مناش باو باز داد لطیفه اعرابی به محکمهٔ قاضی برای گواهی گواه
مدعا علیه خواست که گواهی او رد کند گفت ای قاضی این عرب هرگز نماز نگذارده گواهی او چگونه معتبر
می باید اعرابی گفت دروغ میگوئی فلان تاریخ حج گذارده ام و مناسک حج بجا آورده قاضی گفت
اگر راست میگوئی نشان ده که زمزم کجاست گفت پیرمردیست در عرفات نشسته قاضی گفت
ای جاهل زمزم چاهیست و عرفات صحرائیست عرب گفت در حالتیکه من بحج رفتم چاه در اینجا نبود و عرفات
باغی پر از انواع شقایق و ریاحین بود اکنون بمرور زمان همچنین بوده باشد چنانکه ارشاد میفرمائی لطیفه
اعرابی را پرسیدند که این چه رسم است در میان شما که نامهای اولاد خود را اسد و کلب میگذارید و نامهای
غلامان را اسعد و مبارک گفت نام اولاد اسد و کلب برای دشمنان میگذاریم و نامهای غلامان برای خود
اسعد و مبارک می نهیم لطیفه اعرابی را پرسیدند که شوربای گرم را چه میگوئی گفت نخنی گفتند شوربای
سرد را چه نام نهاده اند گفت هرگز سرد نمیگذارند که نامش می نهادند لطیفه روزی سلطان نصر الله
پسر شاه سبحان به مجلس پادشاه در آمد و بپهلوی ملک نشست پس از وی قاضی فتح الله در آمد
و خواست که بر سلطان نصر الله مقدم نشیند سلطان دست او گرفته زیر دست خود نشاند گفت حق
سبحانه تعالی در قرآن مجید درجات من و تو همچنین تعیین فرموده اذا جاء نصر الله و الفتح لطیفه روزی
مولانا قطب الدین علامه در راهی میرفت شخصی از بامی افتاد و بگردن مولانا در آمد مهره گردن مولانا صدمهٔ عظیم برداشت
و چند روز صاحب فراش جمعی بعیادت مولانا آمدند و گفتند مخدوما چه حال داری گفت ازین حال بدتر
چه باشد که دیگری از بام افتد و گردن من شکسته شود لطیفه شخصی نزد قاضی آمد و دادخواه شد که فلانی
مرا گفته است که گه مخور قاضی فرمود که اگر ترا منع او بد آمده برو و بکار خود مشغول باش لطیفه در مجلس
حجاج بن یوسف ذکر ظلم و جفا کاریهای او میکردند یکی از آن مجلسیان بطلاق زن خود سوگند خورد
که حجاج ظالم بدبخت و زشتی است اهل مجلس او را ملامت کردند که چون حقیقت حال و انجام کار معلوم نیست
پس طلاق زن بر تو لازم آمد آن شخص اندوهگین از مجلس برخاست و نزد عمر بن عبیده که یکی از فقهای
عهد و متقیان روزگار بود آمد و ماجرا بازوی در میان نهاد عمر گفت زن خود را نگاهدار اگر خدا تعالی حجاج
با آنهمه ظلم که میکند خواهد بخشید این یک گناه تو دریغ نخواهد نمود لطیفه ابو منصور را پرسیدند که چه

بصحرای لق و دق برای غسل باب وییم رو بکدام سمت کنیم گفت روی بجامه های خود کنید تا دزد جامه ها را نبرد
تماما برهنه نشوید لطیفه جوانی نزد فقیهی آمد و گفت زنی جمیله دارم که از نازک مزاجی طاقت سر انجام امورات
خانه داری ندارد و اینقدر زر ندارم که کنیزک بدست آرم زنی را بهم رسانیده ام و میخواهم که با او مناکحت کنم تا
امورات خانه از دست او بر آید مجبورم از رفع تکلیف شود اما والیان آن زن همیگویند که
تا وقتیکه زن اولین را طلاق ندهی عقد نکاح محال ست مرا حیله بیاموز که محبوبه مرا حاجت بطلاق نرسید
و زن مطلوبه بعقد نکاح در آید فقیه گفت زن محبوبه را بگو که بگورستان رود و تو پیش الیان زن که خواستگار او
شده رفته ظاهر کن که بغیر آن زن که بگورستان دارم هر که باشد طلاق دادم والیان آن زن خواسته دریا
کنایت تو مرده ست جوان همچنان بعمل آورد و بدین حیله زن را بحباله نکاح خود در آورد لطیفه از حکیمی
پرسیدند که چه گویی در حق نکاح گفت یکماه شادمانی ست و بعد از آن اندوه جاودانی لطیفه حکیمی گفته که
من مجرد بوده ام کدخدایان گنگ بودند که مرا بر خرابی های کدخدائی مطلع نکردند و اکنون که من کدخدا شدم
مجردان کر شدند که هرگز گوش بنصیحت من ندارند لطیفه روزی در مجلس جشن نوشیروان همه اقربای
او حاضر بودند یکی از آن که مردی با هوس و آبرو بود در برابر چشم نوشیروان جام زرین مرصع بدزدید
در جیب خود کرد نوشیروان دیده و دانسته تجاهل کرد چون اهل مجلس برخاستند ساقی گفت که هیچکس را رفتن
ندهم تا جام زرین مرصع گم شده پیدا نکنم نوشیروان گفت بگذار تا همگنان بروند آنکس که گرفته ست باز نخواهد داد
و آنکه دیده است با هیچکس نخواهد گفت بعد از چند روز آنمرد با تاج و دستار و جامه های نو پیش بها پوشیده بمجلس
نوشیروان آمد نوشیروان برمز و کنایه از وی پرسید که این لباس ها از آن ست آنمرد دامن برداشت و گفت
که این پیراهن و ازار و موزه نیز از آن ست نوشیروان بخندید و بفرمود تا هزار مثقال زر سرخ بوی دادند
و یکی از مقربان بارگاهش کردند لطیفه شخصی پیش قاضی آمد و گفت اگر خرما خورم خللی در دین باشد گفت
نه گفت اگر قدری شونیز در آن داخل کنم مضایقه ست گفت نه گفت اگر آب بر در ریزم حرام شود گفت نه گفت
شراب از همین چیز هاست چرا حرام ست قاضی گفت اگر قدری خاک بر سرت ریزم ضرری رسد گفت
نه گفت اگر آب بیامیزم و بزنم تکلیفی دهد گفت نه گفت اگر از آن خمیر سازم و خشتی تیار کنم و بر سرت بزنم چگونه
باشد گفت سرم بشکند قاضی گفت شراب نیز همین حکم دارد لطیفه در عهد خلافت هارون رشید شخصی
دعوی نبوت کرد هارون او را طلب داشت و پرسید چه دعوی میکنی گفت دعوی پیغمبری هارون گفت

چه معجزه داری گفت هر چه خواهی گفت عصای خود را بینداز تا بصورت مار شود چنانکه معجزه موسی علی نبینا علیه الصلوٰة والسلام بود مرد گفت عصای موسی وقتی مار شد که فرعون دعوی خدائی کرد اگر تو نیز دعوی خدائی کنی عصای من مار شود هارون گفت ارباب انجمن من خربزهٔ شیرین طلب دارند به معجزه خود پیدا کن گفت مهلت سه روز بده هارون گفت همین وقت حاضر کن مرد گفت زهی انصاف خدا تعالی با چندین قدرت و توانائی از روز تخم ریزی بسه ماه پیدا میکند و تو با من بسه روز صبر نمیکنی هارون بخندید و دانست که مرد ظریف ست او را گفت ازین دعوی توبه کن و نعمتی بادوار زانی فرمود و رخصت نمود لطیفه زنی شوهر خود را پیش قاضی حاضر آورد و گفت ای قاضی داد من ازین زندیق شندیق بستان قاضی گفت زندیق مشهور ست شندیق نمیدانم زن گفت شندیق آنکه با زن خود از پس معامله کند قاضی گفت هیهات از مدت دراز من خود شندیقم و نمیدانم لطیفه سلطان محمود غزنوی روزی در غضب بود و هیچکس مجال آن نداشت که پیش او رود و او را خوشنود گرداند یقی بحضرت بادشاه رفت و سر بر زمین نهاد و گفت مدتهاست تا من ملازم این آستانم میخواهم که لقب و نام حضرت معلوم کنم سلطان پر غضب بود گفت برو که مغز خوردی گفت ظاهرا این لقب باشد نام چیست بادشاه ازین لطیفه بخندید و آتش غضب او سرد شد لطیفه زنی ستیزه روی و عربده خوی که عیش شوهر همیشه منغص داشت بمرض صعب مبتلا گشت از شوهر گفت اگر من بمیرم بصعوبت فراق من چگونه خواهی زیست گفت که اگر تو نمیری حیرانم که چگونه خواهم زیست بیت زن بد در سرای مرد نکو + هم درین عالم است دوزخ او لطیفه یکی ناحق اندیش گوسفند شخصی را دزدیده بخانهٔ خود آورد و ذبح کرده بخورد مردی گفتش که بعلت گوسفند ترا بروز قیامت سیاست کنند گفت من هرگز اقبال دزدی گوسفند نخواهم کرد مرد گفت گوسفند خود بعرصه محشر حاضر آمده گواهی خواهد داد گفت هرگاه او خود حاضر خواهد شد گوشش را گرفته بمالکش حواله خواهم کرد لطیفه شخصی دختر خود را با جوانی زیبا روی و پسندیده خوی کتخدا ساخت لیشب زفاف داماد را معلوم شد که صندوق عصمت دختر قفل بکر نداشت داماد پیش پدر دختر رفت و گفت که دختر تو نا دختر ست گفت اگر دختر نیست پس پسر ست گفت کس یکبی داده است گفت زنان گر یون سید هند گفت یکبی بیگانه داده است گفت آیا بیگانه را سید اگفت نمی فهمی و در حقیقت مهر از جانب حق تعالی ندارد گفت خدا بر قبیله ما اعتماد دارد ازان مهر نمی کند لطیفه زنی جمیله و جوان بدار القضا آمد پیش قاضی شکایت شوهر کرد که با آنکه م

استطاعت دارد خانه وسیع و فراخ برای من تنگیر د بخانه تنگتر مرا جای داده قاضی گفت شکایت تو بجاست
جایگاه زنان چندانکه تنگتر باشد بهتر است لطیفه درویشی بدر خانه رفت و پارهٔ نان طلب کرد دختری
درخانه بود گفت اینوقت نان مهیا نیست درویش اندکی نمک طلب کرد گفت نمک هم موجود نیست درویش
گفت قدری آب بیار که حلق خشک را سیراب کنم گفت سقا هنوز آب نیاورده درویش پرسید که مادرت
کجاست گفت بماتم پرسی رفته درویش گفت حالتیکه بخانهٔ تو عدم روداده باید که دیگران برای ماتم پرسی بخانهٔ تو
آیند لطیفه ثعلبی یکی از شعرای پای تخت منصور خلیفه بود روزی قصیدهٔ در مدح خلیفه گفته بامید صله
پیشش او بخواند خلیفه گفت ای ثعلبی بصلهٔ این قصیده ازین دو چیز کدام دوست تر داری انکه ترا صد
دینار زر سرخ بدهم یا سه کلمهٔ حکمت تعلیم کنم که هر کلمهٔ بصد دینار سرخ ارزد ثعلبی بنابر خوشامد گفت حکمت باقی
به از نعمت فانی ست کلمهٔ اول چون جامهٔ کهنه شود موزهٔ تو نپوشی که بسیار بد نماید باستماع این کلمهٔ
حکمت دود از نهاد ثعلبی بر آمد دست بسر زد و گفت واویلا صد دینارم بسوخت خلیفه تبسم کرد و گفت
کلمهٔ دوم انکه چون روغن در ریش بمالی بزیر ریش مرسان که گریبان ترا چرب کند ثعلبی گفت دریغا و احسرتا
که دویست دینارم رایگان رفت خلیفه باز تبسم کرد و میخواست که کلمهٔ سوم بگوید ثعلبی گفت ایخداوند
اکنون آرزوی کلمهٔ سوم ندارم مرا بعوض آن صد دینار ارزانی دار که آن مرا هزار بار نافع تر ازین کلمهٔ حکمت
ست خلیفه بخندید و بفرمود تا پانصد دینار زر سرخ بوی بخشیدند لطیفه چون امیر تیمور ولایت فارس را
مسخر کرده بشیراز آمد حافظ شیرازی را طلب کرد حافظ گوشه نشین بود و به فقر و فاقه گذران مینمود
سید زین العابدین رکناباذی که مرید او بود نزد امیر تیمور قرب تمام داشت حافظ را بملازمت امیر تیمور
در آورد امیر دید که آثار فقر و ریاضت از ناصیهٔ احوال او ظاهر ست گفت ای حافظ من بضرب شمشیر تمام
روی زمین را خراب کردم تا سمرقند و بخارا معمور کنم و تو آنرا بخال هندوی بخشی و میگوئی بیت اگر آن ترک
شیرازی بدست آرد دل ما را ٭ بخال هندوش بخشم سمرقند و بخارا را ٭ حافظ گفت ازین سخاوتهاست
که بدین فقر و فاقه افتاده ام امیر تیمور بخندید و برای حافظ وظیفه لائق معین فرمود لطیفه روزی حکیم انوری در بازار بلخ میگذشت
در اثنای راه دید که مردم بسیار حلقه زده استاده اند در آن حلقه رفت دید که مردی ایستاده قصاید انوری بنام خود میخواند
و مردم او را تحسین میکنند انوری ازان مرد گفت که انوری را می شناسی گفت چه میگوئی انوری منم انوری بخندید و گفت شعر دزد
شنیده بودم و شاعر دزد ندیده بودم لطیفه شخصی نزد هارون رشید آمده گفت که مرد غریب و بینوایم مرا

عجب نباشد آن شخص گفت میخواهم که بحج بروم گفت برو راه کشاده است گفت چیزی زاد راحله ندارم مامون گفت حج از تو ساقط شد که آدم بی استطاعت را حج فرض نیست آنمرد گفت من آمده ام تا از تو چیزی بگیرم نه آنکه فتوی خواهم مامون بخندید و او را صلهٔ داد و رخصت فرمود لطیفه جمعی از دهقانان نزد مامون رشید آمدند و از عامل ظالم شکایت کردند و دادخواهی نمودند مامون گفت درمیان عاملان برای عدالت مثل او دیگری نیست از سر تا قدم همه اعضای او از عدل و انصاف پرست درمیان دهقانان ظریفی بود گفت ای خلیفه چون همه اعضای او از عدل و انصاف پرست هر عضوی از اعضای او را بولایتی بفرست تا همه مملکت تو از عدل معمور گردد مامون بخندید و آن عامل را معزول ساخت لطیفه بادشاهی علی الصباح بعزم شکار بیرون رفت مردی کریه منظر از مقابله بادشاه پیدا شد بادشاه از آن شکل قبیح فال بد گرفت و او را زجر و توبیخ کرد اتفاقاً آنروز بادشاه را صیدهای خوب بدست آمد و شاد و خرم باز گشت بخاطرش گذشت که علی الصباح آنمرد را ناحق ملامت کردم و برنجانیدم او را باید طلبید و استعذار باید نمود پس بفرمود تا او را حاضر کردند بادشاه عذر خواست و خلعتی با هزار درم انعام کرد و آن مرد گفت ای بادشاه من خلعت و انعام نخواهم اما التماس دارم که مرا رخصت یک سخن بدهی ملک گفت بگو گفت علی الصباح اول کسی را که تو دیدی من بودم و اول کسی را که من دیدم تو بودی ترا امروز از صبح تا شام بعیش و طرب گذشت و مرا برنج و تعب برای خدا خود انصاف فرما که ازین هر دو کدام شوم تریم بادشاه بخندید و او را خلعت خاصه با ده هزار درم انعام کرد لطیفه جوانی را بجرم دزدی گرفتند و پیش هارون رشید بردند بعد از آنکه دزدی بر او ثابت شده بود هارون حکم فرمود که دستش ببرند مادر دزد با اضطراب تمام پیش هارون آمد و گفت ای خلیفه و فت دستی را که خدا آراسته قطع مکن هارون گفت بحکم خدا قطع میکنم و من از خدا می ترسم که در حدی از حدود شرعی تهاون کنم پیرزن گفت ای خلیفه قوت من از کسب اوست دست او می بری و قوت من می بری هارون گفت دستش ببرید اگر این جد برآید یکی از جمله گنهکاران باشم پیرزن گفت ای خلیفه ترا گناه بسیار است این یک گناه را نیز یکی از آن بشمار که شب و روز از آن استغفار میکنی خلیفه را این سخن خوش آمد بخندید و پسرش را بدو بخشید لطیفه ظریفی را بگناهی ماخوذ کرده پیش بادشاه بردند بعد از ثبوت جرم بادشاه فرمان داد تا بینی او را سوراخ کنند ظریف گفت ای بادشاه اسلام والله که بینی من دو سوراخ دارد مرا آن کافی است بسوراخ سوم حاجت

نیست بادشاه بخندید و داور انجشید لطیفه اسحاق موصلی غلامی داشت که همه روز به محنت آب کشی درمانده
شدی روزی اسحاق از وی پرسید که ای غلام حال خود و حال مرا چون می بینی گفت که درین خانه بدبخت ترین مردمان
من و تو هستیم اسحاق گفت بچه دلیل غلام گفت که تو همه شب در فکر نان ایشان بسر میکنی و من همه روز در فکر
آب و ایشان از غم من و تو فراغتی دارند و مرا و ترا از خدمت گاران خود میشمارند و با وجود اینقدر محنت و مشقت
من و تو هیچکدام از ما راضی نیست و همیشه بر ما منتی دارند اسحاق بخندید و گفت والله که راست میگوئی
پس غلام را آزاد کرد لطیفه در تاریخ فرشته منقول ست که حضرت همایون بادشاه مذهب حنفی داشت
لیکن مرزا کامران و بعضی امرای چغتا او را شیعه مذهب میدانستند و سبب بدگمانی های ایشان آن بود
که هم از عهد خردی و شاهزادگی جمعی کثیر از اهل عراق و خراسان که شیعه مذهب بودند بروی گرد آمده بودند
و بیرم خان که مصاحب و همدم او بود مذهب شیعه داشت مرزا کامران با آنحضرت در باب مذهب
اکثر اوقات مناقشها می نمود روزی مرزا کامران و حضرت همایون بادشاه در راهی میگذشتند سگی
نظر درآمد که پای برداشته بر قبری می شاشید چنانکه معمول سگان ست که بر جای بلندی می شاشند مرزا کامران
گفت چنین معلوم میشود که صاحب این قبر شیعه است بادشاه گفت آری چنین معلوم میشود که این سگ
سنی ست لطیفه ظریفی دعوی کرد که من و مادر من هر دو در علم نجوم کمال مهارت داریم که در حکم ما
هرگز خطائی واقع نشود گفتند چه حکم کردی که در آن خطا واقع نشد گفت چون ابر بر هوا ظاهر شود من
گویم که باران خواهد آمد و مادرم گوید نخواهد آمد البته یا آن میشود که من می گویم یا آن میشود که مادر من میگوید
لطیفه آورده اند که روزی یکی با بزرگی حال خود میگفت آن بزرگ مطلق گوش نکرد و متوجه احوال
او نشد باز گفت التفات نفرمود سوم بار عرض کرد گفت چرا چندین دردسر میدهی آن مرد حاجتمند گفت سر تو
درد کجا همه آن بزرگ را این لطیفه خوش آمد فی الحال حاجت او روا کرد لطیفه خر غوری را دزد
ببرد غوری سجده شکر بجا آورد گفتند ای غوری چه محل سجده شکر ست گفت خدا نخواسته اگر من برو
سوار بودمی مرا نیز بردی بردندی لطیفه خواجه منعم برای خود مقبره ساخت معماران یکسال تعمیر آن
پرداختند تا بانجام رسید خواجه از اوستاد معماران که مردی ظریف بود پرسید اکنون این عمارت را دیگر
چه می باید گفت وجود شریفت شما دیگر هیچ لطیفه مردی نهایت کریه منظر و قبیح الوجه بود نقل کرد که روزی
بسر بازار ایستاده بودم زنی خوبروی مقابل من آمد و در روی من بسیار نظر کرد چون نگریستن او از حد

بگذشت گفتم ای زن چه قصد داری که خشم بر روی من دوخته وچنین تیز تیز در روی من نظر میکنی زن گفت چشم من گناه عظیم کرده بود خواستم که او را عذاب کنم بچیزیکه سخت ترین عقوبت ها باشد و هیچ عذابی سخت تر از ان نباشد که ساعتی بر روی زشت وصورت نامیمون تو نگاه کنم لطیفه نابینائی در ظلمت شب مشعلی در دست و سبوئی پر آب بر سر در راه میرفت ظریفی گفتش تو که مشعل نه بینی به مشعل چه بینی نابینا گفت که این مشعل نه برای من ست بلکه برای دیگران تا بتاریکی مرا آسیب سانند وسبوی را نشکنند لطیفه دزدی لطوبلهٔ دولتمندی در آمد تا اسپ او را بدزدد سائیس بیدار بود دزد را بگرفت و آقا را خبر کرد مالک اسپ آمد و دزد را گفت که چگونه اسپ را بدزدی می بردی اگر این عمل در برو من کنی ترا از بند آزاد کنم دزد گفت فهو المراد پس فرو زد لجام در دهان اسپ انداخت و ریسمانها بشکست و بربرید و بالای اسپ سوار شد و گفت اسپ را بدینطریق بدزدی برند من بردم این بگفت و اسپ با شتاب و بطرفة العین از نظر غائب شد چند انکه جستند نشان نیافتند لطیفه امیرزاده به ندیم خود گفت که در اسم های که لفظ بان می آید مثل فیلبان و ساربان و مثل آن اکثر تند خو و عربده جو میباشند ندیم گفت ای مهربان همچنین ست ٭

در بیان کنایات و مصطلحات فارسی

فصل الف ممدوده آب آتش ذیل وآب آتش نژاد وآب آتشین وآتشین آب وآب آتش زده وآب آتش نمای وآب آتش آسا وآب ارغوانی وآب گلرنگ وآب آتش لباس کنایه از شراب خوشرنگ واشک گلگون باشد آب باده رنگ کنایه از اشک خونی ست آب در جگر نداشتن کنایه از مفلسی ست آب در جگر داشتن عبارت از توانگری ست آب رفته باز در جوی آمدن کنایه از انست که بعد از زوال دولت باز بدولت کامیاب شدن آب روشن کنایه از رونق باشد آب بی لجام خوردن کنایه از خودسری وآزادگی ست آب بهاون کوفتن وآب باهن کوفتن وآب در سید کردن آب بریسمان بستن کنایه از کار بیفائده کردن ست آب برروی کار آوردن رونق وخوبی پیدا کردن وعزت وامتیاز حاصل نمودن آب دهان خوردن کنایه از تحمل کردن ست آب بپوست افگندن کنایه از پخته شدن میوه و بالغ شدن کودک ست آب بدهان آمدن مشتاق چیزی شدن آتش بی دود کنایه از آفتاب ست

آتش تر کنایه از شراب سرخ رنگ آتش زبان کنایه از شاعر فصیح زبان و تیز زبان ست آتش دست
کنایه از مرد چالاک و چست ست آرزو شگفتن کنایه از حاصل شدن آرزو ست آستین
افشاندن و آستین زدن کنایه آرزو و ترک کردن ست و هم بمعنی تحسین و آفرین آید آستین بر جبین
کشیدن و آستین بر دل کشیدن و آستین بر چشم کشیدن کنایه از دلاسا و غمخواری ست آغوش وا دادن
کنایه از بیخبر شدن ست آفتاب لب بام کنایه از کسی ست که قریب مرگ رسیده باشد آفتابی شدن
کنایه از ظاهر شدن آفتاب خوردن کنایه از محنت و تعب کشیدن آگنده گوش کسی را گویند
که نصیحت شنو نباشد آهو پرستی کنایه از دوست داشتن شکار آتش از چشم پریدن کنایه از حالتی
ست که بوقت رسیدن صدمهٔ قوی بر دماغ روی دهد و پیش چشم شعاعی مثل برق معلوم شود
آبی شدن کار عبارت از تباه شدن کار ست آسمان با بر پوشیدن کنایه از انکار وجود بدیهی ست
آب بر دست کسی ریختن کنایه از خدمت کردن آشیان بر خاستن کنایه از ویران شدن
آب تاختن کنایه از بول کردن آسمان سوراخ شدن کنایه از تواتر نزول بلا ست آب بمشت پیمودن
بمعنی کار بیفایده کردن ست آب از جگر بخشیدن کنایه از عطا کردن آب بیکران کنایه از ستارگان
ست آب خرابات کنایه از شراب ست آب خفته و آب بسته کنایه از برف و یخ و ژاله و تگرگ باشد
آب شدن کنایه از شرمنده شدن آبگینه طارم کنایه از آسمان ست آبله رخ فلک کنایه از ستارگان باشد
آبله روز کنایه از آفتاب ست آتش آب پرور کنایه از تیغ آبدار ست آتش بهار کنایه از گل سرخ و لاله و ارغوان
باشد آتش بی بهار کنایه از قهر و غضب و ظلم و تعدی و نیز شراب باشد آتش بی دود کنایه از آفتاب و
قهر و غضب و شراب سرخ رنگ ست آتش دل کنایه از مرد عاشق باشد آتش زدن کنایه از ترک
تعلقات ست و نیز کسی را بر سر غضب آوردن و بیقرار کردن آتش سخن کنایه از طاعن آتش سیال
کنایه از شراب لعل و لب معشوق باشد آتشکدهٔ بهرام کنایه از برج حمل باشد چه بهرام در فارسی مریخ
را گویند و برج حمل خانهٔ اوست آتش لباس کنایه از سرخ پوشان باشد آتش مجسم کنایه از خنجر و شمشیر باشد
آتش فشاندن کنایه از فرو نشاندن آتش قهر و غضب باشد آتش و آب کنایه از تیغ آبدار
باشد آتش مجمره کنایه از سبع سیاره آتشین اژدها کنایه از وجود مریخ یکی از سبعه سیاره ست آتشین پنجه و آتش
دست کنایه از کارگر و اوستاد و چالاک دست باشد آستین بر چیدن کنایه از مستعد و آماده شدن بکاری ست

و آستین برزدن نیز همین معنی دارد آستین برکردن کنایه از کوتاه کردن دست باشد از درازدستی و تعدّی
آسمان برین کنایه از طبق نهم ست که بالای فلک البروج یعنی فلک هشتمین ست آفتاب بر سر دیوار
رفتن کنایه از انتهای عمر و زندگانی و دولت و کامرانی باشد و آفتاب بر سر کوه و آفتاب بر لب بام نیز
همین معنی دارد آفتاب بگل اندودن کنایه از پنهان ساختن امری بود که در غایت ظهور باشد آفتاب
سوار کنایه از مرد سحرخیز باشد آبگینه در جام شکستن کنایه از بیقرار شدن و بیقرار کردن باشد آهوی چین و
آهوی فلک و آهوی خاوری کنایه از آفتاب ست آهوی شیرافکن کنایه از چشم معشوق باشد **فصل**
الف مقصوره ابرو زدن کنایه از رضا دادن و اشارت کردن باشد ابرو فراخی کنایه از خوشی
و گشاده رویی و همت و سخاوت باشد ابلق ایام و ابلق چرخ کنایه از دنیا و روزگار باشد اختر دانش
کنایه از عطارد ست اختر شمردن کنایه از بیداری باشد از بن دندان و از ته دل کنایه از رضا و رغبت
باشد از بن گوش کنایه از اطاعت و فرمان پذیری باشد از پوست برآمدن کنایه از کشف راز و ترک
دنیا از خودی و نفسانیت باز آمدن و خندان بودن و به مقصود رسیدن باشد از جا افتادن کنایه
از مردن و ازین عالم سفر کردن از دست رفتن کنایه از بیخودی و بی اختیاری و اضطراب و از دست
شدن نیز همین دارد از دهان مار برآمدن کنایه از راستی ست که هیچ کجی دران نبود از زبان جستن
کنایه از سهو و خطا در سخن استخوان در گلو رفتن کنایه از رنج و محنت کشیدن اشک داوری کنایه از گریه
بسیار اشک شیرین و اشک کنایه از طرب از گریه شادمانی انگشت بدندان و انگشت حیرت در دهان
کنایه از تعجب و تحیر و حسرت و افسوس باشد انگشت بچشم نهادن و انگشت بر دیده نهادن کنایه از
از قبول کردن و مسلم داشتن انگشت بر حرف نهادن کنایه از عیب گرفتن و نکته گیری کردن انگشت نما
شدن کنایه از مشهور شدن از پرگار افتادن کنایه از بی انتظامی و باطل شدن کار **فصل بای**
موحده ببر زلف سخن گفتن کنایه از ناز و تکبر حرف زدن به پوستین در افتادن کنایه از عیب جویی و
غیبت بر شکستن محفل کنایه از پراگنده شدن مردم آن مجمع بر خود بالیدن کنایه از ناز کردن و فخر
کردن برگت شدن بفتح با و فتح را و فتح کاف بمعنی تمام شدن باد در دست داشتن کنایه از تهیدستی
و مفلسی باد مشت پیمودن کنایه از کار بیفائده کردن باد در سر داشتن کنایه از غرور و تکبر باد در
د باد در مشت کنایه از مرد تهیدست و مفلس و مسرف باد شدن کنایه از ناپدید شدن و پریدن باد دل

بر وزن حاول کنایه از مرد شجاع و دلاور بار دادن کنایه از دخل دادن بار نهادن کنایه از زائیدن
باز سفید پر کنایه از آفتاب باز داشتن بمعنی منع کردن بازو کشاده کنایه از نیازمندان و محتاج و مفلس
بازی گوش کنایه از شوخ و شنگ باغ رنگین کنایه از دنیا بام نهم و بام فراخ و بام کشاده رواق کنایه
از فلک الافلاک بانوی مشرق کنایه از آفتاب باهن کشیدن کنایه از زنجیر کردن بباد در آمدن کنایه
از لغزیدن پای بپای شدن کنایه از ایستاده شدن و قائم گردیدن و توقف کردن بجام عدل دادن
کنایه از بیش و کم ندادن و باعتدال دادن بچراغ رسیدن کنایه از رسیدن بدولت یا بخدمت دولتمند بجیحون
نشستن کنایه از گریه بسیار کردن بجان آوردن کنایه از تنگ آوردن دیگری بجان آمدن کنایه
از بتنگ آمدن خود بچشم زخم رسیدن بمعنی آزار کسی رسیدن بچگان دیده کنایه از قطره های اشک
بچه خورشید کنایه از جواهرات و فلزات بچه خوش کنایه از اشک گلگون بچه طاوس علوی کنایه از
آفتاب و روز روشن و آتش و لعل و یاقوت بچه لوی کنایه از شخصی ست که او را بطفلی از راهگذر برداشته
پرورش کرده باشند و تبازی اصطلاح گویند بخیه بر روی کار افتادن کنایه از فاش گردیدن راز بچشم
فرو شدن کنایه از مراقبه بخاک انداختن کنایه از ذلیل و خوار کردن برات بر شاخ آهو کردن کنایه از دروغ گفتن
و وعده دروغ بر کردن آتش بمعنی افروختن آتش باشد بر کردن چراغ بمعنی چراغ افروختن با شمع [illegible]
خود را انداختن تیر از انداز دستودن بسر آمدن بمعنی غالب آمدن برق شدن کنایه از شتاب رفتن
و دویدن برگ ریز افشاندن کنایه از کار حسب دلخواه سرانجام دادن برگ لاجورد کنایه از آسمان برگرفتن
بمعنی [illegible] بریده زبانی کنایه از خاموشی برید فلک کنایه از قمر بزغاله فلک کنایه از برج جدی
بسر بردن بمعنی وفا کردن و بانجام رسانیدن و سازگاری نمودن بط سرخاب زامی کنایه از صراحی
شراب بغداد معمور کنایه از شکم سیر و سیری شکم بغداد خراب و بغداد خالی عبارت از گرسنگی و شکم
خالی بغل زدن و بغلک زدن کنایه از شماتت و بد گوئی بلبل گنج کنایه از جغد و بوم که در ویرانه
باشد بلند همی گرامی کنایه از شخصی ست که خواهش بزرگی داشته بلند نظر کنایه از مرد عالی همت
بهشتی روی کنایه از خوبصورت و خوش روی بهم بر آمدن کنایه از غضبناک شدن بیدار مغز
کنایه از مردم هوشیار و غافل بیدست و پا شدن کنایه از سراسیمه و مضطر شدن بیضه های
زرین کنایه از ستارگان آسمان بیضه چرخ کنایه از خورشید و بیضه زر و نیز همین معنی دارد

فصل بای فارسی

بی‌تمکین سبک و بی‌مغز کنایه از مردم مرگ از دنیا کنایه پلنگ بی‌محابا
پرده ازروی کار افتادن کنایه از فاش شدن راز پای خاکی کردن کنایه از سفر رفتن ست پشت
چشم نازک کردن بمعنی آزرده شدن از راه ناز پای از پیش رفتن کنایه از لغزیدن پای پای بسر
آوردن کنایه از ترک دادن وگذاشتن ومنهزم شدن در رزم باشد پای بلند کردن کنایه از دویدن
پا در رکاب بمعنی سواری وسفر وکنایه از مهیا بودن اسباب سفر ست ودم نزع را نیز گفته اند
پادشاه چین وپادشاه ختن وپادشاه نیمروز کنایه از آفتاب عالمتاب ست پادشاه نیمروز بادشاه سیستان را
نیز گویند پاسبان طارم نهم وپاسبان فلک کنایه از کوکب زحل ست پای بر پی نهادن کنایه از متابعت
وپیروی پای برجای نهادن بمعنی ثابت قدم بودن پای بر سنگ آمدن کنایه از پیش آمدن
مخاطره پای دل بسنگ آمدن کنایه از گرفتار محبت شدن پای تابه کشادن کنایه از سفر باز آمدن
واقامت کردن پای فرو کشیدن کنایه از آمدن وتوقف کردن پای فشردن کنایه از ثابت قدم بودن
وایستادگی کردن پای مزد اجرتی که قاصد را بدهند پا بتین پرستی کنایه از اطاعت وبندگی وخدمتگاری
پردهٔ هفت رنگ کنایه از عالم ست پرده برگرفتن کنایه از ظاهر شدن وبیحیایی ست پرده دار فلک
کنایه از قمر ست پرده دخان کنایه از شب تیره وتاریک پردهٔ زجاجی کنایه از شب تاریک وابر سیاه
پرده نیلگون وپرده شب رنگ وپردهٔ هفت رنگ کنایه از هفت آسمان آموختگان ازل کنایه
از انبیا واولیا وشعرا باشد پیر وپیر فلک کنایه از خورشید تابان ست پس افتاده کنایه از کسی ست که
در قفای کاروان مانده باشد پس افگنده علفی که بعد از خوردن دواب مانده باشد پس افگندن کنایه
از ذخیره کردن چیزی بود که بعد خرج یومیه نگاه دارد تا بوقت حاجت بکار آید پس گوش افتادن کنایه از فراموش کردن پشت پا
خاریدن کنایه از شاد شدن وخوشحال گردیدن پشت پا زدن کنایه از ترک دادن وروگردان شدن
وبیزار شدن پشت چمن کنایه از صحن چمن پشت دادن کنایه از روی گردانیدن وگریختن باشد پشت دست
بدندان گزیدن ولپشت دست کندن کنایه از پشیمان شدن باشد پنبه در گوش کنایه از مردم غافل
وسخن ناشنو پنبه در گوش نهادن وپنبه در گوش کردن وپنبه در گوش افگندن کنایه از غفلت و
سخن ناشنیدن باشد پوستین دریدن کنایه از عیب جویی وافشای راز پولاد خامی وپولاد رگ کنایه
از اسب پر زور باشد پولاد سنجان کنایه از دلاوران ومبارزان باشد پهلوتهی کردن بمعنی کناره گرفتن

پهلو دادن کنایه از نفع رسانیدن و نزدیکی نمودن و هم بمعنی کناره گرفتن و رو گردانیدن نیز آمده پهلو زدن
کنایه از برابری کردن در سال و قدر و مرتبه باشد پهلو کردن کنایه از گریختن و پرهیز کردن باشد پهلو نهادن
کنایه از خوابیدن پیراهن قبا کردن کنایه از چاک زدن و پاره کردن پیراهن پیراهن کاغذی کنایه از داد خواهی
و روشنائی صبح و شعاع آفتاب باشد پیر چهل ساله کنایه از بی عقل و نیز فیروزه باشد پیر دهقان و پیر سالخورد
معروفست و هم کنایه از شراب انگوری کهنه باشد پیر مهر اندیب کنایه از آدم صفی الله ست پیر هفت فلک
کنایه از کوکب زحل ست پیکان درخش کنایه از ستارگان آسمان پیک رایگان و پیک فلک
کنایه از قمر پی کور کردن و پی گم کردن کنایه از بی نشان شدن پیل افگندن کنایه از عاجز کردن پیل معلق
در هوا و پیل هوائی کنایه از ابر سیاه ست پیمانه لبریز شدن کنایه از آخر شدن عمر باشد **فصل تای
فوقانی** تن زدن بمعنی خاموش ماندن تن در دادن بمعنی رضامند شدن تاج فیروزه کنایه از آسمان
ست تاج گردون کنایه از خورشید تابان تباشیر صبح کنایه از سفیدی صبح تخت آبنوسی کنایه از شب
تاریک ست تخت روان کنایه از آسمان و تخت سلیمان علیه السلام ست که دیوان آنرا بر هوا بردندی
تختهٔ اول کنایه از لوح محفوظ ست تدرو زرین پر کنایه از آفتاب آتش ست ترازو شدن کنایه از
برابر شدن غنیم باشد بقوت و زور ترازوی فولاد سنجان کنایه از نیزه و سنان مبارزان ست
ترازوی زر کنایه از آفتاب جهانتاب تردامن کنایه از فاسق و فاجر و عاصی و معیوب باشد تردست
بر وزن بدمست کنایه از مرد تند و چست و چابک ست تردستی بر وزن بدمستی بمعنی چستی و
چابکی ست تر زبان بر وزن مهربان کنایه از مرد زبان آور و شخصی که گرم گفتگو شود و سخنهای
تر و تازه گوید و بمعنی ترجمان هم آمده یعنی شخصیکه لغتی را از زبان دیگر بزبان دیگر تقریر کند تر فروش کنایه
از کسی ست که بظاهر خود را خوب وانماید و بباطن بد باشد ترکان چرخ کنایه از سبعه سیاره است
ترکتازی بر وزن مرغبازی بمعنی تاخت آوردن بشتاب و تعجیل برسم غارت و تاراج و بمعنی ترک
جولان هم آمده ترک چین بضم اول کنایه از آفتاب ست ترک حصاری از قمر و نیز آفتاب ست
فلک کنایه از کوکب مریخ و نیز آفتاب ست ترک نیمروز و ترنج زر و طشت آتش و طشت زرین و طشت زر کنایه از آفتاب ست و طشت سیمین
کنایه از قمر طشت بلند کنایه از آسمان و کنایه از آفتاب نیز هست طشت از بام افتادن کنایه از رسوا
شدن و مشهور شدن تفته جگر کنایه از عاشق و نیز از کسی که علت تپ دق داشته باشد تکاور ابلق

کنایه از دنیاست باعتبار روز و شب تلخ عیش کنایه از کسی ست که مبتلای صعوبات و بلاها باشد
تلخ و ترش کنایه از محنت و مشقت دنیاست تنگ چشم کنایه از مردم بخیل ست تنگدست کنایه
از مرد مفلس و فقیر باشد تنگ شکر کنایه از دهان معشوق ست تنگ عیش کنایه از مرد مفلس توشه
برداشتن کنایه از مسافر شدن تیر افگندن کنایه از دعای بد کردن و طعنه زدن تیر گردیدن کنایه
از خشمگین شدن تیشه بر پای خوردن کنایه از برهم زدن و ضائع کردن کار و بار خود ست تیغ زدن
آسمان کنایه از صبح صادق و آفتاب و کوکب مریخ ست تیغ ستم کنایه از رونق ظلم و رواج تعدی
باشد تیغ سحر کنایه از آه سحرگاهی و دعای سحری باشد و روشنائی صبح کاذب را نیز گفته اند تیغ شدن
بمعنی روبرو شدن تیغ گوشتین کنایه از زبان ست تیغ کوه بلندی کوه را گویند تیغ نطق کنایه
از زبان فصیح ست **فصل جیم تازی** جامهٔ کاغذی پوشیدن عبارت از استغاثه و داد خواهی
ست جامهٔ سرخ بر سر چوب کردن نیز فائده همین معنی بخشد جام بر اشک زدن کنایه از توبه کردن
و گذشتن از شراب باشد جام سحر کنایه از آفتاب ست جام شهریاری کنایه از قدح بزرگ شرابخوری
ست جام شیر کنایه از پستان شیردار جامگی خوار مردم علوفه دار را گویند و کنایه از مردم شرابخوار است
جامهٔ خورشید کنایه از زمین ست و برگ درختان را نیز گفته اند و غبار و ابر و آنچه روی آفتاب را بپوشانند
و باصطلاح سالکان عبارت از بدن آدمی باشد چه جسم لباس جان ست و خورشید در عرف سالکان
روح حیوانی ست و مردمک دیده را هم گفته اند جامه در نیل زدن کنایه از تعزیت و ماتم داری باشد
جامهٔ عید کنایه از جامه و قبای سرخ باشد و گلها و شگوفه ها و بهار را نیز گویند جان آهنی کنایه از مردم
سخت جان و دلاور باشد جان شکار کنایه از ملک الموت ست و معشوق را هم گویند جای گرم
کردن کنایه از آرام و قرار گرفتن باشد و بمراقبه رفتن را نیز گویند جامه گذاشتن کنایه از مردن ست
جگر گوشه کنایه از فرزند باشد **فصل جیم فارسی** چشم روشنی بمعنی تهنیت باشد چهره شدن
بمعنی مقابل شدن باشد چادر لاجورد کنایه از آسمان ست و سبزه زار و مرغزار را گویند چار اژدها
و چار استاد کنایه از عناصر اربعه است و چار جوهر و چار آخشیج نیز همین معنی دارد و چهار پهلو شدن
کنایه از چیز بسیار خوردن و بر پشت خوابیدن باشد چهار تکبیر زدن کنایه از ترک و تجرید ست و نیز کنایه
از نماز جنازه است چتر نور و دیهم و چتر زرین و چتر سحر کنایه از آفتاب است چتر سیمابی و چتر سیمین کنایه از

از ماه شب چهاردهم باشد چتر آبگون کنایه از آسمان ست چتر عنبرین کنایه از شب تاریک ست
چراغ چشم بکسر رابع کنایه از فرزند ست چرخ انداز بر وزن دست انداز کماندار را گویند چرخ زرین
کنایه از فلک چهارم ست چشم بچیزی سیاه کردن بمعنی طمع کردن دران چیز **فصل حای حطی**
حرام توشه کسیکه او و قالش بمال حرام بگذرد حرام کرده کسی را گویند که تن و توش از مال حرام پیدا
کرده باشد حرف بد و حرف خشک کنایه از سخن بیهوده و بی تاثیر باشد حرف زمخت و حرف گلوگیر
سخنیکه باستماع آن خاطر آزرده شود حرف گلوسوز نیز بهمین معنی دارد حرف زدن کنایه از سخن گفتن
ست حساب از خود داشتن کنایه از خود مغرور شدن ست حسن فرنگ کنایه از حسن سفید ست
چنانکه اهل فرنگ را باشد **فصل خا** خار راه کنایه از مانع و حایل خار چین و خار لبت و خاربند
آنچه بر دور زراعت و باغات از خار و خلاشه بندند تا سد راه حیوانات شود خار خار کنایه از دغدغه
و خواهش شیء مرغوب باشد خواه خیر خواه غیر آن خار غم خس بدندان گرفتن کنایه از زنهار خواستن خار در جگر شکستن
کنایه از بیقرار کردن خاک بیزی کنایه از غربت و سفر ست خامه زدن کنایه از خامه تراشیدن
باشد خط کشیدن کنایه از باطل کردن و محو کردن چیزی خانه فردا کنایه از عقبی ست خانه بر دوش
و خانه بدوش آواره از خان و مان را گویند خان و مان آواره خان مخفف خانه و مان مخفف ماند کسیکه
از خانه و ماند و بود خانه آواره شده باشد خواب چهار پهلو کنایه از خواب دراز و با فراغت ست
خون بجوش آمدن کنایه از رغبت و شوق خار به پیرهن ریختن بمعنی بیقرار کردن **فصل دال**
مهمله داده کنایه از نصیب و قسمت دامن شب کنایه از آخر شب در حساب آمدن کنایه از منعم
و مالدار شدن ست دامن زیر سنگ آمدن کنایه از عاجز شدن در حساب نگرفتن کنایه از هیچ
و پوچ شمردن در خط شدن کنایه از متغیر و آزرده و شرمنده شدن دل پس زانو نشستن کنایه از
مراقبه و تلمذ و استفاده دست یافتن کنایه از غالب آمدن در عرق شدن و در عرق افتادن کنایه
از خجل شدن در نظر آوردن کنایه از تلبیس کردن و گذرانیدن در دماغ داشتن کنایه از نخوت
و غرور دست آشنا کنایه از صاحب معامله دست در گلو کردن کنایه از رسوا کردن و بیعزت
نمودن دلوش به چاه رسید کنایه از آنکه کارش تمام گردید دست از سر کسی گرفتن کنایه از
امداد و اعانت او دریغ داشتن دیده برهم نهادن کنایه از چشم بستن در خود فرو رفتن

کنایه از سنگدل و تیره بودن در آب و آتش بودن کنایه از رنج و محنت دیده گرم کردن کنایه از غنودن و خواب نرم کردن آهن
بدندان گسستن کنایه از عجز فصل رای مهمله راه بجای بردن کنایه از چیزی منتفع و کامیاب شدن آه بجگر کسی بردن
بسر وقت او رسیدن رنگ ریختن و رنگ زدن کنایه از تعمیر کردن روز گردن کنایه از آفتاب روزه
گشا کنایه از اندک چیز خوردنی که بدان افطار کنند سو فراخ کنایه از مردم خرم و شگفته روی **فصل**
زای معجمه زهر مار کردن کنایه از خوردن چیزی که غیر مرغوب باشد زدن این مصدر متعدی ست
وگاهی لازم نیز آید چون بوزدن بمعنی بو بر آمدن و پراگنده شدن و بمعنی خوردن آید چون باده
زدن و شراب زدن و کباب زدن و افیون زدن و بنگ زدن و قدح زدن و بمعنی کردن
آید چون مشق زدن و زور زدن و سیر زدن و جولان زدن و تغافل زدن و نظر زدن و خنده
زدن و بمعنی داشتن آید چون چشم براه زدن و بمعنی افگندن آید چون چین بجبین زدن و
نیشکار زدن و بمعنی ریختن و انداختن چیزی بر چیزی آید چون نمک زدن و اکسیر زدن و بمعنی
رسانیدن آید چنانکه خود را بقلب سپاه زدن و بمعنی دادن آید چون بوسه زدن و دشنام زدن
و بمعنی تاراج کردن آید چون قافله زدن و راه زدن و بمعنی بریدن آید چون شاخ زدن و گردن زدن و بمعنی ساختن آید چون
خشت زدن و بمعنی گفتن و خواندن آید چون حرف زدن و داستان زدن و بمعنی نواختن آید چون دف زدن و
چنگ زدن و رباب زدن و بمعنی بستن آید چون شیرازه زدن و نعل زدن و بمعنی قائم کردن
چیزی بر چیزی آید چون گل زدن و طره زدن و کلاه زدن بر سر و دستار و بمعنی کشیدن آید چون
عماری زدن بر فیل و بمعنی گستردن آید چون تخت زدن و بمعنی باختن آید چون نرد زدن و بمعنی
کردن آید چون خیمه زدن و بمعنی گشادن آید چون رگ زدن و قال زدن زهد خشک کنایه از صلاح حسی
و عبادت ظاهری ست که بی خلوص باطن باشد **فصل سین مهمله** سحر بیان کنایه از شاعر خوش
بیان و شیرین زبان سخت پیشانی کنایه از کسی ست که در نهایت جرأت و بیباکی باشد سخت چشم
کنایه از شوخ و بیحیاست سخت خوردن کنایه از بسیار تصدیع کشیدن سنبل تر و سنبل نورس
کنایه از خط و زلف معشوقان ست سر نهادن کنایه از اطاعت سر کشیدن کنایه از نافرمانی ست
کردن کنایه از عاجزی ست سر توقع خاریدن کنایه از امیدوار شدن سینه طرح دادن کنایه از سینه
واکردن **فصل شین معجمه** شاخ شاخ شدن گلو کنایه از گرفتگی گلوست از بسیاری زاری

بلند شاد بهر کنایه از کسی ست که از اموال دنیوی متمتع باشد شیشه در جگر شکستن شرر بر پیرهن افشاندن
بمعنی بیقرار کردن شگوفه کردن کنایه از قی کردن در **فصل صاد و ضاد و طا و ظا و عین و**
غین و فا بکتب لغات مصطلحات کمتر بنظر آمده لهذا فرو گذاشته شد **فصل قاف**
قالب تهی کردن کنایه از مردن و بیخود شدن قفل بر زبان انداختن و قفل بر لب زدن کنایه
از خاموش ماندن و خاموش کردن ست قطره زدن کنایه از شتاب رفتن ست قلم کشیدن کنایه از باطل
کردن و محو کردن چیزی ست قطره زن کنایه از مرد هرزه گرد قطره ذرد کنایه از ابر ست قلم در سیاهی نهادن
کنایه از تشبیه پایان بدبختی ست **فصل کاف** کار از بن دندان کردن یعنی بذوق تمام کردن کفن پاره
کردن کنایه از مرض مهلک حادثهٔ سخت نجات یافتن کاسه گردانیدن کنایه از دریوزه گری ست و
گدارا کاسه گردان گویند کلاغ گرفتن کنایه از تمسخر و استهزا ست کلاه انداختن و کله گوشه بر آسمان سودن
کنایه از شاد شدن ست کاسه سیاه کنایه از ممسک و بخیل کاسه لیس کنایه از ذله چین حریص خوشامد گوی
و دون همت کاسه بر کسی شکستن کنایه از رسوا کردن او را **فصل کاف فارسی** گوش داشتن از
بمعنی نگاه داشتن و انتظار گل کردن کنایه از ظاهر شدن و ظاهر کردن گردگان بر گنبد کنایه از ناپایدار
ست گران مغز کنایه از مست و مخمور و جاهل گران پشت کنایه از مردم قوی پشت و بارکش گرفته
لب کنایه از آدم خاموش گرم دل کنایه از عاشق سوخته دل گرم و سرد کنایه از رنج و راحت دنیا
[illegible]ه بر گوش زدن کنایه از سخن نشنیدن گل صبح کنایه از سفیدهٔ صبح گل نشاط کنایه از شراب گواه [illegible]
کنایه از گواه کاذب ست **فصل لام** لب دادن کنایه از بوسه دادن لب گشادن کنایه از سخن
گفتن باشد لقمهٔ آهن چشیدن کنایه از زخم خوردن لقمهٔ آهن کشیدن کنایه از زنجیر پا شدن
لگد در کار شدن کنایه از برهم شدن کار لگد بر گور حاتم زدن کنایه از کمال سخاوت و بخشش کسی ست
که با وصف کم مایگی از دو دهش بسیار کند **فصل میم** متاع شیرین کنایه از کالای کمیاب و گران بها مزه شکستن
کنایه از تبدیل ذائقه کردن مژگان برابرو زدن کنایه از اعراض و روی برتافتن مشت بقبضه کردن
کنایه از گرد کردن مشت ست برای زدن کسی مغز روشن کردن کنایه از صحیح الفکر گردانیدن دماغ را
مغز در سر ندارد و مغز خورده است کنایه ازان ست که عقل در سر ندارد موج حصیر و موج
بوریا کنایه از خطوط و نقوشی که در بوریا افتد موشگاف کنایه از کسی ست که کار را بکمال دقت و

بار کلی سر انجام دهد سپید آن حاج کنایه از کاغذ سفید مشوره باکلاه کردن کنایه از ترک و تجرید
فصل نون ناخن بدیده ریختن کنایه از بسیار آزار دادن و رنجانیدن ناخن تیز کردن کنایه
از طمع زیاده کردن نافه بوی کنایه از گنده دهن چه بوی ذات نافه گنده میباشد و ازین ست که سخن
چین را نیز نافه بوی گویند نان در انبان گذاشتن کنایه از آمادگی سفر باشد نان خوردن و نمکدان
شکستن کنایه از نمک بحرام بودن و ناسپاسی کردن نان در آستین خوردن کنایه از کمال خست
و بخل ست نان در تنور سرد بستن و نان بدیوار زدن کنایه از کار بیفائده کردن نان بروغن افتادن
کنایه از بر آمدن مراد و مقصود ست نمک بر آتش افگندن بمعنی شور و غوغا کردن نعل در آتش
و نعل در چنج مضطرب و بیقرار نعل در آتش نهادن و نعل در آتش کردن کنایه از بیقرار گردانیدن
نقش بر آب کشیدن و نقش بر آب کردن کنایه از کار بی ثبات کردن نقش بر آب زدن بمعنی بیب
دادن **فصل واو** ورق سیاه کردن کنایه از مسوده کردن ورق ورق گشتن کنایه از خوب
مطالعه کردن ورق در چیدن بمعنی ترک کردن وزن بر خویش گذاشتن خود را بزرگ پنداشتن
ورق چیزی خواندن کنایه از احوال و اوصاف چیزی بیان کردن **فصل ها** هوا خوردن باده
کنایه از زائل شدن کیف باده چه تصرف هوا در شراب ازاله کیف آن میکند هوا پرست کنایه از
شخصی که بآرزوهای نفس زندگانی بسر کند هوا در گره بستن و هوا پیمودن کنایه از کارهای بیفائده
کردن هیکل بستن کنایه از مردن **فصل یای تحتانی** یوسفی کردن کنایه از معشوقی ست و بعضی
مراد از بادشاهی گرفته اند یکچند کنایه از ایام معدود و زمان قلیل یکتا پیرهن کنایه از شخصی که یک
پیراهن در بر داشته تمام شد منتخب از برهان قاطع و فرهنگ جهانگیری و فرهنگ رشیدی و غیاث
و بهار عجم +

در بیان بعضی از لغات فارسی فصل الف ممدوده

آباره بمعنی حباب آبخانه بتازی مستراح با میم مفتوح و بیت الخلا و بهندی پاپخانه آدرفش
بفتح دال مهمله و سکون فا سوزنی که بدان در چرم سوراخ کنند و بهندی سوتالی نامند آذرخش
با دال موقوف بتازی برق و صاعقه و بهندی بجلی آژده بمعنی چین و شکنج آتش لعاب غله که آنرا
بهندی پیچ بابای معروف نامند آغال جای خوابیدن و آرام گرفتن گوسفندان آنار آنچه از برنج

آژخ باژا عجمی بمعنی مفتوح آژخ گویند آنرا بهندی ایتی گویند و آنرا بمالند و جامه و بر کاغذ و بر نیز آش مثل آن و غیر گندم و آرد
و خای زده دانه سیاه یا سرخ باشد که آنرا بتازی ثؤلول و بهندی مسا نامند آژینه بازای معجمه مکسور و یای معروف
و نون و های مختفی آهنی باشد باد سته که سنگ آسیا را بدان درست کنند تا دانه زود در آرد شود و آنرا
آسیا زنه نیز گویند آژند بالف ممدوده و زای فارسی مفتوح گلی که بکار عمارت برند و آنرا بهندی گاره گویند
آروغ بالف ممدوده و رای مفتوح و غین معجمه بمعنی بادی که از راه دهن مرفوع شود و آنرا بهندی ڈکار
گویند آژنگ بالف ممدوده چین و شکنی که بر جسم افتد و آنرا بهندی جهری گویند آونگ با واو مفتوح
ریسمانی که جامه بران اندازند و بهندی الگنی گویند آبخون بر وزن وارگون بمعنی جزیره و خشکی که در میان
دریا افتد و آنرا بهندی ٹاپو گویند آبکار بر وزن نابدار سقا را گویند آبیار بر وزن یادگار کسی را گویند که
بزراعت و باغ و بستان آب دهد آتشک آنرا بتازی برق و بهندی بجلی گویند و نیز نام مرضی است
آتش گیره هندی دیا سلائی آکس با کاف مضموم قلم آهنی که سنگ تراشان بدان سنگ تراشند
آهن سرکج بهندی انکڑه گویند آده کوره خشت پزان کوزه گر انرا گویند آتش پاره بهندی انگاره آتشدان
بتازی کانون و بهندی انگیٹھی **فصل الف مقصوره** اریب بالف مضموم و رای مهمله مکسور
بتازی محرف و بهندی اڑا گویند انبه بفارسی نغزک گویند ارابه بهندی بهل اند آنرا گل باله نیز گویند
دست افزار معماران ست که بهندی کرنی گویند اسپاناخ بتازی اسفاناخ هندی پالک و آن سبزی
معروف ست اشاسپند بالف مفتوح بمعنی فرشته رحمت اشکوب بر وزن احمود بمعنی درجه عمارت
اسپهبد بالف مفتوح سردار فوج را گویند انگاره بالف مفتوح نقش و صورت ناتمام را گویند و آنرا
نیرنگ و گرده نیز گویند و بهندی خاکا نامند انبر بر وزن قنبر آله که آتش بدان بردارند و بهندی دستپنا
گویند و غالبا که دستپنا هم فارسی باشد مخفف دست پناه اضافت قلبی ست یعنی پناه دست انبوبه بر وزن
منصوبه لوله را گویند که بهندی آن ٹونٹی ست اورک بالف مفتوح بواو پیوسته و رای مفتوح بکاف فارسی
زده ریسمانی که آنرا بسقف یا شاخ درخت ببندند و پای بران گذارند و بهوا آیند و روند و بهندی جهولا
نامند اکدیش بالف و دال مکسورتین دو تخمه خواه خر باشد یا اسپ و آنرا مجنس نیز گویند اشغر بر وزن
اشتر اسم جانوری ست خاردار که بهندی سیهی گویند ارک بالف مفتوح قلعه کوچکی که در میان قلعه
باشد اباغ بمعنی دو زن که یک شوهر داشته باشد و بهندی سوت گویند السبن بفتح و واو مجهول

بعد

فصل بای موحده بلغور باول مضموم وغین معجمه مضموم و واو معروف قسمی از خوردنی ست
که بهندی دلیا گویند ومیله اسپ انیز گویند بارخانه بهندی آن اٹاله بلاعه لفظ تازی بالضم بای موحده
وفتح عین مهمله لقلقی که از دهان اندازند وآنرا بهندی لاوگال گویند بوتیمار بهندی بگلا وآن طایری
معروف سفید رنگ باد فروش و بادخوان بهندی بهاٹ که باشعار بهندی مدح مردان سرآید بابزن
سیخ کباب را گویند بادافراه و بادافره دو معنی دارد یکی مکافات عمل زشت و زبون دوم پارهٔ چوبی
یا آهنی که کودکان ریسمانی دران انداخته بگردش درآرند وبدان بازی کنند وآنرا بادفره نیز گویند و
بهندی پهرکی نامند بادرنگ باء اول موقوف ورای مفتوح بنون زده وکاف عجمی پنج معانی دارد
یکی نوعی از خیارست دوم ترنج سوم اسپ تیز وتند وچهارم گهوارهٔ کودکان پنجم نام مرضی ست
که بهندی باوگوله گویند بادریس و بادریسه بادال موقوف ورای مکسور ویای معروف چرم یا چوبی مدور
که در دوک چرخه وچوب خیمه کنند وآنرا بهندی پهرکی گویند بادزهره افسونی که دزدان بر صاحب کالا دمند
تا خواب گران بروی مستولی شود ودزد کار خود کند باشت بر وزن چاشت چوب بزرگی باشد که بکار
سقف خانه برآید وآنرا شهتیر وسعر سب نیز گویند بالار چوبهای باشد که بکار سقف درآید وبهندی کڑی
گویند وبالال نیز بمعنی بالا راست بایاد بایست و بایسته بر سه بمعنی ضرور وضروری بود بندباز بمعنی
رسن باز وریسمان باز که بهندی نٹ گویند بباره ببای مفتوح آن رستنی را گویند که ساقش بلند نباشد
مثل خربوزه وخیار ملکه که بهندی آنرا بیل گویند ببای مکسور ویای مجهول **فصل بای فارسی**
پرویزن اول مفتوح ثبای زده غربال را گویند که بهندی چلنی نامند پتواز اول مفتوح ثبای زده تخته را
گویند که برای کبوتران ودیگران جانوران بالای دو چوب ببندند وآنرا بهندی اڈه گویند پوسه بر وزن
بوسه ریسمان رسیده که بر دوک بپیچند وآنرا بهندی پنڈ یا وکڑی وبهنی گویند پیغاره بر وزن بیخواره بمعنی
طعنه وسرزنش وبهتان باشد پیش نشین پاناج ودایه ومامچه را گویند که تبلدی قابله خوانند پتبازی
خرسه وبهندی اجهوانی بیای معروف وآن دوای مشهوریست که زن زاییده را دهند پیشگاه
بتازی ساحت وبهندی انگنائی یعنی صحن خانه پاافراز و پافزار کفش وموزه را گویند پاچال گوی
باشد که جولاهگان بوقت جامه بافتن پایهای خود را دران کنند پاغند پاچک سرگین خشک گاوان را
گویند انچه از دست سازند آنرا پاچک دستی گویند وانچه بر شب بهر سه آنرا پاچک دشتی نامند پاد بمعنی پاسبان

باشد و ازین ست که سلطان الفارسی پادشاه گویند که او نگاهبان رعایاست پارسا گذشته را گویند پارگیر
با رای موقوف و کاف فارسی مکسور و یای معروف گوی را گویند که در پس مطبخ و حمام و انبخانه و امثال آن
سازند و آبهای کثیف و چرکین در انجا فراهم شود پارنج نقدی که بشاعران و مطربان و مغنیان دهند پاره شش
معنی دارد اول معروفست دوم بمعنی رشوت سوم بمعنی تحفه چهارم نوعی از حلوا که آنرا شکرپاره هم گویند
پنجم بمعنی پیدا ششم کورپشت را مانند پلزاج اول بای فارسی و آخر جیم فارسی بمعنی پیش نشین ست
که بیش ازین مذکور شد پاغنده پنبه محلوج که برای رشیدن تیار کنند و بهندی پونی بواو مجهول گویند پاغوز
بمعنی غوطه باشد که در آب سر فرو برند پالاهنگ و پالهنگ ریسمانی را گویند که بریک جانب لگام اسپ
بسته اسپ کوتل را کشند و آنرا بهندی باگدور گویند پاییدن بمعنی دیدن و جستن باشد پاآئزه با بای
تحتانی و زای عجمی مفتوح ریسمانی که بردامن خیمه و سراپرده ها وصل کنند و آنرا بمیخ بندند پژنگ بباو
زای فارسی مکسور طبیب را گویند پای و پی بمعنی تاب و طاقت و قدرت و استطاعت بود پیلا امرست
از پالودن و اسپ کوتل را نیز گویند پیست ببای فارسی مکسور بتازی سویق و بهندی ستو و آن
عبارت از آرد جو یا گندم یا نخود بریان ست پرستوک ببای فارسی مفتوح و رای مفتوح ابابیل را
گویند پلپیان بای فارسی مفتوح و لام مفتوح بهندی پیوسی و آن شیر روز اول گاو یا گاومیش یا گوسفند
زاییده را گویند **فصل تای فوقانی** تینگو اول و ثانی مفتوح بنون زده و کاف فارسی مضموم
صندوقی کوچک که اندران زر قیمت اشیاء دران نهند و آنرا بهندی گولک گویند تسنه لفظ تازی بمعنی مزه
شدن طعام که آنرا بهندی النا گویند تذریه لفظ تازی ست بمعنی کاه خرمن بباد دادن که کشاورزان
خوشه های غله را لگدکوب کرده بوسیله باد کاه را از غله جدا کنند تابلیا بهندی جهروکه تبیر و تبیره بر وزن
تقدیر و تقدیره بمعنی طبل و کوس تندر بتای مضموم عربی رعد هندی معادم نیست تیشه و تبر هندی بسولا
تاتا بمعنی گرفتن زبان باشد در سخن گفتن و آنرا بتازی الکنت گویند و بهندی هکلا تاخیره بمعنی نصیب
و بهره نوشت تارا ستاره را گویند تیب بر وزن خوب بتازی طاقه هندی نهان خانه تافتنک با فا و تیز
منقوطه مفتوح دیوک باشد که آنرا دیوچه و ریونجو و لینک نیز گویند و بتازی ارضه و بهندی دیمک تابند
تان تارهای طولانی را گویند که جولاهگان بجهت بافتن ترتیب داده باشند و آنرا تانه و فرت و فرات
نیز گویند **فصل جیم تازی** جامه و غوک سبزی باشد شبیه بابریشم که در آب بهم رسد و بهندی کائی

بیا معروف گویند جرگ بجیم مضموم برا مزده کاف تازی موقوف محل کشتی گرفتن و جای ورزش
پهلوانان که بهندی اکاره گویند خبر خبر بهندی بهیر بیای معروف نه آن بیا پیای فراز و نشیب ساحل
دریا را گویند جاغر با غین معجمه مفتوح چینه دان مرغان را گویند بهندی پوٹا نامند جال بلفظ فارسی است
دام را گویند و بتازی شباک است بفتح شین جماش با لام مکسور بمعنی جماع و کسی را که در
مباشرت حریص تر بود جالنگ گویند جامخول با واو مجهول
گویند جاگی دو معنی دارد یکی در اصل دوم آنکه رشته ها باهم تا بند و سر آنرا روشن کنند و در بندوق
آتش دهند و آنرا بهندی توره گویند جامدانه در وسط سر کودکان جای نرم باشد و بجهد و آنرا بتازی
یافوخ و بهندی تالو نامند جادرس بهندی اجره و آن غله ایست معروف در هند **فصل جیم فارسی**
چالو پیمانی که مجرا را بدان بحلق گرفته تا خفه شود و بمیرد و آنرا بهندی پهالسی گویند چکیده بجیم فارسی
مفتوح بکاف پیوسته و سین مفتوح بزده کاغذی که دوا یا شی دیگر را در آن نهاده لبهای آن کاغذ
را در هم پیچند و آنرا بهندی پڑیا گویند چکیده بجیم فارسی مفتوح امر است از چکیدن و بمعنی قباله نیز آید و قفازی
را نیز گویند چپر با دال و ثانی مفتوح خانه را گویند که از کاه و نی سازند و آنرا بهندی چهپر گویند چاولی
چیزی که غله بر افشان را گویند که آنرا بتازی منسف و بهندی سوپ با واو معروف گویند چشم بندک
نوعی از بازی های کودکان است که آنرا بعرف اهل هند آنکه مچولی گویند چشمک زدن بپلک دو بجانب
کسی اشاره کردن چنگلوک دست افزار زنان چرخه زن که رشته خام رسیده بران پیچند و آنرا بهندی
اٹیرن گویند چنگ پا نشستن بپای نشستن بهندی اکرو گویند چوبکین دست افزاری که دانه پنبه
از آن بر آرند و آنرا بتازی محلاج و بهندی اوٹنی گویند چوجه با واو معروف چوبه با واو مجهول
بتازی محور و بهندی بیلن نامند چالیک دو پاره چوب باشد که طفلان بدان بازی کنند یکی دراز
و یکی کوتاه و دراز را بر کوتاه زنند و بهندی آنرا گلی ڈنڈا گویند چاوچا و آواز گنجشک را گویند
فصل خا معجمه خودنمائی بهندی آنرا اترانا گویند خفتک سخنهای پریشان که در خواب
کنند و بهندی برانا گویند خرده فروش بهندی پسالی خشتکار زمین شور را گویند خرد با سکه خرد
نامند باشد بهندی یوناخذ برون امیر خاکستر گرم هندی بهوبل خو با واو مجهول چوب بسته
بر دو یک معنی داره بهندی پاڑه که از چوب با بوقت تعمیر عمارت و برای نقار خانه و غیره بندند خا و شین با واو

مضموم بشین منقوطه زده خیاری که برای تخم نگاه دارند خا اول با دال مضموم مسورچه گویند **فصل**
دال مهمله دادا و دداه هر کنیزی را گویند عموماً و خصوصاً کنیزی که در عهد طفلی خدمت ها کرده باشد
دامنی سر انداز زنان را گویند که بتازی آنرا مقنعه و بهندی دوپته خوانند و آهل داهول با های مضموم
چوبی باشد که درمیان زراعت ایستاده کنند و گاه ولته و امثال آن برآن بندند و گاه صورتی نیز لباس از
تا جانوران آنرا دیده رم کنند و بکشت نیایند دست فال سودای اول را گویند که از آن فال گیرند و آنرا
سفته نیز نامند و بهندی بهنی گویند داس و دستاس بفتح دال مهمله آله را گویند که بدان گیاه ها را بدروند
و آنرا بتازی محجنه و بهندی درانتی گویند دربندان تخته بند کردن دکاکین که آنرا بزبان اهل هند بتالا
گویند دشمر بدال مفتوح بشین معجمه زده هندی ارهر و آن غله معروف ست و آنرا شاخل بضم خای
معجمه نیز گویند **فصل راء مهمله** ره آورده بمعنی سوغات و ارمغان و نورایان و نوربان نیز همین
معنی دارد و بتازی هدیه و تحفه روغن جوش و آنرا سپر داغ هم گویند بهندی بگهار روزنامچه بهندی بهی
و آنرا بفارسی دفتر حساب نیز گویند رایگان چیزی را گویند که در راه افتاده یا بندلی بدل و عوضی
و بی مشقت و کسبی در اصل راهگان بوده حرف ها را بهمزه ملینه بدل کرده بصورت یا نوشتند رایگان
شد و همچنین قیاس ست شایگان در اصل شاهگان بوده بمعنی سزاوار شاهان **فصل زای منقوطه**
زاچه و زچه زن زائیده را گویند تا هفت روز زاچ جشنی که در ایام ولادت کنند زالوک گلوله کمان را گویند
و آنرا غالوک بغین معجمه نیز گویند و غلوله کمان را اهل هند غلیل بضم غین معجمه نامند زحیر لفظ تازی ست
پیچش که بجای براز بلغم برآید زاولانه بند پای که بهندی بیری گویند و جولانه غلط العام ست زغنک
بغین معجمه بتازی فواق هندی هچکی زرت بضم رای معجمه هندی جواره و آن غله معروف ست
فصل ژای فارسی ژکیدن هندی بڑبڑانا یعنی سخنهای بیهوده زیر لب گفتن ژاژ گیاهی بود
که بی تخم روید و در غایت بدمزگی باشد و چندانکه آنرا شتر بخاید نرم نشود و سخنهای بیهوده و نادرست گوئی را
بهمین اعتبار ژاژخا گویند و ژاژخائی افاده حاصل بالمصدر کند **فصل سین مهمله** ساما نچه
و ساماکچه در لغت اول با خای موقوف و در لغت ثانی با کاف تازی موقوف و در هر دو لغات جیم
فارسی مفتوح با های مختفی سینه بند زنان ست که آنرا بهندی انگیا گویند سیاده و سنبادهٔ سنگی را گویند
که از آن فسان تیله سازند و حکاکان نگین را بدان تیز کنند و جلا دهند و اهل هند کرند گویند

باول وثانی مکسور و یای مجهول و جیم مفتوح چیزی باشد که بروی شراب یا سرکه مثل نانی لیسنه شود وآنرا
بهندی پهپوندی گویند سرمامک بهر دو میم مفتوح بازی کودکان که آنرا چشم بندک نیز گویند و اهل هند
آنکه مچولا نامند سیخ پا شدن بدو پای ایستاده شدن اسپ سرک بهندی تهه او آن سبزی معروف
ست در هند سمبیدن هندی برمانا یعنی از برما سوراخ کردن بچوب وغیره سبوسه هندی لفاسه و
سنهار زن لیسر هندی بهو و بتازی کنه گویند بفتح کاف تازی و نون مشدد مفتوح سپندان هندی رائی
سپنج بمعنی عاریت وازین جهت ست که دنیا را سپنجی سرای گویند یعنی خانه عاریت و نیز بمعنی که
کشاورزان بر کنار کشت سازند انرا وگاه وشب و روز برای محافظت کشت زار بهدران
باشند **فصل شین معجمه** شار بمعنی عمارت وشارستان جمع آن شبگیر سفر شب شاغل بجای
مضموم هندی اربیر شاره دستار هندی باشد که از اهل هند چیره گویند شاکار مزدور بیمزد را گویند
وآنرا بیگار نیز نامند شاماچه وشاماکچه بهر دو معنی دارد که در فصل سین گذشت شان وشانه خانه
زنبور عسل را گویند که از ان شهد بر آرند وآنرا بهندی سُهال گویند شایگان چیزی را گویند که لایق و
سزاوار پادشاهان باشد در اصل شاهگان بوده ها را بهمزه ملینه بدل کرده بصورت یا نوشتند تا
شایگان شد و همچنین قیاس ست رایگان که در فصل را گذشت شباره زنی را گویند که در شبها
هرزه گردی کند شب تاب کرمی را گویند که در شب دنباله او مانند چراغ بتابد وآنرا بتازی جعل
وبهندی جگنو بضم جیم تازی بکاف عجمی زده وضم نون بواو معروف زده شب غریبان نان حلوای
بود که در شب اول وفات بجهت ترویح روح مرده بمردم قسمت کنند شپشه بکسر شین اول و فتح
شین ثانی کرمکی باشد که در هوای گرم در پوستین و نمد و سقرلات و دیگر پشمینه ها و اقسام غله ها بیفتد و
تباه کند وآنرا سوس نیز گویند شنفتاهنج وشنفتاهنگ تخته آهنی بود که در ان سوراخها باریک تر یکی
از دیگری کرده باشند و تارکشان تار سیم و زر و آهن و فولاد وغیر آن از ان در کشند تا باریک تر شود
وآنرا بهندی جنتری گویند شکپو وشلپو شیپو آواز پای یا غیر آن که بزبان هندی آهٹ گویند
بمعنی اکرنا یعنی تخته شدن سلفینه بتازی فرج کس گویند شتفشقه آواز شتر مست را گویند شتندر
بتازی تیمر بهندی بهیکا **تا و حا و صاد و ضاد و طا و ظا و عین و قاف** در لغات
فارسی نیامده **فصل غین معجمه** غازیدن واله ازنبه برچیدن وآنرا بهندی سدنی گویند

غلوله کمان کمانی که اهل هند آنرا غلیل گویند **فصل فا** فانه قلم آهنی باشد که سنگتراشان سنگ را ازان شگافند و نجاران بهنگام تراشیدن چوب پارهٔ چوبی را که در شگاف چوب تراشیده گذارند تا در زنند نشود و آنرا پانه نیز گویند فرتاب بمعنی وحی و کرامت فرقه لغت تازی آوازه گرهای انگشتان که آنرا بهندی انگلی چٹخانا گویند فلخیدن دانه از پنبه دور کردن که آنرا بهندی روئی اوٹنا گویند و فلخودن نیز همین معنی دارد فلوق و آنرا شفوق هم گویند هر دو لفظ تازی ست بمعنی شق شدن کفپای که بهندی بوائی گویند **فصل قاف** قوتی بضم قاف و سکون واو معروف و کسر تاء فوقانی ظرفی که از چوب تراشند یا از فلزات سازند و آنرا بزبان هندی ڈبیه گویند **فصل کاف تازی** کاج بتازی احوال و بهندی بهنگا و کوج با جیم تازی و کاژ با کاف تازی و زای فارسی نیز همین معنی دارد کاسیج و کاسک خارپشت را گویند و آنرا بهندی سیهی نامند کاغ کاغ بانگ کلاغ و زاغ باشد کادرس هندی باجره و آن غله معروفست کهتاب بروزن مهتاب تازی بخور و هندی بهاره کسکش هندوی بهڑوا کتبه با اول مضموم و ثانی مشدد شاخی را گویند که حجامان آنرا بر موضع حجامت نهند و محکم بندند تا خون فراهم آید آنگاه بران موضع استره زنند و خون بر آرند کبار بفتح اول شخصی را گویند که هیزم و کاه و علف از صحرا انباره بسته بر سر آرد و در شهر فروشد و آنرا بهندی گهسیارا لکڑہارا گویند کاغذین باغ مراد از تختهای گل کاغذ باشد که در شادیها و جشن و عرس وغیره سازند کرا و کرای و کرایه مزد مکان و مرکب و جزآن کراینده کسی که وجه معاش او از کرایه باشد کاچ و کاچال بمعنی رخت و متاع خانه کارتن بتازی عنکبوت و بهندی مکڑی خانه آنرا ام عنکبوت و نسج عنکبوت گویند کوخ خانهٔ که از نی و کاه سازند و آنرا کاره بکاف تازی و گومه بکاف عجمی نیز گویند کلند با کاف تازی و لام مفتوح هندی پهاوڑا **فصل کاف عجمی** گازه ریسمانی را گویند که سر آنرا بر درخت بندند و کودکان بران نشسته در هوا آیند و روند و آنرا بهندی جهولا گویند و نیز گهوارة الاطفال نامند که آنرا بهندی پالنا و جهولنا گویند گران ضد ارزان در نرخ و ضد سبک در وزن و گاهی افاده معنی قوی کند چون بخت گران و جای فائده معنی بسیار دهد چون گرانسنگ و گرانقدر و گرانمایه و گرانخواب و گرانخوار و گاهی افاده معنی دیر کند چون گران سیر و گران گوش و گران گیر هندی اڑیل و آن اسپی را که جای خود نجنبد گرابچه هندی پوٹلی **فصل لام** لباش و لباشه و لبیش و لبیشه و لوتیش و لوتشه لیسانی

که بر سر چوبی یا شاخی به بندند ولب بالای اسپان بدلعل را دران نهاده تاب دهند تا عاجز آید ست
شوخی نکند ونعلبندان آنرا لوزبال گویند لاوه احمق وبیعقل ودرشت ومکروه لعبت لفظ تازی
صورتی که از جامه سازند ودختران نارسیده بدان بازی کنند وبهندی گڑیا نامند لکد بمعنی لت نوآن
لفظ تازی ست بهندی آن آلات لکدکوب ولکدکوب بمطلق ضرب خواه از لکد باشد خواه غیر آن
مثلا گویند فلان کس لکدکوب حوادث زمانه شده لال بمعنی گنگ که گویائی نداشته باشد لانه خانه
زنبور را گویند **فصل میم** ماخچی با خاء موقوف وجیم فارسی مکسور اسب مخنس را گویند واکدش
نیز همین معنی دارد یعنی دو تخمه ماله چوبی را گویند که مزارعان وباغبان کلوخها را از ان بشکنند ماه
با ہای موقوف ورای مفتوح ومیم مفتوح دست افزاری ست نجاران را که بدان چوب را سوراخ کنند
آنرا برما نیز گویند مراغه لفظ تازی ست جای غلطیدن جانوران وفارسیان بمعنی مطلق غلطیدن
استعمال کنند منفوش لفظ تازی ست پنبه ندف زده وفراهم آورده را گویند که بهندی گاله نامند منقاش
بامیم مکسور لفظ تازی ست موچنه را گویند که موی از ان بر کنند میمون بازکسیکه معاش ودر میمون
بازی باشد ودر بدر بگردد تا او را چیزی بدهند مهانل سورن تغافل بتازی افیون گویند محمص با حای مهمله مفتوح
وصاد مهمله لفظ تازی ست نخود بریان را گویند بهندی بھڑبونجا موبه گریه که بیاد وبیان اوصاف مرده کنند
فصل نون ناداشت طائفه از گدایان اند که چون بدر خانه یا دکان سوال کنند وچیزی نیابند
از کار واعضای خود را زخم کنند وچیزی نیابند از کار واعضای خود را زخم کنند وبهندی موڑ چرا گویند
نانو ونانون سرودی را گویند که زنان در وقت خوابانیدن طفلان در گهواره ببرایند وآنرا بهندی
لوری بای معروف گویند ناهار کسی را گویند که طعام نخورده باشد نشخوار ونشخار با دل مضموم دو معنی
دارد اول آنکه شتر وگاو وگوسفند وامثال آن چیزی را که خورده باشند باز از معده بدهن آورده خوب
جاویده باز فرو برند وآنرا بتازی جره وبهندی جگالی گویند باجیم تازی مضموم وکاف فارسی بای
معروف نشکنج با اول مکسور وثانی زده وکاف تازی مفتوح گرفتن لب ودو ناخن که درد کنند وآنرا
نیز گویند وبتازی قرص بصاد مهمله وبهندی چٹکی نامند نوبان بهندی ٹوکرا ناخن چین ناخن گیر
دست افزار سوتراشان ست که آنرا بهندی نهرنی نامند نان کشک ونان گشکین نانی که از آرد جو
وگندم ونخود آمیخته تیار کنند نغوله با واو مجهول زلف وموی پیچیده که بهندی چوٹی گویند وبعضی گویند موی

سر که زبان بهم آورده در لیس سه گره دهند وآنرا بهندی جوڑا نامند با جیم تازی و واو معروف در
هندی نی بینی هندی بالنسا نورد شکم تشکنجه که شکم فربه افتد بهندی بٹ گویند **فصل واو** واشنا
دامنی را گویند که بتازی معجر ومقنعه وبهندی دوپٹه واوڑهنی گویند وآش کوزه خشت پزان وکوزه
گران وآنرا آوه نیز گویند وصیمه لفظ تازی طعام ماتم را گویند یعنی طعامی که بعد موت بروز سوم یا دهم
یا بستم یا چهلم پزند **فصل ها** هار آنرا گویند که رشته گل یا جواهرات یا زر و نقره درکشند وبگلو اندازند و
آنرا بتازی حمائل گویند هاکره وهاکله کسی را گویند که در سخن گفتن زبانش بگرفته شود ولکنت کند
وآنرا بتازی الکن نامند **فصل یای تحتانی** یاره دست برنجن و یای برنجن را گویند بهندی
کڑه یازیدن بمعنی کشیدن وآهنگ کردن باشد لیسیل ولیسال هر دو لفظ ترکی ست بمعنی قطار
فوج که آنرا بهندی پرّه گویند یام بمعنی ڈاک که در هند معروفست تمام شد منتخب از کتاب غیاث اللغات
وانفس النفائس وفرهنگ جهانگیری وبرهان قاطع فقط **فصل یازدهم در بیان تشبیهات**
موی سر معشوقان را با شب تاریک وشب دیجور وشب یلدا وظلمات ومشک عنبر وشام
ودام مشکین وابر سیاه تشبیه دهند فرق معشوقان را با راه ظلمات وخط استوا وخط کهکشان وبرق
درخشان وخط سحر تشبیه دهند زلف وکاکل وگیسوی معشوقان را با سنبل وکمند وزنجیر ومشک شام
وشب ومار سیاه وعنبر ورسن ولام وابر سیاه وهندو وکافر تشبیه دهند قامت معشوقان را با سرو
وصنوبر وشمشاد وطوبی وشاخ گل ونخل ونهال وتیر والف تشبیه دهند رخ معشوقان را با ماه
وآفتاب وشمع وچراغ وکعبه ومصحف وشعله ومشعل وشعله طور وتجلی طور ولاله ارغوان وصبح
وگلستان وگلشن وگلزار وچمن وبهشت تشبیه دهند خال معشوقانرا با هندو وزنگی بچه وحبشی زاده
ومشک دانه واسپند ونقطه سویدا ومردمک وحجر الاسود تشبیه دهند جبین معشوقانرا با آئینه ولوح سیمین
ولوح محفوظ وبدر وخورشید وزهره تشبیه دهند چین جبین را با تیغ وبرگ گل وموج دریا تشبیه دهند
ابروی معشوقانرا با محراب وهلال وکمان وقوس قزح وشمشیر وطاق ونون تازی تشبیه دهند
چشم را با نرگس وبادام وآهو وغزال وصیاد وچین وهندو وترک وجادو وگرگ وفسونگر تشبیه دهند مژگان
را با تیغ وسنان وخنجر وخار وسوزن وخدنگ وپیکان ونیش ونشتر تشبیه دهند گردن را با صراحی
ودسته عاج وبیاض صبح وگردن آهو ومینی را با الف وغنچه نرگس ولب را با پسته وآب حیات وموج

شراب و شهد و شکر و نبات و قند و لعل و یاقوت و عقیق و مرجان و آتش و شفق تشبیه دهند
خط را با بنفشه و ریحان و زمرد و خط ریحان و خط غبار و سبزه تشبیه دهند و دهن را با غنچه و پسته
و نقطه موهوم و تنگ شکر و حقه مروارید و حقه مرجان و حقه یاقوت و حقه لعل و میم و نمکدان و کوزه نبات
تشبیه دهند و دندان را با گوهر و دُر و الماس و انجم و دانه انار و عقد گوهر و سلک دُر و خنده و تبسم
را با برق و شکر و نمکین و غنچه نیم شگفته و صبح و زنخدان را با سیب و گوی سیمین و بهی و چاه زنخ
را با چاه و غبغب را با گرداب و آبی و بهی و طوق و بر و دوش را با آئینه و صبح و سیم و یا سیمین و نسترن
و نسترن و ساعد را با دسته گل و شاخ گل و سیمین و پنجه حنائی را با آفتاب سحر و پنجه مرجان و شفق و پنجه
گل و کف دست را با برگ گل و خطوط کف دست را با رگ گل و ناخن تراشیده بهلال و ناخن غیر تراشیده
را به آئینه و بدر و لطف را با بر و دریا و چشمه کوثر و چشمه آبحیات و باران رحمت و جنت و خلق را
با مشک و کافور و نسیم صبح و باد بهاری و شمیم گل و باغ و گلستان و بهشت و عطر و عنبر و قهر
و غضب را با برق و آتش دوزخ و باد سموم و باد صرصر و سیلاب تند و صور قیامت و باد خزان تشبیه دهند

جدول تصحیح الفاظیکه غلط مشهور اند

غلط العام	صحیح	معنی	غلط العام	صحیح	معنی	غلط العام	صحیح	معنی
الیق	الیق	الق تر	آتو	آتون	زن معلمه	تنخ	بطک	بط خرد
والانه	والا	وگرنه	آذر	آزر	نام پدر ابراهیم	بجاز	بزاز	جامه فروش
انگاشتن	انگاشتن	پنداشتن	اثامی	اسامی	جمع اسم	بخجه	بقچه و بغچه	شے گٹھری
اورمه	یورمه	دوخت باریک	اجنه	جنه	جمع جن	بطلیموس	بطلیموس	نام حکیمی
اویب	اویب دو وزن	محرف	اخوالصفا	برادر صفا	معروف	هبیانه	هیهانه	معروف
ایال	یال	موی گردن اسپ	اذامی	ازای	مقابل	بے ابتر	ابتر	بمعنے دم بریده
پرکار	پرگار	آله نقاشان	خذف	خزف	ریزه سفال	نگینت	نگینی	معروف
[illegible]	بیگار	جنگ	حسچ	خنج	صندوخل	رشیم	ابریشم	معروف

جدول تصحیح الفاظیکہ غلط مشہور اند

غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے
تالاش	تلاش	جستجوے	خرادی	خراد	چوب تراش	زکاوت وزکی	ذکاوت وذکی	تیزی فہم تیز ہوش
تابعدار	تابع	فرمانبردار	خشخش	خشخاش	دانہ معروف	زیادتی	زیادت	افزونی
تاہنوز	ہنوز	تاحال	خورسند	خرسند	خوش	ساینجق	ساجق	شیربہا
تالی الآن	الی الآن	تا اینوقت	خورم	خرم	خوش	سلامتی	سلامت	برکران ماندن
تپنچہ	تفنگچہ	بندوق	خوردہ	خردہ	نکتہ وعیب وریزہ	سوہن	سوہان	آلہ معروف
تذویر	تزویر	مکر کردن	خورداد	خرداد	نام ماہ فارسی	سوئم وسیوم	سوم	عدد معروف
تعویز	تعویذ	معروف	داوات	دوات	ظرف سیاہی	سولش ہردو سین مہملہ	سولش مہملہ معجمہ	برادہ ہر چیز
تعلیقہ	تعلیق	کاغذیکہ برای ورق وضبط آرند	دروغہ	داروغہ	ناظم امور	سہنک	صحنک	ہندی کابی
تغمہ	تمغا	معروف	ورعہ	ذرعہ ذال معجمہ	گز	شالبش	شاباش	مخفف شادباش
تلمیز	تلمیذ	شاگرد	درع	ذرع	گزہا	شانزدہم	شازدہم	معروف
جامدانی	جامہ دان وجامدان	معروف	دفع الوقتی	دفع الوقت	زمانہ گذاری وایام گذاری	شبانروز	شباروز	شب وروز
جریمانہ	جرمانہ	معروف	دویم	دوم	عدد معروف	شب لیلۃ القدر	لیلۃ القدر یا شب قدر	معروف
جریح	جری	دلاور	دوائی	دوا	معروف	شیس	سیش	عربی قمل ہندی جون
جُراب	جُورب	پاتابہ	دوائین	دوادین	جمع دیوان	شبیر وشبیر	شبیر وشبر	نام حضرت امام حسن وامام حسین علیہ السلام
جُلاب	مسہل	معروف	دیباچہ	دیباجہ جیم تازی	آغاز کتاب	شولہ	شلہ	طعام معروف
جماد الاول	جمادی الاولی	نام ماہ معروف قمری	دیہہ	دہ	ہندی گانو	شوستر	شوشتر	نام شہرے
جمعدار	جماعدار	معروف	ذخار	زخار	موجزن	صفائی	صفا	معروف
جواد	جَوّاد	فیاض	ذکریا	زکریا	نام پیغمبرے	صقلے گر	صیقل گر	زنگ زدا
جغل خور	جغل	غماز	ذلہ	زلہ بزای معجمہ	پسخوردہ	صمیمے	صمیم	خالص

غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے
چکو	چاقو	کارد خرد	ربیع الادلے ربیع الثانے	ربیع الاول ربیع الآخر	نام مہانے	صیحت	صحت	تندرستی
حادق	حاذق	تیز طبع و ماہر	ردّی	ردی	بجز پوچ	ضمیران	ضیمران	نام سگلے
حاطہ	احاطہ	دیوار گرد خانہ	رزیل	رذیل	کمینہ	طلاوہ	طلایہ و طلیعہ	دیدبان لشکر
حرج مرج	ہرج مرج	آشوب فتنہ	رنگت	رنگ	معروف	طوطیا	توتیا	سرمہ
غذب	عزب	مرد بی زن	گذاف	گزاف	سخن بیہودہ	مغزالیہ	معزی الیہ	آنچہ بسوی وی نسبت کنند
عرابہ	ارابہ و عرادہ	گردون	گلاب	گلسرخ	معروف	معہ	مع	بمعنے با
عوج بن عنق	عوج بن عوق	نام کافری	گلذار	گلزار	باغ	ملاذمت	ملازمت	با یکدیگر لازم شدن
غریب النواز	غریب نواز	معروف	گنجلک	کنجلک	سخن جامعہ	ملاذم	ملازم	معروف
غش	غشی	بیہوشے	گیاست	کیاست	دانائی	ملبب	لبالب	پُر
غل	غلو	شور و غوغا	لاپروا	بے پروا	معروف	منشیات	منشآت	مرغوبات
فرلید	فرستند	مضارع از فرستادن	لاچار	ناچار	ناگزیر	مہربانگی	مہربانی	معروف
قدوم	اقدام	جمع قدم	لاشہ	لاش	مردہ ذی روح	نامحروم	محروم	بی نصیب
کزلک	گزلک	کارد سر تیز	لاوبالی	لاابالے	باک ندارم	نامکروہ	مکروہ	بد
کشنیز	گشنیز	معروف	مایوس	آئیس	ناامید	نہکت	نکہت	بوی خوش
کلیچہ	کلیچہ	نان خرد	مجرب	مجرب	معروف	ہرج	حرج	تنگی
کمخواب	کمخاب	معروف	مرزا	میرزا	مخفف امیرزادہ	ہمزولی	ہمجولی	ہم سن و ہم عمر
کوائف	کیفیات	جمع کیفیت	مردہا	میردہ	رئیس دہ	ہمزہ	حمزہ	نام عم رسول اللہ
گاذر	گازر	جامہ شو	متشکور	شاکر	شکر کنندہ	ہمکنان	ہمگنان	ہمہ ہا
گذر	گزر	ہندی گاجر	مستلت	مسالت	خواستن	یکمان	یگان	یک
گذارش	گزارش	ادا کردن	مطالع	مطالعہ	دیدن	یکانگت	یگانگی	اتحاد

تمت

خاتمۃ الطبع

ایسی نفیس جامع محاورہ و امثال کوئی کتاب تا ایندم اس ملک کی تعلیم اور تربیت
کے لیے دیکھی سنی نہین مدارس و اسکول کے طلبا کے لیے ترقی و تائید علوم و
محاورہ مین بخشنے والی یہ کتاب ہے سوری زبان کا ترجمہ بھی ذیل سطور مین تقوم ہے
مصنف نے جو شفقت اسکی تالیف و تصنیف مین فرمائی ہے وہ قابل تحسین ہے
مصنف کی نبیرہ جناب شفیقی منشی محمد حسین صاحب ڈپٹی انسپکٹر تعلیم اودہ مین
اور فی الحال پرتاب گدہ کے ضلع مین بعہدہ مذکورۃ الصدر منصب دار مین سے
این خانہ تمام آفتاب است کی مثل ہے میر محسن علی صاحب جن کا تذکرہ
سے سراپا سخن سابق ازین اس مطبع مین چھپا میر صاحب کے والدین معروف
سخن کی خلف الرشید ہین چنانچہ قدردانون اہل سخن نے دست بدست اوسکو خرید کیا ہے

ماہ اگست سنہ ۱۸۷۴ عیسوی مطابق ماہ جماد الثانی
سنہ ۱۲۹۱ ہجری مطبع منشی نول کشور
مقام لکھنؤ مین طبع ہوئی
فقط

